Nr. 4 | JULI | AUGUST | SEPTEMBER 2011

KÜLTÜR

www.cumhuriyet.com.tr

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ | TEMMUZ | AĞUSTOS | EYLÜL 2011 | Nr: 4 | FİYATI: 2,90 €

Avrupa Türkçesinin çalışkan arıları

YEREL BASIN

Sınır tanımayan yurttaş:

STÉPHANE HESSEL

YAŞAMAK ZORUNDA KALINAN BİR KENTİN BÜYÜSÜ
BENİM 'BERLİN BERLİN'İM
GÜLTEKİN EMRE

TÜRKÇENİN ALMANYA'DAKİ RADYOLARDA KULLANIMI
DİL BİR DİRENME ARACI MIDIR?
CELİL DENKTAŞ

YILDIRIM DENİZLİ'NİN ŞAKASI

MONTREUX CAZ FESTİVALİ, TÜRK MÜZİĞİ VE CLAUDE NOBS
RASİM BAYBARS

KATAKOMBEN THEATER İLE KAZIM ÇALIŞGAN
BELKIS ÖNAL PİŞMİŞLER

YÜKSEL PAZARKAYA'NIN GÖZÜYLE SANATA AKAN GÖÇ
ALMANYA'NIN TÜRKÇE EDEBİYATI
GÜRSEL KÖKSAL

Deutschland ..... Euro 2.90 France ..... Euro 3.20 Österreich ..... Euro 3.20
Belgique ..... Euro 3.20 Nederland ..... Euro 3.20

04
4 192095 102908

İÇİNDEKİLER

AVRUPA TÜRKÇESİNİ TAŞIYAN YEREL BASIN — Sayfa: 4-22
Gürsel Köksal | Hüseyin Şenol | Işın Sigel
Mehmet Canbolat | Sadi Tekelioğlu | Serpil Aygün
Mustafa Köker | Mustafa Korkmaz

YAŞAMAK ZORUNDA KALINAN BİR KENTİN BÜYÜSÜ
BENİM "BERLİN BERLİN"İM
Gültekin Emre — Sayfa: 25

YILDIRIM DENİZLİ'NİN ŞAKASI — Sayfa: 31

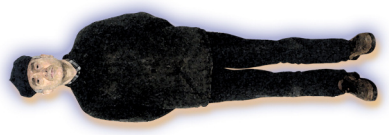

SINIR TANIMAYAN YURTTAŞ:
STÉPHANE HESSEL
Uğur Hüküm — Sayfa: 34-41

İKİ KİTAPLA MÜNİH'TEKİ BİR CAMİNİN SİYASAL TARİHİ
Osman Çutsay — Sayfa: 41

"KATAKOMBEN THEATER" NASIL NASIL BİR DİRENÇ?
Belkıs Önal Pişmişler — Sayfa: 47

'AGORA42' ve NAZIM ÇETİN
Işın Sigel — Sayfa: 49

DİL: DİRENMENİN ENERJİSİ
Celil Denktaş — Sayfa: 53

MONTREUX CAZ FESTİVALİ, TÜRK MÜZİĞİ VE CLAUDE NOBS
Rasim Baybars — Sayfa: 57

YÜKSEL PAZARKAYA'NIN GÖZÜYLE ALMANYA'NIN TÜRKÇE EDEBİYATI
Gürsel Köksal — Sayfa: 60

Yerel basın: Avrupa'daki Türkçe iletişimin geleceği açısından çok önemli.

Avrupa'da Türkçe yerel medya önemlidir. Türkçe oldukları için önemlidirler. Yerel medya her zaman önemli olduğu için önemlidirler. Bağımsızlık ve ilkeli gazetecilik açısından artık daha iddialılar.

DOĞRULARI AVRUPA'DA TÜRKÇE SÖYLEME İNADI BİR İHTİYAÇ YARATTI

Yerel gazeteler ve bir önemin analitik tablosu

GÜRSEL KÖKSAL

Türkiye kökenli göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı hemen her yerleşim biriminde, düzenli olarak yayımlanan, idari ve yayın merkezleri Türkiye'de olmayan Türkçe gazete ve dergiler, Avrupa'daki Türkçe gazetecilik açısından çok önemli. Öyle olduğu için, Avrupa'daki Türkçe iletişimin geleceği açısından da çok önemliler.

Bunların öncüsü Hürriyet. Londra'da ilk yayımlandığında yıl 1894 idi. Paris ve Cenevre başta olmak üzere çeşitli Avrupa merkezlerinde 19'uncu yüzyılın sonu, 20'nci yüzyılın başında yayımlanan gazete ve dergilerle, şimdikiler arasında elbette birçok fark var. O gazete ve dergileri yayınlayan kişiler, çoğunlukla ülkelerini siyasi nedenlerle terk etmiş ya da ülkelerinden siyasi nedenlerle sürülmüş Osmanlı aydınlarıydı. Kimi Türkçe, kimi de Avrupa dillerinde çıkardıkları dergi ve gazetelerle, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki siyasi muhalefetin bir parçasıydılar. Muhtemelen yaşadıkları ülke yönetimlerinin Osmanlı'ya yönelik politikalarının da. O dönemlerde Osmanlı'yla sıkı ittifak içindeki Alman İmparatorluğu'nda bu tip yayıncılık faaliyetinin görülmemesinin bir nedeni de bu. Berlin'de 1917'den itibaren yayımlanan Türkçe ve Almanca dergi "Die Neue Türkei" ise, iki ülkedeki siyasi iktidarlara itiraz etmeden, iki ülke ve halkları arasındaki ilişkilerin geliştirilmesini hedefliyordu.

O zamanki gazeteleri elbette sayıları, eriştikleri okur kesimi açısından bakıldığında, şimdikilerle karşılaştırmak mümkün değil.

Ama, yüzyıl önce de Avrupa'da Türkçe yayıncılık vardı.

Günümüz Avrupası'nda da...

Günümüz Avrupası'daki Türkçe yayınlar, elbette 100 yıl önceki öncülerinden farklı.

Artık sadece kağıda basılan gazete ve dergilerden oluşmuyorlar. Çok sayıda internet portalı, televizyon ve radyo kanalı var. Ve bunların gazete ve dergilere göre ağırlığı artıyor.

Avrupa'daki Türkçe yayıncılıkta ağırlık, başta 1969'dan bu yana Avrupa'da günlük olarak basılıp dağıtılan Hürriyet olmak üzere, merkezi Türkiye'de bulunan Türkçe medyada. Bu yayın organları, göç sürecinin gerektirdiği dönüşümleri de yaşayıp, Avrupa'ya yönelik yerel içeriklerini arttırarak yayınlarını sürdürüyorlar. İçeriklerinin büyük bölümünün Türkiye'de hazırlanmasına rağmen, Avrupa'daki Türk toplumuyla ilgili haberlerin sayısı ve içerikleri giderek artıyor. Günlük yayımlandıkları için, Avrupa'yla ilgili yayınlarında süreklilik olduğu için, bu yayın organları, Türkçe yayıncılığın ağır basan yanı olmaya devam edecekler. Ama daha önemlisi, maddi güçleri, birikimleri, yaygın örgütlenmeleri ve yaygın profesyonel dağıtım sistemi içinde okurlarına ulaşmaları nedeniyle, uzun süre bu özelliklerini koruyacaklar.

Ancak, bunların yanında, Avrupa'ya Türkiye'den göçün ürünü olan ve bu süreçte ortaya çıkan, giderek yaygınlaşıp gelişen yerel yayınlar da önemli. Her sayıları binlerce basılıp, bazen doğrudan ev adreslerine, çoğunlukla da Türk işyerleri, kurumlarında dağıtılan, Türkçe gazete ve dergilerle, merkezi Avrupa'da olan Türkçe internet portalları, televizyon ve radyo kanallarından söz ediyoruz.

Ortak payda olarak Türkçe

"Avrupa'da Türkçe yerel medya" başlığı altında ele aldığımız bu yayınlar, hitap ettikleri kitle, dağıtıldıkları, eriştikleri alan, dağıtım ve erişim biçimleri, yayımlanma sıklığı, içerikleri ve kaliteleri, gazetecilik ilkelerine gösterdikleri özen açısından birbirinden çok farklılar.

Birçok açıdan çok farklı yayın organlarını, yayın pratiklerini, "Avrupa'da Türkçe yerel medya" başlığı altında bir kategori içine sokmak zor. Ancak mümkün.

Ortak paydaları var. Dilleri Türkçe. Bazıları bulundukları ülkenin dilinde bölümler, ekler de içeriyor. Tamamen iki dilli çıkanlar da var. Türkiye'de değil, Avrupa'da hazırlanıyor ve yayımlanıyorlar. Yayıncıları, çalışanları Avrupa'ya yerleşmiş Türkiye kökenli göçmenler. Hitap ettikleri kitle Türkçe okuyan göçmenler, göçmen kökenli azınlıklar.

Dağıtıldıkları alan, esas itibarıyla yayımlandıkları kent ve çevresi. Birkaç kenti içeren bölgeleri, eyaletleri ya da bir Avrupa ülkesinde dağıtılma hedefinde olanlar da var. Bunlar içinde bedava dağıtılan gazete ve dergiler en büyük yeri tutuyor.

İngilizcede "Free Newspapers", Almanca'da "Gratiszeitungen" adı verilen bu gazetelerle ilgili Türkçede üzerinde uzlaşıya varılmış bir kavram henüz yok. Avrupa'daki Türkçe yaşamın özellikleri ve gerek hitap ettikleri kitle, gerekse içerikleri dikkate alarak, bu yayınları "yerel" olarak tanımlıyoruz.

Bunlar gazetedir. Bu gazeteleri çıkaranlar da gazetecidir.

Aslında Belçika'da yayınlanan "Binfikir", Danimarka'da yayınlanan "Haber", Almanya'da yayınlanan "Merhaba", "Toplum" gibi gazete ve dergileri eline alan herkesin de böyle düşündüğü, düşüneceği tartışmasızdır. Onların büyük gazetelerden farkları, bedava dağıtılmalarının yanı sıra, genellikle aylık (Ulm'de yayınlanan "Merhaba" gazetesi, 15 günde bir çıkıyor) olarak yayımlanmaları.

Bedava dağıtıldıkları için "Bunlar gazete sayılmaz!" diyenler var. Avrupa ülkelerindeki "bedava gazeteler" için, bu tez tartışılabilir. Ancak Türkçe gazete ve dergiler için, bu tezi tartışmaya gerek yok. Onların, potansiyel okurlarına, var olan gazete bayii sistemi aracılığıyla ulaşarak satışa sunulmalarının maliyeti çok yüksek. Satışa sunuldukları takdirde, en azından masraflarını çıkarabilecekleri tek yöntem yaygın bir abonelik sistemi. Ancak Türkçe gazete okurunun, Avrupa'daki çok yaygın gazete abonelik sistemiyle arası olmadığı için, bu yöntemden de yararlanamıyorlar. Onlar için tek yol kalıyor. Türklerin yoğun olduğu ortamlarda, işyerleri ve kurumlarda bedava dağıtılmak. Biraz daha sistemli çalışıp, tespit edebildikleri Türklerin posta kutularına dağıtmaya da çalışanlar da var.

Elbette, gazeteyi bedava dağıtmanın ve sadece ilan geliriyle ayakta kalmaya çalışmanın ağır bedelleri de var. İçeriklerin hazırlanması için ayrılan bütçeler giderek küçülüyor. Doğal olarak bu içerik kalitesinin gerilemesine yol açıyor. Üstelik hazırlanması için ne kadar masraf yapılırsa yapılsın, ciddi içeriklere bir ödeme yapmadan ulaşma alışkanlığı toplum içinde yaygınlaşıyor. Burada bir paradoks var. Aslında internetin yaygınlaşması nedeniyle büyük medyayı da ilgilendiren ciddi bir açmazla karşı karşıyayız. Ve bu açmaza karşı şimdilik tek çözüm yolu, her yayın organının ciddi ve özgün içeriklerle okurlarının huzuruna çıkması.

Bu gazete ve dergiler, habercilikteki iddiaları, gazetecilik ilkelerine bağlılıkları, Türkçeye özenleri, düzenli olarak yayımlanmaları, özenli sayfa düzenleriyle, Avrupa'daki Türkçe yayıncılığın önemli bir bölümünü, dinamik bir kesimini oluşturuyorlar. İçlerinde çok iyi yayıncılık yapanlar var. Bunların sayısı azdır. Az iyi ve kötü yayıncılık yapanlar da var. Bunların sayısı çoktur. Tıpkı büyük medyada olduğu gibi.

Yukarıda ortak yanlarını sıralarken değinildi. Bunların yayıncıları da okurları da göçmenler. Büyük bölümü zaten göçle, göçmenlerle ilgili içeriklerle yayın hayatına başlamıştı. Diğerlerinin de göçle, göçmenlerle ilgili yayın içerikleri giderek artıyor. Göç veren ülkeden çok, göç alan ülkelerdeki siyasal, kültürel, sosyal gelişmelerle ilgili içerikler de.

12 Eylül sürgünlerinin katkısı

Bu yayınların öncüsü 1964 yılında Federal Almanya'da hükümetin desteğiyle çıkan "Anadolu" gazetesi oldu. Kamusal radyo ve televizyon kuruluşlarının yayınları (Köln Radyosu gibi) onu izledi. IG Metall gibi büyük sendikalar, DGB gibi sendikal çatı kuruluşları, Türkiye kökenli üyeleri için düzenli Türkçe yayınlar çıkardılar. Türkiye merkezli gazeteler birbiri ardına Avrupa'ya yerleşirken, Avrupa'ya yerleşik Türk gazeteci ve yazarlarının yayın projeleri de oldu. Yüksel Pazarkaya'nın yayımladığı edebiyat ve kültür dergisi "Anadil" gibi.

Türkiye'deki 12 Eylül askeri darbesinin ülke dışına sürüklediği binlerce insanımız içindeki gazeteci ve yazarlar, Türkiye'deki siyasal yaşama odaklı yayın projeleriyle, Avrupa'daki Türkçe medyanın tarihinde yer aldılar. Türkiye'nin çeşitli nedenlerle onların büyük çoğunluğunun yaşamlarının odağından uzaklaşması, bu kalemlerin Avrupa'daki yerel medyanın gelişimine azımsanmayacak katkıları oldu. Sadece yazarak, gazete çıkararak değil. Okuyarak da. Onların, aileleriyle Avrupa'da yerleşik hayata geçmeleriyle, Türkçe iletişimde ısrarlı kesimler gelişti, genişledi. Bu arada Türkiye'den klasik göç de sürüyordu.

Almancayı günlük yaşamında kullanabilen, ancak Almanca gazete okuyacak düzeyde olmayanların sayısı, kimilerinin beklediği gibi azalmadı. Belki artmadı, ancak aynı düzeyde kaldı. Paralel olarak Türk kökenlilerin kurduğu dernekler ve diğer örgütlenmeler aracılığıyla yürütülen sosyal faaliyetler de artıyordu. Almanca medyanın bu etkinliklerin haberleşerek, topluma ulaşmasına katkısı olmuyordu. Büyük gazeteler de, Batı Avrupa'nın birçok kent ve kasabasındaki binlerce Türk derneğinin, çalışmalarını haberleştirmesi mümkün değildi. Yerel olarak çıkacak gazete ve dergilere,

ilan verip, onların ayakta kalmasına sağlayabilecek özel şirketler de gelişiyordu. Sonuçta, yerel gazete ve dergilerin sayısı arttı, içerikleri zenginleşti. Okur sayısının artması, farklılaşması etkisini gösterdi. Elbette bazıları baştan itibaren güzel ve özenli Türkçe'yle çıkıyordu. Baştan itibaren öyle olmayanlar da, zamanla buna önem vermeye başladılar.

Ömürleri uzamaya başladı. Gerçi halen çoğunun ömrü kısa sürüyor. Ancak, düzenli olarak yayınlanıp, 20 yılı geride bırakanlar da var.

Avrupa'daki Türkçe yerel gazetelerin bir diğer ortak özelliği de, şimdiye kadar kayda değer bir araştırmaya konu olmamaları. Avrupa'daki Türkçe iletişimin varlığı, gelişimi, geleceği üzerine araştırmalarda, sadece Türkiye merkezli medyanın ele alınması elbette normal. Ancak, ulaştıkları kitleler yüz binleri, hatta milyonu bulan bu yayınların da en azından Avrupa'daki Türkçe iletişimin bugünü ve geleceğindeki rolleri açısından araştırılmaları gerekiyor. Elbette ciddi bir ilan mecrası oluşturdukları için sektördeki ağırlıklarının da.

Onların esas alındığı araştırmalar yok. Ancak, onların Avrupa'daki Türkçe medya içindeki ağırlıkları, Avrupa'daki Türkçe toplumu için önemleri açısından söylenebilecek şeyler var.

Dağıtımları geliştiği, okur sayısı arttığı için yerel yönetimlerin dikkatle takip ettiği, yerel yöneticilerin yazı bile yazdığı, dolayısıyla ürünlerini, hizmetlerini tanıtmak ilan verenlerin kapılarını çaldığı yayınlar haline geliyorlar.

Zaman zaman Türkiye'de de okunuyorlar. İlgi çekiyorlar da. Merhaba gazetesinin Avrupa'daki anadil hakkındaki "İnadına Türkçe" vurgusuyla sürdürdüğü kampanya, Türk gazeteciliğinin büyük isimlerinden Altan Öymen'in de dikkatini çekmişti. Öymen, Radikal gazetesindeki köşe yazısında, Türkiye'deki Kürtçeyle ilgili tartışmalara değindikten sonra, Almanya'daki Türklerin anadilini öğrenme, öğretme, konuşma hakkına, Merhaba'nın vurgularıyla işaret etmişti.

Sadece haberleriyle değil, diğer içerikleriyle de gelişiyorlar. Örneğin Toplum (Hessen) gazetesi, Avrupa'daki emeklilikle ilgili işlemlerden, kira hukukuna, okurlarının çeşitli konulardaki sorunlarına çözüm önerilerine, sorularına yanıtlara geniş yer veriyor.

Yukarıda, bu sektöre yönelik bilimsel araştırmaların olmadığına değinmiştik. Ancak bu konunun önemini bilenler de var. Örneğin Avrupa Türk Gazeteciler Birliği (ATGB), Frankfurt, Stuttgart ve Brüksel'de düzenlediği toplantılarla yıllar önce bu konuda ilk adımları atmıştı. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nin 2005 yılında gerçekleştirdiği "Yurt Dışı Türk Medyası" konulu sempozyum da bu adımlardan sayılabilir ve ATGB'nin toplantılarından sonradır.

Yerel basın sorunsuz mu?

Avrupa'daki Türk toplumunun haber, bilgi, eğlence ihtiyaçlarını karşılayacak, Türkçeyi yaşatacak, kültür ürünleri olarak bu gazetelerle ilgili ciddi sorunlar da var. İçerik kalitesi ve Türkçeye özen gösterme bakımından, çok kötü durumda olanlar var. Gazetecilik sorumluluk ve ilkeleri açısından da durum öyle.

İlan verenlere bağımlılık nedeniyle, güvenirlik açısından sınıfı geçemeyeceklerin sayısı halen çok yüksek. Ciddi ön hazırlık yapılmadan yayın hayatına atıldıkları için yayın ömrü kısa sürenlerin sayısı halen çok yüksek.

Ama tüm zayıf yanlarına, eksikliklerine rağmen, bu gazete ve dergiler önemlidir. Binlerce kişinin bulundukları toplumlarla, kendi anadilleri aracılığıyla ilişki kurmalarını sağlıyorlar.

Avrupa'daki Türkiye kökenli toplumun nüfusu artıyor. Ancak Türkçeyi aktif olarak kullananların, yani gazete, dergi gibi klasik yayın organlarının tüketicilerinin sayısı artmıyor. Aksine azalıyor. Yeni kuşaklara Türkçe öğretilmiyor, Türkçe öğrenim geriliyor, geriletiliyor.

Tüm sorunlara rağmen, Türkçe yerel medya direnerek, ayakta kalıyor...

Sonunda Türkiye'deki siyasi iktidar da onların etkisinin ve öneminin farkına vardı. Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü'nün bu yılın şubat ayında Köln'de gerçekleştirdiği "Türkçe Yayın Yapan Medya Kuruluşları" toplantısı bunun işaretiydi. Toplantıda, bu yayınlarda görevli gazetecilere, sarı basın kartı verileceği ve kart için istenen koşulların, bu gazeteciler lehine kolaylaştırılacağı duyuruldu. Bir yayın organının tüketicisine ulaşmak üzere dağıtıma sunulduğu ana kadarki tüm hazırlık, üretim aşamalarında görev alan herkes, kendilerini gazeteci olarak tanımlıyorlarsa, gazetecidirler. Onlara bu durumlarını belgeleyecek basın kartı verilmesinin kuşkusuz hem pratik, hem de sembolik değeri yüksektir.

Ancak, basın kartından önce halledilmesi gereken şeyler de var..

Evet, "Avrupa'da Türkçe yerel medya" kategorisindeki bu yayınlar önemlidir.

Türkçe oldukları için önemlidirler.

Yerel medya her zaman önemli olduğu için önemlidirler.

İddia ve özen

Sayıları az da olsa, bazıları uzun ömürlü olmayı başarmıştır. Bazıları başından beri öyleydi. Bazıları da uzun ömürlülüğün verdiği dirençle, bağımsızlık ve ilkeli gazetecilik açısından artık daha iddialılar. Bu durum çok önemlidir. Aynı şey Türkçenin daha güzel kullanımı açısından da geçerli. Türkçenin kullanımında gösterilen özenin arttığı kesindir. Burada da vurgulayalım. Elbette bazıları başından beri ileri derecede duyarlıydı. Önemlidirler. Ama yeterli değil. İlkeli gazetecilikte direnişin güçlenmesi gerekiyor.

Avrupa'nın geleceğinde Türkçe iletişimin gelişerek var olması için de direnmek gerekiyor. Bu direnişin kendisi önemlidir. Direnenler de...

Böylece hem gazetecilik, hem Türkçe güçlenerek, gelişebilir. Bu gelişimin, Avrupa ülkerinde yaşayan Türkiye kökenli insanların, Türkçeyi kullanan insanların, yaşadıkları ülke insanlarıyla eşit haklara sahip olmaları, özgür, eleştirel, bilgili insanlar olarak hem kendilerinin, hem de yaşadıkları ülkelerin geleceklerini güzelleştirmesiyle güçlü bağlatısı vardır.

Gazetecilik bir doğruyu söylemek mesleğidir. "Bilgiyi araştırma, edinme ve yayma" hakkı, başında ilkeli gazetecilik olan süreçlerde gerçekleşebilir.

Doğruların söylenmesi önemlidir. Ama doğrunun hangi dilde söylendiği de. İnsanlık farklı dilleri kullandığı sürece, Türkçe de iletişim ve kültür dili olarak yaşayacaktır.

Avrupa'da da.

Doğruların Avrupa'da da Türkçe söylenmesi önemlidir. ■

Merhaba gazetesinin Avrupa'daki anadil hakkındaki "İnadına Türkçe" vurgusuyla sürdürdüğü kampanya, Türk gazeteciliğinin büyük isimlerinden Altan Öymen'in de dikkatini çekmişti. Öymen, Radikal gazetesindeki köşe yazısında, Türkiye'deki Kürtçeyle ilgili tartışmalara değindikten sonra, Almanya'daki Türklerin anadilini öğrenme, öğretme, konuşma hakkına, Merhaba'nın vurgularıyla işaret etmişti.

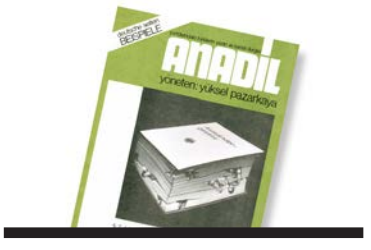

Hüseyin Şenol ve "Merhabacılar"...

Annesinin cezaevi kapılarında kendisini ararken Türkçeyi öğrendiğini anlatan Hüseyin Şenol, bugün Türkçenin devamı ve kazanımı için Almanya'da çalışmalarını sürdürüyor.

TÜRKÇE YEREL BASININ 21 YAŞINDAKİ GENCİ "MERHABA" VE BABASI HÜSEYİN ŞENOL

"Buralı olmazsa, gazetenin şansı yok"

IŞIN SIGEL

Türkiye'de 12 Eylül darbesi sonrası, teknoloji Kapıkule'ye varamadığından ve bilgisayar kontrolüne takılmadığından "içeriye" çekilmekten kurtulmasaydı, Almanya'da bugün hem Türkçe yerel gazetecilik hem de ulusal basına yetiştirilen muhabir ve redaktörlerin büründüğü kimlik, çok daha farklı olabilirdi.

Dedesi Arnavut, çete lideri. Dedesi, amcası Kosova'da Sırplar'dan gördükleri baskılardan, önce Yunanistan'a sonra Türkiye'ye kaçmışlar.

Dört kardeşi Kosova'da, dört kardeşi İstanbul'da dünyaya gelmiş.

Hüseyin Şenol'un asıl soyadı Çuni. Asıl adı da Hysen.

Dünyada en sevdiği şehrin İstanbul olduğunu söylüyor ve ekliyor: "Okula gidene kadar Arnavutçam çok iyiydi. Sonra da Arnavut kökenimizi gizlemek durumunda kaldığımızdan Türkçemiz çok iyi oldu. Anadilimi daha az bilsem de Arnavutça. Tıpkı buradaki Türk gençleri gibi."

Türkiye'de gençlik yıllarında devrimci hareket içinde yer alan ve 1980 darbesiyle Almanya'daki babasının yanına gelen Hüseyin Şenol, o dönemde Türkiye'de aransa da dönmeye karar verdiği günlerde "Merhaba" gazetesini kuruyor.

Öyle bir sevda ki...

Niyetinin bir iki yıl gazeteyi çıkarıp sonra Türkiye'ye dönmek olduğunu söyleyen Hüseyin Şenol, 21 yılın ardından hâlâ her yeni sayıda duyduğu heyecanı şu sözlerle vurguluyor:

"Bu öyle bir sevda ki, bu sefer de buradaki Türklerin hakları için mücadeleye giriştik, ırkçılığa, yabancı düşmanlığına karşı. Dostluk için, hoşgörü için uyuma köprü oluşturmak için girdiğimiz davada 21 yıl nasıl geçmiş, farkında bile değilim."

Annesinin cezaevi kapılarında kendisini ararken Türkçeyi öğrendiğini anlatan Hüseyin Şenol, bugün Türkçenin devamı ve kazanımı için Almanya'da çalışmalarını sürdürüyor.

Hüseyin Şenol sadece Almanya'da değil, Avrupa'da Türkçe yerel ve ulusal basında birçok taşın yerinden oynamasında, "kendisi çok farkında olmasa da" son derece etkili bir isim.

Fabrikada işçi olarak çalışırken 12 bin mark kredi çekip "Merhaba" gazetesinin temelini attığında nasıl derin sulara daldığını, hangi mücadeleleri vereceğini belki çok da bilmiyordu. 1990 yılından bu yana geçen 21 yılda 500'e yakın ismi Türk basınına kazandırdı.

Başta aylık yayımlanan, son 12 yılda iki haftada bir okurla buluşan, bugün ise Baden-Württemberg ve Bavyera eyaletlerine ayrı ayrı gazete hazırlayan "Merhaba", Güney Almanyalı Türklerin vazgeçilmez Türkçe yayınlarının başında geliyor.

"Merhabacılar" arasında ya da "Merhaba Ailesi"nde geçmişte ve bugün yazanlar arasında Birlik 90/Yeşiller Partisi'nin Eşbaşkanı Cem Özdemir, Avrupa Parlamentosu eski milletvekili Ozan Ceyhun, Alman Federal Meclis Milletvekili Ekin Deligöz başta olmak üzere Almanya'da isim yapmış çok sayıda edebiyatçı, sendikacı, sosyolog, sanatçı, sporcu yer alıyor.

Başlı başına bir basın öyküsü konumundaki "Merhaba", sadece bir gazeteden ibaret değil. Uzun yıllar "Merhaba FM" ile radyo dinleyicilerine Türkçe yayın da sunan Merhaba'nın yayınları arasında bir Türkçe mizah dergisi de ("Hallo") var. Toplam 9 kitabı okurla buluşturup bir yayınevi olarak geçmişte hizmet veren Merhaba, 6 yıldan bu yana ise "Nerede" adlı iş rehberleri ile Almanya'nın güneyinde, Baden-Württemberg ve Bavyera eyaletlerinde vatandaşların elinin altındaki kılavuzların başında yer alıyor.

Üye sayısı Avrupa'da 300'e yaklaşan Avrupa Türk Gazeteciler Birliği (ATGB) Denetleme Kurulu

üyesi olan Hüseyin Şenol, "Yaşlı kıtada Türkçe yayımlanan günlük gazete sayısının azalması, tirajlarının düşmesinde en büyük etken internetse diğeri de yerel gazetelerdir" değerlendirmesiyle, ulusal düzeyde dağıtımı yapılan yayınların karşısında yerel gazetelerin önemli bir güç olduğu konusunda hiç alçakgönüllü değil.

"Hedef haftalık, hatta günlük yayın yapmak" diyen Hüseyin Şenol, Almanyalı Türklerin hazırladığı yayınların gelecekte okurlar tarafından tercih edileceğini ve bugünün tam tersine Avrupa sayfalarının yerine 4 sayfanın Türkiye sayfalarına ayrılacağı görüşünü de savunuyor.

Benim gibi birçok haberci arkadaşımın basınla buluştuğu, medyanın kapılarını araladığı Merhaba hakkında ve inandığı hayalin peşinden giderek onu gerçeğe dönüştüren yaratıcısı Hüseyin Şenol'la söyleştik.

"Asıl adım Hysen Çuni"

- Hikaye tam olarak nereden başlıyor?

HÜSEYİN ŞENOL – Tam isabet. Çünkü ailemin yaşadığı kültür çatışması ve gördükleri baskı olmasa, bugün ben de bu gözlükle olaylara bakamazdım. Bizimkiler 1960'da İstanbul'a gelmişler. Dedem, büyük amcam önce 1945'te Yunanistan'a sığınmışlar. Rejime muhalif hareketin içinde yer almışlar. Sırplardan gördükleri baskıdan kaçmışlar. Dedem çete lideri. 6-7 yıl Yunanistan derken sonra İstanbul.

Ancak 45'den 1960'a kadar babam, babaannem, ve kardeşleri Kosova'da kalmışlar.

Asıl soyadımız Çuni; Gilan şehri ise memleket. Babaannem kansere yakalanmış ve dedemle asla kavuşamamışlar. Bunlar birer trajedidir. Benim asıl adım da Hysen Çuni.

- Şenol adını nasıl aldınız?

HÜSEYİN ŞENOL – Babamın mezar taşında Şenol soyadının yanında Çuni de yazıyor. Sığınmak için "Türküz" demiş. Nüfus memuru da soyadımızı koymuş. Dedemin, amcamın ve bizim soyadlarımız hep farklı farklıdır. Arkasında Türkleştirme zihniyeti yatıyor. Çocuklarımın iki adı var. Elira Sude, Ayda Eylem.

- Ailece Almanya'da yaşıyorsunuz. Evde hangi dil baskın konuşuluyor.

HÜSEYİN ŞENOL – Elbette Türkçe. Dünyada en sevdiğim şehir İstanbul. Okula gidene kadar Arnavutçam çok iyiydi. Sonra da Arnavut kimliğimizi saklamak durumunda kaldığımızdan Türkçemiz çok iyi oldu. Anadilimi daha az bilsem de anadilim Arnavutça. Tıpkı buradaki Türk gençleri gibi.

- Anlaşılan Türkçeyi okulda öğrenmişsin...

HÜSEYİN ŞENOL – Annem cezaevi kapılarında beni ararken Türkçeyi öğrendi. Bizim evde annem babam hep Arnavutça konuşurlardı. Babam 9-10 dil biliyordu. En iyi konuştuğu dil elbette Arnavutçaydı. Hep bir aradaydık. "Türkiye'de Arnavut sorunu yok" derler. Olmaz tabii. Doğru, hakkını aramazsan, susarsan sorun çıkarmazsan sorun yokmuş gibi görünür. Okulda Arnavutum dediğim için Milli Güvenlik dersinden ikmale kaldım. Allah'tan sorular Türklerle ilgili değildi, geçtim sonra. Babam da bana sık sık "Dışarıda Arnavutum deme" diye tembihte bulunurdu.

- Arnavut kökeninden dolayı Türkiye'de bir tarafını eksik yaşamışsın. Susarak yok saymışsın. Buna rağmen geçmişte devrimci hareket içerisinde yer aldın, cezaevlerine düştün. Buna kültürel bir çelişki diyebilir miyiz?

HÜSEYİN ŞENOL – Türkiye hep çok önemliydi benim için. Devrimci hareketin içinde bulundum elbet. Öğrenciyken aktif eylemlere katıldım. İşçi dayanışmaları, boykotlar. Birçok eylem için sık sık içerideydim. Hak ve özgürlük mücadelesiydi bu ve faşistler de buna saldırıyordu.

- Anne seni ararken cezaevi kapılarında Türkçeyi sökmüş, ya baba?

HÜSEYİN ŞENOL – Babam ailesini geçindirmek için Türkiye'ye ilk geldiği dönemde şamtatlı satıyordu sokaklarda. Babamın Türkçeyi öğrenmesinde ise Türkiye'den o zamanki Yugoslayva'ya, Yugoslavya'dan da Türkiye'ye mal getirip götürmesi etkili oldu. Türkiye'de olmayan krem, şampuan gibi birçok şeyi getiriyordu.

- Kaçakçılık yaparken mi Türkçeyi öğrenmiş?

HÜSEYİN ŞENOL – Hayır. En son gümrükte içi saat dolu radyoları bir kadına verince kadın yakalanmış. Bunun üzerine babam teslim olmuş. Babam Sultan Ahmet Cezaevi'nde 3-4 yıl hapis yattı. O da Türkçeyi hapiste öğrendi. Daha sonra 1974'de Almanya'nın Ulm kentine gitti. Dil bilmiyordu. Almanya'dan çikolata, muz getiriyordu bize. 1984'de ise temelli döndü. 2004'de 75 yaşında öldü.

"Merhaba, haksızlığa başkaldırının ürünü"

- Merhaba gazetesinin arkasında aslında koca bir kültürel çatışma ve baskı görülen bir geçmiş var desek. Kosova, Yunanistan, İstanbul'u Ulm'a bağlayan, yerel gazetecilikte "Medya Patronu" olmanı sağlayan serüvenin Almanya ayağı nasıl gelişti?

HÜSEYİN ŞENOL – Kesinlikle evet: Geçmişteki o kültür, etnik ve ideolojik çatışmalar bizi buralara kadar getirdi. 1980'in yazında babamın yanına gezmeye geldim. Babam işleri ayarlamıştı, beni anarşi ortamından kurtarmak istiyordu. Avrupa'nın cazibesi çok olsa da, benim gibi Arnavut bir genci Türkiye sevdasından alıkoyamadı. Ama başkaları Türkiye'ye el koydu. Darbe oldu. Yeğenimi hastaneye götürüyorum numarasıyla evden akrabaların evine kaçtım. Havaalanları kapalıydı. İlk dönemde eylem yapmayı sürdürdük.

Pasaportum elimdeydi zaten. 18 Eylül 1980'de babamın yanına Ulm'a gittim. Dayanamadım 1 Mart 1981'de geri döndüm. Müdür "içeri alırlar" dedi. Hiçbir arkadaş da yoktu. İçeri alınmışlardı. 7 Mart'ta Almanya'ya döndüm. Ara ara Türkiye'ye gittim. Almanya'da da devrimci hareketin içinde olmaya ise devam ettim.

Heimlarda babamla birlikte kaldım. Kempten'de ağabeyim yaşıyordu. Turistik, güzel bir şehir. Meslek okuluna Ulm'da kaydımı yaptırdım. 1 Ekim'de 16 yaşında-

1980'in yazında babamın yanına gezmeye geldim. Babam işleri ayarlamıştı, beni anarşi ortamından kurtarmak istiyordu. Avrupa'nın cazibesi çok olsa da, benim gibi Arnavut bir genci Türkiye sevdasından alıkoyamadı.

Merhaba Hallo
Merhaba VERLAG
Merhaba werbeagentur
NEREDE Baden-Württemberg ve Bayern
Merhaba TAKVIM
Merhaba Online www.merhaba.info
MerhabaTV

kiler için vize başlamıştı. Ben daha önce gelmiştim. 1984'e kadar uçakta kişisel bilgiler doldurduğumuzu hatırlıyorum. O zaman bilgisayar ağı yoktu. Kişisel bilgiler valiliğe kadar gidip de bizim evi polis basana kadar ben çoktan yeniden Almanya'ya dönmüş oluyordum. Annem beni korumak için babamla ayrı yaşadıklarını söylüyordu. 1984'te bilgisayar sistemine geçince yakayı ele verdim. Biraz tuttular. Sonra bıraktılar. Babam çok para harcadı tabii. Cezalarımı sıraya koydular. En hafif cezayla başladılar. İlk o zaman Boğaz Köprüsü'nü 1980'de 1 Mayıs'ta işgal etmekten dolayı 1 ay boyunca Balıkesir'e gitmekten men ettiler. Ne alakaysa. Her gün 1 ay gitmediğime dair imza attım. Arkadan ağır cezalar gelecekti. Kapıkule'ye teknolojiden önce vardım ve bilgisayar kontrolüne takılmadan kurtuldum.

Bata bata öğrendik...

1989'a kadar gidemedim. Yunanistan'a gidip, Yunan adalarına Türk adası niyetine bakıp ağlıyordum. Annemle Kosova'da buluştuk. Kardeşlerim evlenmiş, yeğenlerim olmuştu. Bütün bunlar o dönemde tam kırılma noktasında yani 21-25 yaşları arasında olduğum için beni derinden etkiledi.

Almanya'da ise meslek eğitimimi tamamladım. Artık tornatesviyeci olmuştum. Babam Türkiye'ye dönmüştü. Çok Alman arkadaş edindim. Almanya'daki siyasi gelişmeleri yakından takip ediyorduk. Türkler de işçilerle dayanışma içindeydi. Göçmen olmaktan kaynaklanan mücadelenin tam içindeydik. Türk gazetelerini takip ediyordum. Uluslararası Af Örgütü AI'de görev aldım. Yabancılar Girişimi'nde çalıştım. Göçmen Federasyonu'nun (DIB) Avrupa yönetimindeydim.

O dönemde Türk toplumu daha faaldi. Almanlarla el ele hareket ediyordu. Irkçılık tırmanışa geçmişti, Türklerin evleri yakılıyordu.

İşte tam o zamanlar Türk toplumundaki gelişmeleri aktarmak için basında göreve başladım. Milliyet'te çalışmaya başladım. AI'nin ve diğer kuruluşların dergilerinde yazılar yazıyordum. Sendikalarda etkindik. Önce duvarlara yazdım, sonra işçi ve göçmen hareketi içindeki yayın organlarında. Bir yıl sonra da Alman kültür dergisi Szene'de Türkçe sayfa hazırlamaya başladım. Büyük ilgi gördü. O tek sayfa yetmiyordu. Yerel gazete çıkarma fikri her geçen gün bende daha da netlik kazanmaya başladı. 1990 aralık sonunda Merhaba okurla buluştu. Gazete çıkmadan 3-4 ay önce ön çalışmalar yaptık. "Apple al" diyorlardı. 15 bin mark. Banka bana 12 bin mark kredi verdi. Bilgisayar aldım 7 bin mark gitti. İğneli yazıcı aldım. Batı Trakyalı rahmetli arkadaşımız Ramadan Sehimioğlu çok yardımcı oldu. Teknik yok, bilgi yok, para yok, ekip yok, ekipman yok. Gazeteyi yine de çıkardık. İlan tecrübem yoktu. Esnafın reklam kültürü yok. Biz 21 yıllık yerel gazetecilik sürecinde reklam sektörünü esnafla birbirimize öğrettik.

Gazetenin ilk sayısı çıktı. Dağıtımını biz yaptık. "Aa, gazeteye benziyor!" dediler. "Aa, her zaman mı çıkacak?" dediler. Ben "1-2 yıl çıkar" dedim, 21 yıldır yayındayız. Halk sahip çıktı. Bölgede diğer Türkçe gazetelerin, radyo programlarının oluşumuna vesile oldu. Merhaba ile tanışıp, bizim aramızdan bunu meslek olarak yapan, Almanya çapında çok sayıda arkadaşımız var

- Bugün Almanya'nın neredeyse hemen her kentinde Türkçe yerel gazete var. Ancak 90'lı yılların başında bir heyecan ve coşku dalgasının ardında Merhaba'nın sadece Türkçe gazeteyi okura buluşturması mı yatıyordu sence?

HÜSEYİN ŞENOL – Faaliyetler de yaptık. Sergilerden ırkçılık karşıtı eylemlere, seçme ve seçilme hakkı için mitinglerden, Merhaba kültür gecelerine kadar. Yayınevi kurduk. Ticareti bilmiyorduk. Bata bata öğrendik. Bu zorluklarla karşılaşacağımı bilseydim açıkçası bu adımı atamazdım o zamanlar. 1989'da dönmeye niyetliydim ama bu kez de göçmen hakları için verdiğim mücadelede Merhaba çok büyük rol oynadı ve ben Almanya'da kaldım.

- Gazetenin adını neden Merhaba koydunuz? Ayrıca siyasi bir çizgiden de geliyorsun. Politik kimliği olan biri için biraz fazla "tarafsız" değil mi?

HÜSEYİN ŞENOL – Almanların en çok duyduğu, bildiği Türkçe kelime "Merhaba" olduğu için gazeteye de bu adı verdik. Başta Almanlara gitmeyi hiç akıl edemedik. "Ne yapıyorsunuz siz?" diyorlardı. Sol bir kimliğim de var, doğru. Merhaba hiçbir zaman siyasi bir gazete olmadı. Ancak ayrımcılık, ırkçılık karşıtı haber, yorum politikası izledi.

Her görüşe eşit mesafede duruşumuz bizim için büyük önem taşıyordu. Almanya'da Türkçe yerel yayıncılık yaparken sağ-sol politikalarından çok yabancılar politikasını içerikte esas aldık. Bu nedenle Merhaba, Almanya'nın dört bir yanından yazan değerli Türkiyeli yazarların "mekanı" oldu. Göçmen politikaları ve kültür alanında görüşlerini kaleme aldılar. "Bugünü" onlar belirledi dersek doğruyu söylemiş oluruz. Köşe yazarlarımız arasında Cem Özdemir, Ozan Ceyhun, Ekin Deligöz vardı. O zamanlar Türk toplumu için yeni ve heyecan vericiydi. Etrafımızda geniş bir yazar kitlesi oluştu. İlk yıllarda herkes bunu topluma bir hizmet olarak algıladığı için gönüllü destek veriyordu.

"Türkiye'de Almancı, Almanya'da Yabancı", "Bizim Almanya" adlı yayınlarımızda köşe yazarlarımızın görüş ve yorumlarını derledik. Ayrıca Merhaba Yayınevi olarak araştırma ve şiir kitapları çıkardık. Toplam 9 kitabı okurla buluşturduk. Kitaplarımızla Türkiye'ye de açıldık. Frankfurt'un yanı sıra İzmir, Ankara, İstanbul kitap fuarlarına katılarak göçmen sorularına dikkat çektik. Parayı soruyorsanız, para yapamadık tabii.

Merhaba 12 yıldır iki haftada bir çıkıyor. Her sayıda hâlâ heyecanla matbaadan çıkmasını bekliyorum. Merhaba'da 21 yıllık süreçte 500'e yakın arkadaşla birlikte çalıştık.

- Almanya'daki Türkçe yerel gazetelerin haber aktarmanın dışında sence bir misyon yüklenmesi koşul mu ya da ister istemez bir misyon yükleniyor mu?

HÜSEYİN ŞENOL – Almanya'da Türkçe yerel basın olmazsa olmaz. Biz buranın ilki değiliz belki ama en eskisiyiz. İlk iki haftalığız, ideal olan haftalık, hatta günlük olmak. Bu arada Türkçe mizah dergisi "Hallo"yu da okurla buluşturduk Erdoğan Karayel'le. Bununla birlikte magazin, spor yayınlarımız da oldu. Merhaba FM ile de uzun yıllar Radio Canale Grande'de bölgesel radyoculuk yaptık. Bütün bunlar neden oldu? Çok otomatik bir yanıt belki ama, ihtiyaçtan.

Kabul etmek istemeyen olsa da yerel gazete Türk toplumu için, Türk ve Alman makamları için bir güç kaynağı ve bulunmaz bir nimetti. Seslerini duyurabilecekleri bir merci, yakınlaştıran bir köprü.

Son 6 yıldır da, iki ayrı bölgeye farklı çıkan "Nerede" adlı rehberleri yayımlıyoruz.

Gazetenin ilk sayısı çıktı. Dağıtımını biz yaptık. "Aa, gazeteye benziyor!" dediler. "Aa, her zaman mı çıkacak?" dediler. Ben "1-2 yıl çıkar" dedim, 21 yıldır yayındayız. Halk sahip çıktı. Bölgede diğer Türkçe gazetelerin, radyo programların oluşumuna vesile oldu.

- Bundan 20 yıl önce Türkçe yerel gazeteler bir elin beş parmağını geçmezken ve pastada en büyük payı Türkçe ulusal gazeteler alırken, bugün yerellerin sayısı yüzlere tırmanıyor, ulusal gazeteler ise varlık savaşı veriyor. Bu tabloya 20 yıl önce baksaydık "Hadi canım" derdik. Tam da burada "Hadi canım" dediğimiz için mi fotoğraf şimdi farklı gözüküyor?

HÜSEYİN ŞENOL – Günlük gazeteler geleceği göremediler. Yerel gazetelerin önemini anlayamadılar. Alman gazetelerini yerellikte örnek alamadılar. Hatta yerel basını hor gördüler. Günlük gazete muhabiri yerel gazete muhabirini küçük gördü.

Merhaba ekip olarak ilk kez bir şey yaptı ve bir ulusal günlük gazetenin bölge temsilciliğini üstlendi. Sonra benzerleri elbette ki arkadan geldi. Türkçe günlük gazetelerin sayısının azalması, tirajının düşmesinde en büyük etken internetse diğeri de yerel gazetelerdi. Günlük gazetelerin sahipleri buralı değildi, buraya sağlıklı bir bakışa sahip olmadıkları için sorunlar ortaya çıktı.

"Bu Türk televizyonları zararlı"

- "Türkiye'den idare edilen gazeteler gelecekte tutmaz" diyorsun, öyle mi?

HÜSEYİN ŞENOL – Buralı Türk gazetecilerin yaptığı gazeteler başarılı olacaktır. Ayrıca yerel gazetelerin Türk toplumunun ekonomisine katkısı da oldu.

Buradaki Türk kanallarının Avrupa yayınları ise akıllara zarar. Yüzü Avrupa'ya çevirilen ek bir uyduyla başlayan televizyon yayıncılığı buradaki hem günlük hem de yerel basının gücünü kırdı.

Başında her 9 ayda bir değişen rüşvetçi bir adamın bulunduğu kanallarda işin cılkını çıkardılar. Piyasayı çökerttiler. Türkçeleri bozuk insanları ekrana çıkarıp buradakilere yanlış Türkçe ve kültür empoze ettiler. Gündemden kopuk programlar sardı ortalığı. Bu programları sadece gençler izliyor, çünkü bar-diskotek tanıtımlarından ileriye gitmeyen programları onlar "Ben de gözükürüm belki" diye izliyorlar. Elbette az da olsa ciddi programlar sunan ve hazırlayan değerli isimler de var.

Öte yandan Türkiye'deki olaylar buradaki insanı bire bir etkiliyor. Gazeteyi okurla buluştururken gelecekte ters orantı kurmak gerekiyor. Yani 4 sayfa Avrupa değil 4 sayfa Türkiye sayfası olmalı.

- "Türk medyası uyuma engeldir" standardına ne diyorsun?

HÜSEYİN ŞENOL – Uyum, anadili unutmaksa, dilimizden, dinimizden, kültürümüzden vazgeçmekse karşıyım. Türk medyasının uyuma katkısı yadsınamaz, uyumun vazgeçilmezidir. Almanların iten tutumunun ise medyada gettolaşmaya neden olduğunu da söylemek zorundayım.

- Almanların "iten tutumu"na rağmen 50 yıldır buradayız. 20 yıllık Türkçe kalem oynatmanın ardından, mesajı okur aldı mı?

HÜSEYİN ŞENOL – Göç sürecinde yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen özellikle "80 sonrası devriminin" iyileşmede payı büyük. Almanya'da siyasi arenada Türkiyeliler bugün boy gösteriyorsa, bizim el ele verdiğimiz mücadelenin ve hak arayışının bir ürünüdür bu. Bu ülkede İslam da Türkçe de kabul görecek. En büyük sorun Türklerin topyekun kalkıp masaya vurarak "Misafir değil, göçmen değil, azınlığız!" dememesinde.

Almanya bizlere pozitif ayrımcılık vermek zorunda. Göçmen değil azınlık haklarını talep etmenin zamanı geldi de geçti bile. Almanlar bunun bilincinde. İlk 50 yıl göçmen hakları için mücadele verdik, ikinci 50 yılda ise amaç azınlık hakları olmak zorunda.

Türk asıllılar bu ülkede başbakan ve dışişleri bakanı da olur. Ama bu bütün sorunlarımızın bittiği anlamına gelmez.

- Sen ne kadar "entegresin"? İşte tuzak soru: Hangi takımı tutuyorsun?

HÜSEYİN ŞENOL – Alman takımı tutmuyorum bir kere. Demek ancak bu kadar entegre olabilmişim. Galatasaraylıyım. Türkiye gol atınca seviniyorum. Milli maçlarda Almanya ile oynayınca elbette ve kesinlikle Türkiye'yi tutuyorum. Alman takımındaki bir Türk gol atarsa o başka. O zaman da sevinirim. ■

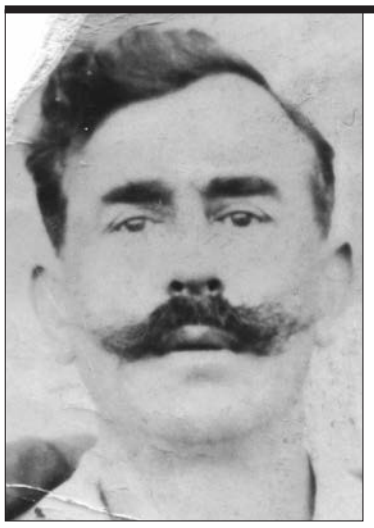

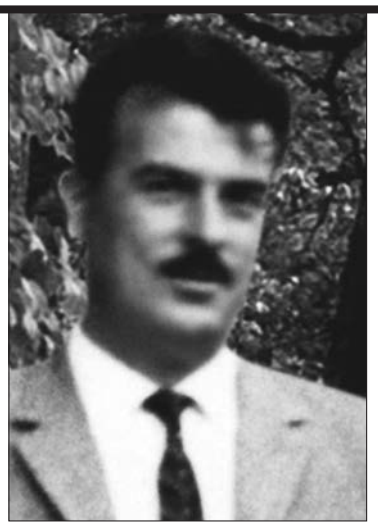

Kosova-İstanbul-Ulm-İstanbul

Günlük gazeteler geleceği göremediler. Yerel gazetelerin önemini anlayamadılar. Alman gazetelerini yerellikte örnek alamadılar. Hatta yerel basını hor gördüler. Günlük gazete muhabiri yerel gazete muhabirini küçük gördü.

Mehmet Canbolat, Almanya'da düzenlediği Turhan Selçuk sergileriyle de dikkatleri üstüne çekti.

İnsanlara "yaban eller"de oraya özgü bilgi ve gelişmeleri Türkçe aktardığınız zaman, hedef kitlenizin kendi yaşadığı bölgede olup bitenler konusunda bilgilenmesini sağlamış oluyorsunuz. Bilgi, bence meraktır. Bir diğer deyişle, bilgi, tat verirse, merakı körükler. Merak ise, açılmayı, öğrenmeyi, gelişmeyi, üretkenliği, yaşamı sağlar. Bir insan, kendi bölgesinde olup bitenlerden haberdar ise, o zaman o toplumun içinde var, demektir.

HESSEN TOPLUM'UN 18 YILLIK ÇABASINI MEHMET CANBOLAT ANLATTI

"Unutulmak istemem, ama..."

Federal Almanya'da, Frankfurt'u da içeren Hessen eyaletinde 18 yıldan bu yana Türkçe yayımlanan ve bir süre önce Alman Milli Kütüphanesi arşivlerine de kabul edilen Hessen Toplum gazetesi, Mehmet Canbolat tarafından hazırlanıyor. Gazeteciliğin çeşitli alanlarında ve yazar olarak çalışmalarını sürdüren Canbolat, gazetesini, çabalarının toplumsal anlamını ve kültürel işlevini değerlendirdi.

- Almanya bu konuda öncü aslında: Avrupa'daki yerel ve parasız dağıtılan Türkçe gazetelerin daha çok o bölgedeki Türkçeli insanların günlük yaşamına odaklandığını görüyoruz. Ama bir dil ve dolayısıyla "kültür"ü de taşıyor, koruyor ve geliştiriyorlar. Bu tür bir yayıncılık, nasıl bir kültür taşıyıcılığı yapıyor sizce?

MEHMET CANBOLAT - Yaşamının önemli bir bölümünü yabanda geçirmiş bir gazeteci olarak, Almanya'da Türkçe yayımlanan gazetelerin tamamını, bir dil ve kültür taşıyıcısı olarak görmek ne kadar olanaklı? Öncelikle bu konudaki kuşkumu belirtmek isterim. Çünkü bir kültür veya dilin taşıyıcısı olabilmek için öncelikle, taşıyacağınız olguları iyi bilmeniz gerekir. Bugün Almanya'nın hatta çoğu Avrupa ülkesinde Türkçe çıkan ve kendisini gazete veya dergi diye adlandıran yayınları yüzeysel biçimde irdelediğinizde, bunların çoğunun, üzerine matbaa mürekkebi sürülü kağıttan öteye gitmediğini görebilirsiniz. Bu teşhisi mesleki bir inançtan ve ilkeden ötürü yapıyorum. Çünkü biz bu mesleğin böyle doğru olduğunu öğrendik ve o ilkeden hiç vazgeçmedik. Çünkü bir beyaz kağıt parçasını gazeteye dönüştüren, üzerindeki mürekkep değil, içindeki bilgidir. Eğer bu bilgiyi o kağıt parçasına taşıyabiliyorsanız, o zaman dil ve kültürü de taşıyabiliyorsunuz demektir. Kültürün taşınması ise, zaten o değerlerin yaşatılması, yaygınlaştırılması anlamına gelir. Eğer bunu hakkınca yapabiliyorsanız, o zaman zaten Türkçe dilinin de yabandaki ömrünü uzatmaya bir parça katkınız olmuş demektir.

Dil deyince, bir gerçeğin de altını çizmekte yarar görüyorum: Bundan 29 yıl önce Erlangen Üniversitesi'nde dil hassasiyeti olan bir Yunanlı öğrenci ile, çok bağlayıcı yönü olmayan bir araştırma yapmıştık. O zamanlar Almanya'ya işçi olarak gelen birinci kuşak Türkler ile Yunan yurttaşının günlük yaşamını idame ettirebilmek için ihtiyacı olan kelime birikiminin çok düşük düzeyde kaldığını gördük. Bu insanların kendi anadilini ortalama 110 sözcük ile idame ettirebildiği gibi naçizane bir gözlemimiz oldu. Bu kelimeler ise, insanın günlük yaşamındaki "olmazsa olmaz"lar idi. Yani, "yemek, içmek, yatmak, çalışmak, ekmek, para, tuz, su, şeker, memleket.." ve buna benzer masum sözcükler, bu insanların yaşamlarına yetiyordu. İletişim de sınırlı olunca, insan yaşamındaki içe kapanma, dilde de daralmaya yol açmıştı. Bu insanların önemli bir bölümünün Almanca bildikleri kelimeler ise 50'yi geçmiyordu. Çok ilginçtir, Almanca sözcüklerin önemli bir bölümü de, Türkçe ile aynı anlama geliyordu. Yani ihtiyaçtan kaynaklanan bir durum söz konusu idi; "essen, trinken, schlafen, aufstehen, arbeiten, machen, kaufen, sagen, hören, gucken, Geld, Brot, Wasser, Salz, Butter, Bank, Konto, Überweisen, Pause, Überstunde, Akkordarbeit, kaput, Meister, Heim, Schwein, Rind, ich, du, Frau, Kindergeld, Rathaus, Finanzamt, Sozialamt, Anmeldung, Krank machen, vb..." Bu sözcükleri belki biraz daha uzatmak mümkündür. İnsan yaşamına yetecek kadar sözcüklerle kanaatkar bir yaşam anlayışı vardı.

Ancak, günlük gazetelerin Avrupa baskılarının olması, hatta büyük tirajlara ulaşması, ardından radyo ve televizyonların Avrupa'yı kuşatması derken, bölgesel yayınların ortaya çıkmasıyla birlikte, ister istemez dil ve kültür transferi yeni boyutlar kazanmaya başladı. Bazı şeyler de kontrolden çıkmaya başladı. Gazetecilikte, hekimlik, avukatlık, mühendislik gibi bir diploma, eğitim aranmadığı için ve böyle bir önkoşul olmaksızın, önüne gelenin "gazeteciyim" diye ortalığa çıkması, ister istemez gazeteciliğin ve gazete denilen olayın gizemini ve gücünü de gölgeledi.

Bu açıdan, ortada kendini "gazete" olarak tanımlayan üzeri boyalı kağıtların, kültür ve dil transferine ne denli hizmet ettiği konusunda kaygılarımın oldu-

ğunu yineleyebilirim. Ayrıca, gazetecilik dil demektir. Bu dili iyi kullanamayan ve bunu gazete diye adlandırdıkları kağıt parçalarına yansıtan o kadar çok insan var ki... İçerik ve iletişim aracı olan dilden bizzat yoksun olanları, siz nasıl gazeteci olarak görebilirsiniz ki? Bunlara, dil ve kültür transferinde taşıyıcı olarak nasıl bir işlev yükleyebilirsiniz ki?

- Siz Hessen Toplum'un işlevini böyle bir çerçevede nasıl gördünüz, görüyorsunuz?

MEHMET CANBOLAT – Bence önemli olan, "Hessen Toplum" gazetesini benim nasıl gördüğüm değil, başkalarının bu gazeteyi nasıl algıladığıdır. Hessen Toplum, 18 yıldır, hiç ara vermeksizin her ayın birinci gününde piyasada olmayı temel ilke edinmiş bir gazetedir. Bu böyle süregelmiştir. Bugün dağıtım noktalarınıza bir iki gün geç eriştiğinizde, okur veya dağıtım noktasındaki görevliler, "Gazete gelmedi bugün. Çıkmadı mı yoksa?" diye soruyorsa, örneğin bir yaşlı kadın okurumuz, gazeteyi almak için bir günde birkaç bakkal dolaşıp, "Toplum gelmedi mi?" diye soruyorsa, o zaman bu sorunun yanıtını da burada görmek mümkün, demektir.

Ben gazeteciliği kültür ve dil taşıyıcılığından ziyade, bir iletişim aracı olarak görüyorum. Yani, bilginin taşıyıcısı olmanın, gazetecilikte temel işlev olması gerektiğini düşünüyorum. Kültür veya bir başka değerin taşıyıcılığını ise, olsa olsa, bu alanda yoğunlaşmış kurumlar, uzmanlar girişimi ve elbette adı "Kültür" olan sizler gibi uzman dergiler üstlenmelidir. İşi ustasına, bir bilene bırakmak en doğrusudur. Bizim gazete olarak yapabileceğimiz, olsa olsa çorbaya biraz tuz koymak olur. Bunu söylerken elbette, günün gerekleri ve okurun gereksinimlerine uygun yeni görevler de üstlenebilirsiniz. Ancak, bence en önemli işlev, bilginin transferidir. "Hessen Toplum" gazetesi olarak, Türkiye'yi veya dünyayı kurtarma gibi bir hedefe yönelmiş değiliz. Hele çoğu yayın organının yaptığı gibi, kitaplardan, internet sayfalarından, genel ansiklopedik bilgilere hiç yönelmiyoruz. Tam aksine, insanlarımıza içinde yaşadığı toplumdan güncel haber ve bilgi akışını kendi anadilimizde aktarmayı benimsemiş bir gazeteyiz. 18 yıldır bundan hiç ödün vermedik. Bundan sonra da, sanıyorum, bundan sapma olmaz bizde.

Çünkü insanlara "yaban eller"de oraya özgü bilgi ve gelişmeleri Türkçe aktardığınız zaman, hedef

kitlenizin kendi yaşadığı bölgede olup bitenler konusunda bilgilenmesini sağlamış oluyorsunuz. Bilgi, bence meraktır. Bir diğer deyişle, bilgi, tat verirse, merakı körükler. Merak ise, açılmayı, öğrenmeyi, gelişmeyi, üretkenliği, yaşamı sağlar. Bir insan, kendi bölgesinde olup bitenlerden haberdar ise, o zaman o toplumun içinde var, demektir. Çünkü bilgi mevcudiyettir. Bilgi varlıktır. "Varım" demektir. Bu duyguyu verdiğiniz anda, o zaman insanın, içinde yaşadığı toplumla bütünleşmesine zemin sunmuşsunuz demektir.

Gazeteyi aşmak derken...

Yani biz, Hessen Toplum olarak, "Toplumsal birlikteliğin, uyumun, barış içinde birlikte yaşamın tek anahtarı, bilgidir" diyoruz ve o yüzden de yayınlarımızda, yerel kalıp, bölgesel olup, toplumsal derinliği, boyutu, anlamı olan konuları okurlarımıza aktarmaya özen gösteriyoruz. O yüzdendir ki, gazetemizin en tepesinde hep şu ifade kalın harflerle yazılıdır: "Toplum: Regional, Hesssisch aber Türkisch! Mehr als einer Zeitung..." Yani, Toplum, bölgeseldir, Hessenli'dir ama Türkçedir. Gazeteyi de aşan bir şeydir...

Gazeteyi aşmak derken, belki kendi ihtiyaçlarımızdan kaynaklanıyor olsa gerek, yayıncılık çalışmamızın yanı sıra, yine gazetemiz öncülüğünde veya desteğinde yılın belirli dönemlerinde ihtiyaca göre, çeşitli kültürel faaliyetlere veya geleneksel kültürel etkinliklere de öncülük ediyoruz. Örneğin, bu yıl 17'ncisini kutladığımız ve yarışma ortamında geçen, Almanya ve komşu Avrupa ülkelerinde yerleşik Türk halk oyunları topluluklarına hitap eden geleneksel Türk Halk Dansları Şöleni, en köklü bir kültür etkinliğidir. Bu, belki sizin dediğiniz anlamda bir kültür taşımacılığıdır. Toplum DiYalogus e.V. adlı derneğin öncülük ettiği bu etkinliklere, Toplum gazetesi olarak, daha geniş kitlelere erişim amacıyla sadece destek veriyoruz. Tıpkı, Hessen ve bazı komşu eyaletlerde yerleşik Türk kitle örgütlerinin çalışmalarına verdiğimiz taşıyıcılık hizmeti gibi...

- Batı Avrupa'da 5 milyonu aşkın Türkçeli insan yaşıyor. Bunların 3 milyona yakını Almanya'da bulunuyor. Bu insanlar ve çocuklarına seslenen, ama onların özellikle Türkçenin üst düzey kültür yapıtlarıyla ilişki kurmasını isteyenler, neler yapabilir? Yapılmayanlar neler?

MEHMET CANBOLAT – Türkçenin üst düzey kültür yapıtlarıyla ilişki kurmak! Bence güzel bir söz. Ancak, bir üst düzeylilikten söz ediyorsanız, bunun için sağlam bir alt yapı var, demektir. Buna erişmek, ilişki kurmak, günümüzde çok kolay. Günümüzün hızlı teknolojisi size bunu kolaylıkla sunuyor. Hem de anında. Yeter ki, isteyin. Ancak, dediğim gibi bunun için alt yapı donanımı, kültürel ve sosyal birikim varsa, bunu yapabilirsiniz. Yabanda ben dört türlü toplumsal katman görüyorum Türk kitlesi açısından. Birincisi, Almanya'ya emeğini, alın terini satmış, kendi halinde yaşam süren bir yaşlı ve fedakar kuşak. Hiç bozulmamış ve Anadolu'dan geldiği gibi kalmış olanlar. İkincisi ise, cambazlar ve lümpen bir asalak kesim. Kendini dünyanın ekseninde sananlar ancak dünyadan bihaber bir küme. Üçüncü kesim ise, Almanya'ya öğrenci amacıyla gelip, sınıf atlayanlar. Dördüncü kesimi burada doğup veya büyüyen genç kuşak oluşturuyor. Bunları da yukarıda saydığımız üç kümeye istediğiniz gibi dağıtabilirsiniz. Bu üç-dört kümeyi bir büyüteçle incelediğinizde, üst düzey kültür yapıtlarıyla bir arada anılabilecek insanların seçimini size bırakıyorum. Bu tablonun sorumlusu elbette, o insanların kendisi değildir. Eğitim düzeyimizin Avrupa'da çok yüksek olduğunu sanmıyorum. Gerçi son yıllarda toplumsal yaşamın birçok alanında adı öne çıkan, görev üstlenen Türk şahsiyetleri görebiliyoruz, ancak buralara gelmek, kültürel üst düzey yapıtlarla ilintili olmak için yeterli etmen olamıyor. Öyle olsaydı, Frankfurt'ta, "Almanya'ya Göçün 50. Yılı" bağlamında organize edilen "Saraydan Kız Kaçırma" operasını, Avrupalı 100-150 Avro ödeyerek izlemek için, aylar öncesinden yerini ayırtırken, Türklere 10-15 Avro'ya adeta rica minnet davetiye vermek için öncüler kapı kapı dolaşmazdı. Bunları vurgularken bir eleştiri olarak söylemiyorum. Bu bizim bir gerçeğimiz. Bunun için daha zamana, eğitime ve bilgiye ihtiyacımız var. İnsanın karnını doyuran paradır, ancak, ruh besinsiz kalmışsa, tok bir karın neye yarar? Bunun için, bırakın önce üst düzey kültür değerlerini, alttan başlamak gerekir. Bunun için, devlet bir şey yapmıyorsa, burada yerleşik, mevcudiyeti buradaki Türk insanıyla bire bir ilintili kuruluşlar öncülük etmeli, destek vermeli ve kültürel değerlerin yaşaması, filizlenmesi için el uzatmalıdır. Bunu söylerken umutlanmak isterim ama... Neyse...

- Türkçe yerel ve parasız dağıtı-

Ben gazeteciliği kültür ve dil taşıyıcılığından ziyade, bir iletişim aracı olarak görüyorum. Yani, bilginin taşıyıcısı olmanın, gazetecilikte temel işlev olması gerektiğini düşünüyorum.

lan gazeteler, sizce bir "direnç veya çıkış" mı, yoksa bir "geri çekilme" (kendi kabuğuna çekilme) mi? Bu tarz yayıncılığın, Türkçe kullanabilen insanların kültürel ve toplumsal yaşamına katkısını siz nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu çıkışı veya kaçışı analiz eder misiniz?

MEHMET CANBOLAT – Meseleyi "burası, orası" veya "biz, onlar" ekseninde görmek yerine, bir gereklilik olarak değerlendirmek isterim. Direnmek? Neye karşı? Geri çekilme? Neden? Bence, Toplum, Almanya'da bir gereklilikten doğmuş gazetedir. Çünkü ben şahsen uzun yıllar günlük gazetelerde de çalıştım ve yer yer yayın politikalarına yön veren konumda da bulundum. Ancak Türkiye merkezli, İstanbul'dan beslenen bir yayın organının, gerektiği gibi olması pek mümkün değildi. Bunu Milliyet ve Günaydın Avrupa baskılarındaki sorumluluk dönemlerimden çok iyi anımsıyorum. Avrupa'nın nabzını göremeyen İstanbul merkezli bir farklı gazete, bundan 20-25 yıl önce pek mümkün değildi. Ben inanarak, denemek istedim. Ancak, İstanbul'da oturup, Avrupa'nın yaşam koşullarını, okuyucu profilini bilmeyen insanlarla maalesef bu mümkün değildi. Belki bugün için günlük gazeteler açısından durum biraz farklı olabilir, ancak yine de, gerektiği gibi kökten bir anlayış değişimi olduğunu da sanmıyorum. Yerel gazeteler, bence bir gerekliliktir. Ancak bunu da gerektiği gibi yaparsanız. Sayfalarınızda, okuyucu kitleniz için, ciddi haber, sağlam bilgi, yararlı enformasyon verebiliyorsanız ve hizmetiniz okurlarınız için artı bir değer niteliği taşıyorsa, onların içinde yaşadığı toplumla bütünleşmesine bir küçük kapı aralayabiliyorsa, o gereklilik işte o zaman gerçek anlamını bulur.

O açıdan baktığımızda, Türkçe yerel basın, ne bir çıkıştır, meydan okumadır, ne de bir kaçıştır. Bence bir gerekliliktir. Bunu geçen 18 yıllık yayın hayatımızda her geçen sayıdan sonra farklı örneklerle bizzat hissediyoruz. Bir diğer acı gerçek ise, Türkiye merkezli, bağımlı gazetelerin birçoğu yayın hayatına maalesef son verdi. Çünkü okur kitlesini sürekli yitirmeye başladı. Kendilerini bu kitleyi dinamik kılacak atılımları yapamadılar. Bu durum, kesinlikle burada çalışan meslektaşlarımızın hatası değildir, bağımlılığın, hareket alanının esnek olmayışının bir doğal sonucudur.

Bugün piyasada varolmaya çalışan günlük gazetelerimizin durumu da ortada. Sürekli kan kaybı yaşıyor. Kimisi, inanç gruplarını temsil ettiği için, "Allah rızası"na ve cemaat ilkelerine bağlı olarak yaşamlarını sürdürüyor. Yani, öyle veya böyle besleniyorlar. Diğer bağımsız öncül gazeteler ise, ayakta durmak için mücadele veriyor ve belki de merkezden sübvanse ediliyor. Ancak nereye kadar? Bu bence asıl soru. Bu nedenle, Türk toplumunun, nasıl ki bugün, kendi içinden çıkarttığı bir sanatçısı, siyasetçisi, sporcusu, imamı, şarkıcısı varsa, kendi öznel koşullardan filizlenen bir veya birkaç yerel gazetesi de olacaktır. Bunu da yine okurlar belirleyecektir. İddiamız yok, ancak, Hessen Toplum, bu birkaç markadan biri olabilir.

Monatliche Informations-Zeitung. Regional, Hessisch, aber Türkisch!
Sayı: 198 (Yıl/Jahr 16)
November / Kasım 2010
Kostenlos
Toplum
www.toplum24.de
E-posta: rmtoplum@aol.com . toplum@toplum24.de
Postfach 11 33, 63201 Langen/H.
Tel: 06103-52560, Fax: 06103-929225
Alman Cumhurbaşkanı Wulff ve eşi Tarsus'taki Sert Pol kuyusunu ziyaret etti ve suyuyla hacı oldu

- Almanya ve Rhein-Main bölgesindeki Türkçeli insanlarımız ve sanat-kültür ilişkileri üzerine görüşleriniz... Ne durumdayız, neler yapılabilir, neler yapılmıyor?

MEHMET CANBOLAT – Bölgemizdeki kültürel ve sanatsal etkinlikler ve bu tür gerekli ihtiyaçlar ile insanlar arasındaki ilişkiler aslında öylesine çarpık ve karmaşık bir konu ki... Kültür-sanat ilişkileri derken önce kültür ve sanatın gerçek tanımını iyi yapabilmek ve bilmek gerekir. Ben bu ülkede tam 30 yıldır gazetecilik yapıyorum. Avrupa ve dünya konularına, politik gelişmelere olan yoğun ilgime ve merakıma rağmen, kültür ve sanat alanından da hiç uzak durmamaya özen gösterdim. En küçük bir derneğin bile kültür-sanat adına ortaya koyduğu, koyduğunu zannettiği programları izlemeye, destek vermeye özen gösterdim. Onları küçümsemek değil, tam tersine sıfırdan bile başlasalar, bunların önemini görmek zorundaydım. Bir derneğin 15 metrekarelik odasında açılan saz kurslarını da önemsedim, kültür eksenli büyük etkinlikleri de. Herkes olanakları ve yetenekleri çerçevesinde bir şeyler üretmeye özen gösteriyor. Doğru veya yanlış. Kimisi, kültür ve sanatı adeta baltalarcasına yapmaya çalışsa bile, bununla belki üç-beş kişiye vereceği mesajın önemli bir etmen olabileceğine inanıyorum. Yine de geldiğimiz 2011'deki tabloyu küçümsememek gerekir. Büyük korolor var ciddi anlamda üretmeye çalışan. Kısıtlı olanaklara rağmen herkes bir şey üretmeye özen gösteriyor. Desteklemek gerekir. O küçük filizlerden mutlaka birilerinin nasiplendiğine inanıyorum. Gazeteci olarak, Toplum gazetesi olarak, en küçük bir kültürel sanatsal etkinliği dahi, kendi imkanlarımız içinde değerlendirmeye, çabaları bir parça onurlandırmaya özen gösteriyoruz. Çünkü herkesin bu süreçte birbirinden bir şeyler öğrenebileceğine inanıyorum. Yeter ki buna hazır olalım. Yeter ki, insanlarımız artık yavaş yavaş, bazı şeyleri tek başına başaramayacağını görebilsin ve elbirliği, güçbirliği diye bir gerçeğin farkına varsın.

Bunu belki bugünkü kuşaklar biraz zor yapar ama, ben yine de gelecekten umutluyum. Yeni gelecek genç kuşaklar, bizlerden çok farklı olacak. Nasıl ki, bizler, kendimizi bizden önceki büyüklerimizden biraz farklı gördüğümüz gibi... Ben bugün kültür sanat adına yapılan, kör topal ilerleyen, hatalarıyla günahlarıyla, eksiği ve fazlasıyla her şeyin, gelecek için toprağa atılmış birer tohum olduğunu düşünüyorum. "Kültür" dergisinin de bu filizlerin boy vermesinde gerekli güneş olmasını hayal ediyorum. ■

Mehmet Canbolat

Mehmet Canbolat 1957 yılında Tarsus'ta doğdu, ilk ve orta öğretimini burada tamamladı. İşletme ve ekonomi dalındaki yüksek öğrenimini Adana'da yaptı. Türkiye'de Tarsus'ta yerel basında başlayan gazetecilik çalışmalarını, üniversite döneminde Dünya ve Cumhuriyet gazetelerinde sürdürdü.

1980 yılında "Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Çukurova'ya İç Göçler, Sebep ve Sonuçları" konulu doktora çalışmasına başladı ancak gelen bir öneri üzerine Milliyet Avrupa baskıları yazı işleri kadrosunda görev aldı. 7 yıl süreyle bu gazetenin değişik katmanlarında görev aldı. 2 yıl süreyle Günaydın Gazetesi yönetim kadrosunda çalıştı.

1991 yılında serbest gazetecilik yaşamına başlayan Mehmet Canbolat, 9 yıl süreyle TRT Almanya Temsilciliği yaptı. Buna paralel 1993 yılında, halen sahibi olduğu Hessen Toplum adlı Türkçe aylık bir gazeteyi yaşama geçirdi. 1985 yılından bu yana WDR Köln Radyosu için Almanya'dan haber ve röportajlar hazırlayan Canbolat, 3.5 yıl aralıksız TGRT EU ve Foxtürk televizyon kanallarında da "Kum Saati" adlı canlı yayımlanan bir bilgilendirici program hazırlayıp sundu.

Yaklaşık 14 yıldır DSP Parti Meclisi üyeliği ve Avrupa temsilciliği yapan Mehmet Canbolat, 2002 genel seçimlerinde aynı partiden Mersin 1. sıra adayı olarak aktif politik yaşamın içine girdi. Almanya, yaşam ve göç konularında sayısız makaleye imza atan ve değerlendirmeleri Almanya ve Türkiye'de farklı yayın organlarında yer alan gazeteci Mehmet Canbolat'ın bugüne kadar yayımlanmış 5 kitabı da bulunuyor:

- Yunus- Yitik Bir İnsanın Ruh Halleri / Psychogram eines Verlorenen (Türkçe-Almanca)
- Vatan Haini Niyazi, (Türkçe Öyküler)
- Avrupa: Bir Düş, Bir Hedef, Bir Zorlu Yol
- Bir Kum Saati Gibidir Düşle Yaşamak Dediğin... (Şiirsel Anlatılar)
- Düşlere Adadım Yalnızlığımı (Şiirsel Anlatılar)

Sadi Tekelioğlu

Sadi Tekelioğlu, karamsar: "Danimarka'da yaşayan Türkçeli insanlar müthiş ve çok saldırgan bir asimilasyon kampanyası ile karşı karşıyalar. Ülkenin tüm kurumları bilinçaltına yönelik çalışma yaparak buradaki insanlarımızın geldikleri kültürün onlar için ayak bağı olduğunu, ondan bağımsızlıklarını kazanmaları gerektiğini pompalıyorlar. Bunu hem hükümet politikaları olarak görüyoruz, hem de bireysel planda gözlemleyebiliyoruz."

DANİMARKA'DAKİ HABER GAZETESİNİN SLOGANI, ÇOK ÖĞRETİCİ

"Biz farklıyız, ama öteki değiliz!"

Danimarka, bu ülkeye göçen insanlarla ilgili "belli öncü deneylerin" yapıldığı ve Avrupa çapında değerlendirmeye alındığı bir ülke. Bu deneylerin Danimarka halkından destek, "yabancılardan" ise tepki gördüğü, dünya basınına sık sık yansıyor. Böyle bir ortamda, Kopenhag'da yayımlanan "Haber"in özel yerine dikkat çeken derginin Genel Yayın Yönetmeni Sadi Tekelioğlu, bu yerel girişimin toplumsal işleviyle ilgili değerlendirmelerde bulundu.

- Galiba Danimarka'da da durum farklı değil: Avrupa'daki yerel ve parasız dağıtılan Türkçe gazetelerin daha çok o bölgedeki Türkçeli insanların günlük yaşamına odaklandığını görüyoruz. Ama bir dil ve dolayısıyla "kültür"ü de taşıyor, koruyor ve geliştiriyorlar. Bu tür bir yayıncılık, nasıl bir kültür taşıyıcılığı yapıyor sizce?

SADİ TEKELİOĞLU - Öncelikle yerel ve parasız dağıtılan Türkçe gazetelerin dilinin Türkçe olması başlı başına bir hazine. Disipline edilmiş, doğru ve ufuk açıcı bir dil kullanımı okuyucuların Türkçelerini koruyup geliştirmelerine olanak sağlıyor. Özellikle internet ortamında da bulunan bu gazeteler, okuyucularına yayınlanan haber ve tartışma yazılarına oturma odalarından, koltuklarından yorum yazma, dilini kullanma olanağı sağlıyor. Bu yorumlar, ayrıca bir de Türkçe düzeltmesinden geçerek yayımlanınca, yorumu yazan insanımız kendi Türkçesini test etme olanağına kavuşuyor.

Doğrudur, okuyucularımızın bulundukları bölgedeki sorunlarına odaklanmış yayın yapıyoruz, ama bunu Türkçemizle yaptığımız için aslında anadilimizin çeşitli meydan okumalar karşısında silahlanmasını sağlıyoruz. Sokaktaki vatandaşın Türkçe karşılığı yok diye Türkçe cümlenin arasında bulunduğu ülkenin dilinden sözcükler katmasının önüne geçmeye çalışıyoruz. Türkçemizde her cismin adının, her kavramın, her duygunun, düşüncenin bir karşılığı olduğunu biliyoruz. Bunu bulup kullanarak Türkçeyi yaşatıyoruz, insanımızın zengin bir dile sahip olduğunu hatırlatıyoruz. Tabii burada yayıncı arkadaşlarımızın kendilerini geliştirmeleri, dilde meydana gelen son gelişmeleri de yakından izlemeler, en önemlisi çok okumaları, devamlı okumaları gerekiyor.

Ben, yayıncı olarak, hiçbir yabancı sözcük kullanmadan her türlü duyguyu düşünceyi dile getirebilecek bir Türkçemiz olduğunun bilincindeyim.

- Danimarka'da "Haber"in işlevini nasıl tanımlıyorsunuz?

SADİ TEKELİOĞLU -Danimarka'da yaşayan Türkçeli insanlar müthiş ve çok saldırgan bir asimilasyon kampanyası ile karşı karşıyalar. Ülkenin tüm kurumları bilinçaltına yönelik çalışma yaparak buradaki insanlarımızın geldikleri kültürün onlar için ayak bağı olduğunu, ondan bağımsızlıklarını kazanmaları gerektiğini pompalıyorlar. Bunu hem hükümet politikaları olarak görüyoruz, hem de bireysel planda gözlemleyebiliyoruz.

Diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi anadilde yapılan televizyon ve radyo yayınların kısıtlanıp kaldırılması, okullarda anadili eğitiminin kaldırılması bunun en göze çarpan örnekleri. Ayrıca beraberinde getirdiği kültürü yaşamaktan vazgeçmiş insanların da uyum örneği ve başarılı rol modeli örneği olarak lanse edilmesi, son yıllarda Danimarka'daki insanlarımızı neredeyse dilsiz hale getirdi.

Böyle bir durumda insanlarımızın sığınabileceği, kendi dilini unutmadan da bu ülkede olup biteni takip edebileceği bir platform oldu "Haber" gazetesi. Haftada birçok kez çeşitli ilkokullarda görev yapan Türkçe öğretmenlerinden telefonlar alıyoruz. Bize şükran duygularını dile getiriyorlar. Gazetemizde yayımlanan yazıların bazılarını derslerde kullandıklarını belirtiyorlar. Yukarıda belirttiğim gibi Türkçe gibi bir hazinenin farkına varmalarını sağladığımızı söylüyorlar bize.

"Haber" gazetesi ilk yayımlandığı günden bu yana, aşırı milliyetçilik ve şovenizm tuzağına düşmeden okurlarının bu ülkede "parya" olmadıklarını, onların da 3 bin yıllık bir tarih ve kültürün ürünü ve devamı olduklarını onlara anlatmaya çalışıyor. Bunda da başarılı olduğumuzu gururla söyleyebilirim. Okurumuzun sahiplendiği ve bize hitap ederken de "gazetemiz" tanımlamasını kullandığı bir yayın organıdır "Haber".

Sadi Tekelioğlu, Berk Çoker, Cengiz Kahraman

- Batı Avrupa'da 5 milyonu aşkın Türkçeli insan şaşıyor. Bu insanlar ve çocuklarına seslenen, ama onların özellikle Türkçenin üst düzey kültür yapıtlarıyla ilişki kurmasını isteyenler, neler yapabilir? Yapılmayanlar neler?

SADİ TEKELİOĞLU - Çocuğuna kültürünü yaşatmak, onun Türkçeyi öğrenmesini sağlamak isteyen Avrupalı insanlarımızın önünde iki adres bulunuyor. Biri kahvehane, diğeri ise cami. Bunlar yeterli değil. Zira bu iki adresin de konsepti farklı olduğu için tartıştığımız konuya cevap vermekten çok uzak adresler. Yeni adresler bulunmalı, bulmalıyız.

Yapılacak ilk ve en önemli şey Türkçenin üst düzey kültür yapıtları ve bunların üreticileri ile Türkçeli insanları bir araya getirmektir. Bu da ayda bir kez bir yazarın, şairin, film yönetmeninin bir müzisyenin Avrupalı Türklerle bir araya gelmelerine olanak sağlamak şeklinde olabilir. Biz bunu 2004 yılından beri yapıyoruz. Kısıtlı olanaklarla da olsa birçok müzisyen ve sinema oyuncusunu ve film yönetmenini okuyucularımızla buluşturduk. Burada bu önerdiğim çözüm yolunun işleyebilmesi için yerel yayınlar ekonomik olarak geleceğe güvenle bakabilmenin yollarını bulmak zorundalar.

Burada büyükelçiliklere de görev düşüyor. Yerel medyayı Avrupalı medya gibi görüp, o şekilde muhatap almaları gerekiyor. Sık sık büyükelçilik yetkilileri bizi arayıp, örneğin Kıbrıs barış harekatının bilmem kaçıncı yıldönümü kutlamalarına davet etmek için Danimarkalı gazeteci ismi önermemizi istiyorlar bizden. Aynı şekilde Türk turizmini tanıtmak için de davet edebilecekleri isimleri bizden öğrenmek istiyorlar. Bir defasında "Bizi neden davet etmiyorsunuz?" şeklinde bir soru sordum şaka olarak, cevabını alamadım. Bunu bir tarafa bırakalım, bu sorum beni kızdırdı. Bundan daha büyük bir hakaret olabilir mi? Danimarka'daki saygın televizyon istasyonlarının en çok izlenen haber programlarının editörleri bizleri, diğer Türk gazeteci arkadaşları ciddiye alıp canlı yayınlara çağırıyorlar. Ciddi gazetekler analiz sayfaları için bizlerden yazı istiyorlar. Ama kendi devletimizin gözünde bizlere manken ajansı, oyuncu ajansı gibi bir görev biçiliyor. Hem ülkemizin dilinin, tarihinin kültürünün taşıyıcılığını yapacaksınız, hem de ciddiye alınmayacak üstelik dışlanıp, ayrımcılığa uğrayacaksınız.

- Türkçe yerel ve parasız dağıtılan gazeteler, sizce bir "direnç veya çıkış" mı, yoksa bir "geri çekilme" (kendi kabuğuna çekilme) mi? Bu tarz yayıncılığın, Türkçe kullanabilen insanların kültürel ve toplumsal yaşamına katkısını siz nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu çıkışı veya kaçışı analiz eder misiniz?

SADİ TEKELİOĞLU - İkisi de değil bence, hele geri çekilme hiç değil. Ben son yıllarda sayıları hızla artan Türkçe yerel yayın organlarını Selçuklu İmparatorluğu yıkıldıktan sonra Anadolu'da kurulan derebeyliklere benzetiyorum. O derebeylikler de değişen koşulların akıp giden zamanın gereği ortaya çıktılar. Şimdi Avrupa yerel Türk basınına bakacak olursak bu yayınların sahibi arkadaşların neredeyse hepsi büyük Türk gazetelerinde yayıncılığı, haberciliği, iletişimi öğrenmiş arkadaşlarımız. Onların en büyük artılarından biri ise içinde yaşadıkları ülkenin medyasını yakından takip ediyor olmaları, o ülkenin medya mensuplarıyla birebir ilişkilerini kurup geliştirmiş ve bu ilişkileri kullanıyor olmaları. İletişim çağının dayanılmaz bir değişim dayatması sonucu ortaya çıktı yerel Avrupa Türkçe medyası. Bu tür yayınlar platform olma özelliğine sahip olacaklar, olmalıdırlar diye düşünüyorum. Bir yandan Türkçeyi koruyup, geliştirip, zenginleştirirken öte yandan da okurlarının kültür-sanat yaşamına aktif ve izleyici olarak katılımlarının sağlanmasında rol oynayacaklardır. Bizim haber gazetesi olarak Danimarka'da kullandığımız bir tanımlama ve bir sloganımız var. "Biz Türkçe olarak yayın yapan bir Danimarka gazetesiyiz" ve "Biz farklıyız, ama öteki değiliz"...

Sanırım bu iki slogan sorularınızı yanıtlarken anlatmaya çalıştığım şeyleri içinde barındırıyor. ■

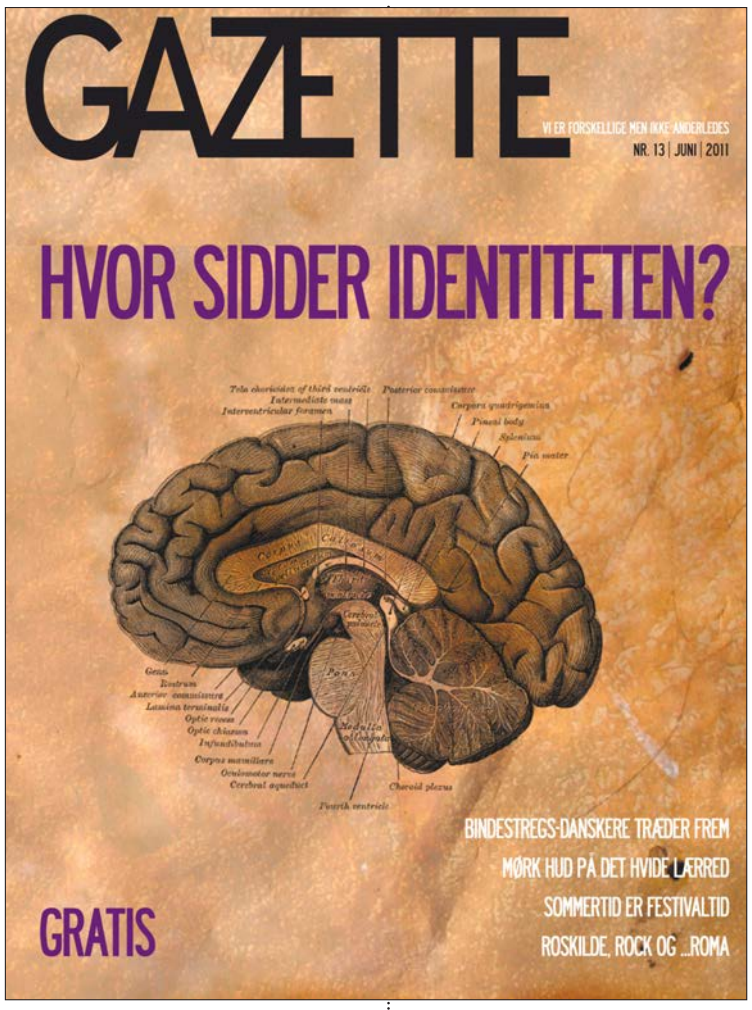

SADİ TEKELİOĞLU KİMDİR?

1960 Antalya doğumlu, 1986 yılında Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. 1987 yılından beri Danimarka'da yaşıyor. Danimarka'da geçirdiği süre içinde Danimarka ve Türk medyasında haberci, yorumcu ve TV haber programlarında kaynak kişi olarak görev yaptı. Danimarka gazetelerinde Türkiye, AB-Türkiye ilişkileri, Avrupa'da göçmenler konularında çeşitli yorumları yayımlandı.

2002 yılından bu yana "Haber" gazetesinin yazı işleri müdürü ve yayıncı firmanın da sahiplerinden. 2008 yılında Alkhabar adından bir Arapça gazete yayını da gerçekleştirdi. Haber gazetesinin yanı sıra Danimarka'da yasayan genç göçmenlere yönelik yayın yapan Gazette adında Danca bir gazetenin de editörlüğünü sürdürüyor. Bu gazete de, Haber gazetesini yayınlayan firmanın sahip olduğu yayınlardan biri.

Boş zamanlarında aktörlükle hobi olarak ilgileniyor. 3 film ve 4 televizyon dizisinde rol aldı. Oynadığı filmlerden biri olan "Fighter" 2008 yılında Berlin Film Festivali'nde yarışmalı bölümde gösterildi.

Serpil Aygün

Avrupa'da yaşayan Türk toplumu kendi kültürel özelliklerini koruma ve yaşatma ihtiyacını Türkiye'dekilerden daha yoğun bir şekilde hissediyor ve yaşıyor.

"BİNFİKİR" GAZETESİNİN YÖNETMENİ SERPİL AYGÜN ÇABALARINI ÖZETLEDİ

İnsanımızı kaliteyi düşürmeden kültürle buluşturmak

Belçika'nın başkentinde 2005 yılından bu yana yayımlanan "Binfikir" gazetesinin toplumsal bir gereksinime karşılık geldiğini düşünen Serpil Aygün, hem bir kültür taşıyıcısı olabilmenin hem de yerleşik Avrupa kültürüyle yeni bağlar kurabilmenin yollarını anlattı.

- Avrupa'daki yerel ve parasız dağıtılan Türkçe gazetelerin daha çok o bölgedeki Türkçeli insanların günlük yaşamına odaklandığı, ama bir dil ve dolayısıyla "kültür"ü de taşıdığı, hatta koruyup geliştirdiği gözleniyor. Bu tür bir yayıncılık, size göre, nasıl bir kültür taşıyıcılığı yapıyor?

SERPİL AYGÜN - Avrupa'daki Türkçe konuşan toplumlara yönelik yapılan yayıncılık öncelikle Türkçeyi yaşatmak ve yaygınlaştırmak anlamında önemli bir görev üstleniyor bence. Bu görevin ne kadar layıkıyla yapıldığı tartışmalı tabii ki. Türkçeyi doğru ve gelişmiş bir şekilde kullanılabilen yayın organları bu anlamda vazgeçilmez öneme sahip. Bu yapılabildiği takdirde Avrupa'da yaşayan özellikle ikinci ve sonrası kuşak için Türkçenin doğru kullanımı ve geliştirilmesi anlamında son derece gerekli bir kaynak ve araç niteliğinde Türkçe yayın organları.

Diğer taraftan Avrupa'da yaşayan Türk toplumu kendi kültürel özelliklerini koruma ve yaşatma ihtiyacını Türkiye'dekilerden daha yoğun bir şekilde hissediyor ve yaşıyor. Türk toplumunun sivil toplum örgütleri aracılığıyla yaptıkları etkinliklerin, kültürel faaliyetlerin bu yayınlar tarafından duyurulması, kayda alınması bu kültürün aktarılmasında yine elzem bir rol oynuyor. Dil anlamında geliştirici bir rol oynayan Türkçe yayıncılık, kültür anlamında sadece taşıyıcı ve kayıt altına alıcı oluyor.

- Siz "Binfikir"in işlevini böyle bir çerçevede nasıl görüyorsunuz?

SERPİL AYGÜN - "Binfikir" olarak farklı bir kategoride olduğumuzu düşünüyorum. Çünkü Binfikir öncelikle Belçika'da yaşayan Türk toplumunun yaşadığı ülke olan Belçika ile bağını kuran bir nitelik taşıyor. Bizler önceliği Belçika gündeminde gelişen haberlere veriyoruz ki, böylece toplumumuzun yaşadığı ülke hakkında bilgi sahibi olup, buradaki yaşamla ilişkilendirilmesi için çalışıyoruz. Binfikir'de Türk toplumunun güncel yaşamı ile ilgili haberlerle Belçika gündemi haberlerini dengelemeye çalışıyoruz.

Genellikle Belçika gündem haberleri önceliği alırken zaman zaman da Türk toplumu haberleri sayıca ağırlığını artırabiliyor. Bu anlamda Binfikir, Türkçeyi doğru ve gelişmiş bir şekilde kullanımı ile sadece buradaki gençlerimize değil Türk-çe öğrenen Belçikalılara da kaynak niteliğinde. Ücretsiz olarak isteyen okurlarımıza posta ile gönderdiğimiz (1000 adet) aylık Binfikir gazetesinin 50 civarında da Belçikalı okuyucusu var.

Binfikir'in diğer bir farkı ise kültür sanata ve mizaha verdiği önem. Her sayı en az 2 tam sayfayı sanat insanlarını ve etkinliklerini tanıtmaya ayırıyoruz. Çoğu zaman kültür sanat gazetenin diğer sayfalarına da yayılıyor. Biz buranın gazetesini yapıyoruz dolayısıyla da buranın sanatçısını tanıtıyoruz. Mizahımız da yüzde 100 Belçika'ya ait...

- Batı Avrupa'da 5 milyonu aşkın Türkçeli insan yaşıyor. Bunların 3 milyona yakını Almanya'da bulunuyor. Brüksel'de de ciddi boyutlarda bir Türk topluluğu var. İşte bu insanlar ve çocuklarına seslenen, ama onların özellikle Türkçenin üst düzey kültür yapıtlarıyla ilişki kurmasını isteyenler, neler yapabilir? Gözlem ve eleştirileriniz neler?

SERPİL AYGÜN - Belçika'da yaşayan Türk toplumu yaşadığı bölgelere göre farklı özellikler arz etse de genel olarak ne Türkçe ne de yaşadığı ülkenin dilinde üst düzey kültür yapıtlarıyla ilgili.

Bu durum, sadece para kazanmak üzere göç etmiş, hem Türkiye'nin hem de geldiği ülkenin geleceği gören yöneticileri olmaması nedeniyle ihmal edilmiş, bırakın sosyal ihtiyaçlarını temel ihtiyaçları karşılanmamış insanları olarak kendi el yordamlarıyla hayata tutunmuş insanların gerçeği. Ekonomik gerekçelerle bu ülkede olan insanlarımız da sadece ekonomik yatırımlar yapmışlar. Kültürel ve sosyal olarak son derece geride kalmışlar. Arkalarından gelen 2., 3. kuşaklar da yine dil, ayrımcılık, dışlanma gibi sıkıntılarla okulda, işyerinde, günlük yaşamda ayakta kalma derdiyle maalesef kültürel olarak yine son derece geride kalmış. Türkçe edebi eserleri okuyabilen sayısı son derece az. Türkçe üst düzey kültür ve sanat yapıtları ise anlaşılabilir ve algılanabilir değil buradaki gençler için de.

Sonuç olarak neler yapılabilir? Yine kendimizden örnek vereceğim, çünkü biz bu tespitlerden yola çıkarak, toplumumuzun bir yabancı olarak değil, Türk kökenli Belçikalılar olarak ya da kendilerini nasıl ifade ediyorlarsa etsinler bu ülkede yaşayan insanlar olarak hayatın her alanını paylaşabilmeleri için projeler üretiyor, bu süreci teşvik ediyor ve destekliyoruz.

Binfikir web sitesi ve aylık gazetesi ile yoğunlukla Belçika gündemi haberleri vererek insanlarımızı yaşadıkları ülke ilgili hale getiriyoruz. Çünkü anladığınız ve bildiğiniz şeyle daha çok ilgilenirsiniz. Bunun yanında tiyatro ve karikatür okullarımızla hem çocuklara hem genç ve yetişkinlere kültür ve sanat yoluyla başka dünyalar açıyoruz. Burada da temel ilkemiz yine yaşadığımız ülkeden kopmadan, tamamen buraya ait konularla ilgili ürünler üreterek insanımızı kültür ve sanatla iç içe kılarak yaşam kalitesini artırmak.

Daha sosyal, yaşadığı ülkeyi daha çok paylaşan insanlar olmalarına destek olmak. Toplumun kendini içinde hissettiği yüzde 100 Belçika yapımı ürünlerle insanlarımızı tiyatroya çekiyoruz. Kendi hayatlarından örnekleri ucuzluğa kaçmadan, sanat kalitesini düşürmeden izlenebilir kılarak buradaki toplumun kültür ve sanat yapıtlarını paylaşabilmelerini olanaklı hale getiriyoruz.

Sonuç olarak yapılması gereken, insanımızı kültür ve sanat yapıtlarını algılayabilecek, yaşayabilecek ve paylaşabilecek hale getirmek için kaliteyi düşürmeden onları ilgilendiren, hayatlarından konularla öncelikle buluşturmak gerekiyor. Bunun için de kendi

egolarından sıyrılmış, sanatı toplum için yapan sanatçı ve aydınlara ihtiyaç var, diye düşünüyorum.

- Türkçe yerel ve parasız dağıtılan gazeteler, sizce bir "direnç veya çıkış" mı, yoksa bir "geri çekilme" (kendi kabuğuna çekilme) mi? Bu tarz yayıncılığın, Türkçe kullanabilen insanların kültürel ve toplumsal yaşamına katkısını siz nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu çıkışı veya kaçışı analiz eder misiniz?

SERPİL AYGÜN - Türkçe yayıncılığın bir direnç ya da bir çıkış oluşu, tamamen yayının içeriği ile ilgili bir konu. Binfikir gibi toplumların birbirine yakınlaştırılmasına katkıda bulunan bir yayın çizgisi kesinlikle bir direnç ya da kendi kabuğuna çekilme olarak değerlendirilemez. Yayın dilinin Türkçe oluşu da aynı şekilde. Tamamen Türk toplumu ile ilgili haber, yorum vs yapıyorsanız tabii ki bu bir içine kapanma ya da içinde yaşanılan topluma bir direnç olur. Ancak siz yayın içeriğinizde, içinde yaşadığınız toplumla ilgili bilgi verme, değerlendirme yapma, analiz etme gibi yöntemlerle yaşanılan toplumu daha iyi anlamaya ve karşılıklı toplumların bir birini daha iyi anlaması, tanıması ve bu yolla önyargıların ortadan kaldırılmasına katkıda bulunuyorsanız, bu kesinlikle bir çıkıştır. İlerlemedir ve pozitif sonuçlar doğurur. Aksi takdirde yayın dili, yaşanılan ülkenin en üst düzeyde kullanılan dili de olsa, yayın politikası toplumları karşı karşıya getiren, bir toplumu içine doğru çeken bir etkiye sahip olur.

- Belçika ve Brüksel'deki Türkçeyi kullanabilen on binlerce insanımızın sanat ve kültür ile ilişkileri üzerine görüşleriniz... Ne durumdayız, neler yapılabilir, neler yapılmıyor?

SERPİL AYGÜN - Bu soruya yukarıda biraz yanıt vermiştim. Bizim kültür sanat etkinliklerimiz için kullandığımız slogan "Sanatı sokağa, sokağı sanata taşımak". Bu çok da kolay olan bir uğraş değil. Aydın sorumluluğu, ciddiyeti ve özverisi istiyor. Halka yukarıdan bakan, onu küçümseyen ve iten yaklaşımlar maalesef etkili olamıyor. İnsanlarımızla kültür sanatı uzun vadeli bir yaklaşımla buluşturmak lazım. Çanak antenlerle Türkçe dizilerin esareti altında yaşayan yığınları tiyatro ve sinema salonlarına veya sergilere çekmek uzun soluklu bir uğraş. Atılması gereken ilk adım ise belli: Halkı anlamak! Onu iyi anlayıp ilgisini sanata yönlendirecek yaratıcı formüller bulmalıyız.

Biz kısmen bunu başardığımızı düşünüyoruz. Girişi ücretsiz oyunlarımızda salonlar doluyor. Bir sonraki aşama ise sembolik de olsa ücretli yapıp, sanatın "de-

SERPİL AYGÜN

Hacettepe Üniversitesi Sağlık İdaresi Yüksek Okulu'ndan 1999 yılında mezun olan Serpil Aygün, 2002 yılında Kamu Yönetimi dalında yüksek lisans yapmak üzere Belçika'ya geldi. 2003 yılında "Binfikir"i kuran ekip arkadaşlarıyla tanışan Serpil Aygün 2004 yılında Binfikir web sitesinin kurucuları arasında yer aldı. Binfikir web sitesi ile gazeteciliğe de adım atan Aygün, bu alanda deneyimli Binfikir kadrosu içinde kısa sürede gazeteciliği öğrenerek Binfikir gazetesinin genel yayın yönetmenliğini üstlendi. 2006 mayıs ayında Sabah gazetesinin Avrupa sayfaları muhabirliğine de başlayan Aygün, halen iki görevini de sürdürüyor.

ğer"li bir olgu olduğunu vurgulamak. Son aşamada ise özel çabalara gerek kalmayacak. İnsanlar zaten kendileri insiyatif alıp adım atacak ve ücretini de ödeyecek. Sadece Türkçe değil, Belçika sanat eserlerine de gidecek. Yeter ki tadına varsın bir kere!

Biz o nedenle miniklere çok önem veriyoruz. Gerek tiyatro okulumuzda gerekse karikatür okulumuzda önceliğimiz çocuklarımız.

Kültür sanat gereksinimi insanlarımızın "kendini gerçekleştirme" açlığı çekmeye başladığında ortaya çıkacak. Her yayın organından bizim gibi kültür faaliyetleri yapmasını beklemiyorum ancak en azından sayfalarında bu konulara daha fazla yer verebilirler. Süreci hızlandırabilirler. Bu konuda Batılı ülkelerin ödenek politikalarını da eleştirmek lazım. Yabancı kökenlileri önceden belirlenen kalıplara yerleştirme niyetli bir uygulama var karşımızda. Ama bizler Belçika'nın sanatçısı, kültür adamı ya da sanatseveri olmak istiyoruz. Türk kökenimiz ise ek bir zenginlik unsuru. Belçika kültür merkezine "Burası bizim, Belçika da bizim" diyen bir yaklaşımdan yanayız. Böyle düşünüyor, böyle de yapıyoruz.

Toplumumuzu eleştirmekten de çekinmiyoruz. Karşılıklı güvene dayalı samimi bir ilişki kurarsanız toplum eleştirilerinizi dikkate alıyor. "Postmodern Köy" adında oyun yapıp komik vaziyetlerimizi sahneye taşıdık. En çok alkışlayanlar yine en çok eleştirilenler oldu.

Bu uğraşlar uzun yıllar sürebilir. Pes etmemek, inançla devam

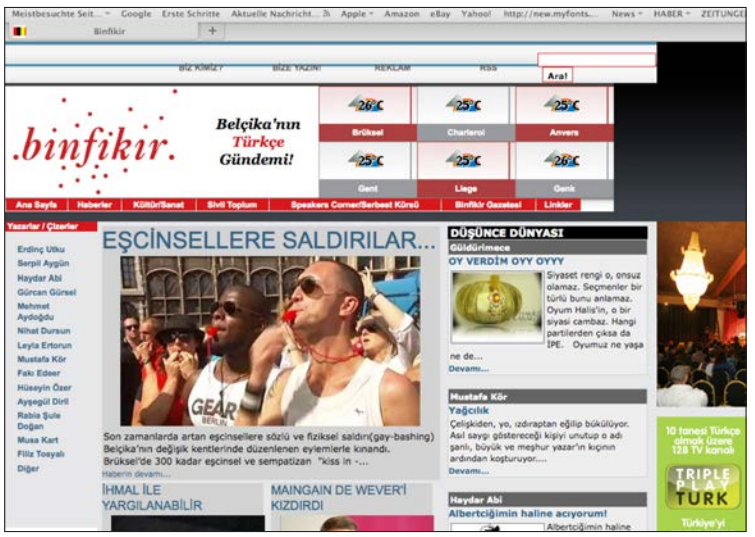

etmek gerek. "Binfikir" 2011 haziranında 60'ıncı sayısını yayınladı. Eli kalem tutanların yüreklerini ortaya koyup içinden çıktığı ve birlikte yaşadığı toplumuna karşı sorumluluğunu yerine getirmesi kaçınılmaz.

Biz bunu yapıyoruz.

■

"Binfikir, düşüncelerimizi yaymak için bir model"

ERDİNÇ UTKU

Medyadan nefret etme, kendin medya ol!

"Medyadan nefret etme kendin medya ol" diyen dostlara katılıyoruz. Medyanın etkileme gücünü kabul etmek zorundayız. Düşüncelerimizi yaymak için de -ulaşabildiğimiz- her iletişim aracını kullanmalıyız. Binfikir sitesi ve gazetesi bu anlayışın ürünü.

Küresel köyün delileriyiz biz

Küresel köyün delileriyiz biz. Sağ, sol, din, min ayrımı yapmadan gördüğümüz her kuyuya taş atıyoruz. Bu hem ilgi uyandırıyor hem de tepki çekiyor. Tirajikomik durumlarıyla dalga geçtiğimiz için tüm politikacıları kızdırmamıza karşın, okuyucu sayımız arttı. Kendi sitemizin ve gazetemizin sahibiyiz. Bağımsızız ve kâr amacı gütmüyor, beş para almadan yazıyor çiziyoruz. Her kafadan "bin" sesin çıktığı, gayet demokratik ama uyumlu bir grubuz.

Yeni şeyler söylemek lazım!

Yeni site ve gazeteler Belçika'daki Türklere daha kaliteli yayın organları sunulmasında özendirici olabilir. "Düğün, nişan, sünnet düğünü, askere gitme" haberleri odaklı "postmodern köy yayıncılığından" kent yayıncılığına hep birlikte geçişimizi biraz da bu yeni seçeneklere borçlu değil miyiz?

Düğün, nişan ya da sünnet düğünü haberi yapmama, haber ile reklamı karıştırmama gibi çok önemli ilkeleri Belçika'da kabul ettirmeyi başaran Binfikir, Belçika'da yayın anlayışını zorlayarak Türk toplumuna çok önemli katkılar yaptı. Bu işi yapmanın bazı ilkeleri olduğunu anımsattı, yayıncılığı ciddiye aldı. Bunun ödülünü de Türk toplumu, Binfikir'i benimseyerek, ona sahip çıkarak fazlasıyla verdi. Sadece içerik olarak değil, biçimsel olarak da birbirinin aynı sitelere ve gazetelere gerek var mı? İsteyen site kursun, isteyen gazete bassın. Ama lütfen söyleyecek farklı bir sözünüz varsa yapın bu işi. Ya siyasi anlamda farklı bir tavırla çıkın ortaya ya da yayıncılık anlayışıyla "yeni bir renk katın". Durup dururken hem zamanınızı boşuna harcamanın, hem de sanal âlemde birbirinin kopyası sitelerle kafa karışıklığına yol açmanın âlemi yok.

Ayşe, Fatma ile evlenirse haber yaparız

Sadece Türk'ün Türk'e haberini vermek istemiyoruz. Belçika gündemini ve siyasetini Türkçe aktaran ve yorumlayan bir siteyiz. Ali'nin Ayşe ile evlenmesi bizim sitede haber olmaz. Ancak " Ayşe, Fatma ile " ya da " Ali, Mehmet ile" evlenirse biz haber yaparız.

Haberleri gölgeleyen megalomanlar...

Binfikir 6 yıldır uğraşıyor ama "Eski postmodern köye yeni adet" getirmek zor. Haberde 5N 1K temel ilkesine bizim postmodern köyde çok önemli ve yeni bir ek yapıyor, ikinci "K"yi ekliyoruz: "Kimler katıldı?" Haberlerde "haberin özünü gölgeleyecek şekilde çok sayıda gereksiz ve ilgisiz isim listeleniyor, haberle ilgili fotolar yerine sıkça bazı bilindik tiplerin fotoları yayımlanıyor. İnsanlar alıştırılmış. "Fotoğrafımı çektin ama yayımlamadın" diye darılan çok ünlü var. Muhabirlerimiz "Abi fotoğraflarını yayımlamadım diye arkadaşlarımla aram açılıyor, darılıyorlar. Binfikir'in yayın politikasını anlatıyorum ama yine de fayda etmiyor. Alıştırmışlar bir kere" diyerek serzenişte bulunuyorlar.

Halkın "bizim Binfikir'i"

Türk toplumunun sesini yükselteceği bir yayın organı, ortak platformu olarak kabullenilen Binfikir toplumun değişik kesimlerinin sesini duyurmak için özel çaba harcadığı bir ortak kürsüye dönüştü. Haksızlığa uğradığını ve sesine kulak verilmediğini düşünen Binfikir'i buluyor yanında. Esnafından hukuk mağduruna, işadamından öğrencisine tüm kesimlerin "bizim Binfikir'i" olmanın sorumluluğu var üzerimizde. En son Charleroi'da Türk esnafı polis eşliğinde yapılan "baskınvari" denetimlere tepkisini Binfikir'de dile getirdi ve konu ilgililere ulaştı.

Kültür ve sanatın gönüllü destekçisi

Tüm sanat etkinliklerinin gönüllü medya sponsorudur. Sanatçı dostlarımız da bunu karşılıksız bırakmaz. Tiyatroda dekorun bir parçası, sinema filminde kullanılan gazete olur Binfikir. Haberimiz olmadan sitelerinde veya afişlerde medya sponsoru olarak logomuzu görürüz. Yeri gelince eleştirirse de her zaman sahiplenir ve destekler kültür sanat etkinliklerini Binfikir.

Avrupa'da Türkçe yayıncılığın geleceği: "Binfikir formülü"

Geleneksel anlamda ulusal Türkçe gazeteler kendilerine çeki düzen verip Avrupa odaklı gazeteler çıkarmak zorunda kalacaklar. Çanak antenler aracılığıyla Türkiye'de olan biteni anında izleyen Avrupalı Türk'e Avrupa'da olup biteni Türkçe haber yapmak, "Avrupa'nın gündemini Türk'ün gözlüğüyle Türkçe olarak vermek" gerekiyor. Sadece çevirmekten bahsetmiyorum. Türk gazeteci duruşuyla Avrupa gündemini aktarmak kastettiğim. Tabii Avrupalı Türklerin haberlerine de gereken önem verilmeli.

Aynı Binfikir formülünde olduğu gibi!

■

Londra Haber'in yazıişleri...

Britanya'da Türkçe gazeteler yaygınlaşmadan önce yani 1990'ların başında Türkçe sadece hafta sonu okulların gayretleri ile yaşatılmakta idi.

MUSTAFA KÖKER'İN GÖZÜYLE "LONDRA HABER" VE TÜRKÇENİN KONUMU

"Londra taşra gibi, ama görece kültürlü bir taşra..."

Londra merkezli "Haber" gazetesi, 2005 yılının nisan ayı başında, haftalık ve tabloid boyda 48 sayfası da renkli olarak yayın hayatına atıldı. Kullanılan kağıttan içeriğe kadar o güne dek Britanya'da yayımlanan Türkçe süreli yayınlardan daha içerikli ve kaliteli bir gazete olarak öne çıktı. Kısa sürede, ilgiyle takip edilen ve hatta kopyalanan bir gazete halini aldı. İlk dönemde 12 bin adet basılan gazetenin tirajı, daha sonra ortalama 10 bine oturdu. Haber, Londra başta olmak üzere Britanya'da cuma günleri okurlarına ulaşıyor, ücretsiz dağıtılıyor ve reklam gelirleri ile yaşıyor. Uzun yıllar gazetenin yayın yönetmenliğini üstlenen Mustafa Köker, "Çok yüksek ciro yaptığı söylenemez, ama Haber gazetesi, 27 Mayıs 2011 tarihinde yayınlanan 322'nci sayısına kadar sadece reklam gelirleri ile yaşadı" diyor. Deneyimli gazeteci Köker, kendisini "yerel" değil de, "toplum" gazetesi olarak tanımlayan "Haber" ve işleviyle ilgili sorularımızı yanıtladı.

- Avrupa'da Türkçe yayımlanan yerel ve parasız dağıtılan Türkçe gazetelerin daha çok o bölgedeki Türkçeli insanların günlük yaşamına odaklandığını görüyoruz. Ama bir dil ve dolayısıyla "kültür"ü de taşıyor, koruyor ve geliştiriyorlar. Bu tür bir yayıncılık, nasıl bir kültür taşıyıcılığı yapıyor sizce?

MUSTAFA KÖKER - Britanya'da Türkçe gazeteler yaygınlaşmadan önce yani 1990'ların başında Türkçe sadece hafta sonu okulların gayretleri ile yaşatılmakta idi. Türkçe gazetelerin yaygınlaşmasıyla özellikle Britanya'da doğan Türk çocuk ve gençleri, kendi kültürel değerlerini keşfetmeye başladılar. Özellikle bu ülkeye 50'li yılların sonundan itibaren gelip yerleşen Kıbrıs Türkleri için gazetelerin yanında Türk televizyonlarının da Türkçe dil desteği sağladığını, kendi öz kültürlerini tanıttığını söyleyebilirim.

- Sizce "Haber"in nasıl bir işlevi var?

MUSTAFA KÖKER - "Haber" gazetesi mesleği gazetecilik olan ve uzun yıllarını mesleğine vermiş bir profesyonel ekip tarafından yayımlandığı için, Türkçe ve kültürel değerler dengesine yayınlarda özen gösterildi. Türkçenin doğru kullanılmasına dikkat edildi, kültürel haber ve yorumlara en geniş yer veren gazete oldu. Bizim neslin aşinası olduğu "kültür" sayfası geleneğine ve dolayısıyla kültürel haberlere, kitap tanıtımlarına ve söyleşilere Haber gazetesinde geniş olarak yer vererek bu işlevi hakkıyla yerine getirdiğimizi düşünüyorum.

- Batı Avrupa'da 5 milyonu aşkın Türkçeli insan yaşıyor. Londra'da da ciddi boyutlarda bir Türk topluluğu var. İşte bu insanlar ve çocuklarına seslenen, ama onların özellikle Türkçenin üst düzey kültür yapıtlarıyla ilişki kurmasını isteyenler, neler yapabilir? Ne gibi sorunlar var?

MUSTAFA KÖKER - Londra'da, daha doğrusu Britanya adası üzerinde resmi olmayan rakamlara göre kökleri Türkiye ve Kıbrıs'ta olan yaklaşık 350 bin insanın yaşadığı tahmin ediliyor. 20 yıl öncesinin göçmen yoğunluklu bu nüfusu, yeni nesillerle birlikte geçmişle kıyas edilemeyecek derecede bir kültürlü toplum olma yolunda. Ancak okuma ve üst düzey kültür yapıtlarıyla ilişki konusunda çok iyimser değilim doğrusu. Çünkü kültür seviyesi yüksek yeni nesillerin özellikle kitap ile ilişkisi tartışma götürür. Sosyal medya da denen internetin insan hayatında yeri arttıkça kültür yapıtlarıyla ilişkiye hem olumlu hem olumsuz katkı yapıyor. Olumsuz derken, kitap okumanın azaldığına dikkat çekmek amacım; olumlu derken de, her türlü bilgiye internetten ulaşmanın kolaylığını kastediyorum.

Ama itiraf edeyim, eğer kastedilen kitap ise, maalesef okuma oranı her geçen gün azalıyor. Londra'da bilinen iki Türkçe kitabevi var, ayakta durma mücadelesi veriyor her ikisi de.

- Türkçe yerel ve parasız dağıtılan gazeteler, sizce bir "direnç veya çıkış" mı, yoksa bir "geri çekilme" (kendi kabuğuna çekilme) mi? Bu tarz yayıncılığın, Türkçe kullanabilen insanların kültürel ve toplumsal yaşamına katkısını siz nasıl değerlendiriyorsunuz?

MUSTAFA KÖKER - Türkçe ücretsiz gazeteleri, Avrupa'da yaşayan Türklerin kendi dil ve kültürel değerlerine sahiplenmenin sonucu olarak görürsek eğer "direnç ve çıkış" olarak değerlendirmek mümkün. Çünkü yaşadığı toplum değerlerine saygı duyuyorsa da kendi değerlerinden kopmamanın bir aracı bu gazeteler. Dönem dönem bazı ülkelerde düzenlenen "Türkçene sahip çık" kampanyalarının farklı bir versiyonu bile sayılabilir. Türkçe kullanan bireylerin kendi toplumuna dil ve kültür gibi toplumların varoluşunda olmazsa olmazları yaşatmasında önemli bir katkısı oluyor şüphesiz. Ama bu gazete ve dergilerin artması, içinde yaşanılan toplumdan bir nevi kaçış aynı zamanda. Bir türlü içselleştiremediği toplum değerlerinden kaçış ve "Benim de değerlerim var"ın yüksek sesi diyebiliriz. Ayrıca "uyum" adı altında sunulmak istenen asimilasyona karşı çıkış aynı zamanda.

- İngiltere ve Londra'daki Türkçe kullanabilen on binlerce insanımızın sanat ve kültür ile ilişkileri üzerine görüşleriniz... Ne durumdayız, neler yapılabilir, neler yapılmıyor vs...?

MUSTAFA KÖKER - Önce bir konuya açıklık getirmeliyim... İngiltere ve başkent Londra, Kıta Avrupası'nda yayımlanan Türkçe yayınlar için, İstanbul ile Anadolu kıyaslamasına eş değerde. Anadolu İstanbul için hep "taşra"dır ve ikinci sıradadır. Britanya da maalesef Türkçe gazeteler için Avrupa'nın "taşra"sı olmaktan öteye geçemedi bugüne dek. Sanırım bu eksiklik nedeniyle Britanya'da süreli yayınlar Kıta Avrupası'na göre daha fazla. Sorunuza gelince, ben hep 90'lı yılları Britanya'daki Türkler açısından milat olarak görüyorum ve son 20 yılda Britanya'daki Türkler arasında Türkçe kültürün Avrupa'dan daha ileri düzeyde olduğu iddiasını getirebilirim.

Hemen her alanda ciddi ve yaygın sanat ve kültür etkinliklerini görmek mümkün özellikle Londra'da. Eğer kültürel etkinliklere özel bir ilginiz varsa, çok ve sıklıkta gerçekleşen birçok Türkçe etkinliğe yetişmenizin mümkün olmayacağını söyleyerek durumu özetleyebilirim sanırım. ■

Paris'te çeyrek asırlık bir yerel yayın: **Papağan**

"Yapılacak o kadar çok şey var ki!"

Paris'te 1986 yılından beri yayımlanan Papağan ilan gazetesinin yönetmeni Ali Sorel, bu alanda büyük boşluklar bulunduğunu ve yapılacak çok şey olduğunu düşünenlerden. Papağan'ın ilk yıllarında kültür ve bilim üzerine yazılara da yer verildiğini belirten Sorel, yine de temel iş alanlarının reklamcılık olduğunu vurguluyor. Ali Sorel'in, gazetenin Türkçe üzerindeki etkisine yönelik bir değerlendirmesi şöyle:

"Reklamcılık temelinde yayımladığımız Papağan gazetesi ilk yıllarında (1986-2000) kültür ve bilim alanlarında da yazılar içeriyordu. Daha sonraki yıllarda ekip yetersizliği nedeniyle bu köşe yazılarına devam edilemedi. Yine de Papağan, çeyrek asırlık varlığıyla, Fransa'daki Türkiyelilerin (ana veya değil) dillerini yazma, okuma ve konuşmada olumlu yönde etkili olmuştur."

Sorel'e göre Papağan gazetesinin kültür taşıyıcı bir işlevi var. Reklam dili de Türkçenin genel kurallarını izlemek zorunda olduğundan, rahatlıkla böyle bir taşıyıcılıktan söz edilebileceği görüşünde: "Her ay 50 bin adet basılan Papağan, bu nedenle insanlarımıza 25 yıl boyunca Türkçe bilgilerini de taşımıştır."

Ancak Papağan yönetmenine göre kültürel alanlarda yayınların daha da geliştirilmesi gibi bir görev yerine getirilmeyi bekliyor. Özellikle çocukların eğitimine önem verilmesi gerektiğini savunan Ali Sorel, Türkçe yerel ve parasız dağıtılan gazetelerin, bir "direnç veya çıkış" ya da bir "geri çekilme" olmadığına inanıyor, bu nedenle daha mütevazı bir değerlendirme yapılmasından yana olduğunu gizlemiyor. "Bu tarz yayıncılık ne bir direniş ne de geri çekilmedir" diyen Sorel'e göre, "Bu yayınlar ancak, mesleksel ve ekonomik amaçlarla, olumlu bir etkinlik gösterme anlamına gelebilir."

Papağan, yüklü geçmişine rağmen gelinen noktadan çok da memnun değil. O nedenle olmalı Ali Sorel genel bir değerlendirme yapması istendiğinde sadece "Yapılacak o kadar çok şey var ki" demekle yetiniyor.

(Uğur Hüküm-Paris)

Türkçe parasız gazetelerin bir özelliği var. Bunlar parasız dağıtılıyor, ama ilan müşterilerinin haberleri dışında yerel haberler de yapıyorlar. Böylece farklı ve bize özgü bir kombinasyonla ortaya çıkıyorlar.

MUSTAFA KORKMAZ'A GÖRE PARASIZ TÜRKÇE GAZETELER SEKTÖRÜ SÜRPRİZLERE AÇIK

"Pazar hareketlenecek, kültür de"

Uzun yıllardır medya planlama, satınalma ve danışmanlık hizmetleri vererek Türk basınını içinden izleyen Mustafa Korkmaz, yerel ve parasız Türkçe gazeteler pazarının Alman olsun Türk olsun, genelde yayıncılardan hak ettiği ilgiyi görmediğini, oysa burada büyük bir enerjinin saklı olduğunu savunuyor. Korkmaz, sektörle ilgili gelişmeleri değerlendirdi.

- Almanya merkezli parasız yerel Türkçe gazeteler Avrupa'da nasıl bir tablo oluşturuyor?

MUSTAFA KORKMAZ - Benim çalışma alanım Almanya'dır, bu nedenle Almanya'dan hareketle cevap vereceğim. Önümüzde doğrusu hakkı yeterince verilmemiş bir piyasa var. Burada, sadece ilanlardan oluşan gazeteler ile haber eşliğinde oluşturulan ilan gazeteleri yer alıyor. Bir de yerleşik gazeteler tarafından özel ekler ile resmi kurumların gazeteleri var. İlan gazeteleri, mal veya hizmet satanlar ile bunları satın alanlar arasında bir ilişki kurmak amacıyla yapılıyor. Bu tür gazeteler yereldir ve içeriklerinde yazıya, makaleye, habere vs yer vermezler. Haberli ilan gazeteleri dediğimiz tür ise Türkçe yayın pazarında yaygındır. Bunlar ilana destek olması açısından müşterinin ürün ve hizmetini anlatan tanıtıcı nitelikte haberlere yer verirler. Parayla satılan gazeteler tarafından çıkarılan ekler ve resmi kurumların parasız yayınları konumuzun dışında kaldığından, biz haberli ve habersiz bedava gazeteler üzerinden bu tür yayınları değerlendirebiliriz.

Türkçe parasız gazetelerin bir özelliği var. Bunlar parasız dağıtılıyor, ama ilan müşterilerinin haberleri dışında yerel haberler de yapıyorlar. Böylece farklı ve bize özgü bir kombinasyonla ortaya çıkıyorlar. Bu, gerçekten bize özgüdür. Türkçe yayıncılığın bu alanda hiç boş durmadığını gözlüyoruz. Benim tahminlerim son kriz öncesinde Almanya'daki parasız gazetelerin toplam tirajının aylık 600 binin çok üzerinde olduğu şeklindeydi. Sonra bu rakamlar gerilemiş olmalıdır. Ama elbette kesin bir veri yok elimizde. Bazı tahminlerden hareket etmek zorundayız. Son krizle birlikte bu baskı ve dağıtım rakamlarının gerilediğini tahmin ediyorum.

- Almanlar bu pazara nasıl bakıyor?

MUSTAFA KORKMAZ - Alman yayıncıların parasız dağıtılan gazeteler hakkındaki düşüncelerini okurken, "Birtakım siyasal sonuçlar doğuracak kadar tehdit oluşturabilir" gibi ifadelere rastlayabiliyoruz. Yine Almanya'da uyum yasaları çerçevesinde, Türkçe yayımlandığı için, bu gazetelere iyi gözle bakılmadığını açıkça görüyoruz. Alman yayıncılar, üstelik ciddi parasal olanaklara da sahipken, bu pazardan ısrarla uzak duruyorlar. Bu uzaklığın en önemli nedenlerinden birinin, bu siyasal tedirginlikte yattığını söyleyebiliriz. Böylesi düşüncelerin genelde egemen olduğu bir pazarda, bu parasız dağıtılan Türkçe gazetelerin yapması gereken daha fazla şeyleri olduğuna inanıyorum. Ama, işleri gerçekten çok zor.

- Neden?

MUSTAFA KORKMAZ - Çünkü redaksiyon sorunları var. Bu gazetelerin daha geniş bir yazı işleri kadrosu olmalı bence. Bir gazetenin en önemli niteliklerinden biri mümkün olduğunca geniş bir yazı işleri kadrosu içermesi ve bu kadroyla da düşünsel bir bağı olan okurlarının olmasıdır. Burada eksiklikler var.

Yani parasız dağıtılan Türkçe gazeteler, hem yetersiz dağıtım pratiği nedeniyle hem de kalıcı ve geniş yazı işleri kadrosu olmadığından, belli bir okur kitlesiyle bağ kurmakta güçlük çekiyor. Ayrıca önemli bir bölümü, sayfalarının yüzde 80'ine yakın ölçülerde ilana yer vermektedir, bu da alıcısının okur olmaktan çok bir tüketici özelliği üzerinden ilişki kurabildiğini göstergesidir. Burada da yine o hep eksikliği hissedilen yazı işleri kadrosuna duyulan ihtiyaç ortaya çıkıyor. Ama burada olumlu bir yan da gizli. Tüketici konuları haber niteliği taşıdığından, bu tür haberlere daha fazla yer verilmesi gerekir. Tüketici gazetesi yapılıyorsa, bu eksiklik giderilmelidir.

- Cirolar, baskı sayıları, ne gibi mesajlar veriyor?

MUSTAFA KORKMAZ - Bu gazetele-

rin cirolarını tahmin etmek zor. Baskı ve dağıtım rakamları da büyük düzensizlikler ve hatta abartılar içeriyor. Pazarın düzensizliği ve güvencesizliği nedeniyle bunları normal karşılamak gerek. Parasız Türk gazete pazarında uzun yıllar yayımlananlar var. Ama genelde bu yayınların ömürleri kısadır. Bu tür denemeler, kriz patlak verdiğinde baskı masraflarını karşılayamaz hale gelirler. Ama uzun soluklu olanları var tabii. Bunlara baktığımızda bazı büyük Alman markaları tarafından tercih edildiklerini, bu markaların ilanlarına yer verildiğini görüyoruz.

Benim anlamakta güçlük çektiğim, bu gazetelerin az da olsa bazılarının ayakta durabilecek bir ciro yapabilmesi, ama buna rağmen haftalık yayın periyoduna geçmemesidir. Türkçe parasız gazete pazarında, Kıta Avrupası'da, haftalık yayımlanan tek bir gazete yok. Bu nedenle de market zincirleri günlük gazeteleri haftada iki defa kullanıyorlar. Parasız Türkçe gazetelerin neredeyse tamamı aylık. Sadece Ulm merkezli Merhaba, ayda iki kez ve iki ayrı eyalette çıkıyor. Bu nedenle genelde reklamverenler tarafından yeterince tercih edilmiyorlar. Oysa ünlü araştırma şirketi GfK'nın yaptığı araştırmalarda ortaya çıkan bir sonuç, Türklerin yüzde 39'unun kendi çevresinde yayımlanan bölgesel parasız gazeteden haberdar olduğu yolundadır. Bir boşluk var yani.

- Nasıl bir kültür taşıyor bu gazeteler?

MUSTAFA KORKMAZ - Yerel parasız gazetelerimizin habercilik şekli, yukarıda da değindiğimiz sorun nedeniyle, kısıtlı kadro yüzünden pek zengin değil. Daha çok tüketilen faydalı haberler, kısa haberler, şirket tanıtımları türünden haberler... Taşıdığı kültür, tamamen olmasa bile, büyük ölçüde tüketim kültür olmaktan ileri gidemiyor. Sanat ve kültür haberleri de daha çok konser duyurusu şeklindeki tanıtımlara ayrılıyor. Özel söyleşilere pek yer verilmiyor. Bunun eksikliği çekiliyor gerçekten. Oysa özel söyleşilerle büyük bir boşluk doldurulabilir, okurların, tüketicilerin daha da bilgilendirilmesi sağlanabilir. Demek ki, hem hedef kitleyi hem de mevcut malzemeyi daha iyi değerlendirmek gerekiyor.

Şöyle düşünmek ve sormak mümkün aslında: Bugün bir Türk'le bir Alman acaba aynı gündemi paylaşabiliyor mu? Durum önceki yıllardan çok farklıdır. Bugün Türkler Almanların gündeminden haberlidir ve o gündemin de bir parçasıdır. Ama bunun tersi doğru değildir. Yani Alman halkının Türklerin gündeminden hiç haberi yoktur. Alman halkının Türklerin kültür hayatından da habersiz olduğunu görüyoruz. Bu belki de Almanların özgüveni pek sevmemesiyle bağlantılıdır. Türk gündemi farklı ve buna karşı Alman toplumunda bir güvensizlik var. Türk toplumunda ise özgüven bazen resmen tavan yapıyor.

Bu da, birlikte ve iç içe yaşamayı değil, yan yana yaşamayı teşvik ediyor. Almanların ilgisizliğini anlayabiliriz, sonuçta Türkçe bilgileri yeterli değil. İlgileri de sınırlı. Ama Almancayı bilen Türkler de bir o kadar Türk toplumuna karşı ilgisiz değil mi? Türk okumuş katmanlarınının, akademisyenlerin, kendi geldikleri yerden adeta utandıklarını görüyoruz. Arada bir boşluk var işte ve biz bunu on yıllardır dolduramadık. İtiraf etmeliyiz.

Parasız gazete uyum için tehlikeli mi? Bence her iki toplumu da işliyorsa, bu tür yayınlar olumludur. Özellikle uyum için önemli bir olanak bu. Fakat Almanlar dil temelindeki bazı dengelerin bozulmasından korkuyor. Türklere Türkçenin bir ihtiyaç olduğunu bu gazeteler sayesinde anlatmak mümkün.

Aslında Türkler çoğunluk toplumunu, Almanları yani, reddetmiyor. Yok böyle bir eğilim. Tersine o toplumla ilişkilerini daha düzenli bir biçimde yeniden kurmak için çaba harcıyor.

Başka bir açıdan bakıldığında Almanya'da uyum isteniyorsa tüketim dahil her türlü bilginin Türklere ulaştırılması gerekir. Alman gazetelerinden bazıları iyi niyetle haftada bir gün Türkçe olarak yayımladıkları birkaç sayfa ile Türk okurları kendilerine bağlamayı hedeflemişlerdğ. Ama, maalesef içerik ve yayın sıklığının azlığı nedeniyle bu girişimleri başarısız kaldı.

Türklerin ağırlıklı olarak Türkçe medyayı takip etmeleri bilgi edinme haklarının ellerinden alınması için bir neden olamaz. Tüketim piyasasındaki yenilikler bu kitleye reklam üzerinden de yeterince ulaştırılamıyor. Sonuçta satın alınan her ürünün içinde Türkler de bir reklam payı ödüyor, ancak bu ürünle ilgili yeniliklerden ve fiyatsal gelişmelerden haberdar edilmiyorlar. Siz bir yandan uyum diyeceksiniz, diğer yandan, bu kesimi, tüketim dahil birçok bilgiden mahrum bırakacaksınız. Bu durum maalesef Almanya'nın, yabancılar ve özellikle Türkler karşısında çelişkili bir uyum politikası izlediğinin kanıtıdır. "Türklerin artık Almancası iyi, onlara Almanca basın üzerinden ulaşıyoruz" argümanı da Almanların orta yaş ve üzeri Türkleri gözden çıkardığının işaretidir. Ancak o orta yaş Türkler, Almancaları iyi olan genç Türklerin geleceği hakkında yönlendiricidirler. Bir yaptırıma sahiptirler yani. Bu kuşak, özellikle de "kadınlar" bilgilendirilmeden, onların çocuklarının, hatta torunlarının bu topluma uyum göstermelerini beklemek, bir beklentiden öteye gidemeyecektir.

- Yerel Türkçe basın nasıl bir gelişme gösterecek sizce?

MUSTAFA KORKMAZ - Türkçe yerel parasız gazeteler, önümüzdeki on yıllar içinde yeni ve ağırlıklı yazılı basını oluşturabilir. Ancak özellikle redaksiyonların profesyonelleştirilmesi ve bu sektörün yeterince verimli olduğuna inanılması gerekir. Amatör heveslerle gidilebilecek yer bellidir. Özellikle haftalık süreli yayın eksikliği var. Daha olgun ve tüketici ağırlıklı bir habercilik anlaşılına geçilecek er ya da geç. Örneğin kadın profilinin tüm boyutlarıyla yeniden incelenmesi gerekir. Yeni hedef kitle kadındır bence. Yani "Hedef kitle Türklerdir!" demek yetersizdir. Bunun alt kesitleri de belirlenmelidir. Gençler mi, kadınlar mı, çocuk ve aile mi, eğlence dünyası mı?...

Bu arada interaktif yayıncılığa geçiş hareketleri de var, ama henüz yetersiz. Bu bir masraf kapısı, dolayısıyla hemen girmeyi engelliyor. Ben çok önemli hareketlenmeler bekliyorum.

■

Alman halkının Türklerin gündeminden hiç haberi yoktur. Alman halkının Türklerin kültür hayatından da habersiz olduğunu görüyoruz. Bu belki de Almanların özgüveni pek sevmemesiyle bağlantılıdır. Türk gündemi farklı ve buna karşı Alman toplumunda bir güvensizlik var. Türk toplumunda ise özgüven bazen resmen tavan yapıyor.

HAYATIMIZ EĞER BİRİKTİRİLMİŞ OLAYLAR TOPLAMIYSA...

Öyküsüz insan var mıdır?

OSMAN ÇUTSAY

Yavaş yavaş yaygınlık kazanan bir eğilim var. Umut veren bir eğilim bu. İnsanlar, yaşadıkları zamanı kitaplara dönüştürüyorlar. Yaşam öykülerini kitaplaştırıyorlar. Tek tanrılı dinlerde bile insana verilmiş bir "görevi", bir kitap yazmak, yerine getiriyorlar. Kitaplarının metinsel başarısı ne olursa olsun, bir başka şey yapmaya başlıyorlar.

Çok önemli bir şey: Bir tarih kuruyorlar.

Bir süre önce, böyle kitaplar arasına, Mehmet Erçen'in "Bedel" adlı romanı da katıldı. Bir edebi metinle karşı karşıya olduğumuzu söylemek güç. Ama Frankfurt'ta taksicilik yapan ve okumaya gerçekten meraklı olduğu anlaşılan bu amatör yazarın, tanıklıklarını aktarma iddiası var orta yerde ve biz, bu iddianın içerdiği asıl zenginliği tartışmaya açabiliriz.

Kendi zamanının öyküsünü, tek tek insanlar üzerinden, onların yaşadıklarını öyküleştirirerek anlatıyor Mehmet Erçen ve bir ortak tarih yaratılmasına, belki pek de farkında olmadan, önemli bir katkıda bulunuyor. Avrupa ülkelerinde yaşayan Türkçeli aydınlar, bu tür girişimleri desteklemek, ilgilenmek ve çoğaltmak zorundadır.

Neden?

Çünkü, tersi bir durumda, edebi değerler açısından not vererek hazırlanan bir tablo, tarihsiz, dolayısıyla öyküsüz, geçmişsiz bitkiler arasına sokar Türkçeli milyonları. Yaşadıklarımız, varoluşumuz, farklılığımız rahatça inkar edilebilir. Yaşamak, sonuçta, bir öykü yaratmaktır, hatta binlerce öykü yaratmaktır. O nedenle yaptıklarınızı ve katkıda bulunduklarınızı bir biçimde sonra- ki kuşaklara iletmek zorunda kalırsınız. Bir çocukla, bir ağaçla veya sözlü-yazılı öykülerle. Zaten bunu siz yapmazsanız, başkaları yapar. Sizden pek hazzetmeyen egemenler yapabilir örneğin.

Hatta bazıları sizin adınıza da yapabilir.

Bilerek veya bilmeyerek, Mehmet Erçen, bu kitapla, kendi açısından, böyle bir insanlık dışı kadere karşı koymuş oluyor. Bu metinle ilgili değil, ama bu girişimden hareketle söylenecek şeyler var.

Öykü anlattıkça bir tarih de yazmış oluruz...

Bir tarih yapmak kadar önemli olan şey, herhalde bir tarih yazmaktır. Aslında birinin diğerine üstünlüğü pek yok. Ama genellikle egemenler tarih yazdıkları ve yazdıklarını da tek doğruymuş gibi topluma kabul ettirebildikleri, yayabildikleri için, ortaya gerçekten nesnel ve tarafsızların da güvenebileceği bir tarih çıktığını söyleyemiyoruz. Daha doğrusu, evet, istenen bir tarihtir ortadaki, ama geniş yığınların ve olan biteni gerçekten elleriyle, beyinleriyle yapanların tarihi değildir. Kazananların, kârlı çıkanların tarihidir.

Böyle bir tuzağın eşiğindeki tarih ise, sonuçta, bir öyküler toplamıdır. Bakış açınıza bağlı tabii. Tarih sözcüğü, o nedenle olmalı, çeşitli Batı dillerinde hem "tarih" hem de "öykü" anlamına gelmektedir. Bir tarih anlatmak zorundayız. Yani kendi gerçek öykülerimizi anlatmak ve bunları yaymak zorundayız. Ancak o zaman, yani bir öykü veya çeşitli öyküler anlattıkça bir tarih de yazmış oluruz. Varlığımızı kabul ettirebiliriz.

Tarih, öykü anlatmaktır. Öyküsü olmayanın tarihi de olmuyor.

Mehmet Erçen 1970'lerin başında Almanya'ya gelen delikanlıların öyküsünü kendi gözünden ve tanıklıklarla zenginleştirerek anlatıyor. Yaşanan yenilgileri, hayalleri ve zaferleri art arda sıralıyor. Birçok olay, birçok insan oldukça karışık bir biçimde sayfalar halinde ve ciddi bir redaktörün elinden geçmediğini sürekli hatırlatarak gözlerimizin önünden geçiyor. Şükranla karşılanması gereken bir bilgi yığılmıştır önümüze.

Bu insanlar böyle geldiler, böyle yaşadılar, böyle hayaller kurdular ve çoğu ömür defterini kapattı bile. Çalışarak geçmiş, sınırlar aşmayı başarmış ömürler bunlar. Bu kitap, somut bir tarih parçasıdır elimizde ve sadece bu bile ne kadar önemli olduğunu herhalde anlatmaya yeter.

Karışık tablo...

Ne olursa olsun, Mehmet Erçen sayesinde elimizde önemli bir belge tutuyoruz. Tüm kurgu ve dil sorunlarına rağmen, hiç ummadığı bir alanda önemli bir belge ve tarih bırakmıştır yazar. "İki Dünyalı Hayat" üstbaşlıklı "Bedel" romanı, Türkiye'deki olanaksızlıkların Almanya'ya sürdüğü insanlarımızın önceki ve sonraki yaşamlarını öyküleştiriyor. Birçok öykü, birçok insan hayatı iç içe çok ilginç, elbette de karışık bir tablo oluşturuyorlar. Bu tablonun ve tek tek onu oluşturan figürlerin ileri kuşaklar açısından büyük bir zenginlik olduğunu, tarih yazımında bu tür yapıtların hayati önem taşıdığını tekrar görüyoruz.

Romana yedirilmiş bazı söylemler, Türkiye kökenli insanların bütün 1960'larda 1970'lerde ve 1980'lerde yinelediği bir gerçekti. 90'lardan itibaren artık yinelenmez de oldu. Yenilgi kesinleşmişti çünkü. Ama, örneğin Ankara'ya yönelik yargı kesindir:

"Anadolu'nun kırsal kesimlerinden alıp, Avrupa'nın ileri sanayi ülkesinin ortasına, kelle başına aldığın paraları cebe indirerek, gönderirsen, böyle olur. Türkiye, kendi vatandaşına hiçbir zaman sahip çıkmadı. Trenler dolusu işgücü gönderdi gelişmiş ülkelere, ama sosyal haklarının arkasında durmadı." (Bedel, s. 48)

Anlatılan büyük yalnızlık, hatta itilmişlik ve buna rağmen hayata tutunabilme inadı içinde, insanların savrulmalarını olduğu kadar bazı güçlü ağaçların büyük erozyona direnebilmelerini de örneklemeye çalışıyor Mehmet Erçen. Sorguladıkça da acımasız bir bulguyla yüz yüze kalıyor. Dincilik adeta bir kaderdi. Bugün sayısı 3 milyonu bulan Almanya'daki Türkiye kökenli insanların dincilik uçurumuna itilmesi, soyulması ve uyuşturulması, romanın ana izleğini oluşturuyor:

"Türkiye'den Avrupa'ya işçi göçüyle birlikte, petrol zengini Müslüman ülkeler, hemen harekete geçti. Bu insanların büyük çoğunluğu ülkenin kırsal kesiminden geliyorlardı. Gelenek-görenekline, inançlarına sıkı sıkıya bağlıydılar. Bu dini bütün insanlar, gittikleri ülkelerde dinî gereksinimi karşılamakta zorlanacaklardı. Bunların cami, imam, müezzin gibi ihtiyaçlarını karşılayarak, şerî kuralları onlara benzetmek mümkündü. Aynı zamanda Türkiye'deki laik düzene de onları düşman etmenin tohumları atılabilirdi. Bu amaçla çok büyük maddî kaynak akıttılar. Bu amaca hizmet edecek, bu oyuna alet olacak, hatta öncülüğünü yapacak, zeki kurnaz, liderlik özellikleri olan, Türkiye'ye düşman birileri gerekiyordu. Eski Adana Müftüsü Cemalettin Kaplan, İran için biçilmiş kaftandı." (s. 82)

"Bedel"de, kolay kazanma hırsının kumara kapı açtığını, aynı duygunun 10-15 yıl sonra da insanlarımızı faizin adını "kâr payı" yaparak para toplayan dincilerin veya "yeşil sermayenin" kucağına ittiğine tanık oluyoruz:

Soyulan insanlarımız...

"Atladılar arabaya, bazen 'Diplomatın Yeri', bazen de 'İkinci Kat' olarak anılan kumarhaneye geldiler. Kalabalıktı. (...) Yüz binler döner bu masalarda. (...) Kumarcılar, bir gün kendi ocaklarının da batacağını hiç ama hiç hesaba katmadan, başkalarının ocaklarını batırmak için gayret eder. Zor işlerde çalışıp kazandığı paranın bir bölümünü yazın çocuklarıyla izin yapmak için biriktirenler; yuvarlak masaların üzerindeki beş yüzlüklerin uçuştuğunu görünce; hırslanır, aklını kaybeder, gözü döner; yılların emeğini bu yeşil çuhaların üstünde bırakıp giderler." (s. 177)

Bir uluslararası soygunu öyküleştiriyor Mehmet Erçen, tüm taraf devletlerin rol aldığı, insanların da isteyerek katıldığı bir soygundur bu:

Kuşaklar arası görev...

"Avrupa ülkelerinden yüz binlerce insan soyulurken, ilgili devletlerin istihbarat örgütleri, bu soygunun nasıl işlediğini biliyordu. Ama bu soyguna asla müdahale etmedi. Almanya ülkelerine getirdiği işçilerin en fazla on sene sonra, kendi istekleriyle döneceğini hesap etmişti. Ne ki işçilerin kendileri buraya yerleşmekle kalmadı; çoluğunu çocuğunu da taşıdı. Daha başından bu insanların uyumunu düşünmemekle, bunun için gerekli parayı ayırmamakla hata ettiklerini anladılar ama geç olmuştu. Bu arada sahipsiz kalan yabancılar, her şehir ve kasabada, kendi azınlık mahallelerini (Getto) oluşturup kendi dertlerine kendilerince çare aramaya başladı. Ezilen insanların, onlara başka yol çare bırakılmadığından dine yöneldiği bilinir. Bu insanların evlerinden sonra ikinci sığınakları camiler oldu." (s. 330)

Mehmet Erçen bu mütevazı katkısıyla çok önemli bir yola dikkat çekiyor. İnsanlarımızın, kendilerini veya anne ve babalarını mutlaka yazılı veya sesli-sözlü olarak sonraki kuşaklara bırakması gerekiyor. Sadece bunu yapabilenler, bu dünyada bir farklılık içinde yaşamayı başardığını iddia edebiliyor. Böyle öykülerden anlamlı bir tarih çıkarmak mümkün oluyor. Bu öyküler olmazsa,

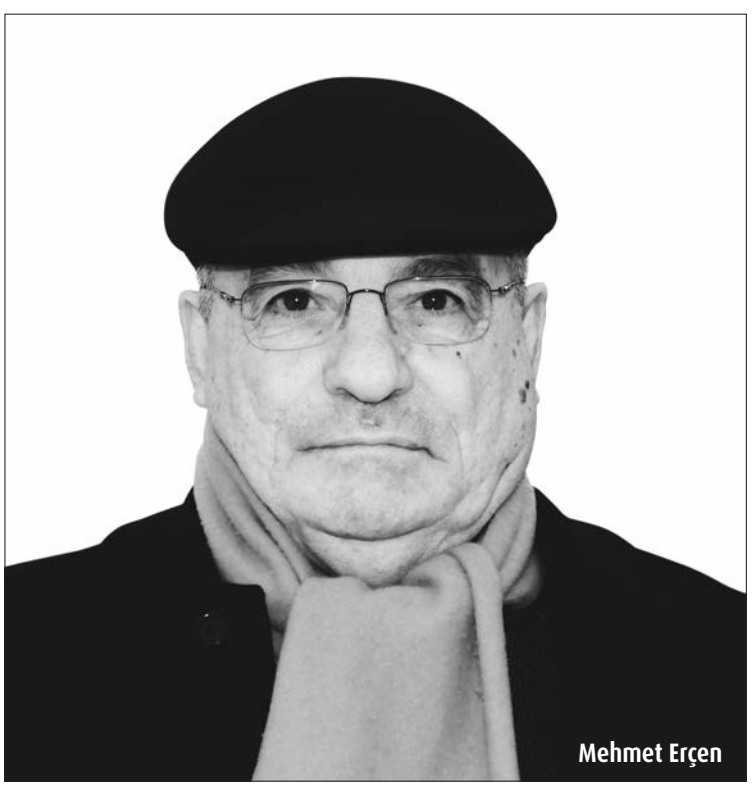
Mehmet Erçen

tarih de olmuyor. O durumda da, sizin tarihinizi, sizden hiç hazzetmeyenler, üstelik kendilerine göre yazıyor.

Yaşanmış hayatların iz bırakmadan kaybolup gitmesine engel olunması gerek. Böyle milyonlarca öyküyü bir araya getiren bir müze, internet çağında, maddi bir sorun değildir. Biliyoruz. Küçük bir yurttaş girişimi bile devasa boyutlarda bir müze kurabilir. Milyonların öyküsünü bir araya getiren bir müze. "Bedel"lerden oluşmuş bir müze.

■

Anlatılan büyük yalnızlık, hatta itilmişlik ve buna rağmen hayata tutunabilme inadı içinde, insanların savrulmalarını olduğu kadar bazı güçlü ağaçların büyük erozyona direnebilmelerini de örneklemeye çalışıyor Mehmet Erçen. Sorguladıkça da acımasız bir bulguyla yüz yüze kalıyor. Dincilik adeta bir kaderdi.

Fotoğraflar: **Ali Yıldırım** | Ömer Yaprakkıran

Öğretmen olarak iş buldum. Ülkeme gidemiyorum. Taşınma yasağı olan Kreuzberg'deki tek odalı bir arkadaş evinden kentin daha iyice bir semtine taşınıyoruz elimiz para görünce.

YAŞAMAK ZORUNDA KALINAN KENTİN BÜYÜSÜ VE "BİZİMKİLERİN" TARİHİ

Benim 'Berlin Berlin'im

GÜLTEKİN EMRE

Düş gibi. Berlin'in beni, benim Berlin'i benimseyişim. İnanılır gibi değil ama gerçek.

Arazisinin yüzde 30'u yeşil alan; Almanya'nın en yeşil kenti sayılıyor. 1700'den fazla tarihi, önemli köprüsü bulunan, sayılamayacak kadar çok kanalı ve gölüyle gözümde iyice devleşen Berlin'i anlatmak hiç de kolay değil.

Kolay değil ama, geriye dönüp baktığımda nelerin bende silinip gitmediğinden başlayabilirim bu kentle olan sıkı fıkılığıma.

"Deli rüzgâr bir gün / bir Türk'ün bıyığını savurdu / ve bıyığının peşinden koşan Türk / kendini Naunyn Sokağı'nda buldu". İşte o Türklerden biri olan Aras Ören'in "Niyazi'nin Naunynstrasse'de İşi Ne?" (1973) poemi, göçün şiirle anlatımın enfes bir örneğidir. Sonra "Kâğıthane Rüyası" (1974) çıkagelir: "Uşak'tan kalkıp, Almanya'ya / çalışmaya gelen bir Memet'in / başına gelenler" ve başka Türkler konu edilir gurbet olmaktan çıkan bu memlekette yaşayıp giden. "Gurbet Değil Artık"la (1980) birlikte bu üç kitap bir Berlin Üçlemesi oluşturur. Berlin'i ve bizimkilerin bu kentteki elli yıla varan geçmişini işte ben bu üç kitaptan öğrenmeye başladım diyebilirim. Sonra da hiç bitmeyen şiirli, bizimkilerin izinde "Berlin'den Berlin'e Yolculuklar"ım (1984) başladı

Sudan çıkmış balık gibi...

Bu yıl 31 yaşına girdi 8 Şubat 1980'de Berlin'e ayak basışım – buraya geldiğimde yaşım 29'du. İlk şiir kitabım "Kurşunî Bir Siperde"den (1980) de çantamda birkaç nüsha vardı. Berlin'de sudan çıkmış balığa döndüm ilk günler dil ve yol bilmez bir hayatı kucaklayınca. Geride bıraktıklarımı özlemem hiç elimi bırakmadı. Karım ve 3 yaşındaki oğlum, bir süre, "geride kalanlar"dan oldular. Ömrümün çeyrek yüzyılını geçirdiğim Ankara'dan ayrılmak zorunda kalmıştım can belasına, bu bana çok dokunuyordu üstelik. Sonra da dostlarıma seslendim durdum üç bin kilometreden, "Bizsiz Gibi"de (1983): "Anlatın bana yorgun yüzlü dostlar / Bu yüreğin sızısının nedenini" diyerek. Kimse bir şey anlatacak durumda değildi, çünkü ortalık toz dumandı hep olageldiği gibi. İçimde birikenleri paylaşacağım kimim vardı ki "gurbette" şiirimden başka? "Yollarda" geçen ömrümün elinden tutup bir başka hayata tutunmaya başladım can havliyle.

Bir gece duydum ki 12 Eylül belası çökmüş ülkemin göğsüne.

Al sana bir yıkılış daha!

Sıkıntılar da çorap söküğü gibi çözülür bazen. İşler yoluna girer ve sonra aile birleşir. Tuvaleti dışarıda bir oda bulunur. Burası Almanya'dır! Yaşamak zorunda kalınan ülke!

"Yer altı trenleri /Alıp götürür beni/ (giden ben mi / bana benzer biri mi) // Gurbet yalnızca yalnızlık değil / Akşamsız sabahsız bitmez tükenmez günler / (akıp giden bir yaşam mı / aynada gördüğüm yalnız bir akşam mı) // Sokak adları, yer altı istasyonları / Eski ve yeni yapılar, ev işgalleri / (değişen bir ad mı / değişmeyen bir yaşam mı)." Yeni kentin ruhu ruhuma sinmeye başlar iyice, üstüme başıma sıvana sıvana. "Yabancı İşçinin Yabancılığı"nı gözlemeye başlıyorum bir yandan da kendimle birlikte: "Anılar / Bırakıp gitmeyin beni / Burada beni kimse bilmez ki."

Öğretmen olarak iş buldum. Ülkeme gidemiyorum. Taşınma yasağı olan Kreuzberg'deki tek odalı bir arkadaş evinden kentin daha iyice bir semtine taşınıyoruz elimiz para görünce. Bir de bakıyorum ki aradan sekiz yıl geçmiş ve bu şiirime şöyle girmiş: "Kimse oturdum diye sekiz yıl bu evde / Duvarına bir plaket asmayacak ardımdan". Öyle ki artık "Gurbetin elinde yeni bir yaşam / Uzak dışı, kübik bir akşam"dır yaşamım. "İki kültür arasındaki / Baş

döndürücü uçurum" vardır ortada alışılması gereken.

Yaşlılar kentiydi

Berlin, yaşlılar kentiydi benim geldiğim yıllarda. Erkek nüfusun çoğu savaşta ölmüştü. Berlin'e inmiştir artık ve bu hal ikinci bir deri gibi yapışıp kaldı yıllar yılı.

"Sabahın dördünde işe giden" makinelerin arasında olduğumu anlamakta gecikmedim elbette. Kimlik değişse de kültür, yaşam biçimi kolay kolay değişmiyor. Evlerde turşular kuruluyor, balkonlardan çarşaflar silkeleniyor, düğünlerde halay çekiliyor, sünnet düğünleri iki dilli yazılıyor, kızlar, ayıptır söylemesi / Yatacak erkek aramazlardı / Ayıptı kadınların / Kocalarıyla sefere çıkması / sekiz ay sürerdi üç bin km / Sayılar da damlaya damlaya göl olur mu / Haritalarımızın kimi yerleri boş mu kaldı / Biz buralarda pikniklere başlayalı." Kent ve bizimkiler üzerine gözlemlerle kendi duygularımı yoğurmaya çalışmışım burada.

"Ölürüm, öldüğüm yer burası değil", "Giderim, gittiğim yer burası değil", "Dönerim, döndüğüm yer burası değil."

Dönülecek bir yer kalmadığının yaşattığı umutsuzluğu atlatmak kolay olmadı. Bu arada, Berlin'in Devlet Kitaplığı'nı, en önemli arşivlerini günlerce, aylarca arşınlayarak bizimkilerin geçmişteki izlerine ulaşmaya çalıştım. İlk gelen

sanları çekebilmek için ayak bastı parası ve özendirici parasal yardımlar göz boyasın istiyorlardı. Arada "utanç duvarı" dedikleri bir heyula vardı. Batı'dan Doğu'ya gözetleme kulesi gibi yerlerden bakılabiliyordu gizemli dünyanın kapısını çalmak için. Ya da vizeyle geçilebiliyordu öte tarafa. Kanallar yarım akıyordu, metrolar kimi istasyonlarda durmadan geçiyordu öteki Berlin'e (Doğu) ait olduğu için.

İlk gözlemlerle yazılan pek çok şiirim oldu Berlin'e ve Berlinlilere, bizimkilere ilişkin. "Yaşlı Bir Bayanın Günlük Gezisi"nden ilgi gören bir şiir oldu. "Bir sen / bir de ben / Varız bu dünyada / Öteki seslere sakın aldanma // Haydi biraz gezelim / Benim dert ortağım köpeğim."

Sonra bir gazete haberi günlerce içinde yaşadığım toplumu sorgulattı bana. Ölüsü dört yıl sonra bulunan yaşlı bir kadının şiirini yazdım. "Bakmayın siz / Dört duvarın ağlamasına / Yaşlıyım diye / Üstüme üstüme varmasına." Ardından "Yaşlılık, Yalnızlık ve Yabancılar" başlıklı şiir çıkageldi. Üstüme bir gariplik sindöner giderek marka haline geliyor, Anadolu kahveleri çoğalıyor... Ve bunlar da ucundan kıyısından, gözlemler olarak, şiirime girdi hep. Ne kadar Türkiye varsa, o kadar da Almanya yer aldı duygularımda, düşüncelerimde ve şiirlerimde. "Yolumun Üstündekiler" başlıklı şiirimdeki şu dizeler içinde yaşadığım kentle bütünleşmemi de gözler önüne seriyor "Aşk ve Minyatürler"de (1989) : "Çıldırmak üzere olan bir zenci mi gördüğüm / Tiyatrodaki rolünü metroda ezberleyen bir oyuncu mu / Kitabına dalmış Çinli'nin yazacağı mektubu düşünüyorum / Sarışın bir Alman arıyor gözlerim // Hangi ulustandı / Benimle yatmak isteyen kız / saatlerin artık ne önemi var." Şiirin devamında da buradaki tarihimize de eğiliyorum bir parça: "Yolumu neden uzatıyorum aşksız evlere doğru" diye sorduktan sonra, bir başka soruyla geçmişe doğru yoluma şöyle devam ediyorum: "Bizimkilerin tarihi niye düştü aklıma yine / Sarık ve kılıç yüklü sağrıları terli atlarla gelmişler / Çevirmeni beklemişler saray kapılarında / Bavul yoktu o zamanlar // Gazetelerde

Şu dört dize de Berlin'in kendine özgü ve çarpıcı doğasını gösteriyor sanıyorum: "Sokaklarında denizi arayan martılar / Başka hangi kentte size bu kadar yakındır / Denize ulaşamadan sefere çıkan vapurlar / Başka hangi kentte bu kadar gözyaşlıdır." Berlin, gölleriyle bir iç liman gibidir. Martıları insanın can yoldaşı sanki, o kadar yakın. Şiirin sondan bir önceki dizesi benim aldığım yolu gösteriyor: "Gece de, yol da, görüntüler de bitmez Berlin'de."

Öyle büyüleyici, etkileyici bir kent bu benim yaşadığım Berlin!

Dönülecek bir yer yoksa...

Günün birinde geriye dönme düşüncesi kafamdan silinmeye başlayınca geçirdiğim sarsıntıyı imliyor şu dizeler: "...bölünüyorum / Yaşlı Berlin'in genç yüreği gibi ikiye."

"Taşı Sula" (1998) kitabımda yer alan "Döndüğüm Yer Burası Değil" şiirim de ikilem arasında kalmanın tedirginliğini yansıtıyor: elçiye (Ahmed Resmi Efendi), savaşta annesini babasını yitirmiş öksüz öğrencilerin Berlin'e getirilmesine, Talat ve Enver Paşaların fotoğraflarına, istatistiklere, daha pek çok belgeye ulaştım ve "300 Jahre Türken an der Spree" (1983) yani "300 Yıldır Türkler Berlin'de" kitabım bu unutulmuş belgelerden oluştu. Büyük yankı uyandıran bu çalışmamın devamını açtığım sergilerde değerlendirdim. Berlin'deki bizimkilerin izinden yürümek yalnızlığımı giderdi.

"Kanun Hükmünde Şiir"de (1999) yer alan "Yerinde Duramayan Şiir"in ikinci bölümünde çok kültürlü bir yaşamın bende yarattığı duyguları ele almaya çalışmışım: "İşte çok kültürlü bir akşam yine / Rosalinde'de, bizimkilerin hiç gitmediği / Biram köpürmüyor, 30'la gidilir bu sokakta / Hangi ulusu ararsan var bu adreste / Rakım sulanmıyor, ırmaklar dökülüyor kadehime / Cazıma kasap havası eşlik ediyor // Başörtülü bir geceye kayıyorum şuradan / Biramın ayranını kim kabartacak sorarım size / Rakım beyaz peynir bakınıyor, birazdan

gelir // Cazım miskete kaptırmış kendini kan ter içinde."

Bir çalkalanma söz konusu burada elbette. Çünkü Berlin, çok uluslu, çok kültürlü, çok dilli bir kent. Kendimi bu kentte giderek "melez" görmeye başladım. 2 sayı çıkarabildiğim şiir dergisinin adını da o yüzden "Melez" koymuştum. Sonra da seçme şiirlerimin başlığı oldu, "Melez" (2005). Daha önce "Parantez"le (17 sayı), çok tutulan ve hâlâ aranan "Şiir-lik"le (55 sayı), Berlin'le Türkiye arasında şiirden bir köprü kurmuştum bir avuç genç şairle birlikte.

Berlin, benim ayrılmayı düşünmediğim, iyice yerleştiğim bir kent artık baştaki tedirginliklerime karşın. Tedirgin, huzursuz günlerimi unutmadım. Kentten korktuğum anlarımı da.

Korkudan alışkanlığa

Berlin, benim ayrılmayı düşünmediğim, iyice yerleştiğim bir kent artık baştaki tedirginliklerime karşın. Tedirgin, huzursuz günlerimi unutmadım. Kentten korktuğum anlarımı da. Mimari olarak eskinin ve yeninin bir arada, uyum içinde olmasının büyüsüne, çekiciliğine kaptırıp gittiğim çok oluyor kendimi. Günlük yaşamın doluluğuna da. Kültürün her yerden karşıma çıkmasına da öyle alıştım ki. Yine de ülkemi çok özlüyorum yaşadığım yerin çok güzel bir yer olmasına karşın.

Kentin geçmişinde yer alan, adeta kazınan bizimkilerin tarihi ve kültürü beni hep heyecanlandırdı. Onun için "Türk Edebiyatında Berlin" (2003) kitabını hazırladım. Berlin'e gelen ve bu kente ilişkin anı, şiir, öykü, deneme, roman yazan kim varsa bizden, onların yazdıklarına ulaşmaya çalıştım. Sonuçta ortaya zengin, şaşırtıcı bir kitap çıktı. 1993'te de "Yarım Damla-Almanya'daki Türk Şiiri Antolojisi"ni hazırlamıştım. Türkiye'de yaşayıp Almanya'daki Türkleri konu edinen şiirlerle birlikte Almanya'da yaşayıp da orayı yazanlar ve Almanca yazanların ürünlerini bir çatı altında toplamıştım "Bir Vücutta İki Post", "Bir Yaşamda İki Dünya" ve "Bir Dünyada İki Yaşam" diyerek.

Bunlar benim Berlin'le nasıl iç içe geçtiğimi, onunla ne düzeyde bütünleştiğimi gösteren örnekler. Şiirime kentin her anı, her hali kendiliğinden giriyor Türkiye'nin girdiği gibi. Şöyle de denebilir: "Bir Vücutta İki Post"u yaşıyorum: Yani "Bir Dünyada İki Yaşam"; elbette "Bir Yaşamda İki Dünya".

Kentlerle şair ve yazarlar arasında kopmaz bağlar var: Kavafis'in "Kent" şiiri, A. Döblin'in "Berlin Alexander Meydanı", J. Joyce'un (Dublin'le özdeşleşen) "Ulysses", Andrey Beliy'in "Petersburg" romanı gibi örnekleri çoğaltmak olası. Kentler, imgeleriyle, ruhlarıyla, özgün yapılarıyla, tarihleriyle, kültürel kimlikleriyle, coğrafyalarıyla.. şairleri, yazarları, sanatçıları etkilemişlerdir hep. Yaratıcı ile kent arasında imgelere, betimlemelere, gözlemlere, yaşamlara dayalı kopmaz bir bağ vardır. Ankara'yı nasıl hâlâ unutamadıysam, benim için Berlin'den vazgeçmek de olası değil.

Berlin, artık yerleştiğim kent - ikinci oğlum Dirim'in doğum yeri-. Yaşamımı geçirmek istediğim ülke ise Türkiye. İki ülke arasında bir köprü gövdem, düşlerim, yaşamım, şiirlerim. Yüreğim ikiye bölünmüş durumda. Kreuzberg'e "Küçük İstanbul" dendiği için mi ben de Berlin'deki İstanbul'dan yıllarca yazılar yazdım dergilere? Bilmiyorum. İstanbul'un, Ankara'nın, Ayvalık'ın bazı semtleriyle Berlin'in kimi yerleri arasında benzerlikler kurdum hep, kuruyorum. Türkiye'de yaşıyormuşum gibi yazıyorum şiirlerimi, yazılarımı, ama Berlin'de yaşıyorum, bir başka dilin içinde. Bu hem besliyor beni, hem de kentle aramdaki bağları güçlendiriyor, çoğu zaman da bunaltıyor, yoruyor.

Ben, Berlin'le sımsıkı kucaklaştıkça o da benim evlilik yüzüğüm gibi yer almayı sürdürüyor hayatımda. Berlin'le ben, arada bir onun bunaltıcı göğüne, kimi geçimsizliklerine, politikasına laf etsem de, mutlu bir karı koca gibiyiz 1980'den beri.

Adım adım Berlin'deki Türk izleri

Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırlarını genişletmek amacıyla Batı'ya düzenlediği seferler korkuya neden olmuştu doğal olarak. Hele 1. ve 2. Viyana Kuşatmaları Batılılar için korkulu düş olmuştu. Savaşta esir olan Türkler de Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde uşak olarak kullanılmıştı. Berlin'deki Türklerin tarihi 2. Viyana Kuşatması'ndan sonra başlamıştır denebilir. Çünkü ondan öncesini bilmiyoruz: 1684'te adları Hasan ve Ali olan 22 yaşında iki Türk esiri Berlin'e getirilir ve Charlottenburg Sarayı'na uşak olarak yerleştirilir. Adları Friedrich Aly ve Friedrich Willhelm Hasan olarak değiştirilir ve Hıristiyanlaştırılır. 1711'deki sarayda çalışanlar listesinde yer alırlar. İçoğlan, kiler sorumlusu, çiftlik kahyası, saki gibi görevlerde çalıştırılırlar. Kaftan ve turban giyerler.

Hasan ve Ali'nin Berlin'e getirildiği dönemde iki Müslüman kız da getirilir Berlin'e. General von Barfuss'un himayesinde olan kızlardan birinin adı Fatma, öteki de Türkin Marusch'tur. Türkin Marusch'un adı Sophie Henriette Zollin olarak değiştirilir. 1694'te Friedrich Aly ile evlendirilir. Hasan ve Ali'ye Berlin'in ünlü bir caddesi olan Charlottenburg'taki Schlossstrasse'de (4 ve 6 numaralı) birer ev verilir. "Hasan ve Ali'nin Evi" diye anılan bu evler döneminde çok göze batar ve ünlenir. Türkin Fatima ise Sophia Scharlotte olarak sarayda yükselir, resmi yapılır. Hasan ve Aly'den birinin saraydaki hizmeti sıra-

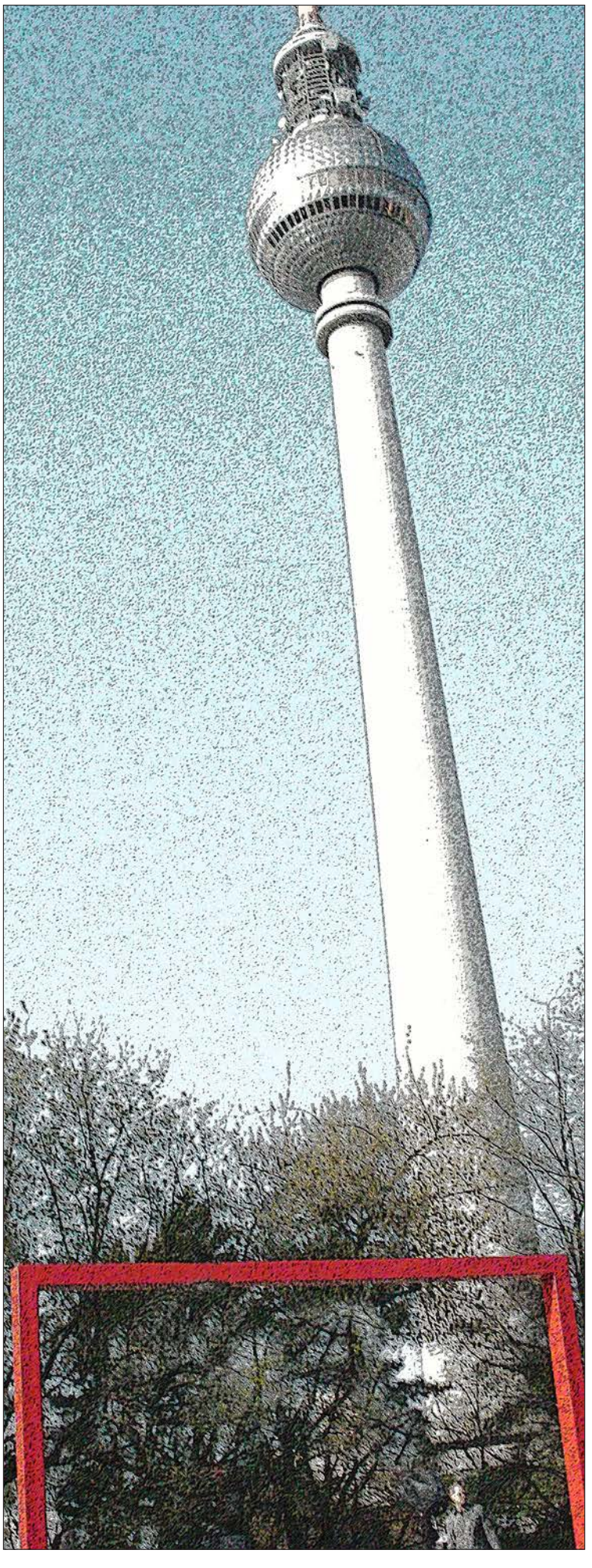

sında, konuklara Türk bardağıyla çay sunarken bir yağlıboya tablo da var Charlottenburg sarayında. Bugün Berlin'de soyadı "Aly" olan bira bile var.

Her sarayda olduğu gibi Charlottenburg Sarayı'nda da zaman zaman modalar öne çıkar. Kuzey Afrikalı uşakların modasını 2. Viyana Kuşatması'ndan sonra saraya getirilen esir Türkler alır. Hannover'den gelen Elektör Sophie Charlotte Türk esirlere sarayda büyük önem ve yer vermiş, onların haklarını hep korumuştur. Maaşları bile Almanlardan daha yüksektir. Türk gibi giyinmek modadır. Türk kahvesi, Türk çayı moda olur. Misafirlere Türk usulü kahve ve çay ikram edilir. Sarayda bunu gösteren tablolar da vardır.

Charlottenburg Sarayı'nın porselen sergisinde 1768'de yapılan "Tef Çalıp Oynayan Türk Kızı" porseleni de sergileniyor.

Osmanlılar ile Prusyalılar arasında resmi bir ilişki yoktur daha. 1701'de Mektupçu Said Efendi 15 kişiyle Berlin'e gelir. Hangi amaçla geldiği pek bilinmese de, iki ülke arasında resmi bir ilişkinin ilk adımı olarak anmak daha doğru. 2. Viyana Kuşatması'ndan çok sonra, 14 Temmuz 1763'te İstanbul'dan 70 kişilik personeliyle yola çıkan Ahmed Resmi Efendi, 9 Kasım 1763'te Berlin'e varır ve görkemli bir törenle karşılanır. Böylece iki ülke arasında resmi ilişkiler de başlar.

Aslında Prusya Kralı Friedrich Wilhelm, 1721 yılında Yurgowski adında birisini at satın almak üzere İstanbul'a yollar ve ilk Osmanlı-Prusya ilişkisini başlatır. 1755'te Prusya bir başka girişimde bulunur. Türkiye ile ticaret yapan Havde adında birini, adını Rexin diye değiştirerek, ekonomi danışmanı olarak saraya alır ve Türklerle bir ticaret anlaşmasının yapılıp yapılamayacağını yoklamak için tekrar İstanbul'a yollar. Von Rexin, at satın almanın dışında ticaret anlaşması yapmadan Berlin'e döner. Aslında Prusyalılar, Rusları kendilerine sürekli düşman gördüklerinden Osmanlılarla dost kalmanın yollarını ararlar. "Rusya'nın Prusya topraklarına yönelmesi ancak Osmanlılarla dost kalınarak önlenebilir" diye düşünürler. 1. Mehmet'in ölümünden sonra 3. Osman'ın tahta geçmesiyle Büyük Friedrich, padişahın cülûsuna bir mektup yollar. İlişkilerin gelişmesiyle iki ülke arasında 1761'de, yani bundan tam 250 yıl önce, ilk ticaret anlaşması gerçekleştirilir. Rus Çariçesi Elizabeth'in ölümünün ardından yerine geçen 3. Petro, Rusya ile Prusya arasında yedi yıldır süren savaşı kaldırır ve dostluk kurulmasını sağlar. Rusya ile Prusya arasında kurulan dostluk Osmanlıları kuşkulandırır. Durumu anlamak üzere Ahmed Resmi Efendi Berlin'e büyükelçi olarak gönderilir.

Türk modası

Berlin'de Türk gibi giyinmek, Türk ekmeği yemek moda olur. Ahmed Resmi Efendi Berlin'de altı ay kalır, yerine kayınbiraderi Azmi Ahmet Efendi gelir. Onun amacı da Prusya'yı Osmanlıların yanında Ruslara karşı savaşa sokmaktır. 11 ay kaldığı Berlin'de amacına ulaşamadan döner İstanbul'a. 3. Selim'in elçisi olarak Berlin'e gelen Ali Aziz Efendi aynı zamanda şair ve düşünürdür. 29 Ekim 1798'de Berlin'de ölür ve buraya gömülür. Friedrich Wilhelm, Türklere Urban Strasse'de bir mezarlık tahsis eder. Sonra 28 Nisan 1804'te Muhammed Esad adlı bir elçilik görevlisi de buraya gömülür. Böylece Türklerin gömüldükleri bir mezarlık ortaya çıkmaya başlar. 1866'da Urban Strasse'deki mezarlık Colombiadamm'a nakledilir. Talat Paşa da 15 Mart 1921'de Hardenbergerstr. 21 numarada öldürüldüğünde, buraya gömülür ve 1943'te kemikleri Türkiye'ye götürülür.

Berlin'e davet edilen ilk Türk gazeteci Basiret gazetesinin sahibi Basiretçi Ali Bey'dir. Ali Bey, 1870-1871'deki Fransız-Alman savaşı sırasında izlediği Alman yanlısı tutumu nedeniyle Prens Bismarck tarafından savaşın ardından Berlin'e davet edilir. Berlin'de

Berlin, benim ayrılmayı düşünmediğim, iyice yerleştiğim bir kent artık baştaki tedirginliklerime karşın. Tedirgin, huzursuz günlerimi unutmadım. Kentten korktuğum anlarımı da.

kaldığı 29 gün boyunca okulları, fabrikaları gezer. Sadrazam Ali Paşa'nın Mısır'da öldürülmesi üzerine İstanbul'a dönmek ister. Augusburg üzerinden Mısır'a geçmeden prensin armağanı son model baskı makinesini de götürür.

Türkiye için büyük önemi olan Berlin Kongresi 1878'de toplanır. 13 Haziran - 13 Temmuz 1878 tarihleri arasında gerçekleştirilir bu ünlü Kongre ve tarihi toplantılar bugünkü Bellevue Sarayı'nda yapılır. 1877'deki Osmanlı-Rus savaşının sonucu Osmanlıların yenilmesiyle Mart 1878'de Ayastefanos (Edirne) Anlaşması imzalanır. Rusların Balkanlar'da büyük nüfuz kazanması Batılıları kaygılandırır. Batılı devletler bu anlaşmayı çok ağır bulurlar. Onun için 13 Haziran 1878'de, Berlin'deki Türk Elçisi Sadullah Bey'in, Kara Todori Paşa ve Nâzım Hikmet'in büyük dedesi Mehmet Ali Paşa ile birlikte katıldığı görüşmelerde rine yansıyan rakamlara göre Berlin'de Müslüman bir kadın yaşıyordur. 1856-1860'da bu sayıya bir de erkek eklenir. 1866-1870'de 2 erkek bir kadın olur. Türk subayların Berlin'de olduğu tarihte ise 123 erkek ve 75 Müslüman kadın yaşıyordur Berlin'de.

İttihat ve Terakki (Birleşme ve İlerleme) partisinin önemli siyasetçileri de sık sık Berlin'e gelirler. Selanik'teki posta memurluğu görevinden sadrazamlığa kadar yükselen Talât Paşa, 1918-1921 yılları arasında "Sai" (Haberci) takma adıyla siyasi sığınmacı olarak yaşar. 15 Mart 1921'de Hardenbergerstr. 4 numaradaki evinden et ve çorap almak için dışarı çıkar ve aynı sokağın 21 numaralı evi önünde Ermeni öğrenci Talayran tarafından öldürülür.

Enver Paşa ise 1908'de Askeri Ateşe'dir Berlin'de Alman yanlısı tutumuna karşılık Berlin'den Bağdat'a giden trenlerde "Enverland" çıktığı biliniyor. 1916 yılında Berlin'de 1775 Türk yaşıyordur. 1917'de bu sayı 2046'ya yükselir. Berlin "Türk Öğrenci Derneği" 1925'te Kalcreuthstr. 11'de açılır. Dernek sonra Lützow Ufer 5/a'ya taşınır. Dernek daha sonra, "Türkischer Club" (1923) ve önce 1917'de "Deutsch-Türkische Handelsgesellschaft" (Eichhorn Str. 6) adıyla açılan "Türkische Handelskammer für Deutschland in Berlin"le (Alman Türk Ticaret Odası, kuruluşu 1927) Kurfürstendamm 197/198 adresine taşınır. "Türkischer Club"de (Türk Kulübü) Charlottenburg'tan Kudamm'a, yukarıdaki adrese taşınır. Bu ara bir de "Türk Edebiyatını Sevenler Derneği" Brandenburgische Str. 37'de kurulur.

Kantstr. 16'da Türk lokantası, 1938. Aynı sokağın 25 numaralı evinde de Türk öğrenci Kemal Karaatlı oturur aynı yıllarda.

Makine Mühendisi Kemal Kada altı ay kalır Berlin'de. Nâzım Hikmet, birkaç kez gelir Berlin'e ama Doğu Berlin'e, bir gün Batı Berlin'e de geçer ve ölümünden birkaç ay önce, Mart 1963'te, üç Berlin mektup/şiiri yazar... Haldun Taner, şair Behçet Necatigil, Tezer Özlü, yönetmen Erden Kral, Ferit Edgü, Demir Özlü, Füruzan, Nedim Gürsel, Tuncel Kurtiz, Ayla Algan, Şener Şen, Kerim Avşar gibi yazarlar, tiyatrocular, oyuncular da uzun süre kalırlar Berlin'de.

Teltowkanal üzerinde Kleingilinicke Brücke olarak anılan yere, Türk-Alman yetkililer 6 Ekim 1915'te törenle "Enver-Paşa-Brücke" adını verirler.

Kurfürstendamm 75 numaradaki Hotel-Pansiyon Colombia'nın sahibi Osman Tokay adında bir Türk'tür.

23 Aralık 1917 pazar günü Atatürk veliaht Vahdettin'in askeri danışmanı olarak Berlin'e gelir ve

Bulgaristan'ın bir kısmı özerk olur. Bosna-Hersek yönetimi Avusturyalılara verilir. Kars, Ardahan, Rusya'ya bırakılır. Romanya, Sırbistan ve Karadağ'a da bağımsızlık verilir. Osmanlı devleti Ruslara yüklü bir savaş tazminatı da ödemeye mahkûm edilir.

Osmanlı-Prusya ilişkilerinin gelişmesi sonucu Prusyalı subaylar Osmanlı ordusunda görev alırlarken, Osmanlı subayları da Prusya ordusunda eğitilir. Alman üniformasıyla eğitim görmek için ilk olarak 19 kişilik bir subay kafilesi 6 Aralık 1895'te Berlin'e gelir.

Aslında 1846-1850 istatistikle- (yani Enver'in ülkesi) yazıyordu. Enver Paşa, Orta Asya'daki Müslümanları toparlamaya çalışırken öldürülür.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında "silah arkadaşlığı"nın gelişmesi sonucu yoksul, yetim ve öksüz çocuklar İstanbul ve Berlin'de kurulan "Alman-Türk Dostluk Derneği" (Schöneberger Ufer 36/a) üzerinden Berlin'e gönderilir. Grünewald'daki Herta Str. 6 adresindeki öğrenci yurduna yerleştirilen gençler 4 yıl boyunca bir meslek öğrenirler. Yaşları 12-18 olan bu gençlerin savaş sırasında sayılarının Almanya'da 10 bine raatlı'nın dışında felsefe dalında ünlenen Macit Gökberk, dünyaca ünlü Hititoloji profesörü Sedat Alp, Arkeoloji alanında uluslararası üne sahip Ekrem Akurgal, Sümerbank Genel Müdürü Selahattin Akyol, Çimento Fabrikası Müdürü Seyyit Ulubay, sonradan senatör de olan İzzet Yalçındağ, İstanbul Üniversitesi Rektörü Ömer Celal Sarç, Sümerbank'ın kurucularından Ali Rıza Ergin, Türk solunun önemli adlarından Reşat Fuad Baraner...

Semiha Berksoy, Berlin'de gösteri ve üstlendiği rollerle çok ünlenir. Ünlü ressam Fikret Mualla Hotel Adlon'da bir hafta kalır. Türk heyeti Kayzer Wilhelm 2'nin konuğu olarak Berlin'de on gün kalırlar. On gün boyunca Adlon oteline Türk bayrağı çekilir, emirlerine 2 araba ve tercümanlar verilir. Atatürk Almanya'da 15 Aralık 1917'den 4 Ocak 1918'e kadar kalır. Yani, toplam 21 gün kalırlar Almanya'da. Almanya'nın 1. Dünya Savaşı'nı resmen kaybettiğinin saptamasını da yaparlar bu gezide. Çanakkale savunmasının kahramanı Mustafa Kemal Paşa, Vahdettin'le birlikte Türkiye'nin geleceğini ve kaderini öğrenmek için gelir Almanya'ya. Almanların

derdi Türkiye'nin sürekli zayıf kalması ve iyi bir silah alıcısı olmasıdır. Mustafa Kemal Paşa, gezi sırasında görüştüğü Alman yetkililerle geleceğin Türkiye'sinde Almanya'ya güvenilemeyeceğini anlamıştır. Onun için Kurtuluş Savaşı sırasında Almanlardan hiçbir yardım gelmemiştir Mustafa Kemal'e.

1 Mayıs 1919'da kurulan ve ilk sayısı iki dilli yayımlanan "Kurtuluş" dergisi Türkiye Sosyalist İşçi Fırkası'nın yayın organıdır. Derginin ve partinin adresi Kantstrasse 8 numaradır. Atatürk'ün 1 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basmasıyla başlayan Kurtuluş Savaşı'na katılmak için Hamburg'tan Akdeniz vapuruyla Türkiye'ye gelirler ve Türkiye'deki Aydınlık grubuyla birleşirler. Berlin'deki Türk öğrenci grubunun içinde yer alan ve iktisat doktoru olan Vedat Nedim Tör, 1940 - 44 yılları arasında, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara Radyosu müdürlüğü yapacaktır. Tör, Türkiye döndüğünde, Kadro hareketine katılır Şevket Süreyya Aydemir, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ile birlikte (1932-34); makaleler ve fıkralarla birlikte romanlar da yazar.

Ünlü yazar Sabahattin Ali bir buçuk yıl kalır Berlin'de. Devletin verdiği bir bursu kazanır ve eğitim için dört arkadaşıyla birlikte Berlin'e gelir (1928-30). Bir Alman'ın Türklüğe hakaret etmesine dayanamayıp sınıf arkadaşını tokatlamasıyla Türkiye'ye geri yollanır. Daha sonra "Kürk Mantolu Madonna" romanında (1943) Berlin'i ayrıntılı olarak ele alır. Lützow Str.'de Ka-De-We binasının çevresinde, Wittenbergplatz civarındaki gece klüplerini betimler. Atlantik ve Romanisches Café'ye giderler.

İstiklâl Marşımızın şairi Mehmet Akif Ersoy da, Kızılay müfettişi olarak 1915 yılında Berlin'e gelir ve üç ay kalır. "Berlin Hâtıraları" şiirinin girişinde İstanbul'daki semt kahveleriyle Berlin'in şık Café Kranzler'ini karşılaştırır Türk-Alman ilişkilerini ince ince sorgularken.

Eskimeyen kent...

Berlin'in hangi semtine gitsem, hangi sokağında yürüsem, hangi kanalında tekne turu yapsam, bu kentin geçmişine sımsıkı perçinlenmiş bizimkilerin izinde yürüyormuşum gibi duyumsuyorum kendimi.

Kimi zaman biniyorum bir otobüse, yeni semtler, sokaklar, evler keşfetmeye çıkıyorum. Hiç gitmediğim semtlerin sokaklarını dolaşıyorum, evlerine, dükkânlarına bakıyorum.

Berlin, kolayca tüketilecek, eskiyecek, unutulacak bir kent değil, bunu kaç yıldır biliyorum ben.

Akademie der Künste, Martin-Gropius-Bau, Neue Nationalgalerie, Müzeler Adası, Brecht'in sürekli gittiği kahve, Café Einstein, Balzac Coffee, Potsdamer Platz'daki Viyana Kahvesi, Bergama Müzesi, Haus der Kulturen der Welt, Literaturhaus, Literarisches Kolloquium... ayrıcalıklı mekânlar. Marlene-Dietrich Meydanı, Berlin Film Festivali'yle taçlanır her yıl şubat ayında.

Her yıl haziranın ilk haftasında yapılan Kültürler Karnavalı, Berlin'in ayrı bir zenginliğini gözler önüne serer kentin çok kültürlü, çok dilli yapısıyla birlikte.

Ya onca meyhane, lokanta, diskotek?

Onların da dili var yaşananları günün birinde anlatacak.

Yaban el olmaktan çıktı Berlin benim için; gölgem gibi epeydir.

Yurtsuzluğumun yurdunu bulmuş gibiyim Berlin'de.

■

[Emre Ertem]

Deutsche Oper Berlin, Türklerle Buluşuyor

Avrupa'nın en modern, Almanya'nın ikinci büyük ve Berlin'in en büyük operası olan Deutsche Oper Berlin (Berlin Operası) başkentte yaşayan Türklere yönelik tanıtım çalışmaları başlattı. Deutsche Oper Berlin yetkilileri, önümüzdeki bir yıl boyunca Berlin`de yaşayan Türkleri ve özellikle Türk sanatçıları farklı opera oyunlarına davet ederek, onlarla tanışacak, ilgi çeken yapıtları tanıtacak ve Deutsche Oper Berlin hakkında bilgi verecek.

Deutsche Oper Berlin, bu kapsamda, ilk olarak 17 Şubat tarihinde Mozart'ın "Figaro'nun Düğünü"ne Türk misafirlerini davet etti. Geceye katılan Türk davetliler, prömiyeri 1786 yılında Viyana'da yapılan Figaro`nun Düğünü'nü, 3 yıldır üst üste "Yılın Korosu" ödülünü alan Deutsche Oper Berlin Korosu'nu dinleme ve izleme fırsatını buldular. Deutsche Oper Berlin'in başkentteki Türklerle olan ikinci buluşması ise, 29 martta Otello operasıyla gerçekleşti.

1961 yılında yeniden açılan ve 1865 kişilik salonuyla Deutsche Oper Berlin, sunduğu verimli akustik ve görüntü imkanı, geniş repertuarı ve tanınmış sanatçıları ile dünyanın en ünlü opera yapıtlarına ev sahipliği yapıyor.

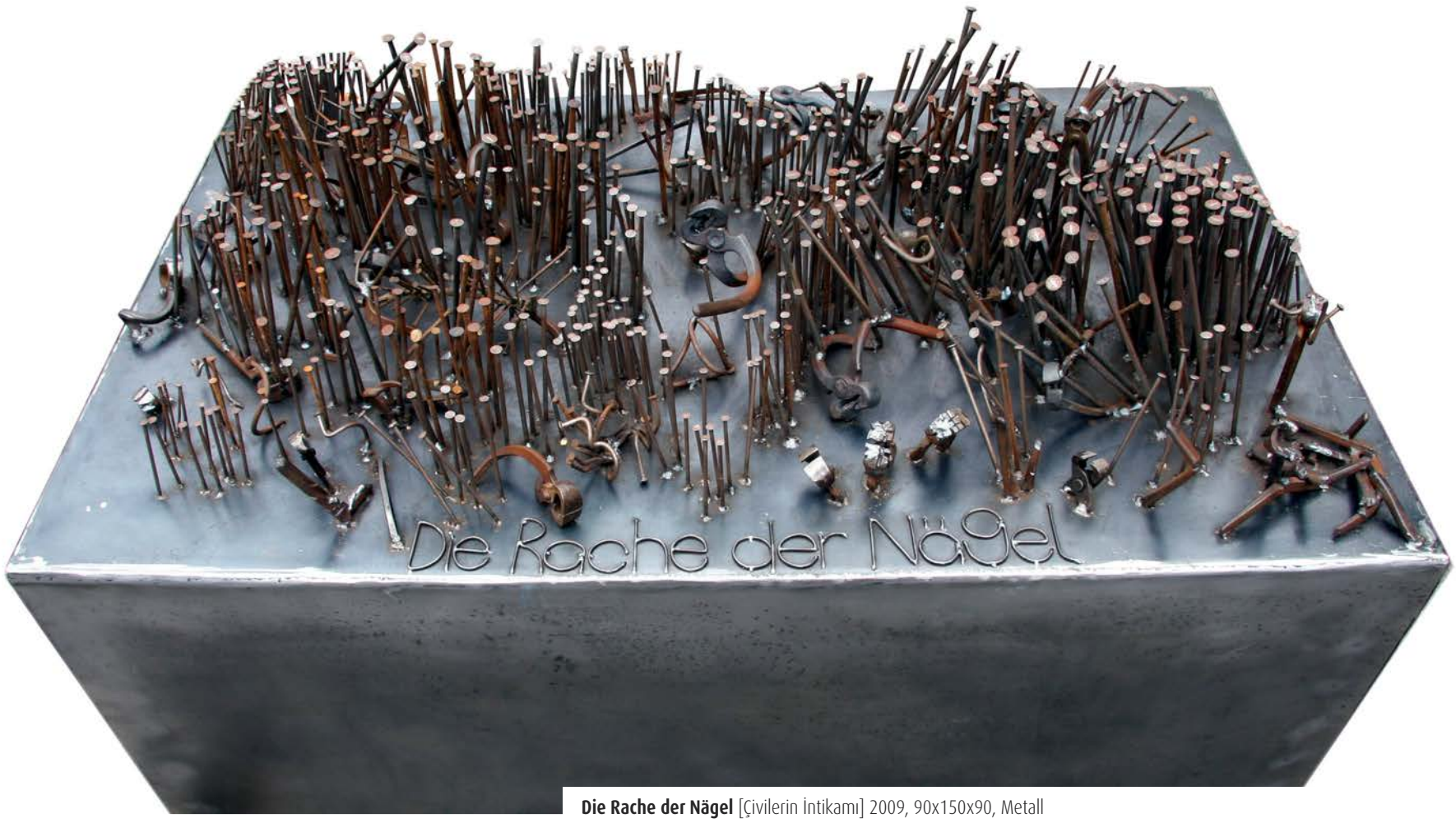

Die Rache der Nägel [Çivilerin İntikamı] 2009, 90x150x90, Metall

DÜNYAMIZIN İÇİNDE BİR YENİ DÜNYA KURMAK

Yıldırım Denizli'nin şakası

OSMAN ÇUTSAY

Belli bir kategoriye sığdırmanın çok güç olduğu bütün bu yapıtlar, özellikle dünyayı "kafaya alan", hatta sanatçının hem kendisiyle hem de çevresindeki insanlarla açıkça alay eden bir tutumun ürünüdür.

Yıldırım Denizli, son 10 yıl içinde ürettiği yapıtlarını, böyle bir başlık altında ve toplu olarak Ratingen Müzesinde sergiliyor. 10 Temmuz'da sona erecek olan bu sergi, bizi, hızla dinselleşen ve kararan dünyamızın algılanmasına bilgi ve bilimden hareketle müdahale eden, aydınlık bir sanatçı ile karşı karşıya bırakıyor. Denizli, son derece somut, bilinen, hatta kemik, tüy, tahta, plastik, metal, boya gibi "atık" malzemenin yardımıyla yaşadığımız dünyayı yorumluyor. Yaptığı ve önümüze koyduğu bu dünya aslında günlük yaşantımızın dışında değil, çünkü onu oluşturan şeyler; zaten Yıldırım Denizli'nin bütün malzemesi, içinde yaşayıp gittiğimiz bu dünyanın parçalarından oluşuyor. Belli bir kategoriye sığdırmanın çok güç olduğu bütün bu yapıtlar, özellikle dünyayı "kafaya alan", hatta sanatçının hem kendisiyle hem de çevresindeki insanlarla açıkça alay eden bir tutumun ürünüdür. Böyle "şakacı" bir tutum var, ama mistikleştirme, karartma asla yok. Rasyonel bir sahnedir kurulan.

Sanatın önemli tuzaklarından birine düşmemeyi, çok rasyonel bir duruşla başarıyor Ratingen'li sanatçımız. İlginç bir gözle ve en az onun kadar ilginç ve çalışkan ellerle, cin gibi bir zekayla karşı karşıyayız.

1972 yılında, o zamanki adıyla, İstanbul Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nu bitiren Yıldırım Denizli, çok genç bir adam olarak kendini daha da geliştirmek üzere Federal Almanya'ya geldi. Burada, 1973-1978 yılları arasında "Staatliche Kunstakademie Düsseldorf / Freie Kunst-Bildhauerei" (Devlet Güzel Sanat Akademisi) bünyesinde özellikle heykeltıraşlık dalında bilgisini ve çalışmalarını derinleştirdi.

1978 yılından bu yana serbest sanatçı olarak Ratingen'de yaşıyor.

Yıldırım Denizli, 30 yılı aşkın bir süredir, tek başına olsun grup halinde olsun birçok sergide yapıtlarını sergiliyor. Yalnız başına ilk sergisini 1988'de Essen'de açtı. Bunu sonraki yıllarda Soest, Bochum, Köln, Düsseldorf, Bergkamen, Duisburg ve özellikle de Ratingen Şehir Müzesi'ndeki sergiler izledi. Denizli, özellikle 2000'li yıllarda çok sayıda ortak sergiye katıldı. Yapıtlarına özel koleksiyonerler dışında bazı kamu kurumlarının da talip olduğu, satın aldıkları biliniyor.

İyi de, Yıldırım Denizli ne yapıyor?

Kuşkusuz, görünmeyeni görünür kılıyor ve böylece, bilinmez sanılanların bilinebilir olduğunu gösteriyor. Bu, son derece insani bir tutumdur ve aslında hepimizde biraz vardır. Ama Denizli, eline geçirdiği her cins malzemeyle, dışımızdaki ama bizi de

o. Titel [İsimsiz] 2009, 20x20x7

içeren dünyanın ortasında, bu dünyanın Denizli'nin tercümesinden geçmiş bir resmini vermeye çalışıyor. Biraz şaşırtıcı bir resim bu, kabul etmeliyiz. Zeki bir gözlemin ve dalga geçebilme duygusunun da etkisi hissediliyor. Yöntemler, malzemeler, izler iç içe geçmiştir.

Ama aydınlanma düşüncesi, bir yanıyla insanın kendisine ve hemcinslerine şaşırması da değil miydi?

Öyledir ve aslında, bu son sergi kitapçığının altbaşlığından hareketle, ne demek istediğimizi daha rahat anlatabiliriz: Johann Wolfgang von Goethe'ye ait "Man sieht nur das, was man weiß" (İnsan sadece bildiği şeyi görür), böyle bir belirleme, Yıldırım Denizli'nin yaratı veya üretim sürecinde bilgi ve bilimsel bakışın dünyayla kurulan ilişkideki rolünü açığa çıkarması açısından önemli. Çünkü sergideki yapıtlar kadar, bu saptama da Yıldırım Denizli'nin rasyonel olanın temel edinilmesine biçtiği önemin altını çiziyor. Rasyonel veya daha bir Türkçesiyle "akılcı" olanın böyle vurgulanması, sanatçının kendisini nerede gördüğüyle yakından ilgili. Denizli, sadece yanıtlarıyla değil, tartışmaya açtığı konularla da aydınlanma düşüncesinin izinde ve onun bir ürünü olduğunun altını çizmiş sayılmalıdır: Sanat, mistik bir anlaşılmazlık veya sisli bir rüya değil, son derece somut bir insani ilişkidir Denizli'ye göre. O halde, dışımızdaki dünyayı anlamak istiyorsak, onun bilgisinden kaçmamayı da öğrenmemiz gerekiyor. Sanat ile bilgi arasındaki akrabalığa bu eşine pek sık rastlanmayan vurgu, bugün hızla dinselleştirilen bir dünyada tuhaf karşılanabilir. Ama Denizli, bu tuhaflığı tuhaf buluyor ve şakacı bakışında, yapıtlarında, bu şaşkınlığın payını da saptayabiliyoruz.

Dolayısıyla yine sergi kitapçığına çok ilginç bir giriş kaleme alan gazeteci-yazar Ulli Tückmantel'in de belirttiği gibi, Goethe'nin 1798'de yazdığı ve bizim biraz ferah bir çeviriyle "İnsan bir şeyi bilirse, onu görmeye başlar" diye çevirebileceğimiz saptamasından hareketle, sanat yapıyor. Aydınlanma düşüncesinin bu büyük ismi, 1819'da, bir mektubunda "Sadece önceden bilinen ve anlaşılan bir şey, görülebilir" diye de yazmıştı. Tückmantel, buna da dikkat çekiyor.

Bilmek ve görmek, birbirinden ayrılmaz iki müdahale demek ki.

Avrupa düşüncesinin bu büyük isminin yaklaşık 200 yıl önceki vurguları, bugün nerelerde takılıp kaldığımızı acıyla görmemize yol açıyor. Hızla bir yeni ortaçağa itiliyoruz. Bilginin aşağılandığı, eşitliğin yok sayıldığı, aptalca bulunduğu bir yeni "kahır dönemi" sanki. Dünya kötülemiş ve sislenmiştir; durum hiç de iç açıcı sayılamaz. Yıldırım Denizli, biraz da önümüzde açılan bu karanlık uçuruma dikkat çekmek için çaba harcıyor olmalıdır.

"Yaşayan bir varlığın dış yüzeyine bakış, izleyiciyi şaşırtır" diye uyaran Goethe'nin, bu uyarının hemen ardından "İnsan ne biliyorsa onu görmeye başlar" vurgusu, rasyonel ve bilinebilir olana bu yakınlık, aradan bu kadar yüzyıl geçtikten sonra da, Türkiye'nin Erzurum ilinde doğup büyümüş ve İstanbul'da üniversiteyi bitirmiş, sonra da Almanya'da kariyer yapmış bir aydını anlatıyor.

Ratingen'de ilginç ve bilgilendirici sorularla yüklü bir sergi, durumumuzun hiç de iç açıcı olmadığının altını çiziyor. Tamam. Ama bu çıkmazda takılıp kalmayacağımızın da ipuçlarını veriyor.

Dünya bilinebilir ve sanat, bu bilgi işlemlerinin bir hizmetkarıdır. Biz buradan, sanatın bir türev olduğu sonucunu da çıkarabiliriz. Denizli, sanatın bilgiyle aydınlanmış ve aydınlatan bir uğraş olduğunu yapıtlarıyla kanıtlıyor.

Belki de çok başka bir şeydir. Ama Yıldırım Denizli, ürettikleriyle, bize böyle saptamalarda bulunma hakkı da tanıyor. Sanat bilinebilir bir şeydir, dünya bilinebilir bir şeydir ve bilgi, her insanın biraz çaba göstermesi halinde üzerinde taşıyabileceği bir ışıktır. ■

o. Titel [İsimsiz] 2004, 40x18x8, Holz, Farbe

Pointillismus oder die Tür des Babylon [Noktacılık yada Babilon Kapısı] 2006, 230x116x15, Holz, Farbe, Metall

o. Titel [İsimsiz] 2004, 60x90x90, Holz, Farbe, Polyester, Porzellan

Ü 50-Party [50 yaş üstü partisi] 2009, 152x80x57, Holz, Farbe

o. Titel [İsimsiz] 2005/06, 242x132x30, Holz, Farbe, Metall, Plastik, Knochen

o. Titel [İsimsiz] 2004, 60x23x7, Holz, Knochen, Knöpfe

Yıldırım Denizli 1946 in Erzurum | Türkei

Yıldırım Denizli

Hızla bir yeni ortaçağa itiliyoruz. Bilginin aşağılandığı, eşitliğin yok sayıldığı, aptalca bulunduğu bir yeni "kahır dönemi" sanki. Yıldırım Denizli, biraz da önümüzde açılan bu karanlık uçuruma dikkat çekmek için çaba harcıyor olmalıdır.

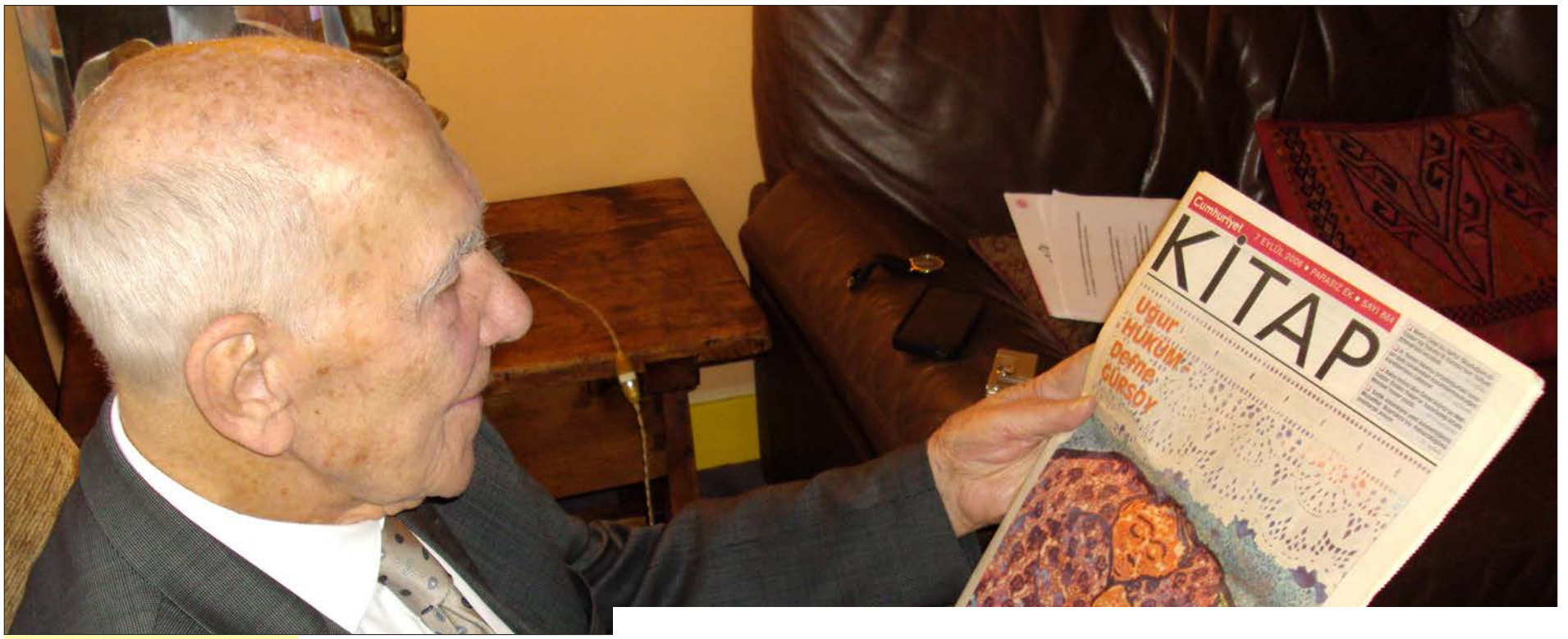

Tabii ki son dönemde Kuzey Afrika ülkelerinde olup bitenleri ilgiyle izliyorum. Biraz deli ve ihtiraslı olsam, olaylar benden kaynaklandı, "Öfkelenin!" kitapçığımı okudular ve "Arap Baharı"nı yarattılar, derim. Aslı bunun tam tersi. Yani Tunus, Mısır, Libya, Yemen gibi bazı Arap halklarının isyanları yaşadığımız devri tarihi kıldı ve kitapçığımın tanınmasını, cazibesini körükledi. İşte "Öfkelenin!"in başarısını hazırlayan gerçek tarihi etken...

SINIR TANIMAYAN BİR YURTTAŞIN SOLUK SOLUĞA BİLGELİĞİ

Stéphane Hessel

UĞUR HÜKÜM

Küçük kitapçığı kısa sürede Avrupa'nın birçok dilinde, bu arada Türkçede de yayımlanan ve satış rekorları kıran Stéphane Hessel, insanlığın vahim bir noktaya geldiğini, ama her türlü zorluğun da altından kalkabilecek bir kapasiteye sahip olduğunu düşünüyor. Avrupa aydın dünyasının bu sınırlar üstü "ihtiyar delikanlısı", sorularımızı yanıtladı.

- Sizi geçtiğimiz 7 Şubat'ta, bağımsız internet gazeteciliğinin en başarılı örneklerinden Mediapart portalının Théatre de la Colline salonunda düzenlediği "Öfkelenelim, Direnelim, Yaratalım!" gecesinde izledim. 20 yaşında bir genç kadar dinamik, neşeli, heyecanlı ve de özellikle umut doluydunuz. Halbuki insanlık tarihinin en karanlık sayfalarını içeren 20'nci yüzyılı ve hatta oldukça umutsuz bir 21'inci yüzyıl başlangıcı yaşadınız. Nasıl hâlâ insana güvenebiliyorsunuz?

STÉPHANE HESSEL - 20'nci yüzyılda büyük bir çoğunluğun yaşadığı olağanüstü zor ve acılı zamanlara rağmen hissettiğim, hatta açıkçası inandığım odur ki, insanoğlu her türlü zorluğu çözmeye kadirdir. Bugüne kadar nasyonal sosyalizm gibi çok ağır sorunla kapıştık. Kazandık. Başka bir ağır sorun, Stalinizm vardı. Kazandık. Sömürgecilik ve sömürgesizleşme gibi fevkalade zorlu bir süreçten geçtik. Bu devir tümüyle kapanmamış da olsa, ileriye doğru ciddi adımlar attık.

Şimdi çözmekten çok uzak olduğumuz bir başka sorunla daha karşı karşıyayız. Gezegenimiz, toprakla olan ilişkimiz. Doğaya barbarlar gibi davrandık. Onun ihtiyaçlarını hiç göz önüne almadık, yalnızca kendimizi düşündük. Dolayısıyla geldiğimiz nokta çok vahim. Fakat bugün artık bu durumun tamamen bilincindeyiz ve değişmek gerektiğini biliyoruz. Diğerlerine nasıl bir çözüm bulduysak veya çözüm yollarını görebiliyorsak, buna da bir çözüm bulmak zorundayız. Bu nedenle çok ilerlemiş yaşıma, çok zorlu dönemlerden geçmiş olmama rağmen, hâlâ büyük oranda insana olan güvenimi sürdürüyorum. İnsanoğlunda, her birimizin içinde henüz kullanılmamış nice olanaklar mevcut. Çalışmaya, düşünmeye, yazmaya, hatta aramızdan bazıları sanat, edebiyat, şiir yaratmaya uğraşıyor. Ancak henüz denemediğimiz bir şey varsa o da "iyilik" yaratmak. İnsanın irade ve isteğinin daha güzele doğru değişmeye, dünyayı iyileştirmeye kadir olduğunu biliyorum.

- Çok iddialı bir "gerçek sosyalizm" serüveninin başarısızlığı, sosyalizm rüyasının sonu mu demek? İnsanlığın varabileceği en yüksek politik, ekonomik ve sosyal evre "kapitalizm" mi? İnsanlığı iyileştirme, mükemmelleştirmenin tek yolu kapitalizmi yontmak, zaaflarını düzeltmekten mi geçiyor?

STÉPHANE HESSEL - Hayır! Tam tersine! Yazdıkları şu sıralar çok ihmal edilen biri var: Karl Marx. Onun çok haklı biçimde altını çizdiği bir hususa tamamen katılıyorum. "Kapitalizm insanlığın, toplumların evriminde ancak bir aşama olabilir." Kapitalizm bir dönem bazı noktalarda yararı dokunmuş bir sistem. Fakat şimdilerde büyük zararlar vermekte. Kapitalizm totalitarizmin tahammül edilmez bir biçimine dönüşmüş bulunuyor. Başlangıçta iyi şeyler de yaptı. Örneğin içimizdeki bazı zaafları teşvik etti. Biliyorsunuz insanın sürekli daha fazla, daha fazla, hep daha fazlasını isteme, biriktirme; daha üstün, daha büyük, daha güçlü olma gibi bir iradesi var. Doğayı bencil çıkarlarımız için kullandık. Ve sonunda dünya son yüzyılda ulaştığı bütün gelişkinliğine karşın içinde olduğumuz açmaza düştü, bloke oldu. Kapitalizmin son yıllarda tam yol duvara gittiği biliniyor. Sistem yeryüzünün hepimizin yurdu olmasını engelliyor. Sorunuzun cevabını net bir biçimde vermek gerekirse, "Kapitalizm aşılmıştır. Ulaşılması gereken nokta benim sözcüklerimle, toplumsal demokrasidir".

Tek yol barışçıl mücadele

- İkinci Dünya Savaşı'nda Nazilere karşı silahlı olarak direnmiş bir savaşçıya soruyorum: Şayet sosyal ve ekonomik adaletsizlik veya insanın insan üzerindeki egemenliği her biçimiyle

dayanılmaz bir hale gelirse şiddet kullanımı haklılık kazanabilir mi? Yoksa artık günümüzde şiddetsiz, sadece barışçıl yollardan mı bir mücadele verilebilir?

STÉPHANE HESSEL - Şiddet anlaşılabilir ama haklılığı savunulamaz bir yoldur. Bir zulüm durumunda, örneğin Filistinlilerin İsrail baskısına karşı veya ülkelerini işgal eden Almanlara karşı Fransızların kullandığı şiddet kaçınılmazdır. Zira böyle yaratılmışız. Ancak şunu bilmemiz gerekir ki, bu yol asla kalıcı biçimde etkili olamaz. Güçlü zayıfa şiddet uyguladığında eninde sonunda bir tepki doğacaktır. Zayıf güçlüye karşı kullanırsa, zaten anında şiddetle tepki görecektir. Dolayısıyla denenmesi gereken yol müzakere, uzlaşma, anlayıştır. Fakat şaşırmamamız gereken husus, şiddet ne taraftan gelirse gelsin yeniden şiddete yol açacağı gerçeğidir. Ya tümüyle durdurmak zorundayız ya da iki taraf da şiddetin sonuçlarına katlanacaktır.

Anı ve şiir derlemelerimde düşünce ve sanatlarına sıkça başvurduğum iki yazar aslında şiddet açmazını, çelişkisini mükemmelen ifade etmişler. Büyük düşünür ve eylem adamı Jean-Paul Sartre şiddete, "Şiddeti kesmenin tek aracı şiddettir" ikilemiyle yaklaşırken, şair Guillaume Apollinaire şiddeti enfes bir dizeyle yerine koymasını bilmiş: "Tek kabul edilebilir şiddet umuttur..."

- Siz tam bir "örgüt" adamısınız. Birleşmiş Milletler veya benzeri birtakım hükümetler arası ve/veya üstü uluslararası örgütlerin kapasitesine, gücüne gerçekten inanıyor musunuz? Biraz daha ileri gidecek olursak: Amnesty International, Attac, FIDH (Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu), Human Rights Watch gibi siyasi iktidarlar ötesi sivil toplum kuruluşları dünyadaki sosyo-ekonomik ve politik değişimlerin aracı olabilir mi? Bu tipte örgütlenmeler her ölçekteki insan topluluklarının geleceğinde belirleyici bir rol oynayabilir mi?

STÉPHANE HESSEL - Bizim neslimizin büyük şansı BM gibi bir örgütün doğuşuna tanık olmasıdır. Aslında dünya [Hessel sürekli "biz" deyimini kullanıyor. UH] çok uzun zamandır devletlerin bir araya gelip buluşmasını; çatışmaları engellemeyi deneme, müzakere, anlaşma zemini sağlayacak bir örgüt yapılanmasını arzuluyordu. Bu yolda bir dizi aşamadan geçtik. Örneğin 19. yüzyılın başında "Avrupa Konseri" (1814-15 Viyana Avrupa Kongresi) namıyla bilinen barış girişimi oldu. 1. Dünya Savaşı'ndan sonra "Milletler Cemiyeti" (Cemiyet-i Akvam) denendi. Hiçbiri başarılı olamadı. Sonunda dönemin ABD Başkanı Roosevelt sayesinde BM kuruldu. Bu küresel örgüt bugün bünyesinde 193 devleti barındırıyor. İnsan hakları, barış, kalkınma, telekomünikasyon, eğitim, bilimkültür, beslenme gibi çok alanda bir örgüt ağı oluştu. En kısa deyişle, çok çok yararlı bir yapı doğdu.

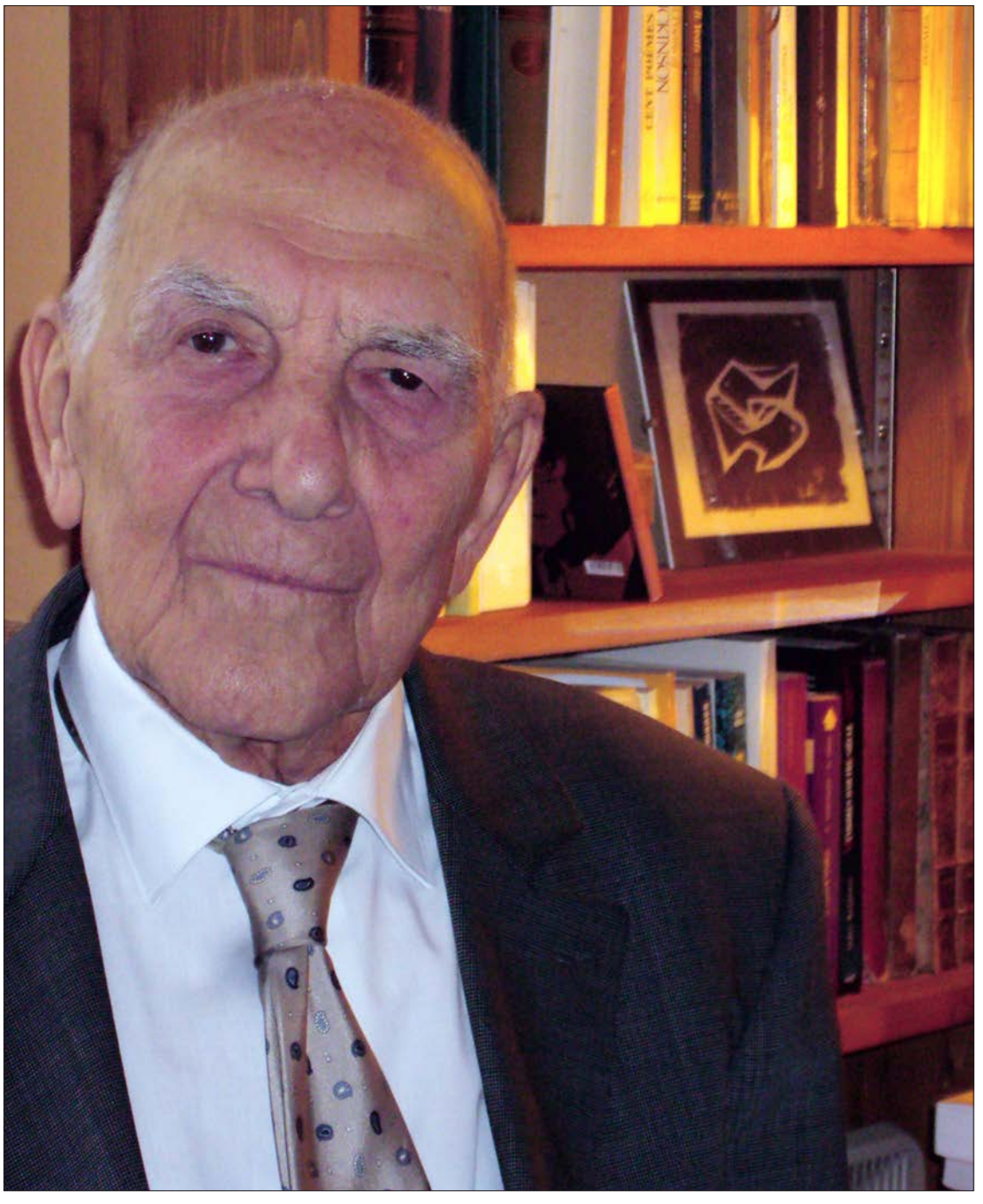

Başarısızlıklarla karşılaşıldığında nereden kaynaklandığına bakıyoruz, konuşuyoruz. Ancak en önemli kazancımız Uluslararası Hukuk alanında. Çok net, yalın metinler yayımladık. En azından neyin meşru olup olmadığını biliyoruz. Tek başına bu dahi muazzam bir avantajdır. Maalesef üzülerek görüyoruz ki, devletler üzerlerine düşeni gerektiği gibi yapmıyorlar. Yurttaşlar kendi hükümetlerine baskı oluşturabilmek için aralarında örgütlenmek zorunda kalıyorlar. Neyse ki Amnesty, FIDH, Human Rights Watch gibi yararlı kuruluşlar var da, onlar çok sayıda olumsuzluğa karşı mücadele veriyorlar. Fakat bu örgütler devletlerin yerini alamazlar. Şimdilik düzenin sorumlusu hâlâ devletlerdir. Dolayısıyla uluslararası kuruluşların daha iyi çalışmasını ancak yine devletler talep edebilir. Örneğin barışın uygulanması, güvenlik, kalkınma, vs...

- Böyle bir tablo içinde Avrupa Birliği'nin yeri nedir? AB bir kısım Batılı, Avrupalı eski emperyalistlerin yeni model emperyalist örgütlenme modeli midir, yoksa geleceğe yönelik yepyeni bir toplumsal ve siyasal proje midir?

STÉPHANE HESSEL - Biraz zor ve uzun oldu, ama sanırım Avrupa artık şimdi anladı. Bugün AB, gezegenimizin diğer kesimleri örneğin, gittikçe ağırlık kazanan yeni gelişen ülkeler gibi insanlığa özel bir katkıda bulunabilir. Avrupa'nın tarihi açıdan özgün ve eşsiz bir deneyimi mevcuttur. Yüzyıllarca birbirleriyle savaşmış, boğuşmuş milletler bir araya gelmişler ve sorunlarını ortaklaşa ele almaya başlamışlardır. Benim neslim için, henüz mükemmelleşmekten uzak da olsa birleşmiş bir Avrupa'nın inşası, daha iyisi başarılamamış en önemli eserdir. Böylelikle ve öncelikle geçmiş yüzyıllarda yaşadığımız sayısız sürtüşme ve çatışma nedenini tasfiye etmiş oluyoruz. Ve hemen eklemek isterim ki, AB ancak Türkiye'yi bünyesine katmayı başardığı takdirde bence gerçek amacına ulaşmış olacaktır.

- Siyasi partilerin toplumları değiştirebileceğine inanıyor musunuz? Bildiğim kadarıyla Fransız Sosyalist Partisi'nin üyesiydiniz veya halen üyesisiniz. Fakat 2009 AB Parlamentosu seçimlerinde Avrupa Ekoloji, yani Fransız Yeşiller Hareketi'nin listesinde seçimlere katıldınız. Niçin?

STÉPHANE HESSEL - Ne mutlu ki halen demokrasilerde yaşıyoruz.

Şiddet anlaşılabilir ama haklılığı savunulamaz bir yoldur. Bir zulüm durumunda, örneğin Filistinlilerin İsrail baskısına karşı veya ülkelerini işgal eden Almanlara karşı Fransızların kullandığı şiddet kaçınılmazdır.

Demokrasilerin işleyişi siyasi partilerin varlığına bağlıdır. Siyasi partisiz bir demokrasi tasavvur edilemez. Kendimin de olmayı hedeflediğim gibi iyi bir yurttaş daima bir siyasi partiye katılmalıdır. Benim tercihim hayat boyu aynı siyasi harekette kalmıştır. Partim Sosyalist Parti'dir. Fakat tecrübe gösteriyor ki, zaman zaman değişik durumlar çıkabilir. Örneğin Sosyalist Parti'nin başka siyasi güçler tarafından desteklenmeye ihtiyacı vardır. Örneğin yaklaşık 30 senedir yeryüzünün, doğanın önemini kavramış bulunuyoruz.

Bu nedenle Avrupa Ekoloji Grubu bana iki açıdan çok sempatik gözüktü. Çünkü bir yanda ekoloji, çevre bilim ve korunmasından, öte yanda da Avrupa'dan söz ediyordu. Fransızlara eksik oldukları, ilerlemeleri gereken noktalarda hitap ediyordu. Fransızlar gerçek geleceklerinin Avrupa'da olduğunu ve de çevre bilincine sahip olmaları gerektiğini daha iyi kavramalıydılar. İşte bundan ötürü doğal olarak Avrupa Ekoloji Hareketi listesine girdim. Kendimi seçilemeyecek bir sıraya koydurttum. Ancak hareketin yöneticilerine bir koşulum vardı. Solun ve Sosyalist Partisi'nin dostu ve destekçisi kalacaklardı.

"Öfkelenin!"

- Gelelim kitaba. 20 Ekim 2010'da yayınlanan "Indignez-vous/Öfkelenin!" isimli kitabınız Fransa'da 2 milyondan fazla, Almanya'da 1 milyon sattı. İspanya ve İtalya'da halen liste başlarında. 25 dile çevrildi. Bu başarıyı nasıl açıklıyorsunuz?

STÉPHANE HESSEL - Teknik ve tarihi nedenlerle. Teknik, zira çalışma 25 sayfalık küçücük bir kitap. Pratik boyutları kolay bir dağıtıma elveriyor. Ve de özellikle 3 avro gibi çok makul bir fiyatı var. Ayrıca bir hayli de provoke edici bir başlığa sahip "Indignez-vous/Öfkelenin!". Bu vesileyle kitabı bu fiyat ve boyutta basan Editions Indigène yayınevi ve sahipleri Sylvie Crossman ve Jean-Pierre Barou'ya minnettarlığımı ifade etmek isterim. [Hessel'in bu kitabın tüm gelirini insan hakları, uluslararası dayanışma ve yardım kuruluşları gibi çeşitli STK'lara bağışladığını eklemeden geçmeyelim. UH]

Tarihi nedenlere gelince: Günümüzün belli başlı toplumlarının kendi işleyişlerini sorguladıkları bir dönemi yaşıyoruz. Kendimizi güven içinde hissetmiyoruz. Eskisi gibi emin bir biçimde her şey çok iyi gidiyor, gelecek çok parlak diyemiyoruz. "Fevkalade bir Avrupa kuracağız, muhteşem bir ABD olacak, büyük Sovyetler Birliği gerçekleşecek..." gibi vizyonlar, hedefler koyamıyoruz. Belki şimdilerde birazcık Çinliler bu tarz duygulara sahip olabilirler. Geri kalanların çoğunluğu gelecekten epeyce kuşkulu. Çünkü gelişmeler düşündüğümüz, arzuladığımız doğrultuda olmaktan çok uzak. Özellikle de Berlin Duvarı yıkıldıktan sonra. 1989'da artık hep beraberiz, ne mükemmel diye düşünüyorduk... Bay Francis Fukuyama'nın dediği gibi tek bir dünyamız olacak, sanıldı. Evdeki hesap çarşıya uymadı.

Nitekim kısa bir süre sonra, 2001'de terörizm, ardından ekonomik kriz derken, işlerin yolunda yürümediğini gördük. Bir cins düş kırıklığıydı yaşanan. Halbuki ne rüyalarla yatıp kalkmıştık! Dünyada özgürlüğün zafer kazandığını sanıyorduk. Bu hayal kırıklığı çevresinde öfkelenildi, ayaklanıldı, kitlesel protestolar yaygınlaştı. Örneğin Fransa. 2007 seçimleri Sarkozy'yi iktidara taşıdı. Sorunlar çözülecek, Fransa çağ atlayacaktı... 3 sene sonra söylenenlerin hiç de gerçeğe uymadığı ortaya çıktı. Aynı dönemde ABD'de parlak bir seçimle işbaşına gelen Obama etrafında da ilginç biçimde benzeri bir süreç yaşandı. İngilizcesi "Time for Outrage" başlığıyla yayınlanan kitapçığım orada da hiddetli bir kamuoyunun dikkatini çekti. Güzel ve sağlam görünümlü bir hükümete sahip Almanya'da bile Stuttgart olaylarının kanıtladığı bir memnuniyetsizlik dalgası ülkeyi sardı. Muradına eremeyen düş duygusu benim kitapçığıma hatırı sayılır bir kamu ilgisi uyandırdı.

Tabii ki son dönemde Kuzey Afrika ülkelerinde olup bitenleri ilgiyle izliyorum. [Bay Hessel'in yüzünde muzip bir ifade belirdi ve gülerek şöyle konuştu: UH] Biraz deli ve ihtiraslı olsam, olaylar benden kaynaklandı, "Öfkelenin!"i okudular ve "Arap Baharı"nı yarattılar, derim. [Bilge bilge gülüyor.] Aslı bunun tam tersi. Yani Tunus, Mısır, Libya, Yemen gibi bazı Arap halklarının isyanları yaşadığımız devri tarihi kıldı ve kitapçığımın tanınmasını ve cazibesini körükledi. İşte "Öfkelenin!"in başarısını hazırlayan gerçek tarihi etken...

- Yaklaşık 7 yıl önce, 8 Mart 2004'te, yani Fransa Ulusal Direniş Komitesi'nin (UDK) ünlü "Program Bildirgesi"nin yayımlanışından tam 60 yıl sonra, o sırada hayatta olan 12 tanınmış direnişçi yoldaşınızla "Yükselen Adaletsizliğe Karşı Mücadele Çağrısı"nı yayımladınız. Maalesef âkil adamları dinlemediler. Sizin sözlerinizle "Bugün gittikçe artan belirli bir barbarlık, sosyal ve ekonomik adaletsizlik -insanlığı- tehdit ediyor." Aradan 67 yıl geçmiş olmasına rağmen günümüz Fransız sosyal devletçiliğinin temel ilkelerini belirleyen Ulusal Direniş Komitesi Programı'nın güncelliğini, yaşanan gerici, geriletici durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

STÉPHANE HESSEL - Sanırım Ulusal Direniş Komitesi Programı'nın program olarak güncel olduğunu söylemek bugün için artık mümkün değildir. Çünkü 67 yılda dünya aşırı derecede değişti. Fakat UDK'yi yaratan ve programını oluşturan temel insani değerler günümüzde de temel değerler olarak halen geçerli. Bu nedenle 2004'te temel değerler hakkında hükümetin dikkatini çekmeye çalıştık. Bu değerlerin bazıları belki bugün daha az önemli. Ama özü, yani neredeyse faşist Vichy rejimi ve Nazi işgalinden kurtulma kavgası veren yoldaşlarımızın ihtiyaçları bugün bile haklılığını korumaktadır. İşte UDK'li dostlarla bu ihtiyaçlara tercüman olabilecek iddialı birtakım öneriler hazırlamıştık.

Önemli olan son derece özençli bir tutkuyu canlı tutmaktır. "Adil ve modern bir toplum tutkusu" her devir için geçerli bir tutkudur. Bu tutku 17 ve 18'inci yüzyıl Aydınlanma Çağı'nda da geçerliydi. Rousseau, Diderot, Voltaire ve arkadaşları kadar, 19'uncu yüzyıl İngiliz düşünür ve siyaset adamları Gladstone, Disreali devrinde de tüm heyecanıyla gündemdeydi. Bu hedefler İtalyan Risorgimento (Yeniden Doğuş) hareketinin de tutkusuydu. Bu tutku dün olduğu gibi bugün de geçerlidir.

- "Öfkelenin!" çığlığınız, çağrınız veya belki bir Manifesto diye niteleyebileceğimiz çalışmanız, bütün yurttaşları, bulacakları bir veya birkaç gerekçeyle yaşanan haysiyetsizliklere, çirkinliklere, haksızlıklara en azından "öfke" duymaya davet ediyor. Sizler için Naziler vardı, işbirlikçileri, işgal vardı. Filistinliler için İsrail'in insanlık dışı ve şiddetli politikası var. Hedefler çok netti. Fakat günümüzde ortalama bir Fransız, Alman veya Türk genci, insanı pusulayı tamamen şaşırmış durumda. Anladığım kadarıyla siz gençliğe çok güveniyorsunuz. Her boydan ve soydan uyutucu ve uyuşturucunun bol olduğu günümüz tüketim toplumlarında insanlar, gençler kime ve neye karşı, nasıl öfke duyacaklar?

Tabii ki son dönemde Kuzey Afrika ülkelerinde olup bitenleri ilgiyle izliyorum. Biraz deli ve ihtiraslı olsam, olaylar benden kaynaklandı, "Öfkelenin!"i okudular ve "Arap Baharı"nı yarattılar, derim.

STÉPHANE HESSEL - Bu kitapçığın gerçek sorunu da bu sorunuzun cevabında düğümleniyor. Kitap, durumdan, gidişattan memnun değilim demeniz ve kızmanız, öfkelenmeniz gerektiğini anlatıyor. Ama bir adım daha ileri gidilebilmesi için nasıl yapılması gerektiğine dair yeterli ayrıntı aktarmıyor. Kitap bir dizi konuda ciddi boyutlarda cüretkar meydan okumalar içeriyor. Özelliğe gençliği karşı çıkması gereken konularla yüzleşmeye, yüz yüze gelmeye çağırıyor. Bu taleplerin varlığını nasıl algıladıklarını, kabul görmeyen birtakım gerçek ihtiyaçların yetersizliğini teslim edip etmediklerini anlatıyor. İşte davet, mesaj, tam bu noktaya odaklanıyor: Gençler bu durumların değişmesi için çalışmaya, mücadeleye hazırlar mı?

Aslında kitapta sıralanan talepler sadece birkaç örnektir. İletilmek istenen, insanların bizzat kendilerinin kabul edilmez buldukları noktaları öne çıkartmalarıdır. Çünkü herkesin talebi aynı olmayabilir. Ama sizler kendiniz için kabul edilemez bazı durumları yakalamışsanız ve bunun için direnme arzusu taşıyorsanız, işte o zaman gerçek bir yurttaş olma yolunda ilk adımı atmışsınızdır.

Ancak daha önce belirttiklerimize rağmen öylesine iki büyük hedef var ki, her biri en azından savaş, işgal, sömürgecilik kadar önemli ve dramatik. Bunların ilki, çok yoksullarla çok zenginler arasında büyüyen farklılıkta yatmaktadır. Konu hakkında çalışan, istisnasız tüm iktisatçıların hemfikir olduğu tespit, bu farkın son 30 yılda vahim derecede açıldığıdır. Üstelik yeryüzündeki aşırı yoksulluk ve dengesizlik bütün ülkelerde büyümektedir. Hatta zengin ülkelerdeki çok derin yoksullukla, örneğin bazı banliyölerde hayatta kalma kavgası veren en yoksulla en zengin ve ölçüsüz servetler arasındaki uçurum tahammül edilmez boyutlara erişmiştir. Buralarda da aynı uyarıya ve/veya teşvike, durumun değişmesi için mücadeleye, sosyal değişimi vurgulayan siyasi bir partinin veya partilerin varlığına, desteğine ihtiyaç vardır.

İkinci hedefe gelince: Daha önce değindiğimiz bir husus yerkürenin bozulması. Bu noktada da davaya sahip çıkmak, angaje olmak çok önemli. Aynı kararlılık gerekiyor. Özellikle de, böyle gelmiş, böyle gider diyerek kanıksayanlara, göz korkutanlara veya farklı yıldırmalara pabuç bırakmamak zorunlu. Bu davranışlara mutlaka tepki gösterip, öfkelenip, isyan etmeliyiz.

Emevilerden, Osmanlılara uzanan zengin bir geçmişe, fevkalade bir insan, Mustafa Kemal bir nokta koymasını bilmiştir. Ve bir imparatorluk kalıntısından bir demokrasi yaratmıştır.

Günümüz Türkiyesi'ni nasıl görüyorsunuz?

STÉPHANE HESSEL - Modern Türkiye kurulduğundan beri Avrupa kıtasında, dünyada ilginç bir konuma sahip, özellikle de İslam dünyasında. Yüzyıllardır tarihi, politik, ekonomik, kültürel ve dini anlamda çatışmaların, geçişlerin, göçlerin yaşandığı bir bölgede var olmuş. Emevilerden, Osmanlılara uzanan zengin bir geçmişe, fevkalade bir insan, Mustafa Kemal bir nokta koymasını bilmiştir. Ve bir imparatorluk kalıntısından bir demokrasi yaratmıştır. Tüm demokrasilerde olduğu gibi itiraz veya protesto edilebilecek çok öğe bulmak mümkündür. Fakat temeli sağlamdır. Geçmişte Türkler Balkanların önemli bir kısmını işgal etmişler, sonra geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Avrupa'nın derinliklerine kadar uzanmışlardır...

Bu ülke, bu uygarlık, bu kültür olağanüstü bir çeşitlilik ve zenginliğe sahiptir. Tarihinde çok farklı siyasi yönetim deneyimlerinden geçmiş bir toplumdur. Bab-ı Ali'nin bugünkü ölçülerle aşırı sağcı ve tutucu siyasetlerinden, Kemal Paşa'nın aşırı solcu nitelenebilecek birtakım uygulamalarına Türk tarihi gerçekte Avrupa'nın da yakından tanıdığı birçok aşamayla benzerlikler içerir. Dolayısıyla Türkiye'nin tecrübesiyle Avrupa'nın tecrübeleri arasında bir hayli tamamlayıcı yönelişler mevcuttur. Söylemek istediğim özetle şudur ki, Türkiye'nin yeri genişletilmiş bir Avrupa'nın içindedir.

- Üst üste gelen üç darbeyle yıpranmış, geleneksel olarak laikliğe sıkı sıkıya bağlı cumhuriyetçi ve demokratik olmaya çalışan Türkiye'de şu anda İslami değerleri ön plana çıkartan, muhalefet ve eleştirel basına pek tahammül edemeyen bir iktidarın varlığını biliyorsunuz. Siz böyle bir iktidarın yarınını nasıl görüyorsunuz, tavsiyeleriniz olabilir mi?

STÉPHANE HESSEL - Tüm söylenenlere rağmen, ben şahsen Türk vatandaşlarının çoğunluğunun AB ile bütünleşmekten yana olduğuna inanıyorum. Bu süreci engelleyen birtakım etkenler mevcuttur. Örneğin insan hakları ihlali, dolayısıyla bütünleşme engeli konuşuluyor. Bu engelin başka ülkelerde yaşananlardan daha zorlu olduğunu sanmıyorum. Herkes bu konuda kalıcı ilerlemeler kaydediyor. Eminim Türkiye de bu engeli aşacaktır. Benim için epeyce üzücü olan bir zorluk, Kıbrıs sorunudur. Sanırım Türkiye akıllıca bir siyaset kullanarak bu engeli kolayca aşabilir. Sonuçta Kıbrıslılar pekala bir arada yaşayabilirler. Onlara bu olanak tanınmalıdır. Başta herkes gibi zaman zaman kendi aralarında kapışacaklardır. Ama eninde sonunda anlaşacak ve AB üyesi birleşik bir devlet olacaktırlar.
İç siyasete gelince. Açıkçası tavsiyelerde bulunabilecek derecede Türkiye'yi tanımıyorum. Burada yaşamadım. Birkaç defa kısa süreli fakat çok hoş ziyaretlerde bulundum. İslam Türkiye'de risk midir, koz mudur, bilemiyorum. Şayet başından beri hissettiğimiz, tanıdığımız modern bir Türkiye varsa, bu Türkiye, Müslüman Akdeniz ülkelerine, İslam dünyasına gerçekten örnek olabilir. Türkiye'nin bir yanda Filistinlilerle, öte yanda İsraillilerle kurduğu ayrıcalıklı bağlar son derece olumludur. Türkiye bu bölgede barışın kurulması için bizlere yardımcı olabilir. Akıllı bir Türk hükümeti Avrupa açısından çok değerlidir. Böyle de olduklarını sanıyorum.

- Gerçek bir sosyal ve ekonomik demokrasi için önerileriniz nedir?

STÉPHANE HESSEL - Sanırım bu konuda öncelikle yakın dönemlerde yazılmış, kayda değer eserlere başvurmak da yarar var. Soruları en iyi biçimde sorup çözüm getirenlere yakından bakmak gerekiyor. Son zamanlarda sıkça yaptığım gibi en başta Edgar Morin ve "La voie" (Yol) başlıklı son çalışmasını zikretmek isterim. Sonra da Peter Sloterdijk ve "Tu dois changer ta vie" (Hayatını Değiştirmelisin), Susan George ve "Leur crises, nos solutions" (Onların Krizleri, Bizim Çözümlerimiz) başlıklı eserlerini salık veririm.

Acilen ve yoğun olarak üzerinde düşünülmesi gereken nereden başlanacağına karar verilmesidir. Kapitalizmin kuralları yerine toplumsal ve dayanışmacı bir ekonomi, sanayileşmiş bir tarım yerine aktif bir çevrecilik ve ekolojik tarım ilkeleri uygulanabilir. Aslında izlenecek yol haritası bir anlamda belirlenmiş durumda. Eksik olan siyasi irade ve insanların, özellikle de gençlerin cesaretsizliği ve güven yetersizliği. Henüz yeterli sayıda insan bu sorunların çözülebileceğine inanamıyor. Veyahut da birazcık zorlandılar mı cesaretleri kırılıveriyor. Dolayısıyla benim çağrım insanları davaya sarılmaya davet çağrısıdır. Bildiğiniz gibi "Engagez-vous/Angaje Olunuz-Davaya Katılınız" ikinci bir küçük kitap çıktı. İlkinin mantıki uzantısı. Bu defa, öfkelenmek yetişmez, öfkelenmek ilk adımsa, çözüme giden

yol eylemden, mücadeleden geçer, diyoruz...

İslam ve demokrasi

- Yaygın Batı kamuoyu genelde oldukça kolaycı bir bakışla İslam ile demokrasi arasında bir uyuşmazlık olduğunu savunur. Gerçi Arap ülkelerinde son kaydedilen gelişmeler en kuşkucuları dahi düşündürmüş olsa da şimdilik kesin bir olgudan konuşmak zor. Sizce Müslüman toplumları demokratik bir yaşamla bağdaşabilir mi?

STÉPHANE HESSEL - Birincisi: İslam'ın uzun bir tarihi var. Bu geçmişte öyle bazı dönemler mevcuttur ki, bu dönemler yaşanmamış olsa bugünkü modern dünyayı görebilmek bile hayal olurdu. Orta Çağ'dan sonra mesajı ve katkılarıyla İslam olmasa Avrupa'da günümüze geçiş sağlanamazdı, nerede olduğumuzu bilemezdik. İbn-i Sina, İbn-i Rüşd gibi İslam bilginleri sayesinde Antik düşüncenin modernleşmesi gerçekleşti. Sonra İslam düşüncesi maalesef özellikle Vahhabilik etkisinde bir gerileme yaşadı. Aynen bir zamanlar Katolik kilisesinde, örneğin engizisyonda olduğu gibi tutucu anlayışlar İslam dinini bloke etti, gelişmesini durdurdu. Beni şahsen hiç bağlamasa da son yüzyıllarda açılan Katolik kilisesi, modernleşmeyi, çağına uymayı başardı. İslam da aynı yoldan geçebilir, geçmelidir. Yoksa İslam ile demokrasi arasında aşılmaz bir çelişki olduğuna inanmıyorum.

Kaldı ki önümüzde bu süreci denemiş, denemeye devam eden bir toplumu siz de yakından tanıyorsunuz. Türkiye bir anlamda bu aşamayı, hareketi başarmış bir ülkedir. İslam ile yakın bağını sürdüren Türkiye benim gözümde Modern İslam'ın simgesidir. Gerilememek kaydıyla Türk İslamı Magrip hatta Maşrek ülkelerine örnek oluşturabilir. İslam'da modernleşme Türkiye'den ilham ve güç alabilir.

- Sizce İnsan Hakları, cumhuriyetçi değerler, özgürlük, eşitlik gibi kavram ve ilkeler yalnızca Judeo-Hıristiyan kökenli toplumlara, kültürlere özgü birtakım gelenekler midir? Bu noktada İslam ile bağdaşmazlıktan söz etmek olası mıdır?

STÉPHANE HESSEL - Hayır! Hiç böyle düşünmüyorum. Çünkü 1948'de İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni kaleme aldığımız yoldaşlarımın çalışmalarının gerçekten çok başarılı olduğuna inanıyorum. Gerek anlaşma (pakt) gerek bildirge metinleri istisnasız herkes tarafından kabul edilebilir metinlerdir. Konfiçyüsçülerden Budistlere, Katoliklerden Müslümanlara, Musevilerden Protestanlara herkese saygılı, herkesi birleştiren bir dil ve tanımdır.

Tanrıya hiç bir atıfta bulunulmamakta, metinde Tanrı sözcüğü kullanılmamaktadır. Temel kavram ve sözcükler erkek ve kadındır, insandır, kişidir. Hemen hemen her paragrafta bu sözcükler geçer. Yazılanlar içtenlikle arzulanan ve hedeflenen insan özgürlükleridir. Nerede yaşarlarsa yaşasınlar, kadın veya erkek, özgür, kendi vicdan ve inançlarında serbesttirler.

Bu metni Batılı olduğu, bazı gelenek veya kültürlere uymadığı gerekçesiyle reddedenler apaçık bir ikiyüzlülük yapmaktadırlar. Beyannamede öngörülen hakları kendi yurttaşlarına uygulamak istemeyen devletler kendi iktidarlarını kaybetmekten korkan yönetimlerdir, yurttaşlar değil.

"Angaje Olun!"

- "Öfkelenin!"den sonra ikinci bir kitap yayınladınız, "Engagez Vous/Angaje Olun!" Bu defaki çağrınızın, davetinizin amacı nedir?

STÉPHANE HESSEL - İlkinin mantıki devamı sayılabilecek bu ikinci kitap daha fazla ayrıntıya giriyor. Özellikle de gençlerin uğraşması, mücadele etmesi gereken sorunları ele alıyoruz. Örneğin ciddi bir göç sorunu vardır. Bu olguyu daha iyi anlamak ve anlatmak zorundayız.

Toplumlar niçin hareket halindeler, insan yığınları niçin dünyanın bir noktasından başka bir noktasına göçüyorlar. Aslında bu daima var olmuş bir olgu. Roma İmparatorluğu'nda bile "Barbarların İstilası"ndan söz edilirdi. Tarih kanıtlıyor ki, istilacılar gerçekte pek o kadar da barbar değillerdi. Peki, uygarlık adına sömürgeler kurmayı nasıl açıklayacaklar? Amerika'yı nasıl işgal ettiler? [Gülüyor-UH] Kısacası göç hareketlilikleri tarihin bir parçasıdır. Sürekli var olmuştur. Yapılması gereken, konuyu akılcı ve insan haklarına saygılı bir biçimde ele almaktır. İşte pekala angaje olunabilecek, dört elle sarılanabilecek, katılınabilecek bir dava.

Bir başka eylem alanı adalet. İnsanoğlu için elzem olan kaynakların daha eşit dağılımına olan talep. Aynı zamanda belli bir biçimde azla yetinmenin, ölçülülüğün öğrenilmesi de gerekiyor. Günümüz toplumlarında fazlaca sarhoş olduk, anormal tükettik. Onlara (insanlara) artık biraz ılımlı, sınırlı tüketmeyi öğretelim. [Burada "Sobriété-Ebriété/Mutlak Perhiz- Sarhoşluk" sözcükleri, ikilemiyle oynuyor- UH] Enerji veya suyun kullanımındaki aşırılığı sınırlayalım. İşte bu ve benzeri somut eylem alanları bu ikinci kitapçıkta yer alıyor. Özellikle gençlere yönelik bu söyleşi kitabında sorumlu dünya yurttaşlığına yaraşır mücadele araçları öneriyorum. Böylelikle yürümeyen işlerin üstüne gidebilirler, çevrelerini bilinçlendirebilirler, çözümlere katkıda bulunabilirler.

- Peki insanların, bireylerin uğraşıları nasıl bir kolektif, toplu mücadele zeminine oturabilir? Siyasi partiler, STK ve benzerleri konusunda bir tercihiniz var mı?

STÉPHANE HESSEL - Şahsen bu alanda daha ziyade çoğulculuktan yanayım. Demokrasilerde, tabii ki gerçekten demokratiklerse siyasi partileri kullanmak gerekir. Seçimlerde oy kullanmamak, kayıtsız kalmak kişisel planda tam bir skandaldır. İçinden veya dışından siyasi hayata bilfiil katılmak zorunludur. Fakat isteyen dini bir örgütlenmeyle de angaje olabilir. Kuşkusuz hangi doğrultuda çalışacağı çok önemlidir. Niçin olmasın? Bugün din temelinde birçok grup, kuruluş, insani birtakım değerlere titizlikle sahip çıkmakta ve insan hakları ve demokrasi kavgası vermektedir.

Sendikalar aracılığıyla mücadele de çok etkili yollardan biri olabilir. Kooperatiflere, elbette ki Amnesty International, FIDH gibi her türlü insan hakları veya dayanışma kuruluşuna girilebilir. Artık çok sayıda modern iletişim aracı sayesinde son derece yaygın ve etkili toplumsal ağlar, örgütlenmeler, Attac veya dünya çapında sosyal forumlar kurulmaktadır. Sanırım dünyayı, toplumu değiştirmek için bir davaya sahip çıkmak duygusunu tatmin edecek bütün bu yollar geçerlidir. Sağlam, ciddi, herkese uygun mücadele araçları vardır.

- "Yüzyılla Dans Etmek" başlıklı anı kitabınızda gençlerin 1968'de yaşlıların gelmiş geçmiş egemenliğini kırdığını yazmıştınız. Bu iyimserliğinizi bugün de sürdürüyor musunuz?

STÉPHANE HESSEL - Dilerim ki, hiçbir zaman gençlere olan inancımdan dönmem. Bu inanmak sözcüğünü deşmek gerek. Bütün gençliğin enfes olduğuna ve her soruya doğru bir cevap bulabileceğine inanacak kadar da saf değilim. Açıkçası böylesi bir "genççilik"den sakınırım. Ama bugünküler dahil bütün nesillerde ekmek yapmak için mayayı bulup hamuru karacak küçük bir azınlık çıkmıştır. İşte bu azınlığa güveniyorum. En güçlü tüketim toplumlarında gençlerin çoğunluğu umursamaz bile olsa, direnişçi bir küçük azınlık var olmuştur. "Direnmek, üretmektir." Bu gençler geleceğin tohumlarıdır. Değişimin tomurcukları daima onlarla açacaktır.

- Hayat boyu çok sadık, ayrılmaz bir yoldaşınız olmuş: Şiir. Üç dilli bir şiir antolojiniz var, başlığı "Ah Benim Belleğim – Şiir, Benim Gereksinimim". Niçin şiir, niçin üç dilli bir kitap?

STÉPHANE HESSEL - Sadece bu üç dili [Almanca, Fransızca ve İngilizce UH.]çok iyi bildiğim için. Mahmut Derviş'in ağzından Arap şiiri veya Rus şairlerinden Rus şiirini dinlemenin tadına vakıf olmuş bir insanım. Ancak bu dillere tam hakim değilim. Şiiri anlayabilmek, şairin tam tadına varabilmek için bir dili çok iyi tanımak zorunludur. Çeviriye inanmıyorum. Muhteşem çevirmenler var. Olağanüstü çeviriler yapabiliyorlar. Ama şair en güzelini, en âlâsını kendi dilinde veriyor. Bazen Nâzım Hikmet'i düşünüyorum. Oğlum birçok şiirini ezbere biliyor. Çok iyi çevrilmiş. Ama Nâzım'ı kendi dilinde, Türkçe okumak başka bir şey. Bu nedenle yalnızca üç dile yoğunlaştım. Bu kadarı bile epeyce zengin bir varlık oluşturuyor. Bu engin insanlık varlığı içinde belleğime kazınanları seçtim. Zira bir şiiri okuyup güzel bulabilirim. Ama belleğime girmesi için bir şeylerin çarpması gerek. O anda onu ezbere bilmek isterim.

- Bu enerji ve mücadeleci gücünü hangi kaynaktan besliyorsunuz?

STÉPHANE HESSEL - Kadınlar. Başta annem olmak üzere kadınlar hayatımın motor gücü, enerji kaynağı olmuşlardır. Onlara minnettarım.

- Bir şiir alıntısıyla bitirsek...

STÉPHANE HESSEL - Apollinaire "Mirabeau Köprüsü"nden bir alıntı.

"Aşk şu akarsu gibi kayıp gidiyor
Aşk gidiyor
Hayat nasıl yavaş
Ve umut nasıl şiddetli
Gelen gece saati çalıyor
Ben kalıyorum günler kayıp gidiyor"

Paris / 4 Nisan 2011 /
Saat 17.00 - 18.30 arası.
■

İslam'ın uzun bir tarihi var. Bu geçmişte öyle bazı dönemler mevcuttur ki, bu dönemler yaşanmamış olsa bugünkü modern dünyayı görebilmek bile hayal olurdu.

Stéphane Hessel ne Fransız Ulusal Marşı "La Marseillaise"de olduğu gibi "Yurttaşlar silahlara sarılın!" diye ajit-prop çekiyor, ne de uslu kılıflı, usta bir söylemli "Bilinçli yurttaşlar olun, dört yılda bir oy pusulanızı yerinde kullanın!" aklıyla yetiniyor.

Sınır tanımayan yurttaş: Stéphane Hessel

UĞUR HÜKÜM

"Direnmek, tam ifadesiyle 'Tarih' insan topluluklarının kendini sürekli yeniden yaratması demektir... İnsanoğlu Tarih'in akışını değiştirmeye kadirdir. Tarih sorumlu yurttaşların eseridir."

Yukardaki sözler 2011 Nobel Barış ödülüne aday gösterilen, şu sıralar 94'üncü baharını süren "genç yürekli" bilge, Stéphane Hessel'in (1) 2008'de yayımlanan anı-söyleşi kitabından aktarılmıştır. Bu adaylığı destekleyen Collegium International (2) üyesi dört ünlü uluslararası kişilik, Edgar Morin (Fransız filozof ve sosyolog), Michel Rocard (Fransa eski başbakanlarından / 1988-1991), Peter Sloterdijk (Alman filozof yazar) ve Richard von Weizsäcker (Almanya eski cumhurbaşkanlarından / 1984-1994) Alfred Nobel'in barış ödülü tanımından esinlenerek adayları Hessel'i şöyle değerlendiriyorlar:

"Stéphane Hessel yıllardır bilfiil angajmanı ve cesaretiyle tartışmasız barış savaşı verenlerin en ön saflarında olmuştur. Bu insanlar halkların yakınlaşmasına, düzenli orduların tümüyle veya kısmen ortadan kaldırılmasına, barış yolunda ilerleme ve toparlanma sağlanmasına sürekli katkıda bulunurlar... Hessel'in yaşamı işte böylesi bir savaşımın canlı tanıklığıdır. Üstüne üstlük sözleri, yazıları bugün bir vicdanlar ayaklanmasının, şaşırtıcı bir genç dünyanın sesi oldu. Mesajı gezegen çapında bir etki yarattı. Özgürlük ve kurtuluş bayrakları açan halkların metaformozlarını başarıyla tamamlayabilmeleri için aydınlatıcı sözlere ihtiyaçları var..." (3)

Bu ünlü kişilikle Paris'teki evinde yaptığım uzun bir sohbette *(Söyleşinin tümü dergimizin bu sayısında okunabiliyor-UH)* son zamanlarda hakkında yazılıp çizilenleri, söylenenleri hatırlatınca utangaç bir rahatsızlık içinde özetle şunları söyledi: "Mübalâğa ediyorlar. Ben çok talihli bir hayat yaşadım. Aldığım çok yönlü ve kültürlü terbiye ve eğitimden, edindiğim uluslararası tecrübelerden, insani ve cumhuriyetçi mücadeleden çıkartabildiğim derslerden başkalarının da yararlanmasını istiyorum. Evrensel değerler hiç kimsenin, hiçbir uygarlığın tekelinde değildir. Yerküre artık hepimizin yurdu, bilgi ve görgü hepimizin malıdır. En katı milliyetçilikleri, en kesin sınırları tanımış bir insanım. Artık ne mutlu ki, insanlık sınırların göreliği ve yapaylığının farkında. Ne var ki, dünyaya egemen iktidarlar bunu teslim etmekten henüz uzak. Tek bir dünya, sınır tanımayan bir yurttaşlığın yolu hâlâ uzun ve çileli, ama kesinlikle bir rüya değil..." (4)

"İnsanlık Onuru Manifestosu"

En yalın sıfatıyla, "olağandışı" bu insan, cilt cilt romanlara sığmayacak yaşamının özünü, özlediği küresel bir topluma yönelik çağrısını, sosyal adalet, eşitlik ve özgürlük çığlığını, ille de bir ad koymak gerekirse "İnsanlık Onuru Manifestosu" diyebileceğimiz davetini 15 sayfalık bir metinde toplamış. Bu kitapçık Fransızca özgün baskısında girişi, tanıtımı, notlarıyla toplam 30 sayfa bile tutmuyor. Ancak bu küçük kitap, bu bir cins risale duygu tsunamisi misali dünya kitapçılarının vitrinleri, tezgâhlarından taştı; yürekleri, akılları bastı. 1944'te Ulusal Direniş Kurulu Programı, 1948'de Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ni kaleme alanlar arasında olan Hessel şimdilerde ne bir siyasi program öneriyor, ne de gökten vahiy yoluyla inen vecizeler aktarıyor. Yazdıkları benzersiz zenginliklere sahip şu yeryüzüne, bilgi ve iletişim çağı 21'inci yüzyıla yaraşır adil ve çevreci bir düzen için sivil, barışçıl başkaldırıya çağrı. 19'uncu yüzyılın devrimci Paris barikatlarının çulsuz çocuğu "Gavroche" (5) 150 yıl sonra, her daim takım elbiseli, kravatlı bilge dede "Hessel"in kılığına bürünüp bu kez "Sermayenin Diktatörlüğüne Hayır!" diyor.

Stéphane Hessel ne Fransız Ulusal Marşı "La Marseillaise"de olduğu gibi "Yurttaşlar silahlara sarılın!" diye ajit-prop çekiyor, ne de uslu kılıflı, usta bir söylemli "Bilinçli yurttaşlar olun, dört yılda bir oy pusulanızı yerinde kullanın!" aklıyla yetiniyor. Sakin sakin "Yetti artık! Olup bitenlere duyar-

sız kalmayın, liberal masallara kanmayın! Sizlere empoze edilen, çaresizlikten benimsetilen bir dünya bakışından tiksindiğinizi, kızdığınızı gösterecek, insana has en basit tepkileri verin! ÖFKELENİN!" diye sesleniyor.

Başkaldırının en doğal ilk aşamasını anlatmak için kitaba başlık seçilen Fransızca fiil, "Indigner"nin Türkçe tam karşılığı yok. İlginç olan Almanca ve İngilizcede de eş anlamlı bir sözcük bulunamamış. Latince kökte yatan "Dignitas/Asiller Sınıfı"ndan her ne kadar günümüz Fransızcasında "Dignité/İnsanlık Onuru" kavramına evrilip, farklıca bir anlam kazanmış olsa da, sonuçta sadece belli bir "asalet"e tercüman olabiliyor. Fakat kavrama "In-" öneki katılıp da "Indigner" mastarıyla olumsuzlaşınca, "Kızdırmak, öfkelendirmek, tiksindirmek" ve de mecazi olarak "İnsanlık onuruna dokundurmak" diye bir fiil ortaya çıkıyor. "Indignez-Vous" ifadesiyle çift zamanlı dönüşen fiilin ikinci emir "siz" çoğulu olup, iki bitişik kelimede "İnsanlık onurunuza, haysiyetinize yapılan büyük haksızlık veya hakarete karşı tepki, infial duyun, öfkelenin" içerikli bir anlam kazanıyor. Doğrudan Latinceden kaynaklanan İspanyolca ve İtalyanca dilleri "Indigner" fiiliyle birinci elden mesajı yakalarken, Almancacılar "Empört Euch! / Kızın-Darılın!", İngilizceciler "Time for Outrage!/ Zorbalık veya (Çok) Öfkelenme Zamanı!" gibi başlıkları yeğlemişler.

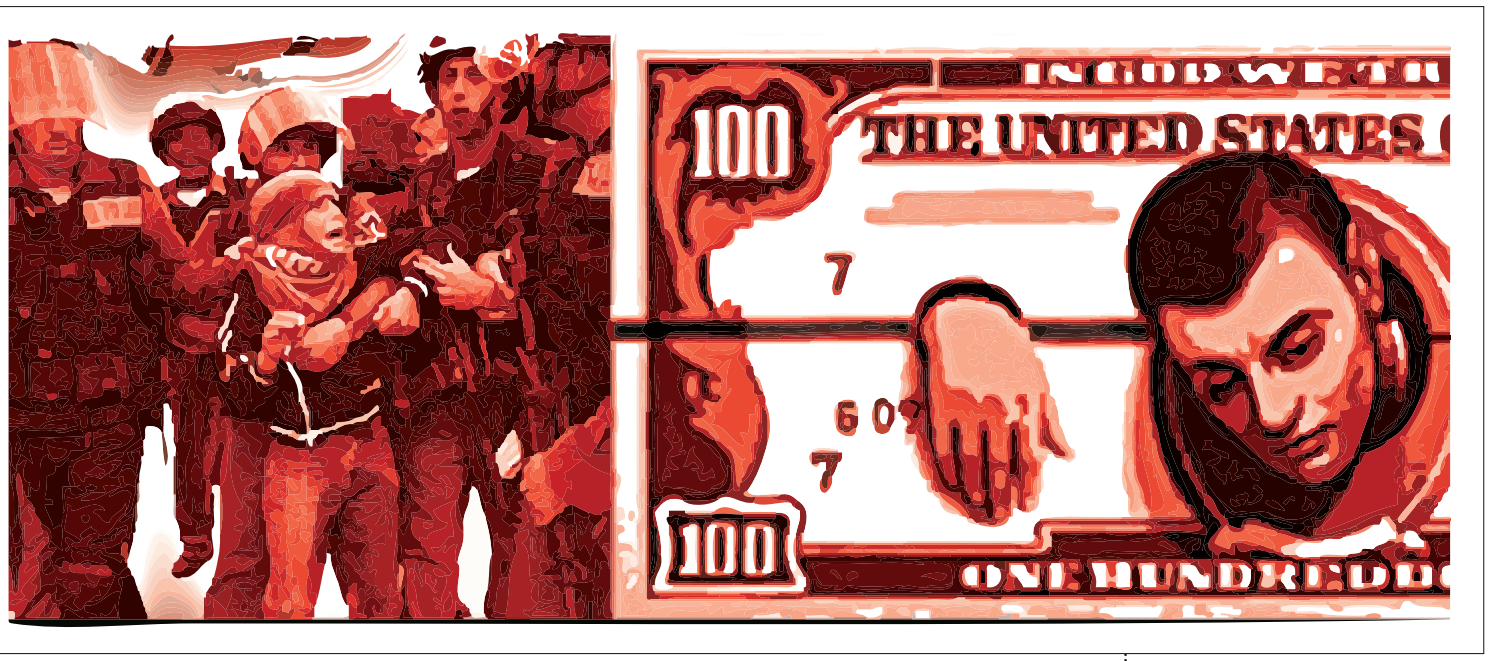

Feleğin çemberi

Feleğin binbir çemberinden geçmiş Gavroche Dede, Fransızları öyle duyarlı noktalarından vurmuştu ki, yarım satte okunabilen risale boyutunda bu metin piyasaya çıktığı 21 Ekim 2010'dan 28 Şubat 2011'e dek 2 milyon adetten fazla satacaktı. İnsanları, iktisadi ve toplumsal haksızlıkları haklı göstermeye çalışan tüm zihniyet, kural, yasalara karşı itaatsizliğe kışkırtan bu bilyeli el bombası 25 dile çevrildi. Bir o kadar dile daha çevrilmeye devam ediyor. 21 Şubat'ta Almanya'da piyasaya sürülen 75 bin kitapçık anında yok sattı. 55 binlik İspanyolca ilk baskı bir haftada tükendi. Artı, Baskça ve Galiçya, Kastilya ve Katalunya dillerinde de ayrı baskılar yapıldı. Kitap halen İtalya ve Almanya'da liste başı. Arapçası ve İbrancası aynı anda çıkmak üzere. İsveç'ten Avustralya'ya uzanan heyecan dalgaları yaratan Gavroche Dede'nin sırrı nedir?

"Çok talihli ve mutlu bir insanım. Ömrümde Nazi işkenceleri dahil, epeyce acı çekip tehlike atlattım. 5 kez ölümden döndüm. Gördüm, geçirdim. Dünyanın dört bir bucağını dolaştım. Torunlarımın bile 5 çocuğu var. Şu anda yaşım için mükemmel bir 94'üncü yıl sürüyorum. Ben şanslı olmayayım da kim olsun?" Kendini, en zorlu dönem ve anlar dahil içinde bulunduğu ortamların daima en talihlisi, hayattan en iyi yararlananı olarak görmüş. Aslında kısa bir süre de olsa onunla birlikte olabilmek bir şans, zira kişiliği biraz yakından tanıdığınız, izlediğiniz takdirde ortaya gerçekten olağanüstü bir insan çıkıyor. Umut pilleriniz tazeleniyor!

1917 Berlin doğumlu Stéphane Hessel ünlü Fransız sinemacı François Truffaut'nun, Henri-Pierre Roché'nin gerçek romanından esinlenerek çektiği kült filmi "Jules ve Jim"in (1961) Jules'ü ve filmin başkadın kahramanı Catherine'nin oğlu. Babası yarı Yahudi Alman yazar, çevirmen Franz Hessel ve Protestan çizer ve müzisyen annesi Helen Grund'un 1924'te Paris'e yerleşmeye karar vermesi üzerine Fransa'da büyümüştür. 1935'te Fransız vatandaşı olan Stéphane burada yüksek eğitimini gördükten sonra savaş sırasında General Charles DeGaulle saflarında direniş hareketine katılacak, üç kez Nazilerin eline düşmesine rağmen cesareti, zekâsı ve Almancası sayesinde her seferinde firar etmeyi başaracaktır. Yarım yüzyılı aşkın angaje diplomat ve tam bir taban militanı gibi çalışmış aktivist, tutarlı ve dürüst bir kişilik. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi yazarlarından, kaçak olsun olmasın göçmenlerin dostu, Filistin halkının mücadelesine gönlünü, uzmanlığını vermiş ve daha nice haklı davanın avukatlığına soyunmuş eşi nadir bulunur bir aydınlık bayrağıdır Hessel.

Öncelikle sıcacık ve insancıl gülümsemesinin, yaşlılığın zenginleştirdiği kıvrımlarla dalga dalga kabarmasını sağladığı aydınlık yüzüyle karşılaşıyorsunuz. Sonra sürekli ürettiği pozitif enerjiyi bir dinamo disipliniyle hem etrafını ilerletmeye, hem de yeniden enerjiye çeviren bir iyimserlik aracı varlıkla aynı havayı teneffüs ettiğinizden ötürü içinizi bir mutluluk duygusu kaplıyor. Pilot, diplomat, arabulucu, danışman, eğitimci ve bilge Hessel. Dillere destan efendiliği, alçakgönüllüğü ve kibarlığının diplomatlık özrü olduğunu sananlar çok yanılır. Çünkü hazırcevaplığı ve mizahı kadar özel durumlarda üç dilden ezbere okuyabildiği yüzlerce şiirle, fakat hepsinden önemlisi, yeri geldiğinde acımasız bir gerçekçilik ve sıkı eleştirel bir yaklaşımla demir yumruk gibi kullandığı sözleri, savları, siyasi argümanlarıyla hasımlarını nakavt edebilecek, yandaşlarını coşturacak bir güce, karizmaya sahip.

Başarının nedenleri

Aydın yapılanmasına yön verenleri, düşünce ve davranışlarını geniş çapta etkileyenleri, kişisel sentezini, "Felsefede Jean-Paul Sartre, siyasette Pierre Mendès France, cesarette general Charles de Gaulle tarafından eğitildim. Çoğu zaman Michel Rocard'ın (6) çizgisine duyarlı kaldım. Ama günümüzün sorunlarına en iyi cevabı verenin sosyolog-filozof Edgar Morin olduğuna inanıyorum" cümleleriyle anlatıyor. Hararetle herkesin Morin'in "La Voi" (Yol) başlıklı son kitabını okumasını tavsiye ediyor. Bu insanlarla yakinen yaşamış, çalışmış olmasını bir başka talihlilik öğesi görüyor.

Hessel'e sorarsanız kitabın başarısında teknik ve tarihi nedenler var.

Teknik: Çünkü 29 sayfalık, ko-

1917 Berlin doğumlu Stéphane Hessel ünlü Fransız sinemacı François Truffaut'nun, Henri-Pierre Roché'nin gerçek romanından esinlenerek çektiği kült filmi "Jules ve Jim"in (1961) Jules'ünün ve filmin başkadın kahramanı Catherine'nin oğlu.

lay dağıtılabilir boyutlarda ve çok ucuz bir kitapçık. Ve de son derece provokatif bir başlığı var. Hessel kitabın, yayıncısına (7) çok şey borçlu olduğuna inanıyor.

Tarihi: Zira, "Bu kitapçık 5 yıl önce veya hatta 5 ay sonra çıksaydı kesinlikle bu kadar gürültü koparmazdı" diyor Gavroche Dede. "Özellikle gelişkin toplumlar öyle bir devre girdiler ki, her şey sorgulanıyor. Öyle eskisi gibi kesin, sağlam, güvenilir öngörüler ve vizyonlar yok. Ortalıkta ne ideal bir Sovyetler Birliği, ne de siyasi birlik düşlü bir Avrupa Birliği tasarısı kaldı. Belki şimdilik sadece Çinliler kendilerine güveniyorlar. Berlin Duvarı'nın yıkılışından sonra bazıları Bay Francis Fukuyama'ya kandılar. Tarih bitti, tek tipte bir dünya olacak sandılar. Yanıldılar..." 2001'den sonra ortaya çıkan terörizm dalgalarının bütün dünyayı şaşkına çevirdiğine dikkat çekiyor. Öylesine büyük umutlarla seçilen Barack Obama'nın dahi çaresiz kaldığını vurguluyor.

Bilge Hessel'in, gerçekten de Fransa gibi bir ülkenin, Fransız toplumunun Nicolas Sarkozy gibi bir adamı cumhurbaşkanı seçmesi, sosyal ve politik açmazın derinliğini göstermesi açısından çok düşündürücü olduğu tespitine katılmamak mümkün mü? "Derinden derinden isyan kaynıyor, dalgaları kabarıyordu" diyor Hessel. "Megalomanyak olsam, Arap halkları kitabımdan esinlenip isyan ettiler derdim" deyip tatlı tatlı gülüyor ve ekliyor: "Bütün dünyada insanlar sosyal adalet, özgürlük, saygıya susadılar; haksızlığa, eşitsizliğe başkaldırıyorlar." Tunuslular sokaklara döküldüğünde kitap çıkalı neredeyse 3 ay olmuştu, ama sadece Fransa'da biliniyordu. Bu el kitapçığı küresel bir kırılmanın yaşandığı, koflukların bilincine varılı- nan, şiddet ve baskılara karşı isyanın somutlandığı tarihi bir döneme denk geliyor. Bir başka ifadeyle "Öfkelenin!" doğru za-man ve doğru yerde yayımlanıyordu. Ve Gavroche Dede bu ki- tabın tüm gelirini uluslararası ölçeklerde mücadele veren sivil toplum kuruluşlarına bırakıyor-du. Örneğin 100 bin avro Filistin davasına bakmakta olan Russel Mahkemesi'ne. (8)

"Engagez-Vous!"

Stéphane Hessel, düşünsel planda birey haklarından hiç taviz vermeden cumhuriyetçi değerlerin evrenselliğini savunurken, eylem planında kolektif ve insancıl bir enternasyonalist örgütçü olarak hareket edilmesi gerektiğine inanıyor. "Ya hep birlikte, ya da hep birlikte çıkacağız bu açmazdan. Bir koşulla!"

"Öfkelenin"den 4 ay sonra, ilk çağrısının mantıki uzantısı, "Engagez-Vous! / Mücadeleye Katılın!" (9) başlıklı yeni bir kitap yayımladı. Hessel 92 sayfalık bu söyleşi kitabında insanları, toplumları bir davaya sahip çıkmaya, somut hedefler etrafında mücadeleye davet ediyor: "Direnişin ilk aşaması öfkelenmek, yaşanan haysiyetsizliklere kayıtsız kalmamak, infial duymaksa ikinci ve belirleyici aşaması eyleme geçmektir." İnsanları mahalle derneklerinden Attac, Amnesty International gibi uluslararası sivil toplum kuruluşlarına, sendikalardan siyasi partilere örgütlenmeye çağırıyor. Gavroche Dede tarihin hiçbir döneminde paranın, sermaye sahiplerinin bu denli egemen iktidar olmadıklarını söylüyor. İnsanlar, toplumlar arasındaki farklılıkların hiç bir devirde böylesine derin uçurumlara dönüşmediğini ve üstüne basa basa, "çağımızın en baş düşmanının malileştirilmiş ekonomiler, yalnızca kâr ve verimlilik hırsıyla hareket eden sermayeler olduğunu" haykırıyor.

Sohbetimizde sordum: "Geçtiğimiz 7 Şubat'ta Arap halklarıyla dayanışmaya dönüşen 'Yaratmak Direnmek, Direnmek Yaratmaktır' gecesinde yaptığınız konuşmada sahnede 94 yaşında ne kelime, 24 yaşında genç bir adam vardı. Sürekli hareket halinde, neşeli ve umutlusunuz... Nedir bunun sırrı?"

İşte Stéphane Hessel'in cevabı: "Ben hayatım boyu sosyalist oldum. Öyle öleceğim. Ama öncelikle mutlu bir insanım. Bu mutluluğumu kadınlara, başta da anneme borçluyum. Annem, daima her koşulda mutlu olmayı bileceksin, mutluluk bulaşıcıdır, sen mutlu olursan etrafındakiler de mutlu olur, bu da yine senin mutluluğunu arttırır, derdi. Hep annemin sözünü tuttum."

■

Stéphane Hessel, düşünsel planda birey haklarından hiç taviz vermeden cumhuriyetçi değerlerin evrenselliğini savunurken, eylem planında kolektif ve insancıl bir enternasyonalist örgütçü olarak hareket edilmesi gerektiğine inanıyor.

1) Stéphane Hessel "Citoyen Sans Frontières – Conversations avec Jean-Michel Helvig" Eds. Fayard, Paris - 2008
2) http://www.collegium-international.org
3) 6 Nisan 2011 tarihli gündelik Le Monde gazetesi, Débats – "Le prix Nobel pour Stéphane Hessel", s. 22.
4) 4 Nisan 2011'de Paris'teki evinde yaptığımız görüşme.
5) Victor Hugo'nun büyük klasiği "Sefiller"in çocuk kahramanı.
6) Pierre Mendès France (1907-1982) ve Michel Rocard (1930) ikisi de başbakanlık yapmış ılımlı sosyalist liderler.
7) "Editions Indigène" yayınları 68 ruhlu solcu bir çiftin Fransa güneyindeki Montpellier kentinde kurduğu küçük bir yayınevi.
8) Stéphane Hessel – "Engagez-vous! Entretiens avec Gilles Vanderpoten" Eds. de 'Aube, Paris – 2011.
9) 12 Nisan 2011 tarihli gündelik Libération gazetesi, Grand Angle "Les éditeurs indignés", s. 22-23.

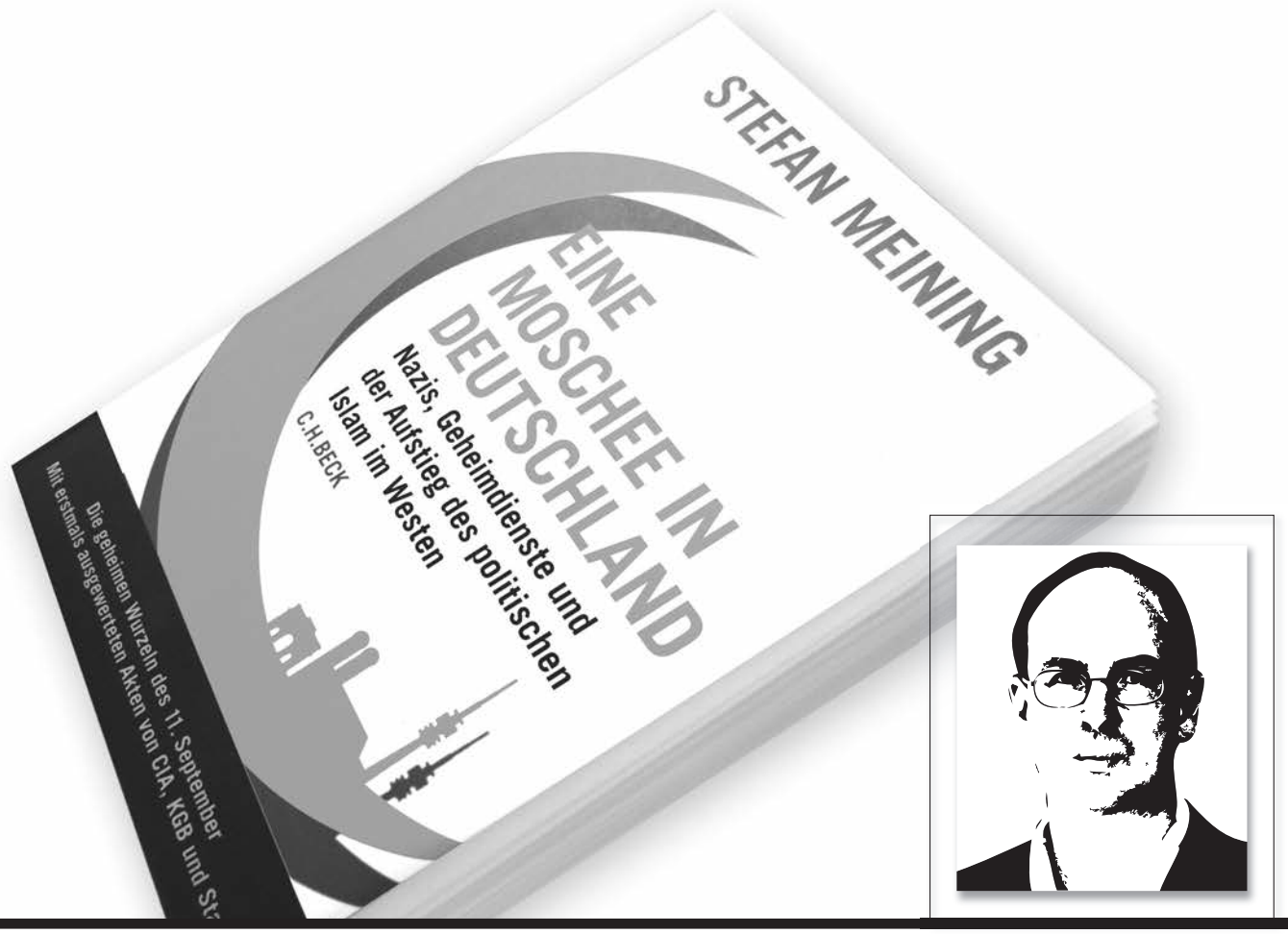

İKİ KİTAP VE MÜNİH'TE İNŞAATI "YILAN HİKAYESİNE" DÖNMÜŞ BİR İLGİNÇ CAMİ

Siyasal İslam'ın Almanya macerasında bol bol nazizm var

OSMAN ÇUTSAY

Ian Johnson ve Stefan Meining'in kitapları akılda tutularak yapılacak yakın tarih okumaları, bütün bağlantıların bir gün Mehmet Ali Ağca'nın Papa suikastına ve Türk sağının bu işteki rolüne kadar uzanacağını rahatça görebilir. Böyle bir ilişki, kimseyi şaşırtmayacaktır.

Bu yıl başında, neredeyse aynı günlerde yayımlanan iki kitap, sanki sözleşmişler gibi, aynı konuyu inceliyor: Münih'teki cami. "Münih İslam Merkezi" olarak da biliniyor. Kimileri de Freimann Camii diyor. Amerikalı araştırmacı ve yazar Ian Johnson "Die vierte Moschee" (Dördüncü Cami) başlıklı kitabında Almanya'daki İslam köktendinciliğinin Nazi Almanyası'ndan kaynaklandığını, ABD'nin bu kaynaktan yararlandığını ve hatta canlı tuttuğunu yazıyor. Johnson'a göre, bu "drama"nın başrolünde bir Amerikalı CIA ajanı Robert H. Dreher, nazi görevlisi bir Alman "bilimadamı" Gerhard von Mende, bir de Müslüman Kardeşler örgütünün sürgündeki lideri, Batı'nın istihbarat servisleriyle çok yakın ilişki içindeki Said Ramadan var. Tabii birçok başka isim de var.

Gerhard von Mende "Türkolog" ve İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyetler Birliği'ne karşı Kızıl Ordu kaçkını Türkistanlıların birlikler halinde eğitilip kullanılması işinin de öncülerinden. Ian Johnson, işte bu Gerhard von Mende'nin "savaştan sonra Düsseldorf'ta küçük bir gizli servis yönettiğini" yazıyor. Amerikan belgeleri destekli ince ayrıntılarıyla.

Naziler, Türkologlar, Türkler...

Ayrıca Almanca yazım biçimleriyle, Ibrahim Gacaoglu, Rusi Nazar, Garip Sultan, Baymirza Hayit, Nurredin Namangani, Veli Kajum, hatta Erbakan ailesinden İbrahim El Zayat'ın da önemli rolleri var bu öyküde. Bizim açımızdan trajik olan, bütün bu adların, ömürlerinin önemli bir parçasında ve son derece kirli bağlar üzerinden, Türkiye'nin şoven ve şeriatçı çevreleriyle yakın ilişki içinde olmasıdır. Ama bu, sadece Johnson'ın dile getirdiği bir şey değil. Böylesi ilişkiler, anlaşılan çoktan bir tür ortak bilgiye dönüşmüş durumda ve kimseyi rahatsız etmiyor...

Aynı konuyu, bu kez Alman gözüyle yazılmış ve Johnson'ın yapıtını doğrusu her anlamda yaya bırakan "Eine Moschee in Deutschland" (Almanya'da Bir Cami) adlı kitap da inceliyor. İkinci kitabın yazarı, Stefan Meining. O da Münih şehrindeki bu caminin yapımı çerçevesinde, savaştan sonra, nasıl nazilerin, gizli servislerin ve her tür şeriatçının -ya da "siyasal İslam'ın"- at koşturduğu bir alana dönüştüğünü yazıyor: Basitliği oranında inanılmaz bir öykü bu, birçok çevre için. Israrla göz ardı edilmiş veya en azından ön plana çıkması engellenmiş bir öykü: Kötü niyetliler "demokrasiye eski nazilerin yardımı" diye de okuyabilir.

Ian Johnson, 2003 yılında Londra'da bir kitapçıya girdiğini ve buradaki bir "İslam Dünya Haritası"nda en önemli dört camiyle yüz yüze geldiğini anlatıyor. Mekke, Kudüs, İstanbul ve Münih'teki camilerdir bunlar. Johnson, kitabının adını da işte bu Münih'teki "dördüncü" camiden ödünç alıyor. Libya lideri Kaddafi'nin ödemeleriyle 1973'te tamamlanabilen camiden...

Ian Johnson, Alman meslektaşı Meining'in kitabından farklı olarak, Amerikan belgelerinin ağırlık taşıdığı önemli ayrıntılara yer verirken, aslında bir devamlılığı öyküleştirmiş oluyor. Her anlamda inanmış ve ABD-İngiltere "kutbuyla" uzlaşmayı seçmiş bir nazinin, Gerhard von Mende, Sovyetler Birliği'ne saldırı sonrasında Türkistanlılardan oluşan nazi birlikleri kurması ve bu yapıların demokrasiyle geçişle birlikte

yeni düzene antikomünist bir silah olarak yapıştırılması, böyle bir devamlılıktır.

Yeni rejimde CIA ve Washington'daki siyaset sınıfının, Varşova ayaklanmasında barbarlıklarıyla SS'leri bile şaşkına çevirmiş "Türkistanlı" kasapları hizmete alması, Türkiyesiz olmuş değildir. Her iki kitapta da gerek Nazi Almanyası'nın Avrupa'yı yakarken işlediği suçlara katılma anlamında, gerekse savaştan hemen sonra savaş suçlularının Türkiye'ye gönderilmesi çabaları sırasında, Ankara'nın bilgisi olmadan yerine getirilemeyeceği açık birçok destek de anlatılıyor. Johnson ve Meining, her satırda biraz da Türkiye'nin, daha doğrusu o dönemdeki Türk siyaset sınıfının "rolünü" açığa çıkarmış oluyor. Ama doğrusu Alman siyaset sınıfıyla karşılaştırıldığında epey masum kalıyor bu kir.

Gerçekten de Münih'teki cami inşaatı çerçevesinde örgütlenen antikomünizmin Türkiye bağları, siyaset sınıfı açısından, anlaşılan her zaman vardı. Ian Johnson, kalp krizi geçirerek 1963'te biraz da erken ölen Gerhard von Mende'nin Alman çıkarlarındaki ısrarını anlatırken, bu "demokratlaşmış nazinin" İslam'ı Almanya ve Almanlık için kullanma enerjisinin nasıl ABD ile karşı karşıya kaldığına da dikkat çekiyor. Kitapta bu açıklıkla ifade edilmemiş bile olsa, 1945 sonrasında Amerikalılardan devraldığı Sovyetler Birliği karşıtı yapılar, kadrolar, Alman çıkarlarının bir süre için geri plana atılmasını kolaylaştırmıştı. Ama sonuçta ipler yeniden Alman siyasetinin eline geçmiştir.

Bazı çevreler için acı olan, herhalde, Johnson'ın hiç itirazda bulunmadığı ve bir doğallık olarak anlattığı bu sürecin "demokrasi"yi temsil etmesidir. Bir de her aşamada bu korkunç suçlara bir biçimde ortak edilmiş Sovyet karşıtı "Türkistanlıların", Türkiye sağı ile yoğun organik ilişkisine tanık oluyoruz. Muhtemelen zaman aşımına uğradığı ve insan aklının yeterince törpülendiğine inanıldığı için, hiç saklama gereği de duyulmadan anlatılıyor. 20-25 yıl önce ortalığı ayağa kaldıracak bağlantılar, ilişkiler, bugün ferah ferah ortaya serilebiliyor. Bu olay çerçevesinde ABD ile Almanya arasındaki iç gerilim ve çekişme gerçekten "öğretici".

Ian Johnson'ın yazdığı, anlam itibariyle ve özetle şu "tarihsel gruplardır": Birinci grupta, Nazi Almanyası var. Hitler ve yoldaşları, İkinci Dünya Savaşı sırasında, SSCB'ye karşı İslam'ı bir siyasal ve askeri silah olarak kullanmayı düşünüyor, ünlü "Türkistan birliklerini" kurmaya başlıyorlar. Burada Stalingrad'daki direnişin de etkisi olduğu biliniyor. İkinci grup, İslam'ın yardımıyla komünizmi yenmeye çalışan CIA'dir. Bu ikinci grup, tüm kadro, yapı ve siyasal yönelimi eski naziler veya SS'lerden devralıyor. Burada Münih, 1945 sonrasındaki radyo istasyonlarıyla birlikte, artık antikomünizmin başkentidir. Üçüncü bir grup ise, Ian Johnson'a göre, İslamcılardır. Bunlar, Münih'teki camiyi bir sıçrama tahtası olarak kullanmak istiyorlar. Johnson, bu üç grubu birleştiren duyguyu şöyle özetliyor: "Hepsinin ortak görüşü şuydu: İnşa etmeye niyetli oldukları şey, bir camiden çok, siyasal –hatta şiddet içeren- eylemler için bir merkezdi."
(Johnson, s. 16)

Johnson ve Meining'in kitapları akılda tutularak yapılacak yakın tarih okumaları, bütün bu bağlantıların bir gün Mehmet Ali Ağca'nın Papa suikastı ve Türk sağının bundaki rolüne kadar uzanacağını rahatça görebilir. Bu, kimseyi şaşırtmayacaktır. Böylesine iç içe geçmiş kadrolardan, başkası da beklenemez zaten. Alparslan Türkeş ve Necmettin Erbakan başta olmak üzere Türk sağının, Bu Alman-Amerikan çizgisiyle yakın bir "iş ilişkisi" içinde olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu kitaplar biraz da bunu anlatıyor.

Ama asıl büyük ve gerçekten parlak araştırmanın Stefan Meining'e ait olduğu söylenmelidir. Bu yol açıcı, ama herhangi bir sol duyarlılık da taşımayan kitabın temel tezi şudur: Federal Almanya, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, komünizmle mücadele adına ve o amaçla, Nazi Almanyası'nın attığı temel üzerinde yeni kanallar açmıştı. Trajik olan ve nedense yeterince araştırılmayan, Gerhard von Mende takımı üzerinden "hizmete alınmış" Garip Sultan, Veli Kajum, Nurredin Namangani, Rusi Nasar, Baymirza Hayit, İbrahim Gacaoglu gibi birçok ismin, Türk sağıyla içli dışı konumudur.

Stefan Meining ve Ian Johnson'a göre, Münih'teki cami, ABD ve Federal Almanya'nın ülkedeki İslam'ın yerleşmesi ve Sovyetler Birliği'ne karşı bir silah olarak kullanılması sürecinde özel bir yere sahiptir. Böyle bakınca da caminin kurulması değil, o kuruluşun sonuçları ve kadroları önem kazanıyor. Gerçekten de Amerikan bakışıyla Alman bakışının ciddi bir çekişme içinde olduğu, kitaplardan ortaya çıkıyor. Siyasal İslam'ın Almanya'daki öyküsü, belki diğer kentlerde çok daha önemli ipuçları içermektedir.

Meining, şunu yazıyor: "Bonn ve Washington'daki plan sahipleri için Müslümanlar eşit haklara sahip partnerler değil, amaç için araçtılar. Sovyetler'in Yakındoğu'daki yayılma siyasetine karşı mücadelede İslam'ın bir silah hizmeti vermesi gerekiyordu. (Meining, s. 254)

Ian Johnson kısmen, Stefan Meining ise tümüyle, bu yolun bir çıkmaza dönüştüğü göşündedir. Bugün bakınca, Sovyetlere karşı kullanılan bu silahın pek işe yaramayacağını düşünmektedirler. Ama her iki yazar için de, bu yol, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ve Soğuk Savaş koşulllarında anlaşılır ve hatta anlayışla karşılanabilir bir yoldur.

Johnson ve Meining, her satırda biraz da Türkiye'nin, daha doğrusu o dönemdeki Türk siyaset sınıfının "rolünü" açığa çıkarmış oluyor. Ama doğrusu Alman siyaset sınıfıyla karşılaştırıldığında epey masum kalıyor bu kir.

Gerçekten de başka bir açıdan bakıldığında, 60 yılda, birkaç bin kişilik bir cemaatten 4.5 milyonluk bir büyük Müslüman topluma ulaşmak, korkutucudur. Bu büyümeden çok daha dehşet verici olan şey ise, herhalde, böyle yabancı bir dinin içinde terör eylemlerine yakınlık duyduğu varsayılan köktenci insanların veya grupların varlığıdır.

Stefan Meining, Almanya'nın başına çok işler açabileceğinden korkulan siyasal İslam'ın bu ülkedeki köklerinin 22 Haziran 1941'de Sovyetler Birliği'ne saldırıyla başladığına dikkat çekiyor. Sonraki tüm macera bu başlangıcın izini taşıyor. Daha açığı: Bugün de siyasal İslam ile Almanya ve ABD'nin ilişkileri, bu başlangıcın damgasını taşıyor. Ian Johnson ve Stefan Meining'in kitapları, Nazi Almanyası'nın yarattığı ve Varşova ayaklanmasında, Balkanlarda, hatta İtalya'da bile partizanlara karşı barbarca kullandığı bir silahın kontrolden çıkmasını veya çıkabileceğini işliyor. Bir tür Frankenstein uyarısıyla karşı karşıyayız... Çok çirkin bir devamlılık da diyebiliriz...

İyi de, ünlü İtalyan filolog Luciano Canfora'nın ne suçu vardı? 2004'te İtalyanca, 2006'da da Almanca yayımlanan kitabında sadece bu devamlılığa dikkat çekmişti "Eine kurze Geschichte der Demokratie" (Demokrasinin Kısa Bir Tarihi) başlıklı kitabında. Münih'te bu cami çalışmalarında ilk adımlar atılırken, 1961 yılında, Londra'da "The New Germany and the Old Nazis" başlıklı kitabını yayımlayan Alman Yahudisi ve tarihçi Tete Harens Tetens, acı saptamalarda bulunmuştu, Canfora, bu görüşün tutarlılığını savunuyordu geçerken. 1933'de Almanya'dan kaçıp 1945 sonrasında ABD üniversitelerinde ders veren Tetens, şöyle diyordu kitabın bir yerinde: "Bonn Cumhuriyeti'nin siyasal yapısı incelenirse, gizli ve sessizce hemen hemen her yerde nazilerin geri döndüğü sonucuna varmak zorunludur. Başbakanlık dairesinden daha alt düzeydeki hükümet dairelerine, oradan partilere ve eyalet meclislerine, poliste, okullarda ve basında hep eski naziler kilit konumlara yerleşmiştir." Alman kamuoyu nazilerin elinde kurulan demokrasi saptamasına muhafazakar tarihçileri üzerinden büyük tepki gösterdi. Canfora'nın bu kitabını, basması gereken büyük yayınevi basmadı, görece küçük bir sol yayınevi bu görevi üstlendi; kitap, epey bir satış da yaptı. Oysa Canfora, çok terbiyeli bir dille Ian Johnson ve Stefan Meining'in yazdıklarını önceden bildirmiş oluyordu.

Johnson ve Meining, bu kitaplarıyla, sadece Alman veya Almanya'daki siyasal İslam tarihinin değil, kabul edelim ki, Türkiye'nin de oldukça karanlık bazı köşe ve bucaklarını açığa çıkarmış oluyor. Türk yayıncılığının ilgisizliğini belki biraz da bununla açıklamak mümkün.

■

28 Halbmond und Hakenkreuz

Antreten vor den Kommandeuren: Muslimische Freiwilligeneinheiten kämpften ab 1943 an zahlreichen Fronten für das Deutsche Reich.

Doch mit einer formellen Entscheidung zugunsten der Freiwilligeneinheiten aus der Sowjetunion ließ sich der «Führer» sehr viel Zeit. Erst im Oktober 1942, sechzehn Monate nach dem Ausbruch des deutsch-sowjetischen Krieges, stimmte Hitler der Aufstellung und Bewaffnung eines «Turk-Bataillons» unter dem Kommando deutscher Offiziere offiziell zu.[10]

Die Menschen und Nationen, die sich den Deutschen anschlossen, mussten nach der Rückeroberung ihrer Heimat durch die Rote Armee einen schrecklichen Preis bezahlen: Völker wie die Krim-Tataren wurden kollektiv bestraft und in Viehwaggons nach Sibirien deportiert. Ein vergleichbares Schicksal hätte ihnen auch im Fall eines deutschen «Endsieges» gedroht.

Das vergessene muslimische Gräberfeld 145

Links mit Hut und kniend: Ibrahim Gacaoglu, der Begründer des Gräberfeldes am Münchner Waldfriedhof.

Steinmetz in einen Grabstein. Kein Nachgeborener kann erahnen, welche Biographien sich hinter solch dürren Worten verbergen. Doch für die wenigen Überlebenden und die Nachkommen dieser Männer ist der Friedhof im Münchner Westen ein hochemotionaler Ort.

Veli Kajum Khan, der Präsident des «National-Turkestanischen Einheitskomitees», lebte bis zu seinem Tod am 25. November 1982 in Düsseldorf. Doch begraben ließ auch er sich unter den alten Bäumen des Münchner Waldfriedhofs. Seitdem ruht er inmitten von Freund und Feind. In unmittelbarer Nähe liegt Karis Kanatbay, sein Gegenspieler aus der Kriegs- und Nachkriegszeit. Nur wenige Schritte entfernt steht der Grabstein des Mannes, der 1954 das Gräberfeld gründete und bis zu seinem Tode in eigener Verantwortung führte. Das Grab mit dem hohen, polierten Stein gehört einem weiteren Emigranten aus dem Kaukasus, den Kajum Khan zu Lebzeiten bekämpfte. Sein Name lautete Ibrahim Gacaoglu.

90 Die Rückkehr der Alten Herren

Ein ganz seltenes Foto von Nureddin Nakib Chodscha Namangani, links im Bild, zusammen mit Baymirza Hayit. Beide gehörten während des Kriegs dem «Turkestanischen Einheitskomitee» an.

vertriebene Ausländer» einen Brief an das Bundesinnenministerium. In dem klug formulierten Brief vermied er es, den Eindruck zu erwecken, er würde einen ihm freundschaftlich verbundenen Kandidaten protegieren.

Von Mende verwies auf das Schreiben eines angesehenen muslimischen Flüchtlings. Der Kandidat gelte «als Freund der Deutschen und kennt die Situation in der Bundesrepublik recht gut, da er selbst mehrere Jahre als Flüchtling hier gelebt hat».[10] Auch der Name des zukünftigen Hauptimam der Bundesrepublik Deutschland fand sich erstmals in den beiden Schreiben: Nurredin Nakib Chodscha.

Trotz seiner Bedeutung als erster formell von der deutschen Bundesregierung anerkannter Imam wurden bis heute nur wenige Details über ihn bekannt. Sein Geburtsdatum blieb unklar. Sein Name tauchte in den verschiedensten Schreibweisen und Formen auf. In einem einzigen vorliegenden Selbstzeugnis

Ian Johnson ve Stefan Meining'in kitap ları, Nazi Almanyası'nın yarattığı ve Varşova ayaklanmasında, Balkanlarda, hatta İtalya'da bile partizanlara karşı barbarca kullandığı bir silahın kontrolden çıkmasını veya çıkabileceğini işliyor. Bir tür Frankenstein uyarısıyla karşı karşıyayız...

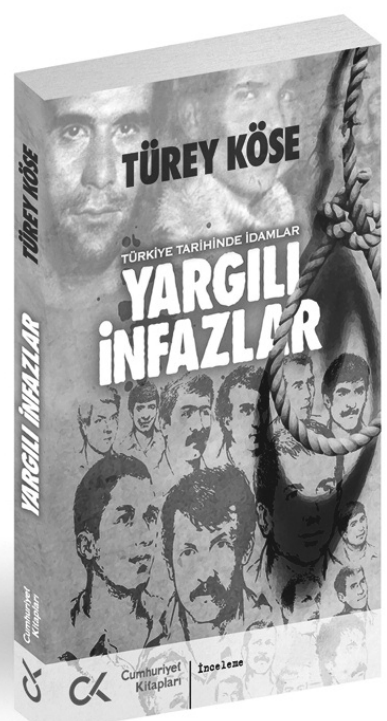

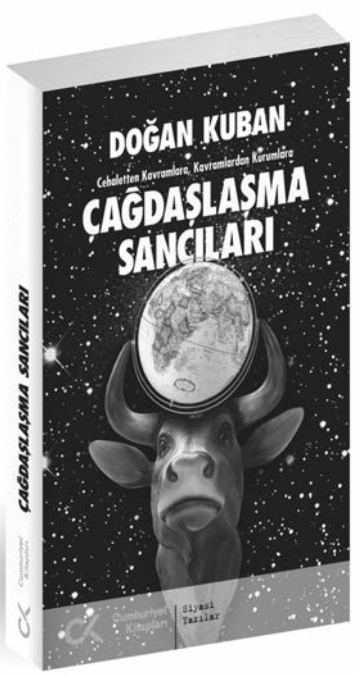

CUMHURİYET KİTAPLARI

Son yıllar, zor yıllar... **Sümeyra** ve **Behice Boran**

Hasan Çakır anılarını yazıyor

Sümeyra'nın yaşamı kitaplaşacak

Çağdaş Türk halk müziğinin büyük ismi Ruhi Su, ondan, "kendisini en iyi anlayan öğrencisi ve takipçisi" olarak söz ederdi. En çok onu beğenirdi. Sümeyra yaşasaydı, bu yıl 65 yaşında olacaktı. Eşi Hasan Çakır, Sümeyra'nın kısa ömrünü ve yaşadıkları zamanı kapsamlı bir kitap olarak yazmaya başladığını söyledi. Gerekli tüm belgeleri bir araya getirdiğini ve masaya oturduğunu, ancak "Allı Turnam Bizim Ele Varırsan" başlıklı bu kitapla amacının sadece kendilerini değil, aslında bir dönemi ve bir direnişi anlatmak olduğunu belirten Çakır, şöyle konuştu:

Hasan Çakır

Sürgün hızıyla geçen yıllar

"Sümeyra aramızda olsaydı, bu yılın 25 Mayıs'ında 65'inci yaşını kutlayacaktık. Olmadı. 12 Eylül'le başlayan 80'li yıllar, Sümeyra'nın kısa süren ömrünün son 10 yılı, hep bu 12 Eylül kuşatmasına, baskılara, ayrılığa, sayrılığa, sözde dostun yalan dolanına direnişle geçti. Bu direnişte, o, türkülere sarıldı. İşte 'Allı Turnam Bizim Ele Varırsan'da Sümeyra'nın bu direnişini anlatacağım. Kitapta sürgün hızıyla geçen yılların hatırası fotoğraflar, Sümeyra'nın sanat yazıları, Sümeyra için yazılanlar, söyleşiler de yer alacak."

Ustası Ruhi Su ile yepyeni bir dünyaya ve çağa açıldığını söyleyen Sümeyra'nın, Federal Almanya'da "yakalandığı" 12 Eylül darbesinden sonra bir daha ülkesine hiç dönemediğini ve 21 yıl önce de sürgünde aramızdan ayrıldığını kaydeden Hasan Çakır, "Beni hâlâ çok etkileyen bir anım var. Hastalığının son döneminde, bir gün, 'Hasan, tam kendimi tümüyle bulmuş, oluşturmuşken, asıl ürünlerimi verecekken, bu dünyadan ayrılmak zorunda kalıyorum. Oysa her şeye şimdi başlayacaktım' demişti. 12 Eylül ve sürgüne hazırlıksız yakalanmıştık, onun ölümüne de hazırlıksız yakalandık" diye konuştu.

"Enternasyonal Davası Sanığı" Sümeyra, 5 Şubat 1990'da Frankfurt'ta sonsuzluğa göçmüştü. Frankfurt'ta yaşamını sürdüren eşi Hasan Çakır, bu güçlü sesi ve sanatçıyı, şimdi anıların elinden koparıp genç kuşaklara anlatmak üzere çalışıyor. ■

"Hasan, tam kendimi tümüyle bulmuş, oluşturmuşken, asıl ürünlerimi verecekken, bu dünyadan ayrılmak zorunda kalıyorum. Oysa her şeye şimdi başlayacaktım."

Türkiye'den gelen konuk işçilerin
50 yılı belgesel fotoğraflarla "filmleştirildi"

Mehmet Ünal'ın merceğinden göç

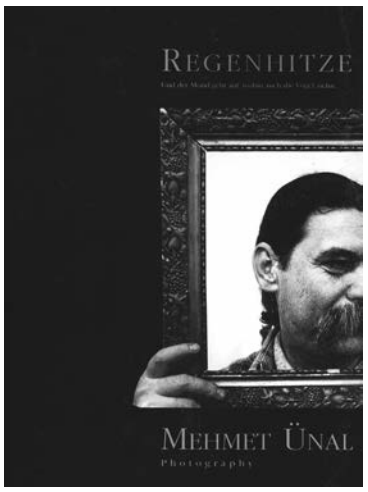

Son 35 yılı bizzat adım adım, 1961'de kadar geri giden dönemi de bir biçimde fotoğraflarıyla belgeleyen Mehmet Ünal, 50 göç yılımızı "belgesel fotoğraf" kapsamında film haline getirdi. Eylül ayından itibaren Federal Almanya'da katılacağı etkinliklerde gösterimlere çıkacağını açıklayan "göç fotoğrafçısı" Ünal, bir tarihsel tablo sunuyor.

"Gölgesiyle dans ettiğini" afişe de çıkaran Ünal, "Heimat Deutschland" (Vatan Almanya) başlıklı çalışmasıyla ilgili şu bilgileri verdi: "50'nci yıl filmini bitirdim. Artık gösterime hazır. Bu yılın Türkiye kökenli konuk işçiler nedeniyle özel bir önemi olduğu biliniyor. Etkinlikler yapılıyor. Benim de 35 yılım 'Almanya göçü' ile süslendi, ben de fotoğraflarımla bu göçün bir şeceresini çıkarttım. Bu fotoğraflarımdan bir tür belgesel film oluşturdum. Çeşitli yerleşim merkezlerinde ve kurumlarda bu filmi göstereceğim. Göçü, görsel malzemeleriyle, yani fotoğraflarla ve sözlü anlatımla sunuyorum Bu belgeler, şimdi 35 yıllık birikim biraraya getirilerek, müzik, ses ve görüntü eşliğinde izleyici karşısına çıkacak."

Mehmet Ünal'la film gösterimi konusunda bağlantı kurmak isteyenler, **www.foto-memo.com** veya **f-memo@hotmail.de** adreslerinden kendisine ulaşabilecekler.

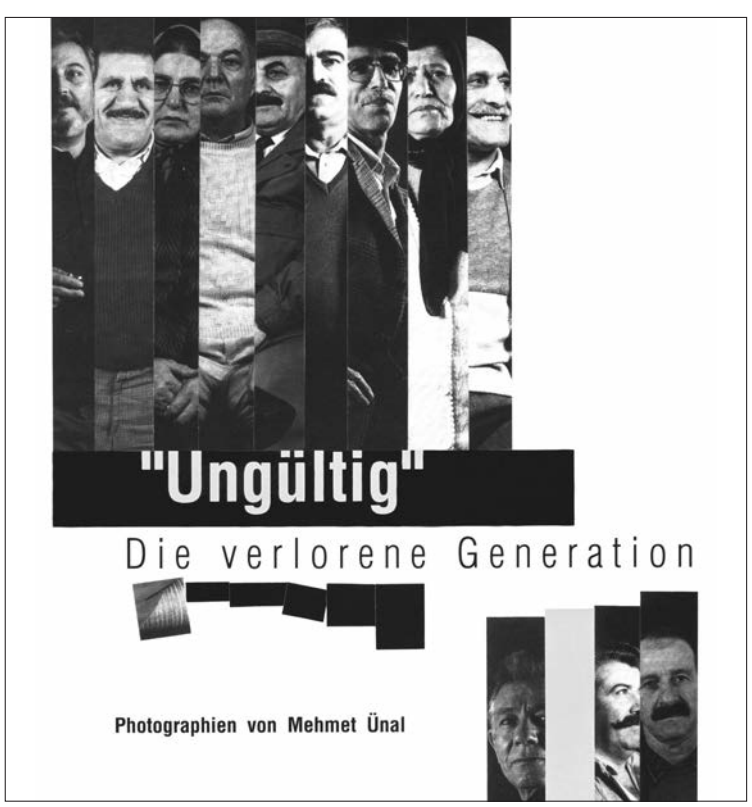

"Kültür" dergisine mektup…

Sanatı bir ihtiyaç haline getirmek için...

Kültür dergisi yazı kuruluna,

Öncelikle bizleri bir kültür sanat dergisiyle buluşturduğunuz için sizlere çok teşekkür ediyorum. Ancak böyle bir derginin varlığından 3'üncü sayı itibariyle haberdar olabildim. Derginizi okuduktan sonra bazı konularda görüşlerimi ve beklentilerimi yazma ihtiyacı duydum.

Bilindiği gibi gerek abone yoluyla, gerekse başka imkan ve koşullar sayesinde Türkiye'de yayımlanan bu içerikteki dergileri okuma imkanımız olabiliyor. Ancak sıkıntı, Avrupa'da böylesi yayınların yok denecek kadar az olması. Ben yaklaşık 5 yıldır Almanya'da yaşıyorum ve burada yayımlanan herhangi bir kültür sanat dergisine rastlamadım. Kendi açımdan günlük gazete ve kitapların dışında kültür sanat dergilerini okumak önemli bir ihtiyaç. Ancak biliyorum ki, ihtiyaçların her koşulda ve her durumda karşılanması mümkün olamıyor. Bu nedenle derginizi tesadüfen keşfetmiş olmak bende sevinç yarattı.

Derginizin 19'uncu sayfasında Gürsel Köksal ile yapılmış röportajda da söylenildiği gibi, sorun en temelde kültüre ve sanata karşı duyulan ilgisizlik ve talepsizlik. Bana kalırsa bu tespite eklenecek bir başka kavram da, sanatın bir ihtiyaç olarak görülememesidir. Kimi zaman durum tespitleri bizleri karamsarlığın cümleleriyle buluştursa da, çoğu zaman gerçekliğin tarifi başka türlü mümkün olamıyor.

Ancak derginizdeki yapılmış röportajlar sayesinde Avrupa'da yaşamlarını güzelleştiren, değer katma mücadelesi veren önemli kişilerle tanışmış bulunuyorum, bu da insanın insana yazıyla dokunması ve hayatlarına tanık olması anlamına geliyor. Avrupa' da en kalabalık göçmen nüfusuna sahip Türkiyelilerin sanatta kültürde azımsanmayacak başarıları var şüphesiz. Ancak başarılı, iyi eserlerleri bilebilmek, görebilmek ve tanıyabilmek kolay değil. Belki "Kültür" dergisi böyle bir görevi de üstlenmiş oluyor, bizlere hissettirmeden. Bu, şüphesiz en önemli bir yan taşıyor. Bana kalırsa ikinci bir önemli olan yan da, sanatla ilgili çalışma yapan kişilerin eserlerinden daha direkt olarak yararlanmamızı sağlayabilmeniz. Örneğin, öykü yazarlarının öykülerinden örnekler, şairlerin şiirlerinden örnekler şeklinde. Kültür sanat dergilerinde vazgeçilmez ve olmazsa olmazlardan biri, sanırım bu yöntem.

3'üncü sayınızda gözüme çarpan en önemli konu da, röportajlara fazlasıyla yer vermiş olmanız . Röportajların her biri birbirine benzer uzunlukta. Böyle olunca kültür sanat dergilerinden beklediğimiz tadı bulmak ya da – benim açımdan diyelim – aradığım tadı bulmak, zorlaşıyor.

Diğer taraftan derginin kağıt kalitesi, boyutu, görselliği gibi teknik konular kanımca sorun teşkil etmiyor. Alıcısının pek olamadığı kültür sanat dergilerinin, güç koşullarda yayın hayatlarını sürdürmeye çalıştıklarını tahmin etmek zor olmasa gerek. Kültür sanata artacak olan rağbet, belki dergilerin kağıt kalitesine bile etki yapacak güçte, ancak henüz erken bu cümleleri söylemek için.

Bir diğer konu da, derginin üç ayda bir yayımlanıyor olması, tabii ki gönlünüzün ve gönlümüzün arzulamadığıdır. Ancak söylemeye çalıştığım gibi, ne zaman ki günlük haberlerin okuma ihtiyacı gibi karşılanırsa öykü okumak, şiir okumak vs, beki de üç ayda bir yerine en azından aylık ya da onbeş günlük haline dönüşecektir.

Sanıyorum söyleyeceklerim şimdilik bunlardan ibaret, öncelikle "Kültür" dergisinin uzun soluklu ve başarılı yayın hayatı olması dileğiyle.

İyi ki sanat var, iyi ki sanatın dönüştürücü gücüne inananlar var.

Dostça selamlar

ÖZDEN ÇİÇEK

12. 6. 2011, Hannover

Kazım Çalışgan ve arkadaşları

Kazım Çalışgan ve arkadaşlarının Essen'de bundan 6 yıl önce ünlü Girardet Haus'un işliklerinde kurdukları Katakomben Theater, sokaklardan beslenip oralardan eklemlenmelerle yüreklere yürüyen bir hevesin izini sürüyor.

'Katakomben Theater' ile gelen direnç

BELKIS ÖNAL PİŞMİŞLER

Adını antik yeraltı tapınaklarından, gizli siniklerinden alıyor "Katakomben Theater", ama Kazım Çalışgan ve arkadaşları doğrudan gün ışığından sesleniyorlar. Biraz değil, basbayağı gözü kapalı bir kavga yaptıkları. Birazı tereddütlerle bezeli üşengeçliklere sesleniş, diğer yanı kategorik üleştirmeye direniş.

Hem de her yanı umut işi yaptıkları. Düpedüz bir cebelleşme.

Önyargıların nesnesi bir toplumsal gücün, hegemonik tutum karşısında kendini boşluğa bırakmasına engel olmayı hedefleyen, öngören bir gayret.

Söz konusu toplumsal güç, göçün buraya taşıdıkları, yani insanlar, bizim oralılar, önyargıların öznesi ve hatta tepeden tırnağa nesnesi. Öyle ki, artık en büyük parça olmaktan gayrı, hem günahkarı, hem bağışlayanı.

Kazım Çalışgan ve arkadaşlarının Essen'de 6 yıl önce ünlü Girardet Haus'un işliklerinde kurdukları Katakomben Theater hem sokaklardan beslenip hem de oralardan eklemlenmelerle yüreklere, elbet gönüllere yürüyen bir hevesin izini sürüyor.

Yalnızca bir imaj oluşturma değil tutumları. Asla. Aksine, destek olanaklarının, hizmet ve kültürel etki alanlarında karar alıcılarının, ödevleri liyakata göre üleştirme havasına, otoriteyi anımsatan gülümseme rollerine ve hatta ortayı bulma savsaklığına karşı "Bir rahat bırakın, bir bırakın" ya da tam tamına "Bizim bir vekalete ihtiyacımız yoktur" demekteler.

Yapılması gereken...

Tiyatronun sanat yönetmeni Kazım Çalışgan, "Biz" diyor, "yapılması gerekeni zaten yapıyoruz."

Asya, Karadeniz gibi albümleri olan, saz, cura, tambur, cümbüş, darbuka, davul, bendir çalmayı bilen, sayısız konserlerle sahne almış 1963 Malatya doğumlu müzisyen, Türkiye'deki lise eğitiminin ardından, ailesinin bulunduğu Almanya'ya gelip Ruhr Üniversitesi'nde Sosyoloji Bölümü'nü bitirir ve kültür sanat etkinliklerinin edinim süreçlerinde deneyim sahibi olur.

Bu süreç, kendisi açısından kültürel etkinlik içerik ve bütçelerinin yabancılara yönelik veya yabancıların hedef kitlede büyük rol oynadığı programlarda kararların hegemonik ve kategorik olarak katı bir tutumla yalnızca Almanlarca alındığını gözlemlediği bir dönem olmuş.

Yaşlılar kentiydi

Bu nedenle gündemdeki Kuzey Ren Vestfalya'daki "Zukunftsakademie"nin kuruluş ve biçimlenme aşamasında karar verici olarak, irade bildiriminde bulunma etkinlik ve sorumluluğunu taşımak için ciddi bir gayret, görüşme ve hatta tartışma yaşandığını dile getiriyor. Çalışgan, Kuzey Ren Vestfalya düzeyinde tasarlanan geleceğe yönelik kültürel eğilimlerin toplumsal ve bireyler düzeyindeki varsayımlarının rol oynayacağı projeksiyonlarında, burada yaşayan yabancılar adına yalnızca Alman öncelikli karar mantalitesinin belirleyici olmasının yanlış ve sığ bir tutum olduğunu vurguluyor: "Bu konuda mutlak gereklilik bir kolektif anlayıştır, bundan ayrı olarak bir danışma kurulu gibi, eşitler arası bir ilişki eşliğinde yeniden düşünülmesi gerekir" derken, "Almanya'nın kendini rahatlatması için bu kontrolden vazgeçip yabancıların bu hayata ortak edilmesi gerekiyor" vurgusunu da esirgemiyor.

Temel problem, Almanların yabancısız yabancılar politikasının yansıması. Kültür de tüketilen bir güç. Gelecekteki on yıllarda gençlerin yarısı yabancı olacak ve bu kitlenin neyi nasıl tüketmesi gerektiği, bu anlamdaki yönlendirmenin tek yanlı, bencilce bir hevesle tasarlanması, kaçınılmaz olarak çokkültürlülüğün reddi anlamına gelir. Bu, özellikle kültür ve sanat alanında son derece sakıncalı ve bu alanın yaratıcı gücünün, ruhunun kabul etmeyeceği bir durumdur.

İşte Katakomben Theater'in sanat yönetmeni Çalışgan, bu anlayışla bulundukları alanı dünya müzik merkezi yapmak istediklerini, Latin, Rus, Polonyalı, Portekiz, Kürt, Türk, Şarklı ve Afrikalı grupları destekleyen sunumlarından, iki dilli tiyatro gruplarından, çocuklara tiyatro ve müzik programlarından söz ederken, kurum olarak iki dilli kültür dergisini de belirli aralıklarla yayınladıklarını da ekliyor.

Ses ve sihir, flüt, Küba, Yunan, Portekiz, Nefes, Döngü, Doğu ve Batı'nın birbirinde "hiçleşmesi", Sufi Jazz, Alman dilli Türk komedyenler, Liberyalı gitarist, Ruhr tiyatroculları, salsa, resim sergileri, genç saz ve klarnet ustaları... Değil bir iki ve hatta üç, sayısız dilde insan ve yaratının güne, gün ışığına çıkışına tanık olmak isteyeceklere sürekli ve derinleşme arzusu taşıyan yeraltı işliğinin canlı ruhundan bir küçük ayrıntı...

Bir ara vakit bulun, o ara bu sıralarda olsun mesela ve Andreas Heuser ile Kazım Çalışgan'ı bir Karadeniz türküsünde dinleyin deriz... ■

"Almanya'nın kendini rahatlatması için bu kontrolden vazgeçip yabancıların bu hayata ortak edilmesi gerekiyor"

AGORA42 DERGİSİNİN GENÇ YAYINCISI NAZIM ÇETİN, DOĞRU SORUYU ARIYOR

Kral disiplini süzgecinden halka ekonomiyi anlatmak

Almanlar Agora42 dergisini ve yayıncısının da Türk olduğunu görünce çok şaşırıyorlar. Dergi içerik olarak yüksek seviyede. Sıradan bir Alman okur eline alıp kolaylıkla kavrayamaz belki birçok yazılanı. "Evet bir şey demiyorlar belki ama, bakışlar her şeyi söylüyor zaten."

IŞIN SIGEL

Nazım Çetin'le "Türkiye'nin Dış Politikaları" konulu bir toplantıda tanıştım. Konuşmacılar Yalım Eralp ve Günther Seufert, AKP ile birlikte "AB yolunda Türkiye", "eksen kayması" gibi konuları tartışırken, konu "Yeni Osmanlıcılık" kavramına gelip takılınca salonda arka sıralardan el kaldıran Nazım Çetin'in gür ve tepkili sesi dikkatli bakışları bir anda kendisine çekmişti. "Türkiye'nin dış politikalarını mı konuşuyoruz, Osmanlıyı mı? Bu noktada kasıt ve art niyet aramamak çok zor" diye serzenişte bulunmuş, Günther Seufert'i "Yeni Osmanlıcılık" kavramını kapsam dışı tutmaya davet etmişti.

Toplantı sonrası "Agora42"nin yayıncısı Nazım Çetin'le arka sıralardan elini kaldırarak isyankar tavılarla itiraz eden 34 yaşındaki Nazım Çetin'in aynı kişi olduğunu öğrendim. Durur muyum? Yok böyle bir şey, sadece Almanya'nın değil aynı zamanda Avrupa'nın ilk ve tek ekonomi-felsefe dergisi "Agora42"yi tam 3 seneden bu yana çıkaran bir Türk yayıncıyı yakalamak 50 yılda bir nasip olur. Alman aydınla köprü kuruyor bizimki. (Türk ya, hemen "bizimki" tabii.)

Nazım Çetin, Ankaralı.

İki ayda bir yayımlanan ve 10 bin adet basılıp dağıtılan Agora42 için "ekonomide aydınlanma" tanımını yapıyor ve ekliyor: "Ekonomiyle felsefe birleşince buna 'Kral disiplini' denir. Biz de okura kral disiplini süzgecinden geçmiş bir yayını sunuyoruz."

Agora42'nin Almanya çapında dağıtımını Der Tagesspiegel üstlenmiş. Arte, Phoenix, 3Sat redaksiyonlarının da taradıkları dergiler arasında. Yani "fikir aldıkları" yayın organlarından. Tübingen Eberhard Karls Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi mezunu Nazım Çetin, İspanya'da Pompeu Fabra'da masterini yapmış, doktorasını ise Witten-Herdecke Üniversitesi'nde "summa cum laude" ile tamamlamış.

Agora42'inin yanı sıra 2008 yılında kurduğu Kürn Cetin Capital AG ile orta ölçekli ve büyük ölçekli kuruluşlara mali danışmanlık hizmeti sunuyor.

"Kimisi Ferrari ile kimisi de kitap okuyarak mutlu oluyor" diyen Nazım Çetin, kötü tarafları nelerdir diye sorunca Almanları "hedonist ", Türkleri de gösteriş düşkünü olarak tanımlıyor.

İngilizce, Almanca, Türkçe, Fransızca ve İspanyolca konuşuyor.

Alman eşi Nadine'le lisede tanışmış. İki çocuk babası. Tatillerde çocuklarını Türkiye'ye götürüyor, Türk kültürünü, masallarını, şarkılarını okuyor çocuklarına.

Avrupa Birliği üyeliğimize gelince, "Ne gerek var, reformlar Avrupa için değil bizim için olmalı" diyor. Ekonomide büyümeyi Recep Tayyip Erdoğan'a mal etmekten çok, pragmatik bir politikacı olarak gördüğü Kemal Derviş'e yoruyor. Nazım Çetin'e göre Başbakan Erdoğan, Kemal Derviş'in attığı teorik zeminleri gerçeğe uygulayıp Türkiye Cumhuriyeti'ni bugünkü seviyeye getirdi.

Uyumda Türk medyasının üstüne büyük görevler düştüğünü söyleyen Nazım Çetin Alman medyasının ise yeterince Türk aydınına yer açmadığından şikayet ediyor.

"Felsefesi olmayan bir ekonomi düşünülemez" diyen Nazım Çetin ile Almanya'da benzeri olmayan yayın organı "Agora42", Türkler, Almanlar, imaj sorunu ve ekonomi üzerine sohbet ettik:

- Neden "Agora", neden "42"?

NAZIM ÇETİN - Agora42 entelektüellerin buluşup tartıştığı bir platform. Sağ, sol değil, konuları her açıdan ele alıyoruz. Douglas Adams'ın "Galaksiye Otostopla

Yolculuk" adlı kitabından esinlendik. Orada ilerlemiş bir toplumdan söz ediliyor. Hayatın anlamını arıyorlar. Cevaplar ortada ama sorulması gereken doğru soruyu bir türlü bulamıyorlar. Gelişmiş bilgisayarın yanıtı hep "42". Doğru soruyu sorsalar yanıt orada aslında. 42 buradan geliyor. Agora ise Antik Yunan'da "toplantı alanı" anlamına geliyor. Bu açıdan bakarsanız biz de aydınlara bir toplanma alanı sunmaya çalışıyoruz. Bugün baskımız 10 bin, ama hedef 30 bin baskı. Diğer ülkelerde de yayımlamak istiyoruz. Türkiye'den copy right için teklif gelirse hemen kabul ederiz.

- Agora42'nin hem okurları entel hem de yazarları. Neden böyle zorlu bir işe soyundunuz?

NAZIM ÇETİN - Toplumu sarsmak, bilgilendirmek, uyandırmaktı hedef. Bilgi yoksa, üsttekiler istediklerini yapabilirler. Bilinçlenirseniz sorgulamaya başlarsınız. Toplum, iktisattan haberdar değil. Mercedes'in hisselerinin çıkıp inmesi sadece hissedarı ilgilendirir. Bunun dışında Merkez Bankası faizi indirdi mi, çıkardı mı, asıl bunlar önemli. Bunlar ülke ekonomisini etkileyen konular.

Ekonomik krizle birlikte, sade vatandaş ekonomik sistemin ne anlama geldiğine kafa yormaya başladı.

Ekonomi kimin için yapılır? İnsanlar için. O zaman felsefeyi işin içine katmanız gerekir. Matematiksel formüllerle bu iş olmaz. 250 senelik ekonomi tarihi var. Ekonomistler kendilerini her zaman kendini felsefeci olarak görmüştür. Adam Smith, Alfred Marshall, hatta Karl Marx. Felsefeyi içine katmazsan sistem yanlış gider.

"Agora42", bugün Arte, Phoenix, 3Sat redaksiyonlarında taranan dergiler arasında. Fikir aldıkları yayın organlarındanız.

- Almanya'da yaşayan biz Türkler ya doktor, mühendis, avukat, olmadı milletvekili olmak isteriz. Sizi iktisatçı olmaya iten asıl sebep nedir? Çok para kazanmak olmasa gerek?

NAZIM ÇETİN - Bu işte para yok aslında. IMF'nin başında olursan o başka. Ailem 1971 yılında Magstadt kentine işçi olarak çalışmaya geldi. Annemle 1.5 yaşındayken 1978 yılında Almanya'ya babamın yanına geldik. Annemle babam Türkiye'ye dönme endeksli yaşadılar, yatırımlarını hep bu yönde yaptılar. Realschule 7'nci sınıfta liseye (Gymnasium) geçtim. Babam eğitimimiz üzerine çok düşerdi. Vardiyalı çalışıyordu ve gece 11'de eve geldiğinde her zaman okul çantamı açıp öğretmenin verdiği ev ödevlerini yapıp yapmadığımı kontrol ederdi.

Annem ise Almancayı çat pat biliyordu. İletişim kurabilecek kadar da babam Almanca konuşuyordu. Ancak veli toplantılarını hiç kaçırmazdı. "Okuyacaksınız" derdi. Okuduk. Ağabeyim inşaat mühendisi oldu, ben de iktisatçı.

Babam ve ben...

12'nci sınıfta Gymnasium'u bırakıp ben de meslek öğrenimi görmek ve diğer arkadaşlarım gibi hızla iş hayatına atılmak istedim. Para kazanmak istiyordum. Babam hem çok kızdı hem de çok üzüldü. 18 yaşındaydım ve beni zorlayamıyordu. "O zaman boş oturmak yok, çalışacaksın" dedi. Mercedes fabrikasında kapı frenleri takıyordum. Bantta çalışıyordum. Belim, kollarım, ayaklarım ağrımaya başladı. Sonra yeniden Gymnasium'a döndüm. Sınıfta 4 Türk'tük. Zamanla iktisata ilgi duymaya başladım.

Makro ekonomi dersinde iktisatçı olmaya karar verdim. Ekonomide büyüme ülkeleri ne hale getirdi? Babam buraya neden geldi, kendi ülkesinde iş neden bulamadı? Bunların cevabını bulmak için iktisat okudum. Ekonomide güçlü olmak için eğitimin şart olduğunu gördüm. Yurtdışından gelen, yatırımını her an geri çekebilir.

Güney Kore ile Gana 1960'da ikiz ekonomiye sahipti. Güney Kore eğitime çok yatırım yaptı. Şimdi Güney Kore nerede, Gana nerede?

- İspanya'da master yapmışsınız. Yüksek öğrenim pahalı. Sizi kim destekledi?

NAZIM ÇETİN - Evet İspanya'da Pompeu Fabra'da master yaptım. Okurken Mercedes'te akşam işlerinde çalışıp Barcelona için para biriktirdim. Bafög öğrenci kredisinden yararlanmak için diploma tezimi bilerek gecikmeli verdim. 14 bin mark biriktirip okula yatırdım. Daha sonra dönünce Landesbank Baden-Württemberg'te çalışmaya başladım. Sonra Landesbank Baden-Württemberg'i bırakıp bir iş arkadaşımla ve bir Londralı bankacıyla beraber bankalara capital market/money market danışmanlığı sunmak için şirket kurduk.

Paraları ödeyemeyen firmalara danışmanlık yapıyordum. Bavaria'da Sparkasse'ler için ilk biz Non-Performing/Sub-Performing Loan isimli transaksiyonlar yaptık. Maple Bank'a şirketi devredip şirketin Almanya sorumluluğunu üstlendim.

Doktoramı ise Witten-Herdecke Üniversitesi'nde "summa cum laude" ile tamamladım. Akademik kariyere devam ettim. 2007'de Maple'dan çıktım.

- İktisatçı kökenli bir yayıncısınız. Üstelik uzmanlaştığınız konuda yayıncılık yapıyorsunuz. Almanya böyle bir dergiye hazır mı?

NAZIM ÇETİN - Benim son yıllarda Avrupa ve ABD de gördüğüm insanların sistemi sorgulamaya başladığı. Şimdiki sistem, insan için yapılmamış görünüyor. Ekonomik aydınlanma bu nedenle önem taşıyor.

Sisteme faydalıysanız o zaman iyisiniz. Diğer türlü ise değilsiniz. Baş felsefecimiz eskiden "Toplum için kapitalizm mi, sosyalizm mi daha iyidir?" sorusunun hakim olduğunu bugün ise sorunun yön değiştirerek "Ben toplumu nasıl kurmalıyım ki sisteme faydalı olsun?"a dönüştüğünü söylüyor.

Şimdi durum çok daha tehlikeli. Hükümetler sistemin çatlaklarını kapatmak için ellerinden geleni ardına bırakmıyorlar. Bunun faturası sade vatandaşa çıkıyor. Her zaman bir alternatif vardır.

Ekonominin bilim olarak parçalanması gerekir. Psikoloji, felsefe de içine dahil edilmeli. Umarım daha insancıl sistem çıkar ortaya. Yani, sadece Almanya değil tüm dünya böyle bir dergiye hazır.

Soruya gelince, evet Almanya ekonomide "açık" olmak zorunda. Uyuma sürekli olarak Dünya Şampiyonluğu'nu örnek gösterip "kapalı" kalması mümkün değil. Peki bu şampiyonluğu nasıl kazandılar? Sertleştirilmiş sosyal re-

Ekonomi kimin için yapılır? İnsanlar için. O zaman felsefeyi işin içine katmanız gerekir. Matematiksel formüllerle bu iş olmaz. 250 senelik ekonomi tarihi var.

formlarla ve son 15 senedir maaş zammına hayır demekle. Bu, sonuçta, gerçek devalüasyon üzerine, üretimi başka ülkelere bakarak daha ucuz yapabilmek demekdir. Bu yönde Almanlar Yunanistan'a haksızlık ediyor. "İflas etti edecek, biz para vermeyiz" bakışı hakim. Mecbur yapacaksın kardeşim. Çünkü senin kazancın, başka yerin zararı. Basit bir hesap. Christine Lagarde'ın Almanya'ya karşı yaptığı kritikte yani gerçekler de var. Bu bakışı, mantığı değiştirmek gerek. Almanya'nın ekonomisi dünyaya bağlı. Aslında bunu Almanlar biliyor.

- Agora42'de her sayıda ağırlıklı olarak bir konuyu ele alıyorsunuz. İş, özgürlük gibi...
Yeni sayıda ağırlık vereceğiniz konu hangisi?

NAZIM ÇETİN - Yılın sonunda "göç" konusunu mercek altına alıyoruz. Göçün ekonomiye katkısı, Almanya'nın göçmen politikalarının sonuçları, bazı sorunları doğurdu. Türk'ün imajı ise gerçeği yansıtmıyor.

İşte söz konusu sayıda Alman ve Türk aydınlarıyla birlikte Türk toplumunu analiz etmek istiyoruz. Dergimizi aydınlar sahiplendi. Ne yazık ki çok az sayıda Türk okurumuz var.

- Almanya'da aydın okurun sahiplendiği bir felesefe ekonomi dergisinin başında bir Türk'ün olduğunu görenler ne yapıyor? Gerçi sizin işiniz entellerle. Sanırım aydınlardan böyle reaksiyonlar gelmez.

NAZIM ÇETİN - Almanlar yayıncının Türk olduğunu görünce çok şaşırıyorlar. Dergi içerik olarak yüksek seviyede. Sıradan bir Alman okur bile eline alıp kolaylıkla kavrayamaz belki birçok yazılanı.

Evet bir şey demiyorlar belki ama, bakışlar her şeyi söylüyor zaten.

- Konu medya olunca hele hele Almanca yayın yapan bir derginin başında Türk olunca, Alman medyasında Türklerin ele alınışını sormamak olmaz.

NAZIM ÇETİN - Alman medyasında topluma verilen Türk imajı çok yanlış. Türklerle ilgili olan bölüme gelince. Mesut Özil şahane bir futbolcu. Eğlendirince güzel, gol atınca harika. Ama biz 3 milyon Mesut Özil çıkaramayız. Bir de "Bak ne güzel entegre olmuş" deniyor.

Olayın arkasına bakalım bir de. Mesut Özil eski kız arkadaşına dinini değiştirtti, üstelik Almancası bozuk. Bu mu iyi entegre olmak, sorarım size? Yani, Almanların uyum anlayışları "Bizi eğlendirin, gerisine karışmayın" ise, bunu bize açık ve net söylesinler. O zaman onun da çaresini buluruz.

Sarrazin'in katıldığı programlarda, tartışmalarda karşısına Türk konuk oturtmuyorlar. Oysa aydın Türkler var. Almanlardan iyi Almanca konuşan Türkler var. Neden çağırmıyorlar onları?

Almanya'da yeterince Türk aydını var. Tek bir Türk aydınını ekranlara getirsen bile yeter, fikirleri değiştirmeye yeter. Çürükleri göstermekten vazgeçip, sağlamları göstersinler.

Eğer biz bunlar gibi, Türkiye'de ne zaman Almanya ve Almanlar tartışılsa tutup dazlakları Almanya temsilcisi olarak ekrana getirsek ve düşmanlığı körüklesek ne olur? Almanya'daki Türk toplumunun ekonomisi güçlü olsaydı, bu şekilde muamele görmezdi. Bizim de bir sürü ev ödevlerimiz var. Hatalarımızı elbette düzeltmemiz lazım.

Ancak medyanın bu olayı nasıl kullandığını görmek beni çok kızdırıyor.

İşin özeti şu: Bizim olmadığımız ortamlarda hakkımızda konuşuluyor. Ve bunu sadece Türklere yapıyorlar. Bakın, Yunanistan meselesine gelince nasıl Yunan yazarlarını, sanatçılarını ve entelektüellerini konuşmaya davet ediyorlar.

Diğer taraftan üniversitelerde Türk bilimadamlarının görüşlerinden yararlanmak isteriz.

Son kuşak Türklerden ise çok umutluyuz. Almanlar bunlara yönelmeli. Her iki dili de konuşuyor son kuşak Türkler ve bundan dolayı Türkiye ile Almanya arasında ekonomik ve kültürel yönden köprü oluşturma potansiyeli var. Ne yazık ki bazan her iki dili de birbirine karıştırıyorlar. Bu demek ki, dil çok önemli ve bu potansiyeli kullanabilmek için anadili, Türkçe'yi, çok iyi bilmeleri gerekiyor.

Medyada aydın Türkleri göremesek de siyasette Türkler son derece etkili.

İki bakanımız var. Güzel elbet. Bunlar göstermelik mi yoksa gerçek bakan mı bunu da zaman gösterecek.

- Alman medyası Türk aydınlarına yer vermiyor yönündeki eleştiriniz "imaj" sorununu akıllara getiriyor. Ya Türk medyası imajımızı cilalamamızda ne derece etkin?

NAZIM ÇETİN - Evet kesinlikle imaj sorunumuz var bizim. Almanlar hâlâ Türk komşu istemiyor. Sarrazin'in kitaplarını alıyorlar. Oysa sorunları birlikte çözmemiz gerekiyor. Türk medyasına burada büyük iş düşüyor.

Bizim evde Türk televizyon kanalları yok. Annemlere gidince hep dizi ve magazin programlarının ekranları kapladığını üzülerek görüyorum. Almanya'daki Türkleri eğitmeye yönelik, yol gösteren programlar eksik.

Elbette eğitim işi aileye düşüyor.

Diğer taraftan Türkçe gazetelerin, yayınların uyuma ciddi ölçüde hizmet ettiğini düşünüyorum. İnsanlar Almanya'da yaşıyorsa anadilinde Türkçe gazete okuyabilmeli, televizyon izleyebilmeli. Bu herkesin doğal hakkıdır. Ama bu demek değil ki, yaşadığın ülkenin dilini öğrenmeyeceksin, buradaki hayata katılmayacaksın. Alman gazetelerini okumayacaksın... Yani, bu, topluma entegre olmayacaksın anlamına gelmez. Temas kesilemez elbette.

Ve bizim bu doğal hakkımızı eleştirenlere de şunu söyleyim: Amerika'da, İspanya'da, İngiltere'de, hatta dünyanın bütün ülkelerinde, Almanlar da öyle yapıyor. Doğal hakları da zaten.

Amerika'daki Almanlar başta entegre olamadılar. Gettolaştılar. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ancak Amerika'da dil öğrenip entegre oldular.

- Uyum da Türk kökenli komedyenlerin rolü nedir sizce? Birlikte gülmeyi nihayet başarabildik mi?

NAZIM ÇETİN - Türkler Alman komedi dünyasında baskınlar. Almanlar ve daha da çok Türkler üzerine espri yapıyorlar. Çünkü hayatımız komedi. Almanlar izliyor onları. Fakat bir Kaya Yanar Türkler üzerine espri yapmayı bıraksın, tutmaz.

- Bir iktisatçıya büyük bir zevkle sormak istediğim bir soru var. Parayla saadet olur mu?

NAZIM ÇETİN - Bakın son Gallup anketinde ortaya çıkan şuydu: Fransızlar, Almanlar, İngilizler zengin ama gelecekleri konusunda çok karamsarlar ve bundan dolayı da mutsuzlar. Vietnam gibi ülkelerde insanlar geleceklerini parlak görüyorlar. Yani saadeti sadece paraya bağlamak doğru olmaz. Çünkü duyguları bir kenara bırakamazsınız.

Bu sebepten dolayı Almanya gibi ülkeler uzman ekip kurup yeni ekonomi büyüme endeksi arıyor.

Bu araştırmaya toplumun duygularını da dahil ediyorlar. Ölçmesi elbette çok zor. Kimisi Ferrari ile kimisi kitap okuyarak kimisi de bisikletle mutlu oluyor.

Almanya'da yeterince Türk aydını var. Tek bir Türk aydınını ekranlara getirsen bile yeter, fikirleri değiştirmeye yeter. Çürükleri göstermekten vazgeçip, sağlamları göstersinler.

Şimdi geleceğe bakınca, Recep Tayyip Erdoğan "En az 3 çocuk olsun" dedi. Bu ilerisi için önemli ve doğru. Çünkü Almanya'da gördüğümüz gibi demografik değişimler güçlükleri – genç ve kalifiye işgücü bulmasını – beraberinde getiriyor. Biz sanayileşen bir ülkeyiz. Ve tarih gösteriyor ki sanayileşen ve bundan dolayı zenginleşen ülkeler bir kaderi paylaşıyor: Doğum oranı düşüyor ve demografik değişimler zorluk çektiriyor. Yani buna karşı tedbirimizi şimdiden almamız lazım.

Erdoğan'ı bu yüzden anlıyorum. Zenginler var, ama çocuk sayısı düşüyor. Elbette bunu söyleyen, bunu düşünen, makro coğrafi eşitsizlik oluşmasına karşı da tedbirini alması gerekiyor. Umarım bu da düşünülmüştür.

Ülke zenginleştikçe doğum oranı düşüyor. Toplum maddi mutluluğu tercih ediyor. Eğlenmek istiyorlar. Hedonizm yükseliyor. Fakat bu sürekli bir durum değildir. Demografik gerçekler eğlenceyi telafi ediyor.

- Size göre Recep Tayyip Erdoğan AB'ye girmeyi gerçekten istiyor mu?

NAZIM ÇETİN - Soruyu şöyle soralım isterseniz: "Girersek gerçekten bize yararı var mı?" Ekonomik açıdan her iki yöne de batıya ve doğuya açık olmak gerekiyor. Bunu da şimdiki hükümet başarıyla yapıyor. Eğer piyasa varsa açılmamız gerekiyor. Bu konuda Almanya-Çin ilişkisine bakın.

Çifte standart

Çıkarımız yoksa üye olmaya gerek yok. Vizenin ise kaldırılması şart. Türk işadamları Almanlar gibi sorunsuz Avrupa'ya gelip iş yapabilmeliler. Merak etmesinler korktukları gibi 74 milyon buraya gelmez. Çıkar için hatta bizim de Avrupa'ya vize uygulamamız düşünülebilir. Yani Yalım Eralp Bey'in dediği gibi: Bunlar her şeyi nasıl çifte standartla ölçüyorsa biz de aynısını yapmalıyız. Şimdi burada gümrük birliği gibi standartları açmayalım.

- Kendinize örnek aldığınız isimler?

Türk ekonomistler olarak Kemal Derviş, Daron Acemoğlu, Dani Rodrik, hatta hemşehrim Ali Babacan.

- Almanlar bizden korkuyor mu yani?

Türklerin verdiklerini, vereceklerini görmüyorlar. Bizden faydalanmak istemiyorlar gibi geliyor bana. Korkmasınlar. Yamyam değiliz. Bize güvensinler. Her toplum gibi bizim de içimizde çürükler var. Alman medyası devamlı bu çürükleri gösteriyor ve diyor ki: Bakin işte, bunlar Türk. Bu çürükler ise haklı olarak halkı korkutuyor. Ben Türk insanını büyük andımıza uymaya davet ediyorum "Türküm, doğruyum, çalışkanım…"

Engelleri görüp, aşmaya çalışalım. Hep beraber ilerleyebiliriz. Cesareti kaybetmeyelim. İmajımızı bozmayalım.

Türk işgücü göçünün 50'nci yılını kutluyoruz. Büyük zaman dilimi. Ne yaptık biz burada ve nereye geldik? Soruyorum size, bu kadar zaman sonra kaç Alman şirketinde Türkler yönetimde? Yani bu bizim beceriksizliğimizden doğan bir şey mi? Bakın Amerika'da Hintliler, Türkler dünyanın en büyük şirkelerinde yönetimde. Burada neden olmuyor?

Bizim de eksikliklerimiz var.

Bunlar istemiyor, biz de küsüyoruz.

■

[Emre Ertem]

Berlin müzeleri, sanal ortamda

Berlin'de bulunan "Gemäldegalerie" ve "Alte Nationalgalerie", Google'ın 1 Şubat 2011'den beri kullanıma sunduğu "Art Project" uygulamasının Almanya'daki ilk temsilcileri oldular. Google ile yapılan işbirliği sonucu Berlin Devlet Müzeleri, dünyanın önde gelen diğer 15 müzesi ile beraber internet ortamında koleksiyonlarını gezme imkanı sunuyor.

Google hesabı bulunan internet kullanıcıları, Google Art Project sayesinde, Berlin'de bulunan Gemäldegalerie ve bu yıl kuruluşunun 150'inci yıldönümünü kutlayan Alte Nationalgalerie'nin yanı sıra New York Modern Sanat Müzesi, Tate Gallery, Versailles Sarayı ve Amsterdam Van Gogh Müzesi'nin de aralarında bulunduğu dünyanın en önemli 17 sanat müzesini sanal ortamda ziyaret etme imkânına kavuştular.

Google Art Project (**www.googleartproject.com**), projeye katılan müzeler içinde 360 derecelik açıyla gezinti imkânı sunarken, ziyaretçiler yüksek çözünürlükle kullanıcılara sunulan 1061 eser arasından kendilerine özel bir koleksiyon oluşturarak, bu koleksiyonu Twitter ve Facebook üzerinden paylaşabiliyor. Ayrıca, projeye katılan her müze Google ile işbirliği içinde bir tablosunun "Gigapiksel" fotoğraf teknolojisiyle fotoğraflanmasını sağladı.

Berlin Devlet Müzeleri, Google Art Project uygulaması kapsamında, Edouard Manet'nin "Im Wintergarten" (1879) ve genç Hans Holbeins'ın "Der Kaufmann von Gisze" (1532) tablolarını 7 milyar piksellik çözünürlükle kullanıcılara sunuyor. Bu yüksek çözünürlük sayesinde, internet kullanıcıları müze kullanıcılarından daha ayrıntılı bir biçimde sanat eserlerini inceleme imkânı buluyorlar.

TÜRKÇENİN ALMANYA'DAKİ RADYOLARDA KULLANIMI VE DAHA BAŞKA ŞEYLER...

Dil bir direnme aracı mıdır?

WDR Funkhaus Europa'nın Türkçe de dahil çeşitli dillerde hitap ettiği kitleye ne tür mesajlar verdiği, büyük çoğunluğunu emekçilerin oluşturduğu bu dinleyici kitlesi üzerinde nasıl bir ideolojik işlevi yürütmekte olduğu, geniş bir araştırma konusu. Umarız bunu birileri yapar ya da yapıyordur.

CELİL DENKTAŞ

Öğrenimde anadilin önemi, iki dilli eğitimin erdemleri vs, bunlar pek çok yayın organında yeterince işleniyor. Özellikle Duisburg/Essen Üniversitesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin bu konulardaki çabaları, kararlılıkları takdire değer. (Duisburg/Essen Üniversitesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü öğrencileri Mayıs 2008'den bu yana iki aylık, "Die Gaste" adlı bir Türkçe gazete çıkartıyorlar. Gazetenin PDF formatındaki sayıları, **www.diegaste.de** adlı internet adresinde bulunabiliyor.) Bu işin sorumluluğunu doğrudan üstlenmesi gereken kurumları çoktan aştılar, hatta onlara yol gösterecek bir konuma geldiler. Gençlik duyarlığı! Yalın, çıkarsız ve enerjik. Şimdi inatla babalarının, dedelerinin bu ülke topraklarına alınteri olarak karışıp karşılığı hiçbir zaman alınamamış emeklerine sahip çıkıyorlar. Çok iyi yapıyorlar.

Sözünü ettiğimiz kurumlar ise ya bu işlerden çoktan "yan çizmiş" ya da nereden edindikleri belli olmayan tam tersi bir "misyon"u üstlenmiş durumda. Bu da anlaşılabilir bir şey, çünkü, bu konumlardaki kurum ya da kurumların hemen hemen tümü ya göçmenlerin -kelimenin tam anlamıyla- postalandıkları vatanlarının politik denge hesaplarından nasipleniyorlar ya da buradaki emek karşıtı politikalara sivil toplum kuruluşu üreten fonlara kollarını kaptırmışlar. İkiyüzlülük kolay değil. Ve malum, burada hayat zor. Üstelik ardı arkası hiç kesilmeyen bir de ekonomik kriz(ler) var. Ama neden bu hallere düştükleri değil, bu hallere düşmenin bedelini göçmen emekçilerden nasıl çıkartma hevesinde oldukları, bizi asıl ilgilendiren.

Tabii, Türkiye kökenli göçmenler asıl konumuz. Çünkü şu nokta bizce çok açık: Anadilin dolaylı yollardan yasaklanması, iki dilli eğitimin aşağılanması, bunlar da olmadı, dilin yapısının, kalitesinin kasıtlı olarak bozulması, emek karşıtı bir politikadır. Bu politika, emeğin ekonomik ve politik örgütlenmesine karşı burjuvazi tarafından çok geniş kapsamlı olarak yürütülen ideolojik mücadelenin bir parçasıdır.

Ha, buraya derhal kısa bir not düşelim: Kendi coğrafyamız da bu tespitin asla dışında değildir ve hatta emek mücadelesinin sürdüğü tüm coğrafyaları -koşulları ne denli farklı olsa da- da bu kapsamda görelim. Bizim bu yazıda ele aldığımız bu genel sorunun alt başlıklarından yalnızca birisidir.

Önemli bir noktaya parmak bastığımızı düşünüyoruz. Şöyle ki, son 50 – 55 yıla yayılmış olan Türkiye'den Almanya'ya göçün tek nedeni buradaki emek açığıydı. Hatta bu açığın kapatılmasında 12 Mart ve 12 Eylül sonrası zorunlu siyasal sığınmaların da rol aldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Toplam sayısı tam/net olarak bilinmese de bu "özgün" emek göçünün Almanya'daki kalifiye işgücü açığını kapatmada önemli bir rol oynadığını biliyoruz. Bu, tarihsel bir gerçek. Diğer taraftan da yabancı işgücünün, özellikle de Türkiye'den gelenlerin, bugün Almanya'yı sosyal haklar düzeyinde hâlâ dünyadaki pek çok kapitalist ülkeden ileri durumda sayılmasını sağlayan kazanımlarda öncü, militan bir rol üstlenmiş olduğunu da yakın tarihten biliyoruz.

"Misafir işçinin" Almanca konuşması

Ama başlangıçta dil, sorun değildi. Çünkü Almanya, Üçüncü Dünya'yla kurmuş olduğu eşitsiz dış ticaret ağı sayesinde risksiz olarak edindiği aşırı bir artı değeri ulusal sınırları içerisinde paylaşıma sunabiliyordu. Almanya büyük burjuvazisi savaş sonrası Avrupa'sının en çok kollanan, desteklenen fonlarının sahibi olmuştu. Dolayısıyla Prusya'nın diğer Alman prensliklerine silah zoruyla dayatması sonucunda 19'uncu yüzyılın son çeyreğinde

ulaştığı dünya kapitalizminin "süper güç"lerinden biri olma konumuna bugün yeniden ulaşabildi.

Alman büyük burjuvazisi her ne kadar tümüyle kendi hakkı olarak gördüğü aşırı artı değerin ulusal sınırlar içerisinde paylaşımına gönülsüz olsa da, 20'nci yüzyılın başında geçirmiş olduğu deneyim, şansının devrime neredeyse beş kala geri/lehine dönmesi, ona çok şey öğretmişti. Dolayısıyla ulusal işçi sınıfının ekonomik refahını, sosyal haklarını kollamak durumunda kaldı. Doğal olarak bundan "gelişmekte olan" ülkelerden ithal ettiği işgücü de nasibini aldı, bu da sineye çekildi. Ancak bir yere kadar!

Duvar yıkıldığında, kapitalizmin tüketim nimetlerinden yararlanmaya aç, bu uğurda köleleşmeye kayıtsız şartsız hazır bir "ucuz-kalifiye" işgücü hücumu bekleniyordu. Hücum gerçekten oldu olmasına, ama, birkaç yıl içerisinde duvarın da yalnızca kapitalist sızıntılara karşı bir önlem olmadığı, duvarın arkasında bu süre içerisinde yetişen niteliğin saf "işgücü"nün ötesinde yeşeren bir "insani" nitelik olduğu da ortaya çıktı.

Evet, tüketime, kapitalistleşmeye, tuzaklara düşürülmeye eğilimli kolay kazanç hırsı vardı var olmasına ama, kötü koşullarda ucuza çalışmayı, yeniden köleleşmeyi reddeden bir direnç de vardı.

Bu noktaya kadar bırakın "misafir işçinin" Almanca konuşmasını, hiç konuşmamasını yeğleyen düzen, birdenbire dil öğreniminin erdemlerini keşfetti. Bu erdemler tabii ki Almancayı öğrenecek yabancı emekçinin, mesela Marx'ı falan yazdığı dilde okuyup ya da Brecht tiyatrosuna abone olup veya Goethe'nin şiirlerini Almanca aslından ezbere okuyarak ufkunun açılmasıyla ilgili değil. Bu erdem daha çok -neredeyse- "matematiksel" bir yapıya (structure) sahip olan Alman dilinin, cahil, azgelişmiş kafalarca pek de kolay öğrenilemeyeceğini (1) düşünenlerin sarıldıkları bir keşif!

İşte, dilin ideolojik bir baskı bahanesine dönüştüğü yerde aynı zamanda, bir direniş aracı olabileceğinin de keşfi herhalde bu "kırılma" noktasındadır. Tabii arada büyük bir fark var; yani, zıtların birliği de denilebilir.

Bir yanda, aptalların bir açığına vurduğunu sanan bir burjuvazi, diğer yanda, bu aptallığın düşmana dert olabileceğini keşfetmeye başlayan "aptal"lar.

Bu keşfi biraz daha açalım: Sosyal yaşamda insanlar çevreleriyle giriştikleri pek çok "diyalog"da konuştukları dili kendilerini diğerlerine kabul ettirme, kanıtlama aracı olarak kullanabiliyorlar. Tabii günlük yaşam esnasındaki olağan "diyalog"ları bunun dışında bırakıyoruz.

Dil, konuşma, insanlar arası iletişimde kişiler ya da kişi ve topluluklar arası kabul ettirme veya karşı koyma, kanıtlama veya tersini gösterme aracına dönüşebiliyor. Bir adım ileri gidersek, "dil"in, konuşma "biçimi"nin insanlara belirli ideolojik yönlendirmeler sunma, bu doğrultuda bir "silah" olabilme kolaylığını sağladığını söyleyebiliriz. Evet bir "silah"!

Tabii eğer diyalektiğe inanıyorsak bu silahın aynı zamanda geri tepen bir özelliğinin olduğunu da göz önünde bulundurmamız gerekir. Yani tıpkı "ideoloji" gibi, "dil" de onu elinde tutanın konumuna göre şekilleniyor.

Siz hitap ettiğiniz topluluklar ve insanlar arasında dili, konuşmayı kullanarak aşağılık duygusunu, pişmanlığı, boşvermişliği yayabildiğiniz gibi, doğruluğu, cesareti, direnişi de "popülarize" edebilirsiniz. Bu yalnızca konuşma tarzınızla veya didaktiğinizle de sınırlı değildir/kalmaz. Sözcük seçiminizle ve bu sözcükleri kullanım yeri ve seslendirme tarzınızla olağan anlam dışında ya da bunun tam tersi bir mesajı da verebilirsiniz.

Zemin veya eksen kayması

Tabii burada -yukarıda belirtilen farkı yeniden vurgulayalım- ucu ta entegrasyon maskaralıklarına kadar uzatılabilen dili öğrenememe, doğru konuşamama vs ayrıntılarından çok daha farklı bir zeminde olduğumuzun altını çizelim.

Burada vurgulamak istediğimiz insanların kendi yetiştiği, iletişimini ona göre biçimlendirebildiği, yaşamını buna göre planlayabildiği coğrafi zeminin üzerinde geleceğini kurabiliyor olması. İşte tam bu noktada burjuvazi sizi bir çıkmaz sokağa doğru itmeye çalışıyor. Asla anlayamayacağınıza, çözemeyeceğinize inandığı bir iletişime mahkum olmanız ona sizin sosyal yaşamınızla, ekonomik varolma mücadelenizle oynama kapısını aralıyor; yani, o öyle umuyor!

Bunda iki önemli umarı var: Birincisi, elindeki -hukuk, mali düzen, yüksek eğitim, politika, güzel sanatlar vs- üstyapı kurumlarından sizi uzak tutmak. "Sen, bu işleri kotarabilecek dil hakimiyetine asla erişemezsin!" mesajını kafalara yerleştirmek.

İkincisi ve bizce en can alıcı öneme sahip olanı, aynı mesajdan muzdarip olan kendi ulusal proletaryasını acılara dayanıklı, mücadeleci geleneğini henüz genetiğinden atmamış yabancı ya da "misafir" işgücünden ayırıp/uzak tutup "kötü alışkanlıklar" edinmesini önlemek ümidi...

Bunu, "hayat görgümüze aykırı yeni sosyal hayata uyuma hayatını adamış" bizler her zaman yaşamıyor muyuz? Ülke refahından yeterince pay almakta olduğunu sanıp bu payı az biraz daha arttırabilmek için ülkesinin kendisine yeterli fırsat sunmakta olduğunu -yeter ki çalışkan ve yeterli zekaya sahip olsun- düşünen o çok geniş, çok sosyal katmanlı ulusal proletaryanın kendisini "diğer"den ayıracak bu farklılığa sarılacağına ve bununla her karşısına çıkan yabancıya karşı mastürbasyon yapmaya kalkacağına inanıyor burjuvazi. O ulusal proletarya ki, farklılığı yaratan dile kendisi de tam anlamıyla hakim değildir. Nitekim sosyal pratikte bu, oluyor da. Zaman zaman anadilini kendisinden daha iyi konuşabilen yabancılardan ağızlarının payını alıyor olsalar da. Bu, bir tür ideolojik sübap!

Proletarya kapsamına rahatlıkla girecek, dünyanın geri kalanından çok daha mutlu bir düzende yaşamakta olduğundan emin, o çok geniş tüketici orta sınıf, sistemin her anlamda orta direği, belki de bu yolla mücadele ve direniş virüslerinden korunmuş olacak. Öyle ya, yaşamakta olduğu ülkenin "dilini bile" konuşamayan aptallardan neyi örnek alacak ki?

Kendini "diğer"den üstün görerek bu farkı her fırsatta "diğer"in kafasına kakmaya çalışmak, bu ideolojiye kan veren en önemli kanallardan biri olsa gerek.

Bolivya Devlet Başkanı Evo Morales'in geçen yıl 13 Ekim günü Şili'deki San Jose madeninde, yerin 700 m altında iki ay mahsur kalan 33 maden işçisinin kurtarılması sırasında yaptığı konuşma, hemen hemen dünyadaki tüm televizyon kanallarından, radyolardan naklen yayınlandı. Bu işçiler arasında Bolivyalı "misafir" işçiler de vardı. Morales aynı anda, yalnızca Latin Amerika'nın tamamına değil, dünyadaki İspanyolca konuşulan, ABD de dahil (2) tüm coğrafyalara, bir başka deyişle 500 milyondan fazla insana doğrudan seslenebildi. Gerçi konuşması anında diğer dillere de çevrildi fakat insanlara kendi anadillerinde doğrudan ulaşılması bambaşka bir şeydir. Ve İspanyolca Amerika kıtasında Avrupa'da olduğundan çok daha farklı bir anlam taşır; ezilenlerin dilidir.

Morales, kendisine kulak verecek olan insanların kimler, hangi ekonomik koşullarda yaşamak zorunda olan insanlar olduğunu gayet iyi biliyordu ve buna göre konuştu. Bu, basit bir konuşmadan öte, bir iletişimdi, bir paylaşmaydı. Morales örneği bize dilin aynı zamanda egemene, sömürene direnme mücadelesinde ezilenlerin en önemli direniş silahı olduğunu gösteriyor.

Dili kasıtlı olarak bozma

Buradan -ki Avrupa'da yaşamakta olan Türkçe konuşan ve ezici çoğunluğu emekçi olanlar açısından başlıca öneme sahip olduğuna inanıyoruz- dilin yapısının, kalitesinin kasıtlı olarak bozulması sorununa geliyoruz. Yukarıda da belirtildiği gibi bu, doğrudan doğruya emek karşıtı bir politikadır. Emekçilerin birbirleriyle günlük sosyal ilişkilerinde kullanageldikleri dilin yozlaştırılması değildir mesele. Mesele, emekçilere konumlarını, içerisinde hapis kaldıkları sistemin açmazlarını, bu sistemin alaşağı edilebilmesi için yürütülecek mücadelenin yöntemini, hedeflerini anlatacak dilin yozlaştırılması, sözcüklerin ve cümle kurgusunun taşıdıkları anlamların çok dışında farklı yapılara, içeriği boş tutarsız hiç kimsenin anlamadığı birer laf kalabalığına dönüştürülmesidir.

Yine bunun, binlerce sözcüğü yan yana dizerek kitap sayfalarını dolduran ya da arasına girdikleri emekçi topluluklarına saatlerce "çok şey" söyleyip yorarak aslında hiçbir şey yazmayan, söylemeyen "elité" aydınların tarihsel işlevlerinden de ayrılması gerekir. Çünkü onlar, her devirde emekçiye gönülden bağlı görünüp birer iktidar ajanı gibi çalıştılar. Asıl görevleri sistemin açmazlarına makul bahaneler üretmek oldu. Tabii buna hiçbir zaman kendile-

Siz hitap ettiğiniz topluluklar ve insanlar arasında dili, konuşmayı kullanarak aşağılık duygusunu, pişmanlığı, boşvermişliği yayabildiğiniz gibi, doğruluğu, cesareti, direnişi de "popülarize" edebilirsiniz.

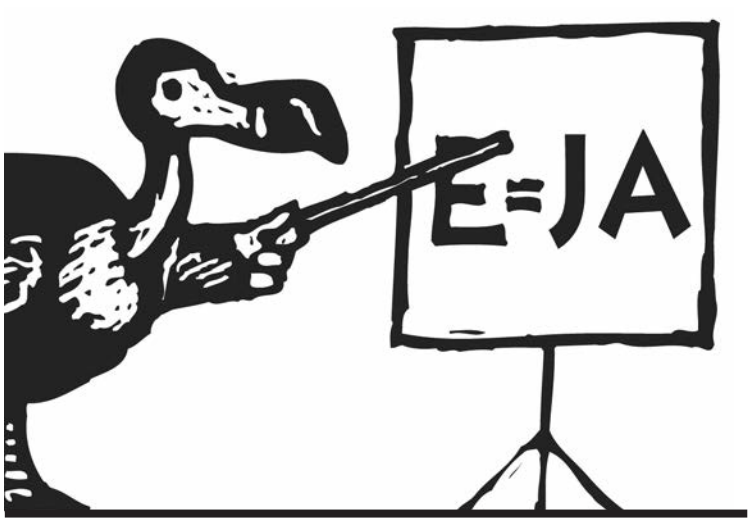

rinden başkasını inandıramadılar.

Bizim esas meselemiz proletaryanın üretim dışı kalan "yaşama" zamanını -ki buna her nedense, "boş zaman" denmesi uygun görülüyor- alabildiğine doldurmakta olan televizyon, radyo, eğlence, kutlama vs "hareketlilik"lerde dil dejenerasyonunun adeta bir moda haline getirilmesi. Öylesine ki, pek çok edebiyat klasiğinden televizyon dizilerine aktarılan senaryolarda bile bu dil bozma işi, yapıtın adı ya da baş karakterlerinin adları dışında yapıtı tanınmaz hale getirmekten kaçınmıyor. Nasılsa orijinalini kimse zahmet edip arayıp bulup okumayacak. Ve tabii nasılsa gerekçe hazır: Halk böyle istiyor!

Bu, müzikte de böyle. Yeni anlamsız besteler bir yana, halk müziğinin ya da klasik sanat müziğinin tanınmış parçaları üzerinde öylesine tahrifat yapılıyor ki, sözleri ve tanıdık tınısı değiştirilmemiş olsa da şarkının okunuş tarzı, "düzenleme" adı altında müziğe eklenen ilgisiz partisyonlar, sololar, uzatmalar, müzik dışı sesler vs parçayı müzik tanımı altına alınamayacak hale getiriyor.

Tüm bunlar özellikle anadilde temel eğitimden yoksun bırakılan emekçiler üzerinde kaçınılmaz bir biçimde, bir tür "iletişim zafiyeti"ne yol açıyor. Sonuçta sendikalarda, derneklerde, siyasi partilerde bilgi aktarımını, bilinç gelişimini engelliyor. Emekçilerin kafalarına olması gereken bir dünya yerine, mevcut üretim ilişkilerine teslimiyet telkin edilmek isteniyor. Mücadele yavanlaştırılıyor.

Köln Radyosu: Bir örnek olay?

Buradan Almanya için somut bir örneğe geçiş yapalım: Neredeyse Almanya'ya göçün başladığı tarihlere uzanan geçmişiyle Köln Radyosu adı altında 1964'ten bu yana Türkçe de yayın yapan WDR Funkhaus Europa'yı bu bilinçli yozlaştırmanın bir kurumu olarak görebilir miyiz?

Gerçekten halk böyle mi istiyor? Halk, gece gündüz bana yalan söyleyin, bana abuk sabuk şeyler gösterin, dinletin, bana yakıştırdıklarınız konuşmamı, dilimi öylesine bozsun ki, ne anamla babamla, ne kardeşlerimle ve çocuklarımla, ne de konu komşuyla biribirimizi anlayabilelim, hatta kendi kendime düşünmeye çalıştığımda bile ne düşündüğümü anlayamayayım, sonuçta düşünmekten de iyice soğuyayım mı diyor? Halk cahil kalmayı, itilip kakılmayı, kendisiyle dalga geçilmesini mi istiyor?

Aslında ilk yıllarında "anavatandan bir ses" olarak Türkiyeli emekçilere önemli bir manevi destek olmuş olan Köln Radyosu, sosyal haklar ve yabancı olmanın getirdiği bin bir türlü sorunlara çare arama konusunda, emekçilerin vatandaşı oldukları devletin sağlayamadığı önemli bir işlevi yerine getirmekteydi. Ancak duvarın yıkılmasından bu yana hızla liberalleşen ve dünya kapitalizminin kendi içerisinde yapılacak düzenlemelerle, yani radikal bir düzen değişikliğine gerek görülmeksizin de dünyayı emekçilere katlanılabilecek kılmanın çarelerine ortak olan yeni sol burada da kendisini göstermekte geçikmedi. Dünya kapitalizminin devlerinden birinin kendi ulusal sınırları içerisinde ve onun kasasından beslenen bir kurumdan gerçek sol olması beklenemez herhalde. Bugüne gelindiğinde de artık Köln Radyosu'nun, "Türkçeye hasret kalanların" ya da "Türkçeyi sevenlerin" radyosu olma özelliğinden geriye pek bir şey kalmadığını düşünüyoruz.

WDR Funkhaus Europa'nın Türkçe de dahil çeşitli dillerde hitap ettiği kitleye ne tür mesajlar verdiği, büyük çoğunluğunu emekçilerin oluşturduğu bu dinleyici kitlesi üzerinde nasıl bir ideolojik işlevi yürütmekte olduğu geniş bir araştırma konusu. Umarız bunu birileri yapar ya da yapıyordur. Özellikle günlük Türkçe yayınlarda, ki şu sıralar bu yayınlar futbol maçı canlı yayını ya da diğer Almanca yayınlardan sıra gelirse hafta içi günlük birer saatlik sürelerle yetinmek durumunda, üstü örtülmeye ne kadar çalışılırsa çalışılsın Alman politik elitinin sempatisini açıkça dile getirmekten çekinmediği Türkiye'deki son on yıllık iktidar döneminin Batı'nın kendi politik ölçülerine göre övüldüğü, muhalefetinse karalandığı gözleniyor. Özellikle ülke gündemindeki olayların yorumu sıkça iktidar yanlısı basından seçilen gazeteci "uzmanlar"a yaptırılıyor ya da konuları değişik haber kaynaklarından izleme olanağı olmayan ve dolayısıyla konularla ilgili yeterli birikimi olmayan, bilgisiz kişiler, "haftanın dinleyicisi" adı altında dakikalarca konuşturuluyor. Ayrıca hükümetin ne olursa olsun iktidarda kalmasını isteyen cemaatlerin bu tür "halka hitap" fırsatlarına hemen atlayan talimli bir demagog kadrosunu hazırda tuttuklarına da sık sık tanık oluyoruz. Ve tabii ortaya -zaten günlük bir saatle sınırlı- zamanı cömertçe harcayan bir ucube çıkmış oluyor.

Yayınlar esnasında "magazin yapmak" adına araya yaşam felsefesini yalnızca eğlenmek olduğunu ısrarla yineleyen şarkıların, karnaval prensesi seçilenlerin sevincini aktaran röportajların, sevgililer günü deyince aklına nedense hep pırlantalar gelen sunucuların, 23 Nisan'ı içeriği ve tarihsel önemi boşaltılmış bir çocuk bayramı olarak yansıtan kutlamaların, dinle ilgili toplantıları, konuşmaları da birer "bilimsel sunum" olarak veren haberlerin sokuşturulmasının titizlikle irdelenmeye ihtiyacı var. Özellikle de "müzik" adı altında yayına verilen ve zaman doldurmaktan başka hiçbir işlevi olmayan "şeyler"e inandırıcı bir gerekçe aranması

Alman politik elitinin sempatisini açıkça dile getirmekten çekinmediği Türkiye'deki son on yıllık iktidar döneminin Batı'nın kendi politik ölçülerine göre övüldüğü, muhalefetinse karalandığı gözleniyor.

gerekiyor. Bu "şeyler"in kaynağı tabii ki Türkiye. Ama acaba orada bunları kimler dinliyor? Ayrıca haftanın 7 günü 24 saat yayın yapan radyoların araya bu tür "şeyler" i -bir zamanlar TRT televizyonunun yayın geçişleri arasında ekran boş kalmasın diye devamlı kullandığı "necefli maşrapa" görüntüsü misali- sıkıştırması anlaşılabilir bir durum. Bu "şeyler"in bazı günler bir saatlik yayın süresi içerisinde 30 dakikayı aşan süreleri işgal etmesinin nedeninin anlaşılması ise herhalde mümkün değil.

Ucuz ve kontrolsüz gıda tüketmeye mahkum emekçilere önemli bir sağlık tehdidi oluşturan son EHEC salgınıyla ilgili, "Beni tuzlayıp ısır!" diye bayan sunucuya tutturan bir hıyarın konuşturulmasının da. Ya dizi haline gelen, "Bizim Kahve" skeçleri?

Bizim amacımızsa yalnızca bu yayınlarda kullanılmakta olan dilin, yani güya Türkçenin ne şekilde dejenerasyona tabi kılınmakta olduğuna dikkati çekmek.

Hoş, yukarıda da değinildiği gibi yayın süresinin büyük bir bölümü haber verme, bilgi aktarma, insanları aydınlatma kaygısı olmayan saçmalıklarla doldurulu-yor ama geriye kalan süre, dilin, Türkçenin hırpalanmasına bol bol yetiyor.

"Tonlama bozuklukları" masum mu?

Bu hırpalanma, Türkçesi yetersiz sunucuların dil sürçmelerinden mi yoksa yazılı metinlerde gözden kaçan ufak tefek yanlışlıklardan mı kaynaklanmakta? Aslında bunlar bile bu radyo için yeterince "ayıp". Kaldı ki, zaman zaman mikrofona çıkan radyo yöneticilerinin, program yapımcılarının kullanmakta oldukları Türkçenin gayet düzgün, kurallı ve akıcı olduğuna tanık oluyoruz. Hatta sunucuların çoğunun yayın akışı dışındaki konuşmalarında Türkçeyi hatasız konuşabildiklerini işitebiliyoruz. Ancak iş göreve gelince sanki birdenbire o yanlışsız konuşabilen gidiyor, yerine bir başkası geliveriyor. Fark o denli çarpıcı. Belki röportajlarda ya da herhangi bir metne bağlı olmayan ara sözlerde bu "yanlışlıklar" anlaşılabilir. Ama heyhat! Bunlar en çok yazılı haber metinlerinde, duyurularda, konuşulana sorulmak üzere önceden hazırlanmış sorularda dikkati çekiyor. İşte bu nedenle "yanlışlık" biraz masum bir eylem olarak kaldığından, "saldırı" diyoruz. Ve, bir işlevi yerine getirmekte olduğuna dikkati çekiyoruz.

Bu saldırıların en dikkat çekeni, "tonlama bozuklukları". Yazının başlarında belirtildi: Bir sözcüğe, bir tamlamaya, bir cümleye değişik tonlamalarla, vurgularla değişik anlamlar yükleyebilir ya da tamamen anlamsızlaştırabilirsiniz. Ya da öyle bir tonlama yaparsınız ki, dinleyen tam tersini anlar. Bir başka deyişle, dinleyenin neyi anlamasını istiyorsanız, cümleye hiç dokunmadan tonlamanızla bunu ona aktarırsınız.

İkinci olarak sözcüklerin kendi gerçek anlamı dışında farklı anlamlar yüklenecek şekilde kullanılması, yani bir bakıma sözcüğün içinin boşaltılması. Aynı şekilde diğer dillerden alınma sözcüklere kendi anlamlarıyla ilgisi olmayan anlamlar yüklenerek kullanılması.... Bu kullanımların, konuşmalarda ya da yazılı metinlerde sanki daha "seçkin" bir dil kullanılıyormuş etkisi yaratması umuluyor anlaşılan. Bu çabalar, cümlelerde anlam karışıklığına yol açtığı gibi, dili yetersiz de gösteriyor. Türkçedeki sözcük sayısının Batı dillerine göre çok az olduğu, dolayısıyla da bir "uygarlık dili" olmaktan çok uzak olduğu vs zaten öteden beri ortaya atılır. Diğer dillerden olur olmaz araya sıkıştırılan ödünç sözcüklere bulunan "bilimsel" kılıf da bu. Oysa ki dili zenginleştiren faktörün, sözcük sayısıyla değil sözcüklerin ifade gücüyle ilgili olduğu pek dikkate alınmaz.

Üçüncüsü, diksiyon tahrifatları. Zaten Almanya'da bunun zemini hazır. Türkçeyi aile içinde, mahalle aralarında ve tabii ki dili zaten bozuk olan Türkçe medya haberlerinden, yazılarından, dizilerinden öğrenmek durumunda kalan genç kuşağın bu eksikliğinin sanki üzerine gider gibi, bozuk diksiyon düzeltileceği yerde, radyonun yayınlarında sanki teşvik görmekte. Bunun doğal sonucu da bu gençlerin Türkiye'yi ziyaretlerinde ciddi bir iletişim sorunuyla karşılaşmaları. Türkiye'ye okumak ya da çalışmak için gidenlerin sorunu ise çok daha ciddi. Çünkü bu iletişim sorunu kısa sürede uzaktan "cennet" olarak gördükleri ülkelerini onlar için bir cehenneme çevirebiliyor. Bu şekilde Almanya'ya geriye dönüş yapanların sayısı küçümsenemeyecek bir boyutta.

Dördüncü önemli saldırı da, müzikten başka sanatın tüm diğer dallarına, Anadolu topraklarının taşıdığı kültürel mirasa, tarihsel üstünlüğe yönelik çarpıtmalar. Anadolu toprakları Osmanlı'nın son yüzyılıyla ve insanlık adına utanç verici soykırımlara sahne olmakla sınırlandırılıyor. Genç kuşağın bu topraklarla olan bağları baskı altına alınmak isteniyor. Bu topraklardaki kültürel mirasın paleolitik dönemden günümüze buralara gelip yerleşen ve bıraktıkları derin izlerin Anadolu'nun her köşesinde rahatlıkla izlenebildiği kavimlerin, boyların, halkların ortak bir birikimi olduğu, tarım devriminin ve dolayısıyla ortaya çıkan farklı dillerin, lehçelerin süzgecinden geçtiğinden ise hiç bahsedilmez. Anadolu'daki arkeolojik kazı projelerinin çoğunun Alman üniversitelerinden çıkıyor olması da pek önemsenmez. Ama bunlara karşın kökleri son derece sınırlı bir tarihe gidebilen buradaki yeme içme, eğlenme, tüketme geleneklerine -herhalde "entegrasyon" adına- sıkça yer verilir. Bunların kendi gerçek değerleri olması gerektiğini benimsemek zorunda kalan emekçi de kendisine uzatılan mikrofona bunları övmekten başka çare bulamaz.

Bu kültürel saldırı elbette ki dilin, dolayısıyla da iletişimin bozulmasına yöneliktir ve neredeyse Kutadgu Bilig'ten bu yana, bin yıldır omurgası hemen hemen hiç değişmeden konuşulmakta olan bir dilin kendi sahipleri eliyle insanlık tarihinden dışlanması zorlanıyor gibidir.

Köln Radyosu'nun misyonu herhalde bu kadarla sınırlı değil. Ancak bizim yerimiz sınırlı.

Peki dilin dejenerasyonu bir misyonsa, yapısının korunması, emekçilerin iletişiminde öğretici, yapıcı bir görevi yüklenmesi bir misyon değil midir?

Bize göre aynen öyledir ve Morales örneğinde de yaşandığı gibi, doğru zamanda doğru mesajların oldukça geniş emekçi yığınlarına ulaşmasını sağlar. Öyleyse bu bir ideolojik mücadeledir. Dilin dejenerasyonuna karşı mücadele, emekçiler arasındaki bilinçlenmenin, eğitimin, iletişimin bir aracıysa, onu sınıf mücadelesiyle iç içe görmek gerekir.

Demek Türkiyeliler yok, Türkçe yok öyle mi?

Evet, dil bir direnme aracıdır!

NOTLAR:

(1) Öyle ya Almanca'da hep kuracağınız cümlenin sizi doğru ifade edip edemeyeceğinden çok ard arda dizeceğiniz sözcüklerin biribirleriyle neden sonuç ilişkisine uyup uymadığına bağlı kalmak zorundasınızdır. Yani, cümlenin anlamı değil, yapısal mantığı önceliklidir. (Mark Twain'in Almanca'nın bu özelliğini "ti"ye alan, "Die schreckliche deutsche Sprache" adlı kitaplaştırılmış uzun makalesini Almanya'nın her yanında, kitapçılarda bulmak mümkün.) Almanca dil kurslarında dilin bu özelliği hep öne çıkartılır. Bu mantığa uyayım derken de ifade etmek istediğiniz anlamdan kolayca sapabilirsiniz. Bu mantığa alışabilmek ve onu ifade edilmek istenen şekilde yüzde 100 doğru olarak sıraya dizmek, ancak, bu mantığın içerisinde büyümekle mümkündür. Kaldı ki pek çok "mürekkep yalamış has Alman"ın da bunu beceremediğinin tanığıyız. Bunun sonradan öğrenilmesi, hele hele Almanya'nın hemen hemen her köşesindeki sosyal yaşamda günlük ihtiyaçlarını kendi alıştıkları ifade mantığı ve dille kolaylıkla çözebilen Türkiye kökenliler için pek de mümkün ve hatta giderek, zorunlu değildir.

(2) Bu arada sırası gelmişken hemen yazmalı, İspanyolca konuşulan ülkeler listesinde ABD yer alır. Çünkü burada Meksika kökenli oldukça büyük bir nüfusun, ayrıca diğer İspanyolca konuşan Latin Amerika ülkelerinden çeşitli nedenlerle buraya göç etmiş olan önemli bir nüfusun yaşadığı bilinir. Peki, önemli bir Türkçe konuşan nüfusun yerleşik/yaşamakta olduğu Almanya, acaba neden Türkçe konuşulan ülkeler listesinde yer almaz?

Herbie Hancock, Quincy Jones ve **Claude Nobs** · Foto: 2008 Daniel Balmat - Montreux Jazz Festival Foundation

MONTREUX CAZ FESTİVALİ'NİN MARKA İSMİ CLAUDE NOBS İLE MÜZİK ÜZERİNE

Türk cazından örnekler gelecek yıl Montreux'de

RASİM BAYBARS

Foto: Lionel Flusin - Montreux Jazz Festival Foundation

Dünyaca ünlü bir caz çılgını Claude Nobs. 1967 yılında kurduğu Montreux Caz Festivali nedeniyle uluslararası üne kavuştu. 40 yıldır yönettiği bu festival kapsamında jazz dünyasının devleriyle yakın dostluklar kurdu. Bunlar arasında Arif Mardin, Ahmet ve Nasuhi Ertegün de vardı. Nobs, Bremen'de nisan sonu ve mayıs ayı başında gerçekleştirilen "jazz ahaed" etkinlikleri çerçevesinde sorularımızı yanıtlarken, Türk müziğiyle ilgili görüşlerini de açıkladı.

- Siz Türk müziğini epeydir yakından izliyorsunuz. Türk caz sanatında neler dikkatinizi çekiyor ve Montreux Festivali'nde ne gibi yenilikler peşindesiniz?

CLAUDE NOBS - Bu yıl Bremen'deki uluslararası caz etkinliğinde, bir gün daha fazla kalarak Türk sanatçıları da dinlemek istedim. Sezen Aksu'yu daha önce Montreux'ye davet ettik fakat bu beraberliği bir türlü gerçekleştiremedik. Birkaç yıl önce Sezen Hanım'ı Berlin'de izleme fırsatı bulmuştum, yine Türk kültürünün tanıtıldığı bir ortamda sahne almıştı. Birçok Türk grubu sahneye çıkmış, Türk resim sanatı, Türk mutfağı da sergilenmişti.

Türk müziğine, yaklaşık 50 yıl önce Nasuhi ve Ahmet Ertegün ile tanıştığımdan beri aşinayım. Sonrasında da Türk müziği konusunda daha yetkin olan Arif Mardin'le birlikte daha fazla bilgi edinme fırsatım oldu. Ertegün kardeşler Türkiye'de yaşamadılar... Arif Mardin Ankara'da yaşadığı için, zaten Türk müziğinin içindeydi hep. Biz Bodrum'da da her yıl birlikte kayıtlar yaptık.

Türk müziğinde beni en çok etkileyen, ritm, harmoni, yarım ses kavramlarını içeren geniş yapısıdır. Ayrıca zor çalınan enstrümanlar ve buna rağmen birçok virtüözün bulunması da Türk müziğini benim gözümde diğer müziklerden farklı kılıyor. Bu yıl Montreux'de maalesef Türk müziğini programa alamadık, ama şu an önümüzdeki yıl için büyük bir program planlıyorum. Hangi sanatçıların olacağını henüz kesinleştirmemekle birlikte genç grupları hedeflediğimizi söyleyebilirim. Küçük gruplar olursa küçük salonlarda, büyük sanatçıları da büyük salonda ağırlamayı düşünüyoruz. Ancak her halükarda seneye Montreux'de, Türkiye ve Türk müziği de konuk edilecek.

- Bu çok güzel bir haber. Ertegün kardeşler ve Arif Mardin prodüksiyonlarından söz ettiniz... Örneğin bence Norah Jones prodüksiyonu çok etkiliydi...

CLAUDE NOBS - Norah Jones'u Montreux'ye çağırdığımda bundan 8 yil önce bir Türk grubuyla Montreux jazz kafede serbest caz klasiklerini çaldıklarını söyledi. O zamanlar kimse Norah Jones'u tanımıyordu.

- İlhan Erşahin ile birlikte çaldılar Nublu'dan.

CLAUDE NOBS - Evet, ama Norah Jones'un ötesinde, Arif Mardin'in yaptığı en iyi prodüksiyon, bana göre Donny Hathaway prodüksiyonudur. Aretha Franklin de aynı şekilde... Arif'in prodüksiyonları genelde çok iyidir, zaten kimlere prodüksiyon yapmadı ki. Burada hatırlatmak istediğim önemli bir konu var: Arif Mardin, Atlantic Records'ta çalıştığı dönemde müzik yazabilen ve aranje edebilen tek adamdı. Ertegün kardeşler müzik yazıp aranje edemiyordu. Dizzy Gillespie'nin "Washington State Department" destekli Ankara konserinde sahne arkasına elinde içinde kendi aranjmanları olan zarfla genç bir adam geldi. 18 yaşındaki bu genç Arif Mardin'di ve o ara Dizzy Gillespie'nin orkestrasında çalan Quincy Jones'un eline verdiği bu zarfı Dizzy Gillespie'ye iletmesini istedi. Quincy Jones'un kendisi de 18 yaşında genç bir adam o zamanlar. Quincy Jones, düzenlemeleri dinledikten sonra dinlediklerine inanamıyor ve ilişki böyle başlıyor. Sonrasında Quincy, Mardin'i Ber-

keley Müzik Koleji'ne gidebilmesi için destekliyor ve Mardin, Berkeley'e öğrenime başlıyor. Aradan bir zaman geçtikten sonra Quincy, Ertegünlere çok iyi aranjmanları olan bu genç Mardin'den bahsediyor ve Arif Mardin Amerika'ya Atlantic Records'a geliyor. Ertegünler duyar duymaz "Yeteneklerini bir görelim" diyorlar.

Müzik yetenektir...

Randevu günü Ertegün kardeşler yerine şirketin önemli adamlarından ve üçüncü ortağı efsane blues yapımcısı Jerry Wexler ile görüşüyor. Wexler, Mardin'e, önünde duran demo albümü veriyor ve içinde sadece gitar altyapıları olan bu albümün düzenlemelerini yapmasını istiyor. Albümün sahibi de kısa bir süre önce vefat eden ve Atlantic Records'un sanatçısı Chuck Willis'tir. Mardin ile Montreux buluşmamızda, Mardin, albümün kapağında Chuck Willis'in üzerinde "I remember" yazan mezar taşını görünce bizden albümün arka kapağına "Bu albüm benim ölmüş bir sanatçıya yaptığım ilk albümümdür" notunu ekletti. Mardin, Quincy, Vince Mendoza, Montreux'nün seçkin jazz sanatçıları kategorisinde çalıyordu ve onlar bu kategoriyi yapıyorlardı. Mardin, sahneye çıktığında aynen Quincy, Vince Mendoza gibi sahneden dinleyiciye yayılan bir elektriğin çekimine kapılıyor hissini yaşıyorduk; dinleyiciyi adeta büyülüyordu. Mardin, 1977'de The Average White Band'a ait "Pick up the pieces" adlı parçayı Montreux için 22 dakikalık bir versiyon halinde düzenledi. Ama bence en önemlisi, mesela Klaus Doldinger ve Michael Brecker gibi iki önemli adamı bir araya getirdi. Bunun gibi daha nicelerini... Bir de sahne stüdyo gibi değildir. Stüdyoda sahnedeki coşku, yaratıcılık ve duyarlılık olamıyor. Stüdyoda bir kaydı defalarca yapma olanağı var, ancak sahnede bu mümkün değil. Dolayısıyla Mardin bu özelliği de fark etti ve bu mantıkla çalıştı.

- Müzik dijital dünyaya girdikten sonra endüstri geriledi mi? Sizce müzik endüstrisi nereye gidiyor? Bir de, geriden gelen genç müzisyenlere Montreux'de çalabilmeleri için ne gibi tavsiyelerde bulunmak istersiniz?

Claude Nobs ve **Rasim Baybars**

CLAUDE NOBS - Müzikte tavsiye edebileceğim öyle özel, saklı, kimsenin bilmediği bir tüyo yok verebileceğim. Geçerli olan tek şey, sizin yetenekli olup olmadığınızdır. Başarının sırrı, yetenekte yatar. Müzikte hangi kılığa girersen gir, istediğin elekronik aletleri, istediğin cihazları, mikrofunu kullan, eğer sihirli bir yıldızın yoksa, yani yeteneğin parlamıyorsa hiçbir şey fayda etmez, her şey boşadır.

Örneğin Steve Ray Vougen, ilk sahneye çıktığında dinleyiciyi çok şaşırttı, korkutucu bir gürültüydü sahnede, ama Steve Ray Vougen gitar hakimiyeti ve işi bilmesi sayesinde çok sevildi. Süper bir yetenek, şayet o konseri tek başına bile yapsaydı konser çok başarılı olabilirdi.

Örneğin Tracy Chapman, ünlü olmadan önce bize Montreux'ye elinde gitarıyla geldi, ama o, daha o zamanlar bir hitti. Bu nedenle bir sanatçının ne yapması gerektiğini belirlemek, tayin etmek çok zor. Bu işin reçetesi yok. Nasıl yıldız olunur üzerine birçok kitap yazıldı, internette binlerce yazı okuyabilirsiniz. Ben bu konuda farklı düşünüyorum ve bu yazılanların hiçbirine inanmıyorum. Bu iş teknoloji desteğiyle olacak bir iş değil, insanların kalbine ulaşmak bambaşka bir konu, bunu beceriyorsanız hiçbir şeye ihtiyacınız yok demektir.

Neticede müzikal başarı, birçok yetenek unsurunun bir araya gelmesinden oluşuyor. Bunlardan biri eksik olduğunda, istenilen verim alınamıyor. Kısacası, müzik, insanın kalbine hitap eden derin bir konu. ■

Fotoğraf, çizim, resim, film, ışık ve heykel türlerinin modayla birleştiği sergi

fashion&art

Sanatçılar:
Katja Ostermeyer, Konrad Hasse, Viktor van Gemmeren, Günter Zehetner, **Ünsal Özbakır**, Kala Augustin

Weckmarkt 7
60311 Frankfurt am Main
www.zeughus.com

IMPRESSUM | KÜNYE

KÜLTÜR

Dreimonatige Kulturzeitschrift

Üç Aylık Kültür Sanat Dergisi

Verleger | Yayımlayan

Ömer Yaprakkıran

Yayın Yönetmeni (V.i.S.d.P.)

Osman Çutsay

Gestaltung | Tasarım ve Uygulama

Atelier Yaprakkıran

Druck | Baskı

Hürriyet

Zweigniederlassung Deutschland

An der Brücke 20-22
64546 Mörfelden-Walldorf

Vertrieb | Dağıtım

ASV Vertriebs GmbH

Anschrift | Adres

Zeitschrift "Kültür"
Ömer Yaprakkiran
Rathenaustr. 21 · 63263 Neu-Isenburg

Nedim Gürsel'den Nâzım'lı bir Berlin romanı

"Şeytan, Melek ve Komünist"

GÜLTEKİN EMRE

"Göremediğimiz 'güzel günler'in habercisi Nâzım Hikmet'e" adamış yeni romanını Nedim Gürsel. Daha önce de "Şeyh Bedrettin Destanı Üzerine" (1978), "Nâzım Hikmet ve Geleneksel Türk Yazını" (1992) kitaplarıyla büyük ustanın şiir dünyasına eğilmişti karşılaştırmalar ve zengin kaynakçalarla. "Dünya Şairi Nâzım Hikmet", 1992'de yayınlanan kitabın yeniden gözden geçirilmesi, eklemelerle zenginleştirilmesiyle bir kez daha okurla buluşmuştu. Nâzım Hikmet üzerine hazırladığı kitaplarını Nedim Gürsel, derinlikli bakış açılarıyla, soluklu irdelemelerle büyük ustanın şiir dünyasından kotarmıştı. Yeni romanı "Şeytan, Melek ve Komünist"te de Nâzım Hikmet'in biyografisinden yola çıkarak, farklı kaynaklarla zenginleştirerek, şairin izini değişik bir biçimde sürüyor Berlin'de. Aslında Türkiye Komünist Partisi içinde yer almış, militan ama bir yandan da Nâzım Hikmet'le Donanma Davası'nda hapis yatmış, şoförü, koruması olmuş "Melek" ya da "Şeytan" kod adlı Ali Albayrak'ın Doğu Alman istihbarat örgütü Stasi'ye sunduğu raporlardan da yola çıkılarak farklı bir biyografi denemesi gibi de okunabiliyor bu roman.

"Şeytan, Melek ve Komünist"in anlatıcısı, Nâzım Hikmet üstüne uzun süre çalışmış, bu nedenle daha önce Berlin'e de gelmiş, araştırmalar yapmış bir biyografi yazarıdır. Nâzım Hikmet'in yakın dostu gibi duran, hatta "gölgesi" Ali Albayrak, İstanbul'da yaşayan biyografi yazarını arayarak elinde büyük şaire ilişkin belgeler olduğunu, bunları kendisine vermek istediğini söyleyerek Berlin'de buluşmayı önerir. Bu belgeleri merak eden yazar da kalkıp Berlin'e gelir. Berlin kar altındadır, soğuktur. Yerleştiği otelden çıkıp muhbirle buluşacağı (henüz ajan olduğunu bilmiyor buluşacağı kişinin) bara gider.

Komplo hazırlıkları...

Ajanla buluşacakları barda uzun süre belgeleri ve muhbiri bekleyen yazar hesabı ödeyip kalkacağı zaman garsonun getirdiği pusuladan buluşmalarının yarına ertelendiğini öğrenir. Ertesi gün akşama kadar anılarıyla, tarihle uzun bir gece ve gündüz yaşayan yazar, daha önceki gelişinde tanıştığı İpek'i anımsar. İpek, bir barda erotik şarkılar söyleyen bir kadındır. Kendi portresini yapan yazarın ressam dostunun sayesinde tanışırlar ve sevişmeye başlarlar. Aralarında gerilimli, didişmeli, yer yer kopma noktasına gelen bir ilişki sürer. Yazarın Nâzım'la ilgili çalışmasını bitirip İstanbul'a dönmesiyle de ilişkileri biter, birbirlerini bir daha arayıp sormazlar.

Yazar, Türkiye Komünist Partisi'nin yurtdışı ve Berlin'deki uzun ömürlü geçmişini de düşünür bu arada. Türkiye Sosyalist İşçi Fırkası'nın 1919 Mayıs'ında çıkardığı Kurtuluş dergisini ve bu dergi etrafında bir araya gelen gençleri, onların Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basması üzerine, bu grubun Hamburg'dan Akdeniz vapuruyla Türkiye'ye, Kurtuluş Savaşı'na katılmaya gitmelerini de anımsar, düşünür uzun uzun.

Berlin'e ilk gelişinde o hiç yıkılmayacakmış gibi kenti boydan boya ikiye bölen Duvar vardır. 1989'da Duvar yıkılmış, iki kent birleşmiş, Demokratik Almanya Cumhuriyeti tarihe karışmıştır. Kentte ciddi bir mimari hamle, yenilenme, değişme harekatı başlamıştır. Doğu Berlin'in alt ve üstyapısı değişmiş, Batı'nın kent merkezi Doğu'ya taşınmış, kentin çehresi epeyce değişmiştir.

İkinci buluşmada yazar belgeleri alır. Alır ama hayal kırıklığına uğrar. Bu "belgeler" Melek ya da Şeytan'ın Nâzım Hikmet üzerine tuttuğu raporlardan oluşmaktadır. Şöyle de söylenebilir: Ali Albayrak'ın kişisel yorumlarıyla da beslenen Nâzım Hikmet'in ne yaptığının, kimlerle görüştüğünün de bir dökümüdür. Nâzım Hikmet, bu belgelerde Stalin'e, komünist liderlere ve komünizme karşıymış gibi gösterilmeye çalışılıyor. Troçki'ye hayrandır şair. Stalin'i eleştirir. Komplo hazırlığı içindedir. Türkiye Komünist Partisi'nden de uzaklaştırılan büyük şairin nefes alışını bile Stasi'ye bildirir Şeytan. Raporlarının başlıkları da şöyledir: "Stalin babamdır beni o yarattı". Türkiye'den kaçtıktan ve Moskova havaalanında uçaktan iner inmez söylediği bu sözün yalan olduğunu ve şairin antistalinistliğini kanıtlamaya çalışan bir rapor. "Sevdalınız komünisttir" (şairin komünist oluşunun izleri), "Beyaz şehrinde en güzel günlerimin" (Moskova'daki günleri), "A be ıslah be, ıslah be halim" (Bulgaristan'daki tarım işçisi Türklerin Türkiye'ye göçmelerine engel olmak için Nâzım'dan yardım istenişi), "Şu Varna deli etti beni divane etti" (Varna'da sağlık nedenleriyle dinlenmesi), "Geçtim putların ormanından" (putlaştırılan komünist liderlere karşı Nâzım'ın tavrı üstünde duruluyor), "Madalyalar muhabbet kuşları gibidir" (Nâzım'ın liderlere bakışı), "Hazer ölü bir göle benzer" (Bakü gezisi), "Lenin, diyorum da, Vladimir İliç..." (Nâzım'ın Lenin sempatisi ve mezarı başında saygı nöbeti tutuşu), "Kocaman bir çan gibi haykıran Troçki" (Nâzım'ın Troçki hayranlığı), "Partimden koparmaya yeltendiler beni sökmedi" (Nâzım'ın partisinden uzaklaştırılmasının öyküsü ve şairin kendini hep partili olarak görmesi), "Sevdalandım altmışıma yakın" (son eşi Vera Tulyakova'yla olan ilişkisi), "Ölsene dedi bana" (şairin son günleri).

Berlin Duvar'ı yıkılınca...

Romanın Ali Albayrak bölümünde Melek ya da Şeytan'ın hayatı anlatılıyor. Babasını bahçıvan sanan Ali, sonra işgal kuvvetlerinden bir Fransız subayının annesini hamile bıraktığını öğrenir. Babasını hiç tanımamıştır. Bahçıvan, annesinin hamile olduğunu bilerek evlenmiştir. Yatılı okulda tuvalette öteki erkek çocuklar düzerler Ali'yi, yani Melek'i. Askeri okulda Nâzım'ın şiirlerini, kitaplarını okur başkalarıyla birlikte. Donanma Davası nedeniyle tutuklanıp hapis yattıktan sonra Balıkesir'e sürgüne yollanır. TKP'yle bağı hep sürer. Moskova'da Nâzım'ın en yakınlarından biri olur ve Stasi hesabına şairi izler adım adım, "gölge"si gibi. Berlin Duvarı yıkılınca açıkta kalır muhbir. Yapayalnızdır. Bir yandan da ölüm tehditleri alır. Ali, yazarın Berlin'e ilk gelişinde tanıdığı ve seviştiği İpek'i tanır bir barda. İpek, iyice düşmüş, parayla kendini satar hale gelmiştir. Birbirlerine sığınmaya başlarlar...

Romanın "Ali Albayrak" ve "Melek ile İpek" bölümleri muhbirin biyografisini içeriyor. Bir yandan Nâzım Hikmet'in yapıtları ve büyük şairin üzerine yazılanlardan yola çıkılarak farklı bir biyografi çıkar ortaya, bir başka açıdan da hem TKP'nin tarihi, komünizmin çöküşü de ayrıntılı olarak roman kalıpları içinde irdelenir. Titiz bir araştırma, polisiye bir kurgu duruyor karşımızda.

Nedim Gürsel, zor bir işi, Nâzım Hikmet biyografisini tüm detaylarıyla büyük bir ustalıkla romanlaştırmış yalın bir biçimde. Büyük şairin yaşamına ilişkin biyografik bilgiler sırıtmıyor romanın vazgeçilmez parçaları olduğu için. Ayrıca onca belge ustaca kurgulanıyor. Roman kurgusuyla da sürükleyici.

Romanda kimler yok ki: Talat Paşa, Enver Paşa, Dimitrov, Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht, Hitler, Reşat Fuat Baraner, Mustafa Suphi, Şefik Hüsnü, Türkiye Komünist Partililer, Heinrich von Kleist, sevgilisi Henriette Vogel, Abidin Dino, şairin annesi Celile Hanım, Gorbaçov, Honecker...

Okurken elimden bırakamadığım "Şeytan, Melek ve Komünist"te Nâzım Hikmet'in izini sürdüm ben de yıllardır yaşadığım Berlin'de. Bilmediğim ne çok şey öğrendim böylece. Sanıyorum epeyce tartışılacak ve üstünde çok konuşulacak bu roman. Son günlerde okuduğum en etkili roman oldu "Şeytan, Melek ve Komünist". ■

YÜKSEL PAZARKAYA'NIN SANATA AKAN GÖÇ TANIKLIKLARI

Almanya'nın Türkçe edebiyatı

GÜRSEL KÖKSAL

Yüksel Pazarkaya, sadece gazeteci ve yazar olarak değil, edebiyatın çeşitli alanlarında, tiyatroda, radyo yayıncılığında, akademik alanda, daha birçok alanda ilklere imzasını attı. Örneğin Federal Almanya'daki ilk Türkçe tiyatroyu o kurdu, ilk edebiyat dergisini o çıkardı.

Gazeteci-yazar, radyocu, şair, çevirmen, edebiyat bilimcisi Yüksel Pazarkaya, Türkiye'den Federal Almanya'ya işgücü göçünü başından itibaren bizzat izledi. Kimya yüksek mühendisliği öğrenimi için 1958'de Almanya'ya gelmişti. Önce mühendis oldu, sonra da edebiyat doktoru. Bu arada gazeteciliğe de başlamıştı. Hem Türkçe hem de Almanca yazdı. Türkçeden Almancaya, Almancadan Türkçeye çok sayıda eser çevirdi. "Köln Radyosu"nun ilk Türk müdürü oydu. Şiirleriyle, öyküleriyle, roman ve tiyatro oyunlarıyla, haberleri, röportajları, radyo ve televizyon programlarıyla göçe eşlik etti.

Göç sürecinin başından bugününe tanığı olan Dr. Yüksel Pazarkaya'dan öğrenilecek çok şey var. "Yalnız gazeteci ve yazar kimliğimle göçü en başından adım adım izlemekle kalmadım, aynı zamanda toplumsal bilinci ve sorumluluk duygusu olan bir kişi, bir Türk öğrencisi olarak, o zaman dil, yol yordam bilmeden, başlangıçta danışacağı hiçbir kimsesi olmayan ülkem insanlarına günlük yaşamlarında yardımcı olacak, yol gösterecek, danışmalarını sağlayacak kuruluş ve oluşumların gerçekleşmesine de çalıştım" diyor. Almanya'da tanıdığı Türk insanının durumlarını eserlerinde işleyen Pazarkaya, böylece oluşumuna büyük katkıda bulunduğu Almanya'daki Türkçe edebiyatı anlattı.

- Almanya'ya gelişiniz nasıl oldu?

YÜKSEL PAZARKAYA - Sümerbank'ın bir yurtdışı öğrenim bursunu kazanarak Almanya'ya geldim. 1958 yılı 15 şubat günü İzmir Cumaovası (bugün Adnan Menderes) havaalanından THY uçağıyla Atina'ya geldim. Aynı gün oradan Almanya'ya uçak olmadığı için, bir gece Atina'da havayolları konuğu olarak kalıp, ertesi gün Belçika şirketi Sabena uçağı ile Frankfurt'a geldim. Anlaşılan THY o zaman Almanya'ya doğrudan uçmuyordu. Uçakla ilk kez Almanya'ya gelmek, bana havası, karası, kokusu, rengi, iklimi farklı bir ülkeye gelmiş olduğumu ilk adımda çarpıcı, heyecan uyandırıcı biçimde yaşattı. Hele İzmir'in baharı muştulayan günlük güneşlik havasından, karnaval curcunasının ortasında karlı tipili ayaz bir havaya inmek... Sonraki yıllar tren ya da otobüsle üç gün yolculuktan sonra Almanya'ya ulaşanlar bu farkı belki aynı çarpıcılıkta yaşamamışlardır. Kısaca, 1958 şubatında, 18'ime tam ayak basmadan uçakla gelmem ayrıcalıklı konumumu, burslu öğrenci konumumu belirler.

Bursum kimya yüksek mühendisliği öğrenimi içindi. Ama önce Almanca öğrenecektim. (Okuldaki yabancı dilim İngilizce idi.) Mainz Üniversitesi'ne bağlı Germersheim Yabancı Diller Enstitüsü'ne gönderildim. Orada Almanca öğrenmeye başladım. Bir dönem sonra, güz döneminde de bir yandan Almanca öğrenimini sürdürürken, aynı enstitüde yeni gelen Türk öğrencilere haftada birkaç saat Almanca dilbilgisi dersi vermekle de görevlendirildim. Kendim de en çok öğretirken öğrendim. 1959 yaz döneminde Stuttgart Üniversitesi'nde (o zamanki adı Teknik Üniversite) kimya öğrenimine başladım. Stuttgart yarıdan fazla harabe ya da geçici baraka yapılarıyla doluydu. Ama ekonomik mucizenin parladığı yılları yaşanmaya başlamıştı.

- 1961'den itibaren Türkler kafileler halinde gelmeye başladı. Bu, sizi kişisel olarak nasıl etkiledi?

YÜKSEL PAZARKAYA - Türkiye ile Federal Almanya arasında 30 Ekim 1961 tarihinde imzalanan "İşçi Alımı Anlaşması" sonucu Türk işçileri seçilerek ve bir yıllık iş sözleşmeleriyle gelmeye başladılar. 1964 yılı martında zamanın Çalışma Bakanı Bülent Ecevit'in Almanya ziyaretinde çeşitli kentlerde yurttaşlarla yaptığı toplantılarda Almanya'da yaklaşık 140 bin Türk'ün çalışmakta olduğunu dile getirmiş, sayının daha da artacağını bildirmişti. Stuttgart'taki toplantıyı izlemiş ve bu toplantı

üzerine Stuttgarter Zeitung'da imzamla haberini yazmıştım. Yalnız gazeteci ve yazar kimliğimle göçü en başından adım adım izlemekle kalmadım, aynı zamanda toplumsal bilinci ve sorumluluk duygusu olan bir kişi, bir Türk öğrencisi olarak, o zaman dil, yol yordam bilmeden, başlangıçta danışacağı hiçbir kimsesi olmayan ülkem insanlarına günlük yaşamlarında yardımcı olacak, yol gösterecek, danışmalarını sağlayacak kuruluş ve oluşumların gerçekleşmesine de çalıştım. Bunu yaparken, üç kelime Almanca bilgileriyle bu insanları sömürenlerle de, örneğin o zamanların yaygın deyimiyle "Bahnhofsdolmetscher ve Eksportçular"la savaşımı da yürütenlerden oldum. Bu yüzden, o çevrelerin her zaman olduğu gibi, komünistlikle suçlamaları ve buna sömürgenlerle işbirlikçi kimi bürokratların katılmalarıyla başımıza olmadık işler açtık. Bu, benim ülkeme ve onun emekçi insanlarına karşı sorumluluğumdu. Beni asıl etkileyen ve eğiten başka bir durumdu.

Her ne kadar İzmir'de de ülkenin çeşitli kesimlerinden yurttaşlar vardıysa da, asıl Türkiye insanını ben gerçekten Almanya'da tanıdım ve sevdim. Tıpkı, Sabahattin Ali'lerin, Nâzım Hikmet'lerin düşünceleri yüzünden tıkıldıkları hapishanelerde Anadolu insanını gerçekten tanımaya başlamaları gibi. Bu arada Almanya'ya işçi gönderirken hükümetlerin hiçbir dil, din ve bölge ayrımı yapmadıklarını bire bir yaşadım. Her bölgeden olduğu gibi, Stuttgart'ta pek çok da Kürt can dostu edindim. Bu durumu sonraki yıllarda sık sık düşünür oldum ve hangi yanlışların ve etkilerin bizi ayrıştırmaya yönelttiği üzerine kafa yormaya çalıştım. Özellikle 12 Eylül darbe döneminin bu ayrışmayı da tırmandırmak için ürkünç politikalar uyguladığı bugün herkesin malumu.

Ne yazık ki hiçbir hükümet göçün gerçek sorunlarıyla ilgilenmedi. Hele hele emekçinin Almanya'ya geldiği ilk yıllardan başlayarak günümüze dek emekçinin ve birikiminin Türkiye'de yatırım yapıp "Sizi de iş ve kazanç sahibi yapacağız" diyerek ya da din istismarıyla iç edilen yüz milyonlarca markın ve avronun sömürülmesine, iç edilmesine, insanların dolandırılmasına karşı hiçbir etkin önlem almamıştır. Bu sömürüye zaman zaman döviz çekebilmek için hükümetler de bizzat katılmıştır.

- Önce mühendislik öğrenimi, sonra edebiyat doktorası. Paralel olarak yazı dünyasının içine giriyorsunuz. Ve kitaplar yayımlıyorsunuz. İlk kitaplarınız Almanya'daki Türklerin yaşamlarını konu alıyor. Ve böylece ortaya bir "Almanya'daki Türk edebiyatı" çıktığı söylenebilir. Sizin de kurucusu olduğunuz, zamanla gelişen bir Türk edebiyatı... Siz, nasıl tanımlıyorsunuz?

YÜKSEL PAZARKAYA - Bizim Stuttgart Türk Öğrencileri Derneği olarak adı Türkiye'ye dek uzanan, Türkiye'den de ünlü yazarların katkıda bulundukları Yaprak adında edebiyat ve düşünce ağırlıklı bir dergimiz vardı. Bir süre ben de yazı kurulunda yer aldım. İlk şiir ve çevirilerimi 1960 yılında burada ve Stuttgart ve Tübingen Üniversitesi'nin Almanca dergisinde (Notizen) yayınladım. 1961 yılında İzmir Yeni Asır gazetesinde yazmaya başladım. 1963 yılında Stuttgarter Zeitung ve Süddeutscher Rundfunk SDR için yazmaya, program yapmaya başladım. 1 Kasım 1964 tarihinde günlük Köln Radyosu yayınları başlayınca, ben de Baden Württemberg muhabiri oldum. (İlerde 1 Ocak 1986 tarihinde bu yayınların ilk Türk yöneticisi oldum.)

Evet, Almanya'ya geliş tarihim itibariyle birçok ilkte imzam vardır. Türk işçilerinin Almanya yabanındaki durumları, konumları, duygu ve düşünceleri, yabancılıkları, sıla özlemleri, iç ve dış acıları, şiire ilk kez 1962 tarihinden başlayarak benim şiirlerimde yansıdı. Dergilerde, gazetelerde tek tek yayımlamaya başladım. Bu ilk şiirleri 1968 yılında yayımlanan Koca Sapmalarda Biz Vardık adlı şiir kitabımda Almanya'da Bizden Çizgiler bölüm başlığı altında topladım. 1965 sonrası Fethi Savaşçı ile Bekir Yıldız Almanya'yı edebiyatta yansıtmaya başladılar. 70'lerden itibaren Aras Ören ve Güney Dal Berlin'den, 70'lerin ortalarında birkaç yıl Almanya'da yaşayan Necati Tosuner Köln'den bu koroya katıldılar. Böylece çağdaş Türk edebiyatının bir kolu da Almanya'da filiz vermeye başladı.

Tanımlama işine gelince: Ben göç öncesi bu işe başladığım için, Alman kamuoyu ve medyasında genç bir Türk şairi olarak anılırdım. Ancak göçün sonuçları yoğun olarak yaşanmaya başlayınca ve göç ve göçmen konusu edebiyata da daha yoğun girince, 70'li yıllarda, Alman kamuoyu ve edebiyat çevrelerinde buna bir ad verme gereksinimi doğdu: Yabancı işçi, konuk işçi, göç, göçmen edebiyatı etiketleri gündeme geldi. Bu yaftalara karşı yoğun bir savaşım verdim, kabullenmedim. Edebiyat, gerçekten edebiyatsa eğer, bunun başka bir niteme gerek duymayacağını, edebiyatın edebiyat olduğunu, iyi ya da kötü edebiyat olabileceğini bıkmadan usanmadan dile getirdim. Nihayetinde edebiyat dil ortamında yapılır. Türkçe üretilen, Türk edebiyatının bir parçasısıdır, Almanca üretilen de Alman edebiyatının. Doğallıkla yerleşim sürecinin bir sonucu olarak, Türkçe Almanya'da konuşulan ikinci anadil olmuştur. Bu bağlamda Almanya'nın Türkçe edebiyatından da söz edilebilir. Türk kökenli Almanca yazarlar da, çağdaş Alman eddebiyatına ve edebiyat diline Türk kültür ve edebiyat geleneğinden, Türkçenin dağarından çeşni ve zenginlik katmışlardır. Eleştirmenler ve araştırmacılar bunu ortaya koymaya başladılar.

- Ama bu arada gazeteciliğe, radyoculuğa başladınız. Profesyonel olarak uzun yıllar bu işi yaptınız. Gazeteler, dergiler çıkardınız. Almanya'daki Türkçe gazeteciliğin de öncülerindensiniz. Gazeteciliğe nasıl başladınız?

YÜKSEL PAZARKAYA - Gazeteciliğe öğrencilik yıllarımda önce 1961 yılında Yeni Asır gazetesine haber ve makaleler yazarak başladım. Bunu 1963 yılında yine muhabir ve makale yazarı olarak Stuttgarter Zeitung izledi. Cumhuriyet gazetesine 1974/75 yıllarında Almanya muhabirliği yaptım. Daha sonra Milliyet ve Hürriyet gazetelerinin Avrupa baskılarında uzun yıllar köşe yazarlığı yaptım. 60'lı yılların ortasında IG Metall Stuttgart için Türkçe sendika gazetesini çıkardım. Firma gazeteleri, örneğin Volkshochschule Stuttgart'ın gazetesinin editörlüğünü yaptım. İlk Almanca gazetemiz Dünya Deutschland'ın sorumlu editörlüğünü yaptım vs...

Yazarlığın emekliliği olmadığı için, çeşitli edebiyat dergileri yanı sıra benden yazı isteyen gazetelere de daha çok makale türünde yazıyorum. Aslında yazılarımı artık edebiyatla sınırlamak istiyorum, ama toplum sorunları ve güncel konular karşısında zaman zaman görüş bildirmek gerekiyor.

- 50 yılı bulan göçü başından bu yana bizzat tanık olarak, içinden bir parçası olarak yaşayan bir insansınız. Almanya'daki Türk toplumu, Türkiye-Almanya ilişkileri açısından bu dönemin kısa bir değerlendirmesini yapar mısınız?

YÜKSEL PAZARKAYA - Birinci Dünya Savaşı'nda, örneğin Çanakkale'de iki ülkenin askerleri, ki halk insanlarıdırlar, ve subaylar doğrudan ilişki içinde Almanca deyimiyle "kameradschaft" bağını yaşadılar. Bu bağ Alman askerlerin Türkler hakkındaki düşüncesini sürekli olarak olumlu belirledi. İkinci Savaş'tan sonra Cumhuriyet Türkiyesi ve Türkler hakkında hemen hiçbir şey bilmeyen Alman halkı, birdenbire Türk halkıyla kişisel temas durumuna geçti. İşyerinde arkadaş, komşu oldular; sokakta, tramvayda vb hep yan yana olmaya başladılar. Ekonomik durumun

Edebiyat, gerçekten edebiyatsa eğer, bunun başka bir niteme gerek duymayacağını, edebiyatın edebiyat olduğunu, iyi ya da kötü edebiyat olabileceğini bıkmadan usanmadan dile getirdim. Nihayetinde edebiyat dil ortamında yapılır.

iyi ve insan gücüne gereksinim gösterdiği zamanlarda bu temas hali kimseyi rahatsız etmediği gibi, arkadaşlık kuranlar Türkleri insan olarak sevdiler, onlara yakınlık duydular. Zaten ben, şu yaşam gözlemini yaptım: Duygu ve algı yönünden, sakinlik ve alçakgönüllülük bakımından Alman halkıyla Türk halkı, özellikle Anadolu insanı hısımdır. Yakınlaşmanın, dostluğun doğal düzeyde olmamasının baş nedeni, siyasettir. Ayrıca bir kesimin, din ve inancı siyaset ve ticaret için kullanması, istismar etmesidir. Bu kesimle 500 yıl önce rönesansı, 400 yıl önce reformasyonu ve 300 yıl önce aydınlanmayı yaşamış Avrupalının bağdaşma olanağı yoktur.

Türkiye-Almanya ilişkilerine gelince: II. Wilhelm döneminden beri bir ortaklık ilişkisi olan bu ilişki, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından bölünmüş Almanya'nın en doğru, en sağlam, en güvenilir dostu Türkiye olmuştur. Almanya'nın birleşmesi ve savaş sonrası tam bağımsızlığını kazanması için en büyük sürekli desteği Türkiye vermiştir. Almanya da, birleşinceye dek, bunu böyle görmüştür. Birleştikten sonra Almanya'nın öncelikleri arasında Türkiye yoktur. Dolayısıyla AB-Türkiye ilişkisi açısından Almanya'nın motor rolünü üstlenmesine dair beklenti Türkiye'de hayal kırıklığına uğramıştır. Ama bunda Ankara'nın aksayan politikaları da rol oynamıştır. En başta Almanya, 1959 yılında ilk kez Cumhuriyet devrimlerinin yarattığı aydınlanmacı Türkiye'yi Avrupa tasarımına katılmaya davet etti. 1963 yılında imzalanan ortaklık anlaşması da yine çağdaş aydınlanmacı Türkiye ile imzalandı. Türkiye'de son 8 yıldır yaşanan dönüşüm süreci, anlaşmaların imzalandığı, katılıma davet edilen Türkiye'yi değiştirmiş, ülkenin çerçeve koşulları özellikle Kopenhag koşullarından, benim kanıma göre, uzaklaşmaya başlamıştır. Bu konuyu şimdilik burada bırakayım. AB ile ilişkiler nasıl seyreder göreceğiz, ama Türkiye-Almanya ilişkileri ülkede yerleşik yaşayan 3 milyon Türkiye kökenli yurttaş sayesinde, gittikçe derinleşen ve boyutlanan ekonomik, ticari, kültürel, bilimsel işbirliği yüzünden kanımca, en güçlü dönemindedir ve ilişkiler bundan sonra da derinleşmeyi ve güçlenmeyi sürdürecektir. Elbette arada hafif ya da kuvvetli kriz dönemleri yaşanabilir, ama kopmaz.

- Türkçe bir iletişim ve kültür dili olarak Almanya'nın geleceğinde olacak mı? Olması için kimlere, hangi görevler düşüyor?

YÜKSEL PAZARKAYA - Türkçe konusunda tasam yok. Türkçenin gücü her engeli aşar. Kültür, edebiyat ve bilim dili olarak varlığı, gizilgücünün eğitimle ve kullanımla ortaya çıkarılması gerekir, her dilde olduğu gibi. Osmanlıcanın yanında 600 yıl iletişim ve edebiyat dili olarak hiçbir devlet desteği olmadan, tam tersine, devletin yok etmeye çalışmasına karşın, Yunuslarla, Karacaoğlanlarla, Pir Sultanlarla, Dadaloğullarıyla ve halkın anadili olarak yaşamıştır. Türkçe konusunda hiçbir tasam yok, ancak gizilgücünün, içinde barındırdığı sonsuz ifade olanağının ortaya çıkması ve bundan kültür ve uygarlık için yararlanılması eğitimle, sanatla oluyor. Türkiye'de 1950'lerden sonra eğitim dili olarak geriye itilmeye çalışılmıştır. Edebiyatımızın yetkin, güçlü isimleri ama o gizilgüçle müthiş yapıtlar ortaya koymuşlardır. Bir Nâzım Hikmet, bir Yaşar Kemal, bir Sait Faik, bir Fazıl Hüsnü Dağlarca, bir Orhan Veli ve onlarca değerli yazar ve şair bu dilin büyüklüğünü ve gücünü çağımızda da ortaya koymuşlardır. Ne yazık, Atatürk'ün her işinde olduğu gibi çok bilinçli olarak ve geleceği düşünerek kurduğu Türk Dil ve Türk Tarih Kurumlarının 12 Eylül darbe rejimi tarafından özerkliklerinin ve bağımsızlıklarının ortadan kaldırılması, bu önemli kurumları iğdiş etmiştir. Atatürk'ün kalıtını ve vasiyetini yeniden yerine getirecek bir meclis, tarihi bir işe, çok önemli bir işe imza atacaktır.

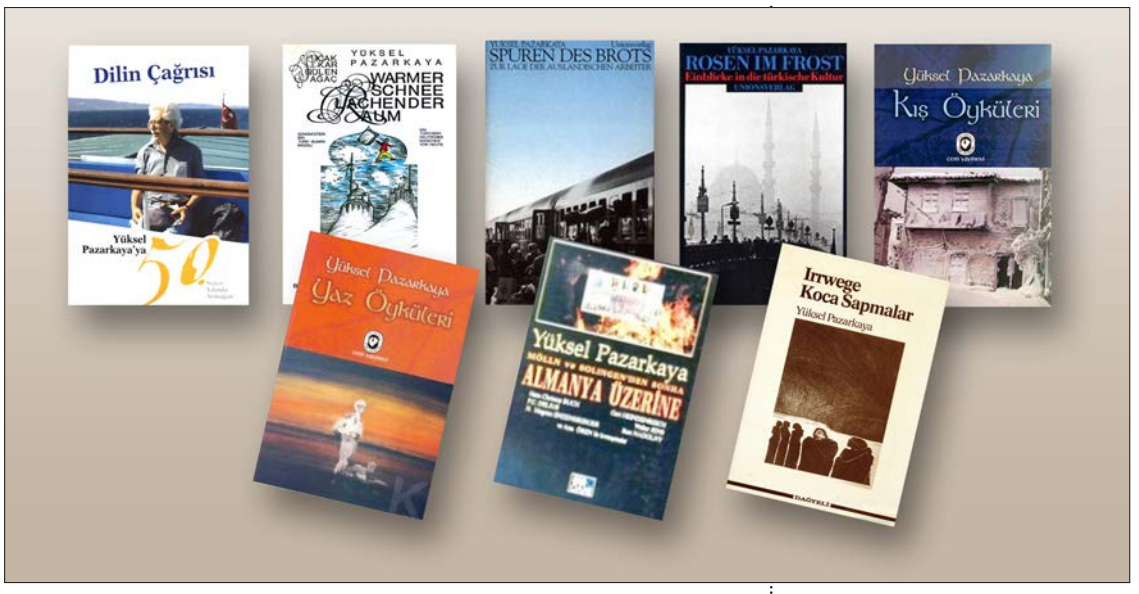

Almanya'daki Türkçeye gelince: Ben hükümetlerden bir şey beklemiyorum. Ankara en az diyanet örgütlemesi oranında Türkçe eğitim işini de, Alman hükümetiyle eşgüdüm içinde kotarmak için hiçbir zaman önemli bir çaba göstermemiştir. Bu işi de hem çok yetersiz, hem de bir partizanlık alanı olarak ele almıştır. Alman hükümetlerinin tavrını, özellikle son yıllarda var olanı da azaltarak, yok etmeye çalışarak yanlış bir gerekçeye uydurduğunu izliyoruz. Bu yanlış gerekçe, Türkçenin anadil olarak uyuma engel oluşturduğu saçmalığı.

Bazı okullarda yaşadığımız gibi, bu saçmalık Türkçe konuşmayı yasaklamaya kadar gitmiştir bazı okullarda. Hürriyet gazetesinde birkaç yıl önce yayımlanan bir makalemde belirttiğim gibi, ülkenin resmi dili olan Almanca hepimiz için bir zorunluluk, ama anadil olarak Türkçe bizim için bir insan hakkıdır. Elbette bu hak her anadil için geçerlidir.

Bu durumda, göç sürecinin 50'nci yılında yapılması gereken nedir? Henüz Avrupa'da ya da Almanya'da 24 saat program yapan ne bir televizyon kanalımız var, ne bir radyo yayınımız. Bunların artık Almanya'daki Türk topluluğu tarafından gerçekleştirilmesi gerekir. Bu iş cemaat okullarıyla olmaz, aydınlanmaya ters düşer, gücümüzü daha da böler. Almanya Türk toplumunun Almanya'daki Türk azınlığın temsilcisi olarak muhatap konumu kazanması ve Alman eğitim bakanlıklarıyla eşgüdüm içinde Türkçe'nin yaygın bir biçimde Alman okullarında ders dalı olmasını sağlamak. Ama bu eşgüdüme Alman hükümeti yanaşmazsa, bu işin yaygın bir altyapıyla Almanya düzeyinde baştan örgütlenmesi işi, Almanya'da yerleşik yaşayan Türklerin doğrudan kendi sorunlarıdır artık. Bu anlayışa ve bilince varılmazsa, Türkçeye iletişim dili olarak bir şey olmaz, ama kültür ve bilim dili, düşünce dili olarak gelişmesi iyice yavaşlar.

Ne istiyoruz, buna karar vermek, sonra da bu kararın gereğini yine kararlı ve süreğen yerine getirecek altyapıyı oluşturmak zorundayız.

■

Bir çok ilke imza attı

Yüksel Pazarkaya'nın yaşamı edebiyattan gazeteciliğe, tiyatrodan, üniversiteye birçok alanda attığı imzalarla zenginleşmiş.

Onun ilklerinden bazıları şöyle:

1963-69 arasında Stuttgart Üniversitesi Tiyatro Grubu'nun yönetti. Almanya'daki ilk Türkçe tiyatroyu kurdu. (1964)

IG Metall sendikası adına Türkler için ilk kez Türkçe gazeteyi yayımladı.
Avrupa'daki ilk Türkçe edebiyat dergisi (Anadil) çıkardı. (1980-1982)
WDR Köln Radyosu'nun ilk Türk yönetmeni oldu. (1986)

1987'de Federal Almanya Cumhurbaşkanlığı Liyakat Nişanı'nı aldı.
Çok sayıda edebiyat ödülüne layık görüldü. 2009'da Almanya Ruhr Kitap Fuarı'na ve İzmir Kitap Fuarı'na "Onur Yazarı" olarak katıldı.

2010'dan bu yana Avrupa Türk Gazeteciler Birliği onur üyesidir.

İnternette de Güney Almanya'nın Sesiyiz!

www.merhaba.info

HERKESE DAHA FAZLA
HÜRRİYET!